НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. Драгоманова

БОНДАРЕНКО Анжеліка Володимирівна

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання

ДИСЕРТАЦІЯ
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник: доктор
педагогічних наук, професор
А.В. КОЗИР

Київ - 2013

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ І. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У ФАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ 11

1.1. Історико-методологічний аналіз пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики 11

1.2. Специфіка організації пізнавально-самостійної роботи майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа 32

Висновки до першого розділу 57

РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 61

2.1. Компонентна структура пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики 61

2.2. Педагогічні умови самостійної роботи студентів інститутів мистецтв у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін 84

Висновки до другого розділу 105

РОЗДІЛ ІІІ. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПОЕТАПНОЇ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 109

3.1. Діагностування сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики (констатувальний експеримент) 109

3.2. Формування пізнавальної самостійності студентів інститутів мистецтв з використанням мультимедійних технологій 141

3.3. Аналіз результатів формувального експерименту 176

Висновки до третього розділу 188

ВИСНОВКИ 192

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 194

ДОДАТКИ 228

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Глобальні процеси та інтеграція України у світове співтовариство вимагають нових підходів до розвитку інтелекту, формування знань, фахових навичок майбутніх фахівців здатних не лише застосовувати здобуті знання в подальшій фаховій діяльності, але й поповнювати їх. В умовах інформаційного суспільства необхідний обсяг інформації для адаптації фахівців на ринку праці постійно зростає, саме тому актуальним стає інтенсивне використання широких можливостей сучасної інформаційної техніки під час виховання у студентів таких рис особистості як самостійність, ініціативність, креативність.

Дослідження феномену самостійність, шляхи здійснення технології та методики організації самостійної роботи студентів в умовах навчально-виховного процесу є однією з фундаментальних проблем педагогіки яку досліджували С.Архангельський, Ю.Бабанський, В.Буряк, М.Дайрі, М.Данилов, В.Євдокимов, Б.Єсипов, В.Козаков, О.Нільсон, П.Підкасистий, І.Прокопенко, Б.Сусь. О.Усова та інші. Науковці пов’язують питання підвищення ефективності самостійної роботи з організаційно-педагогічними умовами. Це стало предметом дослідження багатьох учених, таких як С.Архангельський, А.Алексюк, О.Євдокимов, Б.Сусь, В. Козаков.

У цьому контексті в дослідженнях Т.Завадської, Л.Коваль, Т.Люріної, М.Масол, Н.Миропольської, О.Олексюк, В.Орлова, Г.Падалки, О.Ростовського, О.Рудницької, Л.Хлєбникової, Т.Цвелих, О.Шевнюк, Г.Шевченка, В.Шульгіної, О.Щолокової, Б.Юсова та ін. актуалізується проблема підготовки майбутніх учителів музики до діяльності у сфері музичного мистецтва, зокрема музично-педагогічного.

У структурі загальної фахової підготовки майбутніх учителів музики розглядаються питання їх диригентсько-хорової підготовки до практичної диригентсько-виконавської педагогічної діяльності в дослідженнях таких відомих дослідників цієї галузі як Л.Арчажникова, Є.Абдуллін, А.Болгарський,

А.Козир, Л.Куненко, П.Ковалик, А.Лащенко, А.Мартинюк, Т.Смирнова, В.Самарина та інші.

Водночас у педагогічній науці недостатньо розглянуто питання теоретичного обґрунтування й апробації на практиці технології організації самостійної роботи майбутніх учителів музики. Аналіз досвіду роботи викладачів вищого навчального педагогічного закладу засвідчив, що вони використовують засоби мультимедіа та можливості мультимедійного середовища переважно епізодично, без належного наукового обґрунтування. Визначені недоліки педагогічної теорії та практики породжують суперечності: між потребою використання інформаційних технологій в якості дієвого інструменту активізації самостійності студентів, і недостатністю теоретичних та практичних розробок щодо застосування можливостей комп'ютеру в фаховій підготовці майбутнього вчителя музики; між визначенням необхідності організації навчального процесу з використанням засобів мультимедіа, і недостатньою розробленістю інструментарію організації цього процесу з урахуванням специфіки дисципліни хорове диригування; між потребою в наочно-методичній підготовці майбутніх учителів музики до застосування інтерактивних можливостей комп'ютеру в навчальному процесі початкової школи, і недостатній методичній розробці практичного застосування інтерактивних технологій у процесі використання засобів мультимедіа.

Отже, виникає потреба впровадження засобів мультимедіа в процес організації пізнавально-самостійної роботи студентів, що веде до зміни її форм і методів. Особливо це є важливим для майбутніх учителів музики, які мають інтенсивно використовувати широкі можливості сучасної інформаційної техніки в подальшій фаховій діяльності. Диригентсько-хорове мистецтво пройшло еволюційний шлях удосконалення впродовж різних культурно-історичних етапів, і набуває нових ознак у XXI столітті.

Здійснення гуманістичної спрямованості сучасної освіти неможливе без високого рівня виховання й розвитку підростаючого покоління. Одним із шляхів досягнення цього є підготовка компетентних учителів музики за

рахунок організації пізнавальної самостійної роботи студентів у ВНЗ із використанням мультимедійних технологій.

Враховуючи актуальність зазначеної проблеми, необхідність подолання певних суперечностей та вдосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музики обрано таку тему дослідження: «Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій».

Зв'язок роботи з науковими планами й темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова з проблеми «Зміст, форми, методи і засоби вдосконалення підготовки вчителів музики» (протокол № 6 від 25.01.2011 р.). Тема дисертації затверджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки й психології Національної Академії педагогічних наук України (протокол №7 від 25.09.2012 р.).

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики організації пізнавальної самостійної роботи майбутніх учителів музики з використанням засобів мультимедіа в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

Об’єкт дослідження є процес фахової підготовки майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти.

Предмет дослідження – методика організації пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням засобів мультимедіа в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

Завдання дослідження визначено у відповідності з об’єктом, предметом і метою:

1. Конкретизувати сутність поняття «пізнавальна самостійність майбутнього вчителя музики» в контексті інноваційної педагогічної стратегії, розкрити значення засобів мультимедіа в процесі фахової підготовки майбутніх

учителів музики у вищому педагогічному навчальному закладі.

2. Визначити принципи фахової підготовки студентів у ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін, і здійснити функціональний аналіз фахової діяльності вчителя музики.

3. Розробити компонентну структуру, критерії, показники та рівні сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики.

4. Розробити поетапну методику формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій.

5. Експериментально перевірити ефективність упровадження методики організації пізнавально-самостійної роботи майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

6. Розробити методичні рекомендації для викладачів із організації піізнавально-самостійної роботи майбутніх учителів музики з використанням засобів мультимедіа в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін у вищому навчальному закладі.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концептуальні ідеї філософії та методології освіти (В.Андрущенко, І.Зязюн, В.Лупай, Н.Кузьміна та ін.); психолого-педагогічні концепції підготовки вчителя музики (Л.Арчажникова, Л.Коваль, О.Олексюк, В.Орлов, Г.Падалка, Г.Побережна, О.Ростовський, О.Рудницька, Т.Танько, О.Щолокова, В.Шульгіна та ін.); наукові теорії щодо диригентсько-хорового навчання (Г.Голик, Ж.Дебела, Т.Естріна, А.Козир, О.Красотіна, А.Кречковський, П.Ніколаєнко, Г.Сагайдак); наукові положення про самостійність майбутнього вчителя музики (О.Андрейко, О.Олексюк, Г.Побережна, О.Хижна, В.Шульгіна, О.Щолокова та ін.); та дослідження технологічного підходу (В.Беспалько, Т.Дмитренко, О.Дубасенюк, В.Євдокимов, А.Нісімчук, Е.Нор, М.Кларін, О.Падалка. О.Пєхота, Д.Чернилевський, Т.Шамова та ін.); наукові праці з використання мультимедіа в процесі фахової підготовки вчителів (Б.Беспалько, М.Костюк, Л.Ланда, Б.Ломов, В.Мадзігон, Ю.Машбиць, Н.Новікова, Н.Тализіна та ін.).

Для розв'язання завдань дослідження використовувалися такі **методи педагогічного дослідження:**

– теоретичні: аналіз психолого-педагогічної, музикознавчої та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; синтез, порівняння, узагальнення, систематизація;

– емпіричні: педагогічне спостереження, анкетування, тестова діагностика, рейтинг, педагогічний експеримент для перевірки ефективності певних педагогічних умов; методи активізації пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа;

– статичні: методи математичної статистики для здійснення якісного та кількісного аналізу результатів дослідження.

Дослідження проводилось автором на базі Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова протягом 2008-2012 року у три етапи.

На першому етапі (2008-2009 рр.) здійснено аналіз наукової літератури (з філософії, психології, педагогіки) і визначалися теоретико-методичні основи формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики в процесі диригентсько-хорової підготовки. Конкретизовано основні поняття щодо досліджуваної проблеми, визначено особливості організації пізнавально-самостійної роботи студентів засобами мультимедіа, та розроблено певну технологію. Виявлено ефективні напрямки дослідження обраної теми.

На другому етапі (2009-2010 рр.) визначено критерії, показники та рівні сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Розробка процесу формувального експерименту включала перевірку ефективності розробленої технології організації пізнавально-самостійної роботи студентів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі. У ході його проведення визначено вплив певної технології на показники якості знань, формування пізнавальної самостійності, активності, а також сформованості творчих умінь із використанням засобів мультимедіа.

На третьому етапі (2010-2012 рр.) було впроваджено апробацію роботи,

розроблено методичні рекомендації для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів із упровадження до педагогічного процесу запропонованої технології організації пізнавально-самостійної роботи майбутніх учителів музики з використанням засобів мультимедіа. Здійснено впровадження експериментальної методики формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у практику навчання студентів вищих педагогічних закладів.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *уперше*

– актуалізовано проблему формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій;

– обґрунтовано і розроблено педагогічні методику та умови формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій;

– уточнено зміст і розроблено компоненту структуру пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін;

– визначено критерії, показники та рівневі характеристики сформованості пізнавальної самостійності студентів;

– здійснено характеристику процесу організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа, та визначено особливості їх використання під час самостійної роботи майбутніх учителів музики;

– розроблено та експериментально перевірено методику організації пізнавально-самостійної роботи майбутніх учителів музики засобами мультимедіа;

– отримала подальшого розвитку методика впровадження мультимедійних засобів у фахову підготовку майбутніх учителів музики, що забезпечує питання оптимізації умов особистого розвитку студентів під час самостійної роботи засобами мультимедіа в контексті диригентсько-хорової підготовки у вищому

педагогічному закладі.

Практична цінність здобутих результатів полягає у розробці: критеріїв та показників пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики; педагогічних умов застосування засобів мультимедіа в навчальній пізнавально-самостійній діяльності студентів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін; поетапної методики формування пізнавальної самостійності у майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій, спецкурсу «Специфіка організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій». Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами та студентами вищих педагогічних закладів освіти у практиці педагогічної та методичної підготовки майбутніх учителів музики, в системі підвищення кваліфікації викладачів, а також для організації педагогічної практики.

Вірогідність та аргументованість результатів дослідження забезпечені: використанням методів у дослідженні, що відповідають його об'єкту, предмету, меті та завданням; апробацією здобутих результатів; дослідно-експериментальною перевіркою висунутої гіпотези; поєднанням кількісного та якісного аналізу отриманих даних; позитивними результатами формувального експерименту.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися на: III Міжнародній науково-практичній конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2009), міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України у глобальному середовищі» (м. Сімферополь, 2010), VI міжнародній науково-практичній конференції «Развитие научных исследований' 2010» (м.Полтава, 2010); I Міжнародній науково-практичній конференції «Хорове мистецтво України та його подвижники» (Дрогобич, 2011); всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) - 2009» (Кривий Ріг, 2009); «Психолого-педагогічні основи формування професійної компетентності майбутніх

учителів» (Кривий Ріг, 2010), на ІІІ Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Методологія і методика інтерактивного навчання у середній та вищий школі» (Умань, 2010), VII Педагогічних читаннях пам'яті О.П. Рудницької (Київ, 2010), «Формула творчості: теорія і методика мистецької освіти» (Луганськ, 2011), звітних наукових конференціях аспірантів та викладачів Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (2009-2011); на засіданнях кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет», та кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Матеріали дослідження впроваджено у навчальний процес Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова; Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет»; Луганського національного університету імені Тараса Шевченка; Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження, його теоретичні та практичні результати викладено в методичних рекомендаціях та в 12 одноосібних публікаціях, з яких 7 – у провідних наукових фахових виданнях з педагогіки.

РОЗДІЛ І
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У ФАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

1.1. Історико-методологічний аналіз пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики

Кардинальні зміни в освітній політиці України спрямовані на її інтегрування в світове освітнє товариство, вивчення й аналіз ходи суспільного прогресу, визначили вимоги щодо високоосвіченої та висококультурної фахової особистості вчителя, зокрема вчителя музики. В умовах «переходу до нової гуманістично інноваційної філософії освіти» головною метою української системи освіти визначено подальше розгортання певної системи на якісно новому рівні навчання та виховання зі спрямуванням студентської молоді до виявлення самостійності, та здійснення саморозвитку в процесі навчання [200, 4,6].

Доцільно зазначити, що одна з особливостей сучасного розвитку системи педагогічної освіти полягає в пошуку оптимальних й інноваційних засобів у процесі навчання. Тому на думку І.Зязюна потребують змін стратегічні й глобальні ідеї педагогічної освіти, а також постає необхідним перестановка акценту зі знань фахівця на його особисті якості, що виникають одночасно як мета, і як засіб підготовки студента до майбутньої фахової діяльності [227].

Проведений аналіз наукових джерел (В.Біднов, П.Гнатенко, В.Даниленко, М.Євтух, А.Зязюн, Л.Коба, С.Сисоєва, І.Соколова, О.Сухомлинський, М.Фіцула, Д.Чижевський) дозволяє визначити, що проблемі активізації самостійності учнів приділено достатньо уваги в процесі розвитку педагогічної думки. Розглядається можливість і доцільність спрямування учнів до самоосвіти та стимулювання збільшення самодостатності. Проте ступінь актуальності цього питання залежить від певного політичного становища,

педагогічних поглядів на різних етапах історії людства.

Необхідним для нашого дослідження постає здійснення ретроспективного аналізу. Так, проблемі пізнавальної самостійності особистості, як необхідної для її різнобічного розвитку, торкнувся в своїх дослідженнях Конфуцій. Цю ідею висловлено в його книзі «Бесіди і судження». Згодом, послідовники Конфуція в трактаті «Книга обрядів» зазначали, що той хто починає вчитися дізнається про особистісну недосконаліть і отримує можливість самостійно навчатись [114, 42].

В античні часи, в різноманітних формах давньогрецької філософії центральною концепцією було пробудження особистості й особистої ініціативи як головного ядра гармонійного розвитку особистості. Сократ відкрив сферу розуму, в якій відношення між поняттями регулюються логікою. Це підкреслює думку, що в процесі самостійної діяльності розвивається мислення людини. Гераклід у своїх творах висуває педагогічні ідеї, серед яких є ідея про здатність кожної людини до навчання, пізнання істини та самовдосконалення. Демокрит вважав, що людина самовдосконалюється внаслідок регулярних вправ. За Платоном індивід є знаряддям держави, тому зміцненню ідеальної держави слід підпорядкувати систему виховання й освіти. Аристотель основною відмінністю людини від тварини вважав здатність до інтелектуального життя, й підкреслював значущість добровільного й самостійного оволодіння людиною знаннями. Далі, в VI ст. до н.е. в Стародавній Греції учнів піфагорійських шкіл привчали до самостійного подолання труднощів у пізнанні. Водночас, завданням учителя було «допомагати брати ношу, але не знімати», тобто не полегшувати ходи навчання [114, 58].

Філософія Стародавнього Риму характеризується усвідомленням необхідності самоосвіти в контексті етико-релігійної проблематики [7; 286; 287]. Мислитель Ориген у III столітті нашої ери вбачав людину як цілісність тіла з духом, що уможливлює на його думку, боротьбу зі злом та приводить до самовдосконалення [114, 82-83].

Разом із приходом писемності до всіх верств населення, протягом X-XI ст.

було написано багато книг за якими здійснювалась самоосвіта. Перше місце посідала ідея виховання людини підготовленої до духовного самовдосконалення. Це підтверджують збережені повчання дітям серед яких «Читай багато і пізнаєш багато». Г.Пліфон (1355-1452 р.р.) вважав, що шлях до самовдосконалення лежить через зусилля та самоосвіту [84, 76]. Мислитель В.Кесарський підкреслював необхідність самостійної діяльності [113, 93-98]. Водночас університетська освіта в епоху Середньовіччя висуває тип високоосвіченої особистості як такої, що володіє знаннями для самовдосконалення, та здатної до самостійного поповнення їх. Активізації самостійності студентів сприяло використання таких форм навчання як проведення диспутів і написання трактатів [114; 273].

Епоха Відродження визначається як унікальна з епох, яка приділяла головну увагу особистості людини. Разом із відродженням гуманістичних цінностей закладаються основи гуманістичної педагогіки, де прослідковується ідея всебічного розвитку особистості (Е.Роттердамський, М.Монтель, Т.Мор, Т.Кампанелла). В Англії розвитку гуманістичного ідеалу виховання сприяв Джон Колєт, який в школі намагався створити атмосферу підживлення інтересу учнів до самовдосконалення. Ця епоха характеризується появою великої кількості навчальних книг серед яких букварі, азбуки, навчальні книги для забавляння, азбуковники, навчальні книги з граматики, Часослови, Псалтирі [112; 114,115-123]. Певні навчальні книги призначалися в старообрядовому суспільстві для училищ, де навчали дітей грамотності та привчали до книжкової самоосвіти, а також для освічених батьків спроможних самостійно навчати своїх дітей [113, 80-81].

Гуманістичні ідеї великих мислителів епохи Відродження свій подальший розвиток отримали в педагогічній діяльності Яна-Амоса Коменського, Пор-Рояля що вплинули на школу янсеністів у XVII ст. Саме перестановка акценту з об’єму запам’ятовуваних знань до раціонального методу їх засвоєння, сприяла розвитку здатності учнів спостерігати й самостійно мислити під час самостійної навчальної діяльності.

Сформовані педагогічні погляди Дж.Локка, Ж.Руссо, К.Гельвеція визначали необхідність активної самостійної діяльності особистості як важливого засобу самовдосконалення. Водночас, М.Ломоносов власним прикладом саморозвитку довів ефективність певної діяльності. Згодом, головним завданням у виховних закладах поставало спонукання учнів до самостійного нарощення знань.

Плідна діяльність великих мислителів Й.Песталоцці, Ф.Дістерверга, Й.Гербарта вплинула на філософсько-педагогічну думку мислителів XIX століття. В своїх дослідженнях Д.Пісарев, К.Ушинський, В.Сухомлинський розглядають можливість розвитку вчителем прагнення в учнів до самостійності [84, 285-296]. «Самостійне здобування знань народжує зрілість думки. Зріла думка – це перетворення знань у переконання, ідейна стійкість, вірність переконанням» [272, 456]. Такий підхід на думку Н.Добролюбова, Н.Чернявського вимагає застосування відповідних методів навчання, які б стимулювали розвиток самостійної діяльності учнів.

Проблемі самонавчання в XIX-XX ст. приділяли увагу такі мислителі як Дж.Дьюї, П.Каптєрєв, К.Уошберн, С.Гессен та ін. Процес засвоєння знань учнем визначався як акт самостійної діяльності й саморозвитку, що мав підтримуватися виховною системою певного навчального закладу [113, 244].

Подальшого розвитку проблема самостійності в процесі навчання набула в працях представників педагогічної думки початку XX століття: А.Лай, Э.Мейман, А.Біне, О.Декролі, П.Бове, Е.Клапед, Е.Торндайк, У.Кілпатрік та ін., які на підґрунті лабораторних спостережень особистості висунули самостійність як основний принцип навчання [84, 315].

Отже, проблема цілеспрямованого самостійного розвитку особистості завжди перебуває в центрі уваги вчених-освітян. Так, провідні науковці сучасності намагаються створити систему, що забезпечить виховання самостійності учня в процесі набуття знань. Тобто, самостійність вивчається як складова самостійної роботи студентів із виокремленням її сутності й змістовності в дослідженнях таких науковців як: С.Архангельський,

В.Бондаревський, В.Буряк, П.Підкасистий, М.Солдатенко та інших.

З позиції психології, дослідники: Л.Виготський, О.Запорожець, І.Кант, О.Леонтьєв, А.Маслоу, Г.Мюррей, Г.Олпорт, В.Петровський, К.Роджерс, С.Рубінштейн, З.Фрейд, К.Юнг у теорії особистості конкретизують закони діалектики стосовно розвитку самостійності особистості [59; 105; 164; 182; 219; 249].

За В.Далем, «самостійний той, що стоїть або йде сам по собі, незалежно від інших, від чогось іншого. Самостійна людина – в кого свої міцні переконання, в кому немає хиткості. Самостійність – властивість, якість» [80, 135].

Водночас розглядаючи дидактичну сутність самостійної роботи Б.Єсипов зазначає, що вона виконується в спеціально зазначений вчителем термін, з орієнтацією учнів на досягнення визначеної мети, без безпосередньої участі вчителя але по його завданню [96].

Вивчення проблеми самостійності учнів П.Підкасистий пропонує за напрямами: психолого-дидактичний та дидактико-методичний [223]. Доцільно зазначити, що дидактичний аспект самостійної роботи розглядали такі дослідники як: А.Алексюк, В.Буряк, М.Гарунов, М.Данилов, О.Дубасенюк, Б.Єсипов, В.Козаков, О.Линда, П.Підкасистий та ін. [5; 43-48; 62; 63; 81; 88; 96; 132-134; 175; 199; 221; 222; 233]. При цьому, методичному аспектові приділяли увагу вчені: М.Дайрі, О.Даринський, Б.Сусь, А.Усова та ін. [77; 78; 271; 283].

Як свідчить аналіз педагогічної літератури, самостійність є важливішим аспектом фахової діяльності вчителя. На думку І.Микитюк, «вчитель – є офіційним представником суспільства, в якому виховується особистість» [189, 242], а діяльність виступає формою прояву його людської активності як соціально-творчого процесу, що спрямований на перетворення внутрішнього світу суб’єктів діяльності: «викладача-студента» - їх фахового та культурного потенціалу, «керівника-учня» - їх загально-культурного потенціалу [69, 312; 287]. Це на думку Л.Кондрашової, постає як процес педагогічної підготовки студентів до фахової діяльності, як «трансляція досвіду взаємин і стилю

діяльності, світоглядної позиції й професійних якостей особистості викладача студентам» [147, 5].

Вивчення наукових джерел свідчить, що починаючи з 60-х років XX століття проблемі організації самостійної роботи студентів у ВНЗ присвячено праці багатьох дослідників [2; 5; 39; 98; 101; 103; 108; 188; 192; 232; 279; 282; 297; 303].

Одним із перших дослідників другої половини XX століття, що висуває детермінант керівництва самостійною діяльністю учнів із боку вчителя, постає О.Нільсон. Дослідник визначає самостійну роботу як вид навчальної діяльності, в ході якої учні під керівництвом вчителя виконують індивідуальні, групові або фронтальні навчальні завдання, та застосовують для цього розумові й фізичні зусилля [204].

Продовжуючи дослідження в цій галузі, та розглядаючи аспекти організації самостійної роботи М.Князян визначає напрямки вивчення даної проблеми на початку XXI століття, а саме:

– методологічні засади організації самостійної роботи студентів із урахуванням вимог Болонського процесу (В.Буряк, О.Савченко, М.Солдатенко);

– специфіку розгортання самостійної роботи в умовах особистісно-зорієнтованого, модульного навчання (В.Грубінко, В.Луценко);

– дидактичні та психолого-педагогічні умови організації самостійної роботи у вищих навчальних закладах (Н.Коваль, Г.Романова, І.Шимко);

– засоби впровадження самостійної роботи з огляду на специфіку викладання тих, чи інших навчальних циклів (Л.Головко, В.Мичковська, С.Кустовський, К.Сидорчук, Н.Шишкіна) [129, 30].

На думку Л.Жарової, організація самостійної роботи постає як «дії педагога й учнів, спрямовані на створення педагогічних умов, необхідних для своєчасного й успішного виконання завдання» [100, 118].

Продовжуючи думку зазначимо, що дослідники І.Прокопенко та В.Євдокімов розуміють організацію самостійної роботи як «процес створення системи всіх

елементів структури навчальної діяльності, що забезпечує необхідні зовнішні умови самостійної роботи у відповідності з індивідуальними особливостями (внутрішні умови) студента для досягнення головної мети – формування його самостійності» [236, 87].

Вітчизняна школа має значні здобутки в галузі підготовки майбутніх фахівців до діяльності в сфері музичного мистецтва, особливо музично-педагогічного (Л.Арчажникова, Л.Коваль, А.Козир, Л.Куненко, О.Олексюк, В.Орлов, Г.Падалка, Г.Побережна, О.Ростовський, О.Рудницька, Т.Танько, О.Щолокова, В.Шульгіна та ін.). За А.Козир, нагальними завданнями вищої музично-педагогічної освіти є такі: «передача професійних знань, формування визначених технологічних навичок та творчих умінь, а також створення цілісної системи формування особистості майбутнього вчителя музики, котра забезпечить відповідність навчально-виховного процесу рівнями сучасного розвитку музичної та психолого-педагогічної наук, адже процес навчання музики заснований на закономірностях розвитку як загально-педагогічної підготовки, так і музичного мистецтва» [139, 186]. Досліджуючи систему підготовки майбутніх учителів музики до фахової діяльності В.Орлов визначає її зорієнтованість на виховання категорії працівників освіти «змістом діяльності яких є формування й розвиток художньо-естетичної культури підростаючого покоління засобами різноманітних видів і жанрів мистецтва. До вчителів мистецьких дисциплін належать фахівці освітньої галузі, які працюють у загальноосвітніх школах, професійних навчальних закладах рівнів акредитації: вчителів світової художньої культури, образотворчого мистецтва, музики, хореографії тощо» [209].

Враховуючи певні вимоги дослідники одностайно стверджують, що у ВНЗ необхідно готувати не тільки фахівців, але й орієнтуватися на креативність, компетентність, новаторство. Це в процесі розбудови національної освіти постає як динамічний процес, у якому особистість майбутнього вчителя музики виступає як активна, творча, цілеспрямована, самостійна [213, 19; 277,130]. З цієї позиції Л.Нечаєва розглядає фахову підготовку вчителя мистецьких дисциплін «у взаємодії двох структур: організаційно-процесуальної й

особистісної. До першої належить увесь комплекс науково-методичного та організаційного забезпечення навчально-виховного процесу. До другої – система властивостей і якостей особистості, що взаємодіють у процесі фахової підготовки» [202, 358].

В умовах інформатизації суспільства, важливим для сучасного фахівця, постає його вміння самостійно працювати з даними вилученими з сучасних джерел. Так Г.Падалка зазначає, що «найперше цінується ініціативність в людині, її здатність до саморозвитку, самовдосконалення» [214, 133]. Модернізація підготовки педагогічних кадрів передбачає перенос акценту з навчання заснованого тільки на запам'ятовуванні, до становлення особистості, її здатності до саморуху й самовираження. У зв'язку з цим, набуває особливого значення проблема самостійної роботи майбутнього вчителя музики як складової навчального процесу. Актуальною вона є тому, що цей феномен постає особистою якістю майбутнього фахівця яка проектується в фахову діяльність. З цього приводу Л.Костенко розглядає певний феномен «як засіб організації та управління самостійною діяльністю студентів, і як специфічну форму навчального пізнання» [154, 79]. До того ж, самостійна робота студента в навчальний і позааудиторний час сприяє створенню оптимальних умов для реалізації з одного боку фахової зрілості майбутнього викладача, наявності чітких завдань і обраних пріоритетів у період навчально-творчої діяльності, а з іншого допомагає співставити теоретичні основи закономірностей творчого переосмислення.

У світлі сучасних підходів до самостійної роботи студентів у ВНЗ дослідники: М.Дьяченко, І.Дюдіна, Л.Кандибович, О.Невмержицька, І.Ростовська одностайно вважають, що ефективність організації самостійної роботи студента досягається за рахунок його активності, що постає його властивістю як творчої особистості. «Майбутній педагог має прагнути шукати шляхи до розвитку власного творчого потенціалу і постійно прагнути до саморозвитку і самовдосконалення» [201, 270], [92, 66; 93, 249; 245, 139].

Доцільно зазначити, що під час навчальної самостійної діяльності студент

відкриває для себе багато нового та цікавого, в нього зростає зацікавленість і мотивація до наполегливого формування фахових навичок. Останнє відбувається залежно від індивідуальних потреб і можливостей, за власним темпом із орієнтацією на найвищий результат, що надає гнучкого характеру процесу навчання. Необхідним у процесі формування самостійності майбутніх учителів музики під час навчальної роботи постає їх націлення до подальшого впровадження набутого досвіду в майбутню практичну діяльність.

Відповідно до цього дидакти М.Дайрі, І.Лернер, М.Скаткін та ін. розглядають не тільки організаційну, а й змістовну сторону самостійної роботи студентів. Тому поняття «самостійність» ми пов'язуємо з поняттям «пізнання».

У філософії розглядаються джерела пізнання та визначається, що процес пізнання проходить від живого спостереження до абстрактного мислення, й до практики [315, 386-387]. Філософський аспект пізнання відбиває взаємодію активного суб'єкта з певним об'єктом у процесі діяльності, результатом якої постає нове знання.

З позиції психології пізнання розглядається як процес набуття людиною власної думки, настанови або переконання відносно навколишнього світу [151, 231].

У педагогіці пізнання – «процес цілеспрямованого активного відображення об'єктивного світу у свідомості людей» [69, 261]. У психолого-педагогічних аспектах такі дослідники як: Л.Арістова, А.Маслоу, Б.Теплов, А.Матюшкін, Л.Шеншев розглядають пізнавальність як творчу здібність активної особистості, що виявляється в постійному прагненні до розвитку, зацікавленому ставленні до дійсності, накопиченні навчального досвіду.

Творче зростання майбутнього вчителя музики знаходиться у прямій залежності від набуття фахових знань і вмінь. Тільки в усвідомленні навчальної мети й завдань пізнавально-самостійна робота може бути виконана студентом якісно, самостійно й швидко. У навчанні студент самостійно здійснює навчальні дії для забезпечення потреби в пізнанні, й тоді це втілюється в його навчальний досвід. Це підтримується особистісною зацікавленістю студента

пізнавально-самостійним процесом, що спонукає його до здійснення певних навчальних дій. Пізнавальність і самостійність у своєму тондемі в навчальній діяльності студента є близькими за часом. При цьому рівень самостійності може змінюватись, і впливати на якість пізнавально-самостійної діяльності. Скеровувати рівень самостійності допоможе широкий вплив інших суб'єктів навчального процесу.

Оволодіння студентом основами пізнавально-самостійної діяльності передбачає роботу з даними. Так, шляхом аналізу студент розглядає зовнішні та внутрішні якості певного об'єкта за такими напрямками: форма, змістовність, склад. Виконуючи різні функції, ці якості можуть певним чином впливати на емоційний стан майбутнього вчителя музики. Останній у процесі своєї пізнавально-самостійної роботи з окремими елементами об'єкту через здійснення синтезу та інтеграції, може розглядати цей об'єкт як одиничне ціле, та як окрему частину створеного загального. Через процес взаємодії студента з даними уможлюється вплив на: взаємодію певного об'єкта з іншими об'єктами, його трансформацію, прояв сепаративності. Важливу роль у реалізації пізнавально-самостійної діяльності студента доцільно надавати його творчому самовиявленню, за яким він проявляє особистісні якості згідно свого фахового розвитку. «Сучасний процес навчання робить акцент на індивідуальний розвиток, підвищення якості навчання шляхом індивідуального розвитку особистості, забезпечення базових потреб студента й самовизначенні та самореалізації, визнанні та успіху на соціальному рівні» [92, 65-66].

Окреслюючи основні вимоги до фахової підготовки майбутніх учителів музики, доцільно зазначити, що розуміння пізнавально-самостійної діяльності студентів засобами мультимедіа лише у вузькоспеціальному смислі поза контекстом фаху вчителя неможливе. Студент у навчальній діяльності використовує не лише загальнокультурний досвід, а перш за все, на цьому підґрунті набуває власний творчий досвід, який постає його внутрішнім ціннісним надбанням. Оскільки майбутня педагогічна діяльність студентів прямо і безпосередньо пов'язана з мистецтвом, досконалість якого немає меж,

формування пізнавальної самостійності як фахової якості митця набуває суттєвого значення. На думку І.Ростовської, підвищувати якість самостійної роботи означає «послідовно розвивати мислення студента й самоконтроль, привчати до подолання виконавських труднощів, самостійно справлятися з дедалі складними завданнями, а також виявляти ініціативу у виборі необхідних для їхнього виконання способів і прийомів» [245, 143].

На сучасному етапі дослідники: А.Алексюк, А.Аюрзанайн, В.Козаков, С.Кустовський, П.Підкасистий під самостійною роботою як дидактичною категорією розуміють різноманітні типи навчальних, виробничих, дослідницьких завдань що виконуються майбутніми вчителями музики під керівництвом викладача з метою засвоєння фахових знань, оволодіння диригентсько-хоровими вміннями й навичками, набуття практичного досвіду творчої роботи з хоровим колективом, й вироблення системи педагогічної поведінки [5; 161]. У цьому контексті все більше актуальності набуває створення ситуації вибору в процесі творчого розвитку студента. Це на думку Т.Рейзенкінд, дозволяє студенту як активному учаснику навчального процесу самостійно обирати ідеї, норми, цінності та забезпечує його рівноправну співпрацю з викладачами ВНЗ [239, 541].

Висвітлення питань щодо необхідності й важливості пізнавальної самостійної роботи майбутніх учителів знайшло своє відображення в працях багатьох педагогів музикантів. Акцентуючи увагу на необхідності спонукання студентів факультетів мистецтв до самостійної роботи, Л.Безбородова наполягає на аналізі кожного отриманого результату щодо поставленої навчальної мети. У світлі сучасних підходів до самостійної роботи майбутніх учителів музики А. Козир зазначає, що самостійна робота майбутнього вчителя музики постає основою для здійснення спрямування студентів інститутів мистецтв, і музично-педагогічних університетів до акмеологічного самостановлення в процесі майбутньої практичної діяльності [138, 63].

Необхідною умовою організації пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики є спрямування змісту цієї діяльності до проблем

шкільного загальномузичного та співацького виховання. У процесі цієї навчальної роботи доцільно всебічно використовувати весь методичний матеріал призначений для вчителів музики загальноосвітньої школи, що уможливлює самостійне набуття студентом умінь планувати, регулювати та контролювати навчальну діяльність школярів, а також знаходити нестандартні вирішення навчальних завдань. Застосування студентом у цьому процесі кращих зразків національної та всесвітньої художньо-музичної культури сприятиме поповненню його знань щодо шкільного репертуару, а також духовному збагаченню, самовдосконаленню в навчальній діяльності. Адже, перед учителем музики постає завдання не тільки спрямовувати учнів до оволодіння певним шкільним предметом, а й зацікавити їх навчальним матеріалом через власне виконання музичного твору, цікаву демонстрацію наочного матеріалу із залученням творів інших мистецтв тощо. Практичного значення має розуміння студентом структури шкільного процесу, тому що це сприяє його розумінню значимості функцій учителя музики: або це тільки виклад змісту певного предмету, або втілення єдності музичного розвитку школярів, їх духовного збагачення та підвищення культурного рівня.

Специфіка роботи вчителя музики в загальноосвітній школі передбачає залучення школярів до спільної творчої діяльності, де провідним і найбільш доступним виступає спів. Тому вироблення у майбутнього вчителя музики навичок хормейстерської роботи під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін, на підґрунті знань щодо вікових особливостей школярів, має передбачати відповідність шкільного репертуару інтересам школярів, їх художнім потребам і мисленню. Цьому сприяє включення до змісту певного шкільного предмету художніх образів улюблених героїв із мультфільмів, кіно, книжок, комп'ютерних ігор. Як відомо, ця сфера не до кінця контрольована відповідними соціальними службами, тому залучення певних образів має супроводжуватись обов'язковою корекцією художньо-музичного смаку учнів із боку викладача. Адже, розуміння вчителем музики інтересів школярів не тільки допомагає знайти спільну мову, але й у співпраці спрямовувати їх до кращих

взірців певної продукції. Тому, під час пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики викладач має спонукати його до вивчення різних навчально-інформаційних форм: сучасної дитячої кінопродукції, книжкового ринку, світу комп'ютерних ігор тощо.

Пізнавально-самостійна робота майбутнього вчителя музики, як свідчить проведене дослідження, потребує створення оптимальних умов за якими здійснюється як опосередковано, так і безпосередньо під контролем викладача, з проекцією на майбутню фахову діяльність. Продуктивність цього процесу забезпечується активністю позиції майбутнього вчителя музики, ступенем виявлення ним здібностей та бажання до саморозвитку, застосуванням ефективних способів набуття й закріплення фахових знань, умінь і навичок, прагненням до творчої самореалізації.

Визначені нами положення дозволили обрати комплекс наукових підходів (системний, технологічний, діяльнісно-творчий), зокрема ***системний підхід***, за яким уможливлюється дослідження пізнавально-самостійної діяльності студентів як навчально-педагогічної системи, що дозволить визначити шляхи формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій.

Враховуючи загальноприйняте визначення, що системний підхід виступає методологічним знаряддям у навчальному процесі необхідно зазначити, що в ході формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики він є методологічним засобом який визначає шляхи дослідження, та уможливлює створення моделі формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням засобів різних видів інноватики: мультимедійних технологій, тощо.

Особливо важливим є такий підхід у процесі підготовки майбутніх фахівців, що має вбирати вивчення студентами відповідних методик проведення занять музично-естетичного циклу в загальноосвітній школі з використанням комп'ютерної бази, а також можливостей Інтернету, що постає як «всесвітня мережа обміну інформацією за допомогою комп'ютерів і ліній

зв’язку», постає могутнім комунікативним засобом розвитку сучасного студента [153, 15]. У сучасному розумінні поняття Інтернет визначається як: «Мережа передачі даних, що має глобальну децентралізовану архітектуру, розвинені засоби адресації і передачі інформації за допомогою протоколів TCP/IP між іншими одно- та різнотипними мережами передачі даних, комп’ютерними системами і різноманітним термінальним (кінцевим) обладнанням і забезпечує доступ до величезної кількості розподілених інформаційних ресурсів і різноманітних послуг» [116, 167].

Можливість застосування Інтернету в мистецькій освіті сприяла вирізненню суперечності між процесами активного мислення і споживання даних, активізації щодо трансформації протилежних полюсів, що слугують творчими орієнтирами. Це відповідно до сучасного мислення зорієнтовує на космополітизм, свободу від традиційних норм, вільність і відвертість у спілкуванні, розвитку сучасного мистецтва. Так Л.Куненко стверджує, що сучасне мистецтво «виступає як складова частина художньої культури кожної особистості й суспільства взагалі, специфічна форма практично-духовного засвоєння світу, спосіб цілісного сприймання довкілля та особисто-цінного до нього ставлення» [159, 224], [152; 166, 78].

Тим часом потреба в застосуванні даного підходу визначається специфікою організації певного виду діяльності майбутніх учителів музики в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін, та потребує встановлених зв’язків між такими видами мистецтва як хорове диригування та мультимедіа. Останнє в цьому процесі виступає як комплекс сучасних наочних засобів, що за практичною необхідністю застосовується в навчанні студентів із метою їх фахового розвитку. Водночас, якщо в змісті пізнавально-самостійної діяльності студента засоби мультимедіа застосовуються окремо від визначених завдань із циклу диригентсько-хорових дисциплін, то вони не здатні сприяти його розвитку як майбутнього вчителя музики. Проте, якщо процес пізнавально-самостійної діяльності організований у певну систему, що відображає закономірності диригентсько-хорового мистецтва, й дає широке уявлення про

потужні можливості засобів мультимедіа для розвитку музичного слуху, музичного смаку, диригентсько-хорових умінь тощо, то така пізнавально-самостійна діяльність дозволить майбутнім учителям музики різнобічно й гармонійно розвиватися. Отже, системний підхід до процесу пізнавально-самостійної діяльності забезпечує знання майбутніх учителів музики про цілісність і гармонійність розвитку власної пізнавальної самостійності, що формується й розвивається під педагогічним впливом, а також розвиток здатності створювати умови для активної самостійної роботи за допомогою можливостей засобів мультимедіа.

Фундаментальні фахові знання виступають основою, системоутворюючим елементом пізнавально-самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням засобів мультимедіа, забезпечують зв'язки між набутим і новими навчальними відомостями, єдність теоретичної та практичної сторін педагогічної підготовки. Важлива роль у цьому процесі відведена міжпредметному взаємозв'язку, котрий забезпечує розвиток майбутніх учителів музики загалом, та в диригентсько-хоровій спрямованості зокрема. Найважливішою вимогою системного підходу є врахування особливостей певного виду навчальної роботи, що створює умови для використання останніх досягнень сучасної інформаційної техніки, та передбачає диференціацію в збиранні, опрацюванні та розповсюдженні даних. Якісний рівень пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін забезпечується у ВНЗ шляхом застосування викладачем певних механізмів педагогічного впливу на процес цієї діяльності як континууму в системі організація, перевірка, спрямування для забезпечення безперервного саморозвитку й проектування індивідуального розвитку кожного студента.

Специфіка ***технологічного підходу*** полягає в тому, що результат проектування процесу формування особистості учня визначається обраною та практично реалізованою педагогічною технологією. Дослідники А.Нісімчук, О.Падалка, О.Шпак у своїх дослідженнях розглядають технологічність у освітній галузі та зауважують, що це стає «домінуючою характеристикою

діяльності людини, означає перехід на якісно новий ступень ефективності, оптимальності, наукоємності» [205, 5].

Змістовне наукове осмислення цього питання висвітили в своїх працях такі науковці як: В.Беспалько, І.Зязюн, Т.Дмитренко, О.Дубасенюк, В.Євдокимов, А.Нісімчук, Е.Нор, М.Кларін, Г.Ксензова, О.Падалка, О.Пєхота, О.Попова, В.Пітюков, І.Посохова, І.Прокопенко, Д.Чернилевский, Т.Шамова, Н.Щуркова [11; 17; 86; 97; 98; 205; 207; 210; 217; 225; 230; 231; 236; 271; 296; 311].

Педагогічна технологія постає напрямом педагогічної науки, в тому числі й у галузі музичної педагогіки, що «покликаний забезпечити досягнення визначених завдань, підвищити ефективність навчально-виховного процесу, гарантувати його високий рівень» [218, 9]. Як зазначає Т.Рейзенкінд, «частково технологічний аспект навчання пов’язується з технізацією навчання в процесі переходу від вербальних методів навчання до їх взаємодії з аудіовізуальними методами» [241, 153].

Визначені нами положення дозволили обрати технологічний підхід як один із основних у розкритті значення засобів мультимедіа для формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики. Цей підхід характеризує засоби мультимедіа як унікальне явище сучасності, що передбачає створення відповідних умов для застосування в навчальному процесі, та визначення певного потенціалу в процесі пізнавально-самостійної діяльності студентів. До того ж це передбачає: свободу вибору студентами форм і методів пізнавально-самостійного навчання, а також засобів мультимедіа та їх можливостей; створення умов для розвитку природних здібностей студентів, активізацію їх творчого потенціалу та формування пізнавальної самостійності.

Вирішення проблеми формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій щільно пов’язане з організаційно-процесуальним забезпеченням. Адже останнє залежить від типу та ступеню інтеграцій елементів змістового наповнення навчально-пізнавального процесу. Саме тому для нашого дослідження важливого значення набуває технологічний підхід, який дозволяє використовувати прийоми та

методи пізнавально-самостійної діяльності за допомогою засобів мультимедіа, що активізують пізнавальну самостійність студентів. На нашу думку, пізнавально-самостійна діяльність майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа – це використання в навчальному процесі можливостей сучасної інформаційної техніки з метою розвитку фахових знань, умінь і навичок.

Методологічними засадами такого підходу є визначення ролі принципу наочності, що забезпечує умови для застосування засобів мультимедіа в самостійній навчальній діяльності студентів. Технологічний підхід регулює систему організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа, та спрямований на формування їх пізнавальної самостійності. Це сприяє творчому розвитку студентів, спонукає їх до самореалізації в навчальній діяльності. Метою в цьому процесі є забезпечення ефективності організаційних процесів у навчанні, що сприятиме досягненню цілей та завдань фахової підготовки.

Це дає нам підстави для визначення суті технологічного підходу, що постає у *стимулюванні пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики, передумовлює володіння методами та прийомами пізнавально-самостійної діяльності як засобами мультимедіа так і без них, та через пошукову діяльність передбачає самоаналіз, самоконтроль, саморегулювання, самореалізацію тощо.* Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи фахові знання з загально необхідними, дотримання балансу в організації навчально-пізнавального процесу.

Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій припускає впровадження як традиційних, так і нових підходів до організації самостійної роботи студентів. Це посилює оволодіння студентами фаховими знаннями та навичками порівняно з умінням їх практичного застосування в пізнавально-самостійній діяльності, й досвідом застосування засобів мультимедіа. Тому, враховуючи особливості сучасного мислення, досягнення в науці й техніці, для реалізації ідей та принципів програмованого навчання в навчальних системах

використовують декілька різних технологій, у тому числі комп'ютерних засобів розвивального навчання. Доречно визначити основні цілі використання засобів мультимедіа в основі операційного процесу, а саме: інтенсифікувати процес навчання; підвищити якість навчальної діяльності; розвивати творчий потенціал студентів; урізноманітнити процес навчання; індивідуалізувати навчання; організувати ефективну позааудиторну пізнавально-самостійну роботу студентів; активізувати пізнавальну діяльність студентів [175; 198].

Завдяки сучасному комп'ютеру, уможливлюється виконання рутинної роботи з безпосередньої передачі знань і фактів, повної або часткової перевірки повноти й міцності їхнього засвоєння, а також виробітки багатьох стандартних умінь і навичок. Це підтверджує дослідник можливостей комп'ютеру А.Коломієць, який зазначає: «Надаючи потужні й універсальні способи одержання, опрацювання, збереження, передавання, подання різноманітної інформації, комп'ютер розкриває широкі можливості щодо істотного зменшення навчального навантаження й водночас інтенсифікації навчального процесу, надання навчально-пізнавальній діяльності творчого і паралельно дослідницького спрямування» [145, 481].

Разом із зростанням швидкості циркуляції та потужності інформаційних потоків, вільним доступом до всесвітніх інформаційних ресурсів, у процесі навчання з'явилася можливість використання навчальних матеріалів більш високого рівня: навчальні матеріали із використанням аудіо- та відеоінформації, двохвимірної графіки, наданням можливості активно втручатися до процесу навчання; навчальні матеріали із застосуванням мультимедійних технологій які дозволяють одночасно використовувати різні засоби надання даних (трьохвимірна графіка, звуковий та відеоряд) [220].

Оскільки пізнавально-самостійна робота майбутнього вчителя музики постає одним із видів навчальної діяльності, її сутність доцільно розглядати з урахуванням *діяльнісного підходу,* що досліджується такими дослідниками як: О.Леонтьєв, В.Мичковська, С.Рубінштейн, Н.Тализіна, Т.Шамова, Г.Щукіна, В.Ягупов тощо [165; 192; 248; 275; 299; 310; 317]. Так В.Мичковська, В.Ягупов

висвітлюючи в своїх дослідженнях процесуальні аспекти самостійної навчальної діяльності, одностайно визначають самостійну навчально-пізнавальну роботу учнів як процес засвоєння дій та способів навчальної діяльності, що спрямований на їх індивідуальний розвиток, і передбачає як самостійне закріплення раніше набутих теоретичних знань, практичних навичок і вмінь, так і оволодіння новими.

Діяльнісний підхід до організації пізнавально-самостійного навчання майбутніх учителів музики під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін забезпечує вирішення проблеми спрямування особистості до саморуху, й засвоєння фахових знань через самостійний пошук даних із використанням засобів мультимедіа, та здійснення інших навчальних операцій. У процесі певної діяльності студент сприймає відомості через призму власного досвіду, та завдяки застосуванню інтелектуальних умінь здійснює навчальні дії на новому якісному рівні. Це призводить до власного розуміння студентом сутності певних даних, що уможливлює створення творчого продукту.

Діяльнісно-творчий підхід забезпечує дослідження формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій як змістовно наповненої, практично спрямованої з творчо діяльнісним стрижнем. Так Л.Баренбойм, М.Каган, М.Фіцула одностайно визначають творчий метод як такий, що передумовлює чітко визначену навчальну мету, та дозволяє навчити студента творчо працювати. «Творча діяльність – це, насамперед, розумова діяльність людини» [290, 24], [14; 118].

Доцільно зазначити, що за дослідженнями психологів щодо ролі та впливу діяльності на розвиток особистості (Л.Виготський, О.Леонтьєв, А.Лурія, С.Рубінштейн), останнє визначається як «суб’єкт у своїх діяннях, в актах своєї творчої самодіяльності не тільки виявляється й проявляється, але в них твориться й визначається» [249, 94].

Діяльнісно-творчий підхід передбачає усвідомлення поняття «креативність» як творчої здібності особистості, котра є фактором незалежним

від інтелекту (Дж.Гілфорд, К.Тейлор, Я.Пономарьов). Тому в ході диригентсько-хорової підготовки, викладач для розвитку творчої особистості майбутнього вчителя музики має володіти знаннями щодо його індивідуальних здібностей і нахилів. Цей процес на думку Д.Богоявленської, С.Сисоєвої, І.Топчієва передбачає активність особистості студента, що проявляється в потребі творення самої себе, вийти за межі заданого навчального завдання [20; 259; 278,136].

Методологічна значущість діяльнісно-творчого підходу визначається спрямованістю на продуктивну пізнавально-самостійну діяльність майбутніх учителів музики засобами мультимедіа в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін, і передбачає використання різних методів, а саме: пошук змістовного зв'язку певного музичного твору з творами інших видів мистецтв, що уможливлюється завдяки застосуванню можливостей засобів мультимедіа; розвиток фахових умінь студентів засобами мультимедіа; створення творчого проекту за допомогою засобів мультимедіа.

Це в ході диригентсько-хорового навчання дозволяє активізувати творчу ініціативність кожного студента під час його пізнавально-самостійної діяльності на новому розвиваючому рівні. Використання телекомунікацій та інформаційно-технологічної мережі в ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін надає можливість майбутнім учителям музики доступу до необхідних даних, оперативного обміну методичними та науковими даними завдяки включенню до відеоконференцій, відкритих семінарів, телемостів тощо. Це визначається як індустріалізація сучасної організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа в межах вищої школи. Вказане Т.Рейзенкінд визначає як умови «для поєднання дидактичних можливостей комп'ютерних технологій, та їх інтеграції у процес професійної підготовки майбутнього вчителя музики» [239, 210], [160].

Процес практичного застосування майбутніми вчителями музики фахових знань передумовлює використання сучасної музичної техніки, музичних словників, енциклопедій, хорової музичної літератури тощо. Через

застосування власного досвіду студента щодо інтеграції сенсорних образів, знань і вмінь щодо роботи з даними уможливлюється його спрямування до творчої роботи в процесі пізнавально-самостійної діяльності. Виконання студентом функції оператора, режисера для здійснення моделювання як музичних уривків, так і цілісного музичного твору тощо, уможливлює набуття ним практичних навичок творчої роботи, та сприяє його самовиявленню як творчої особистості.

При цьому, ефективність пізнавально-самостійної роботи студентів суттєво зростає за умов чітко визначеної навчальної мети самоконтролю, застосування потужних можливостей засобів мультимедіа й мультимедійного середовища, відвідування музичних концертів, забезпечення творчими завданнями, що спонукають студента до неординарного вирішення навчального завдання. Практичний педагогічний досвід свідчить «чим вищий рівень самостійної навчальної діяльності, й чим більше елементів творчості в структурі цієї діяльності, а також чим сприятливіші умови, тим вищі результати й тим ефективніше й динамічніше проходить процес навчання загалом» [308, 191].

Враховуючи основні положення зазначених підходів до формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій, а саме: гуманістичне спрямування розвитку особистості; врахування останніх досягнень сучасної техніки; впровадження особистісно-спрямованого контексту навчання; актуалізація творчого потенціалу майбутніх фахівців; забезпечення акмеологічних установок, нами було визначено, що пізнавальна самостійність майбутнього вчителя музики передбачає синтез: знань методики пізнавально-самостійного навчання, організації навчального часу, практичних умінь роботи з комп'ютером і досвіду застосування можливостей мультимедійного середовища, що дає змогу майбутньому фахівцю успішно виконувати навчальні завдання, самостійно розвивати й реалізовувати в навчанні природні здібності. Це дає підстави до визначення даного феномена як особистої інтенційної якості, що передбачає:

здатність студента до усвідомлення самості як неповторної істоти; врахування індивідуальних нахилів і здібностей; засвоєння форм і методів оволодіння засобами оперативного саморозвитку, застосування в подальшій фаховій діяльності. Головним **завданням** розвитку пізнавальної самостійності студента є націлення його до усвідомлення навчальної мети, самостійного набуття фахових знань і вмінь, збагачення досвіду навчальної роботи з даними як засобами мультимедіа, так і без них, а також виявлення творчої самості в диригентсько-хоровому навчанні.

1.2. Специфіка організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа

У реалізації завдань гуманістичної трансформації освітньої парадигми важлива роль належить учителеві музики. Оскільки діяльність учителя музики неможлива «без достатньої вокальної й диригентської підготовки» [212, 111; 319, 17], набуває значення фахова підготовка студентів музично-педагогічних факультетів у ВНЗ. Так О.Довгань фахову підготовку розглядає як цілісну систему яка включає загальнопедагогічну підготовку, особливості музичного фахового навчання з урахуванням індивідуальної характеристики особистості [87].

Досліджуючи сучасний стан музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, С.Липська визначає її як цілісний багатоаспектний процес спрямування студентів до опанування системою фахових знань і практично-виконавських навичок порівняно з розвитком інтелектуальної, вольової, емоційної та креативної сфери особистості [169].

Оскільки процес фахової підготовки майбутніх учителів музики передбачає залучення творів мистецтва, поряд із вивченням відомих світових взірців має місце звернення до національної музичної спадщини. М.Мартинюк у ході дослідження розглядає поняття «національні музичні традиції» як специфічну форму культурної спадкоємності, й виокремлює такі аспекти структури цього поняття як художньо-виконавський, слухацько-споглядний,

композиційно-креативний. Це на думку дослідниці сприяє розумінню студента національних музичних традицій, і впливає на підвищення його художньо-естетичної компетентності [179].

Завдяки цьому, уможливлюється націлення студентів на майбутню педагогічну діяльність у загальноосвітній школі. Проблемою організації навчальної діяльності школярів опікуються такі науковці як А.Алексюк, А.Бобров, Т.Донська, М.Запорожець, Г.Гранник, Л.Концева, А.Усова та ін. Дослідники одностайно наголошують на необхідності формування в майбутнього вчителя музики здатності до інтерсуб'єктної взаємодії зі школярами загальноосвітньої школи. Тим часом фахове навчання майбутнього вчителя музики передбачає його включення до навчально-пізнавальної діяльності навчальних колективів, зокрема хорових. Тому, в ході організації пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики необхідним постає формування в нього творчої інтерсуб'єктної взаємодії як із керівником, так і рештою виконавців, що впливає на суб'єкт-суб'єктну педагогічну позицію майбутнього фахівця [298].

Сутність диригентсько-хорової підготовки в структурі загальнофахової підготовки майбутнього вчителя музики, технологію та методику її організації досліджували А.Болгарський, П.Ковалик, А.Козир, Р.Кофман, А.Мартенюк, Т.Смирнова та ін., що визначають необхідність відповідності диригентсько-хорового навчання вимогам сучасного ринку праці, де є попит на самостійну, ініціативну, творчу особистість учителя музики. Відповідно до цього І.Парфентьєва виокремлює необхідність спрямування майбутнього вчителя музики до усвідомлення своєї творчої самості за допомогою рефлексії [215].

Згідно з сучасними вимогами щодо фахового навчання майбутніх учителів музики система диригентсько-хорової підготовки є невід'ємною складовою навчального процесу ВНЗ на факультетах культури і мистецтв, і включає цикл диригентсько-хорових дисциплін: «Диригування», «Хоровий клас та методику роботи з хором», «Хорова література», «Хорознавство та хорове аранжування», «Читання хорових партитур». На думку А.Козир, певний цикл «дозволяє

подолати недоліки фахової підготовки майбутніх учителів музики до практичної діяльності, а саме: розрізненість засвоєння знань за окремими дисциплінами, що стає значною перешкодою для реалізації комплексного підходу до навчання й виховання майбутніх фахівців; відсутністю навчальної дисципліни, котра готує студентів до керівництва творчими дитячими колективами, орієнтує їх на просвітницьку роботу та залучає до активної концертної діяльності тощо» [139, 239]. Це необхідно враховувати в процесі організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики, а саме під час планування ходи саморозвитку студента в позааудиторний час.

У процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики «Диригування» постає як одна з головних, профілюючих музичних дисциплін що здійснюється у формі індивідуальних занять із педагогом, та включає пізнавально-самостійну діяльність студента. Поняття диригування походить від французького дієслова «diriger», що означає направляти, керувати. Основною метою певної дисципліни, на думку А.Козир є «підготовка майбутнього вчителя до хормейстерської роботи як на уроках музики, так й у позаурочний час – з творчими хоровими колективами» [139, 238]. Корисним для саморозвитку особистості студента є входження в творче музичне середовище, де він як майбутній вчитель музики стикається з фаховими проблемами, встановлює причини їх виникнення та можливі шляхи вирішення.

Такий аспект організації пізнавально-самостійної діяльності студентів є необхідним, оскільки багатопрофільність роботи вчителя музики як диригента-хормейстера вимагає від нього володіння багатьма знаннями та вміннями, а саме: володіння основами диригентської техніки та вокального виховання; виявлення потенціалу організатора творчої діяльності виконавського колективу; підбирати хоровий репертуар; проведення поточної репетиції; діагностування та корекція хорового звучання; задавати тон за камертоном; ілюструвати музичний твір як самостійно, так і за допомогою музичного інструменту; відтворювати власний задум у процесі виконання музичного твору тощо. Поряд із тим, Ма Цзюнь зазначає про необхідність розвитку вокального слуху студента як особливого

виду музичного слуху необхідного для здійснення навчальних операцій у ході фахового навчання [142, 3; 177]. Виокремлені вміння майбутнього вчителя музики розвиваються в ході його диригентсько-хорової підготовки, що включає музично-теоретичну та інструментальну.

Дослідницькі розробки спрямовані на формування диригентсько-хорових умінь проводили Г.Голик, М.Дебела, Т.Естріна, О.Красотіна, А.Кречковський, П.Ніколаєнко, Г.Сагайдак, Е.Сет та інші. Дослідники зазначають, що формування фахових навичок майбутнього вчителя музики постає одним із найважливіших елементів його навчання в вищій школі. Процес організації пізнавально-самостійної діяльності студентів має враховувати специфіку мистецтва хорове диригування, що вимагає від виконавця психологічної готовності до концертної діяльності, володіння фаховими навичками, засвоєння технології виконання, здійснення аналітико-корекційної діяльності, якісного виконавського відтворення музичного твору. Це в своєму дослідженні музично-педагогічного доробку провідних вітчизняних педагогів і науковців підкреслює М.Мартинюк вказуючи, що набуття особистістю необхідних компетентностей в процесі фахового навчання, дозволяє їй в подальшому успішно виконувати педагогічну діяльність [179].

На нашу думку, диригентсько-хорові навички студента є способом відпрацьованих дій, що дозволяють досягти єдності між сенсорними почуттями, психофізичними процесами та музично-слуховими уявленнями студента. Формування та удосконалення певних навичок у процесі пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики під контролем викладача передбачає активне застосування різноманітних форм і методів навчання, їх уміле комбінування та варіювання зі спрямуванням студента до підвищення індивідуального рівня розвитку як майбутнього педагога-виконавця. Якість педагогічної підготовки майбутніх учителів багато в чому залежить від того, наскільки будуть забезпечені фундаментальність і практична спрямованість цих навичок. Важливого значення в цьому процесі набуває організація пізнавально-самостійної діяльності студентів, що оцінюється факторами: знання методики

самостійного навчання, мистецьких цінностей, здатністю усвідомлення навчального завдання. Це на думку М.Филипчук потребує спрямування майбутніх учителів музики до творчого самовиявлення, самостійного пошуку художнього висловлення музичного твору, а також залучення до музикування, імпровізації і творення музики з прищепленням культури сценічної поведінки [285].

Проблема пізнавальної самостійності учнів включає психологічні аспекти, що розглядаються в працях Л.Виготського, В.Давидова, А.Леонтьєва, С.Максимової, І.Тализіної та інших учених. Розглядаючи психологічний потенціал самостійної роботи учнів Л.Виготський наголошував на необхідності збагачення їх досвіду в навчальному процесі [59].

Проведений теоретичний аналіз особливостей диригентсько-хорового навчання майбутніх учителів музики на музично-педагогічних факультетах інститутів мистецтв і педагогічних університетів, дозволяє констатувати необхідність здійснення студентами пізнавально-самостійної діяльності в цьому процесі. Використання засобів мультимедіа в процесі певної діяльності уможливлює успішне виконання студентом поставлених навчальних цілей і завдань. Це в своїх дослідженнях щодо застосування мультимедійних технологій під час фахової підготовки майбутніх учителів музики підтверджує Н.Новикова, що розглядає в цьому процесі можливість підсилення наочності в навчанні з прищепленням індивідуалізації та диференціації, поглиблення міжпредметних зв’язків, збільшення обсягу пізнавально-самостійної роботи студентів [206].

Вказаний напрямок підготовки фахівців у музичній освіті потребує здійснення ретроспективного аналізу входження і становлення технічно-інформаційних засобів навчання в процесі розвитку інформаційної культури. Це має відображення в дослідницьких пошуках, зумовлених особливостями вивчення механізмів функціонування нервової системи людини на рівні фізіології та психології, яке сприяло прогресу в нейроанатомії та нейрофізіології, і згодом спонукало науковців до вивчення методів створення

штучного інтелекту. Так, у 1943 році дослідники У.Маккалох та У.Піттс сформулювали основні положення теорії діяльності головного мозку та розробили математичну модель нейрону. Це у 50-60 роках ХХ століття у 50-60 роках ХХ століття постало поштовхом для створення групою дослідників (Мінський, Розенблатт та ін.) перших штучних нейронових тенет, як результату поєднання біологічного та фізіологічного підходів. Штучні нейронові тенети «персептони» складалися з одного шару штучних нейронів, і були виконані як електронні тенети. Це з розвитком рівня обліковної техніки було перенесено до гнучкої середи комп'ютерного моделювання [269].

Зазначимо, що поява перших комп'ютерів у 50-х роках ХХ ст. сприяла зміні місця в науці штучного інтелекту. Разом із виникненням електронних обчислювальних машин першого покоління почали розроблятися перші теорії комп'ютеризації освіти. Між тим вивчення методів, способів і прийомів моделювання та відтворення за допомогою ЕОМ як розумної діяльності людини, пов'язане з потребою щодо вирішення багатьох навчальних завдань у сфері освіти [269, 124].

Варто зазначити, що впровадження ЕОМ у навчальний процес починалося на базі традиційних форм навчальної діяльності таких як лекція, семінарські, практичні й лабораторні заняття, практикуми, контрольні роботи. «Найбільш ранні можливості використання ЕОМ для підвищення результативності педагогічної праці пов'язані з використанням їх для контролю засвоєння знань» [284, 145].

Водночас у Каліфорнії, в 50-х роках розглядалися перші спроби дидактичного використання комп'ютеру. Також згодом, почали застосовувати комп'ютери для розробки математичних програм у Стенфордському університеті в Пасло, Алто [126].

З огляду на історію технології передачі даних, можна констатувати втілення періодизації ЕОМ за поколіннями. Так спочатку, до її основи було покладено фізико-технологічний принцип. Тобто машину відносили до

відповідного покоління в залежності від застосування в ній елементів або технологій [193].

Зазначимо, директор компанії мозкового центру Instetute for the Future Пол Саффо помітив, що кожні 10 років виникає нова технологія, яка радикально змінює ходу світових процесів [22]. Цей факт підтвердився активними розробками в області нейронних тенет, а також технічних втілень у наступному десятилітті (60р. ХХст). Так, у 1969 р М.Мінський довів необхідність створення багатошарової нейронної тенети [301, 15-17]. Комп'ютери першого покоління у 60 роках ХХ ст. складалися з десятків стоєк які були наповнені електронними лампами, лентопротяжними пристроями, великими друкарськими агрегатами. Також, вони вимагали спеціальних систем охолодження й почасового обслуговування. Певні досягнення сприяли стрімкому розвитку програмованого навчання, що разом із реалізацією дидактичних принципів уможливило вдосконалення процесу фахового навчання студентів [269, 132].

Для успішного використання комп'ютерів у дидактичному процесі, протягом 60-х років проводилися спроби в таких високорозвинених країнах як Великобританія, Франція, Австралія. Внаслідок того, шестидесяті роки визначаються як початок розвитку багатьох педагогічних систем, мета якого поставала у застосуванні комп'ютеру в процесі навчання. Найбільш відомою була система Plato (Programmed Logic for Automatic Teaching Operation), яка виникла в університеті Іллініоїс. Бібліотека дидактичних програм системи Plato містила блоки даних із усіх важливих галузей науки на рівні середньої та вищої школи. Про ефективність комп'ютерного навчання свідчить ступінь відеозображення моделі предметної області та діалогу людина-комп'ютер, а також ступінь комп'ютерного контролювання самого процесу навчання на основі накопичення знань про цей процес [126, 12].

Відповідно до цього, в історико-наукових технічних дослідженнях щодо початку 60-х років ХХ століття було зафіксовано перші кроки втілення, та використання на практиці ЕОМ [264, 32-35; 281, 121]. У цьому процесі фундаментальними постали роботи таких дослідників як О.Бєлоцерковський,

Л.Бородкін, Є.Вєліхов, В.Глушков, Г.Добров, А.Єршов, Ю.Кахк, І.Ковальченко, А.Кузнєцов, Н.Сєлунська, Т.Славко, К.Хвостова, В.Устінов та ін. На підставі цих теоретичних досліджень впроваджувалося практичне дослідження недосконалих комп'ютерів групою дослідників МГУ під керівництвом І.Ковальченко. Згодом, створена лабораторія перетворилася на Комісію з використання кількісних методів та ЕОМ в історичних дослідженнях при Відділенні історії АН СРСР. Цей досвід було використано в СО АН СРСР (В.А. Устінов), в Академії наук Естонської СРСР (Ю.Ю. Кахк), у Тартутському університеті (Х. М. Лігі) [26], що привело до формування базових спрямувань використання обчислювальної техніки та методів у історичних, а також історико-технічних дослідженнях:

- використання комп'ютерів у інформаційно-пошукових текстових системах;
- створення архивів та каталогів текстових даних, збірників статистичних даних, побудованих на розвинутих алгоритмах;
- обробка текстових джерел за допомогою комп'ютеру;
- створення довідників графічних даних у дескриптному вигляді [158, 108-126].

Аналітичне вивчення дослідниками наукового доробку уможливлює експеримент над з'єднанням комп'ютерів (60 р.) за допомогою телефонних мереж, використовуючи фонди департаменту захисту США, агентства останніх дослідних проектів (ARPA). Метою вказаної військової організації була розробка мереж передачі даних, яка б пережила ядерну атаку. У ході цього експерименту використовують нову технологію «комутація пакетів» (packet switching), в якій дані для пересилання поділялися на фрагменти. Визначена система дозволяла використовувати дані декількома комп'ютерами одночасно, а користувачам обмінюватися електронною поштою (e-mail). Здатність e-mail пересилати великі повідомлення зі швидкістю телефонного дзвінка була проривом у наукових дослідженнях у певній галузі [269]. Таким чином, було

створено американську військову тенету ARPANET, яка постала дослідницькою фазою в історії Internet [196].

Доцільно зазначити, що поява інтегральних технологій в електроніці в 70-х роках базувалася на створенні мікроелектронних пристроїв, які містили декілька десятків транзисторів на кремнієвій підложці невеликої площі [269, 134]. Тобто, відбулася комп'ютерна революція, що породила перші більш потужні й компактні персональні комп'ютери, що були зорієнтовані на підтримку роботи одного користувача [158].

У ході аналізу засобів збереження й передачі навчальних даних варто розглянути поняття «комп'ютерна програма», що визначається як «набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах)» [234, 64.]. Цей феномен включає «велику кількість цікавої інформації, яскравих малюнків і супроводжуються звуковим оформленням» [144, 479].

Зазначимо, що поява перших персональних комп'ютерів активізувала розробку програм які призначалися для контролю знань студентів у процесі навчання. Так у 1982 році академік А.Єршов сформулював положення, за яким алгоритмічні та програмістські навички було визнано фундаментальними компонентами людської діяльності в сучасному суспільстві. На цій підставі в 1985 р. вийшла постанова про введення в загальноосвітню школу навчального курсу «Основи інформатики та обчислювальної техніки», що діяла в межах СРСР [52]. Тобто, оволодіння комп'ютерною грамотністю постає як нормативна необхідність, що визначається як «знання, вміння, навички в галузі інформатики, потрібні кожному для ефективного використання в своїй діяльності комп'ютерних технологій» [292, 16]. При цьому, комп'ютер поставав засобом навчання, що впливав на методи викладання та організацію навчального процесу в цілому [170, 131-134].

Водночас, дослідники почали проводити розробки міжтенетних протоколів для передачі даних між різними типами комп'ютерних тенет. На підставі цих протоколів вчені Коконен, Гроссберг, Андерсон (70-80р.) розробили теоретичне підґрунтя для практичного втілення потужних багатошарових тенет, що сприяло появі систем загального доступу до Інтернету. Це в останньому десятилітті XX ст. постає як фаза комерціалізації Інтернету, що відзначається відкриттям національних і регіональних відділень щоденного керування роботою тенети [197; 269, 139]. Як наслідок, наприкінці XX – початку XXI століття відбувається підвищена увага в системі освіти до проблеми інформатизації суспільства. «Інформатизація суспільства й електронної освіти настільки тісно пов'язана з розвитком і наповненням мережі електронних комунікацій, що ці слова нині практично є синонімами» [75, 354]. У цей час засобами інформатизації постають: електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи чи їх окремі елементи, інформаційні мережі й мережі зв'язку [235, 45-51].

Наступний етап розвитку комп'ютерної техніки визначається досконалістю комп'ютерного та програмного забезпечення. Це на думку А.Горемичкіна, Р.Собко поставало як явище парадигмального характеру, що призвело до певних змін, зокрема, до трансформації розуміння терміну «нові інформаційні технології» у «нові інформаційно-комунікаційні технології». Безумовно, поява комп'ютерів нового покоління ноутбуків стимулювала розробку експертних систем, а також систем штучного інтелекту тощо [9; 70; 265, 433].

Ретроспективний аналіз інформаційно-технічних засобів навчання слугував підґрунтям для розгляду поняття «мультимедіа» (multi media), що в сучасному розумінні охоплює засоби масової комунікації, тобто технічні засоби створення звуку, запису даних, та їх копіювання, тиражування, зберігання, поширення й обміну між суб'єктом (автором медіатексту) й об'єктом (массовою аудиторією) [83, 162]. Осмисленню сутності певного феномена сприяє розгляд його можливостей, що дозволяють «об'єднати в комп'ютерній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення, анімацію» [145,

515-523]. Серед можливостей мультимедійної телекомунікаційної послуги визначають: надсилання чи отримання будь-якої форми даних, зберігання та робота з різними типами даних на одному носії [293, 246]. Система мультимедіа розглядається дослідниками як єдине, що містить різноманітні інформаційні компоненти, які знаходяться під керуванням однієї чи декількох спеціальних програм [280].

Виступаючи потужною можливістю сучасної інноватики мультимедійні технології створюють нові умови стимулювання, зйомки, нашарування, маштабу, композиції тощо – налаштовує на оптимізм. Це пояснюється можливістю мультимедіа як засобу, що постає інструментальною основою екранного мистецтва, змінювати трансляцію даних відповідно до сучасного типу мислення студентської молоді.

Проблемою впровадження комп'ютерних технологій до навчального процесу ВНЗ опікуються науковці Р.Гуревич, В.Дем'яненко, М.Жалдак, Н.Морзе, Ю.Рамський та інші [73;145]. Цей феномен дослідники одностайно вважають потужним засобом здійснення навчальних цілей [144, 482]:

– виконання розрахунків у межах навчального процесу ВНЗ;

– навчальна робота з даними мистецького спрямування;

– імітації та моделювання мистецько-дослідних процесів;

– мистецькі презентації навчального матеріалу;

– індивідуального навчання майбутніх учителів музики в мистецькій освіті;

– диференціації навчання в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін;

– здійснення зворотнього зв'язку при творчій взаємодії «студент-комп'ютер-викладач»;

– контроль, облік і реєстрація знань у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики;

– виготовлення дидактичних матеріалів для мистецького розвитку студентів;

– здійснення інтеграції знань із диригентсько-хорових дисциплін;

– розвиток творчих здібностей студентів у контексті диригентсько-хорового мистецтва.

Як наслідок, до багатьох ВНЗ увійшли нові освітні стандарти щодо забезпечення навчального процесу такими інноваційними технічними засобами як інтерактивні дошки, white boards із використанням різнокольорових маркерів, проектори, DVD, відеокамери, диктофони тощо. Це з використанням комп'ютерів, Інтернет-ресурсів, спеціальних навчальних мультимедійних програм дозволяє оптимізувати навчальний процес. Так, дослідники М.Гаценко, З.Сулейманова розглядаючи процес уведення засобів мультимедіа до навчального процесу ВНЗ вважають, що це створює сприятливі умови для розвитку творчих та когнітивних здібностей студентів як у нерегламентованих умовах, так і в багатоваріантності навчання. До того ж, це формує і розвиває дивергентне мислення студента як здатність до одночасного висунення багатьох неординарних ідей, а також до вирішення навчального завдання швидко, конкретно, гнучко й оригінально [64; 270, 82-87]. Цьому сприяють автоматизовані навчальні системи, що являють собою педагогічний програмований засіб призначений: для надання допомоги в процесі практичної роботи студентів за певною навчальною програмою; для демонстрації відомостей; практичної роботи з метою засвоєння фахових умінь і навичок; проведення проміжного та підсумкового тестування [281].

У навчальному процесі визначають такі типи автоматизованих навчальних систем:

- тренувальний (для закріплення знань, умінь і навичок);

- когнітивний (орієнтовані на засвоєння понять і працюють за режимом близького до програмованого навчання);

- проблемного навчання, зорієнтованого до вирішення навчально-пізнавальних завдань, та реалізації принципів непрямого керування;

- імітаційний та моделюючий;

- ігровий (гра використовується в якості засобу навчання);

- тестувальний та екзаменаційний;

- довідково-інформаційний [224, 9].

Відповідно до цього, озвучення до сучасних мультимедійних занять здійснюється за допомогою звуку та вербальних символів. Так, звук записаний у файл прив'язується до певних кадрів. Для цього необхідним є забезпечення комп'ютеру таким додатковим обладнанням як звукова плата, навушники, мікрофон тощо. Враховуючи це В.Штепа класифікує існуючи комп'ютерні програми за групами: музичні редактори, які відкривають можливості для експериментування з електронними звуками; енциклопедії; ігрові музичні програми; програми-тести та вікторини; комбіновані програми [239; 307].

Відомо, що в процесі засвоєння навчального матеріалу залучаються всі органи екстрацептивних почуттів студента. Сумісна робота всіх органів почуття синтезує відображення окремих ізольованих образів у складі загальної системи сприйняття. В процесі пізнавальної самостійної діяльності майбутнього вчителя музики комп'ютерна програма спрацьовує як система зовнішніх сигналів які впливають на його органи чуття, й перетворюються в осмислений перцептивний образ. Застосування комп'ютерних програм під час пізнавально-самостійної роботи з комп'ютером дозволяють окрім моторики дистанційних почуттів використовувати контактну моторику дотику, що задовільняє необхідність рухового компоненту під час занять із дисциплін диригентсько-хорового циклу. Така домінантна перцептивна діяльність суб'єкта активізує його мислення в процесі пізнавально-самостійної діяльності. Використання інтенсивної наочності в цьому процесі підживлює процес сприймання студентом образів у сукупності й різноманітності їхніх загальних властивостей і окремих частин, а також дозволяє визначити ці образи та явища категоріально для подальшої роботи студента з даними [197; 293].

Психолого-педагогічні особливості комп'ютерного навчання розглядаються в наукових дослідженнях О.Бахтіна, С.Бордовського, Ю.Брановського, В.Гершунського, М.Жалдак, І.Мархель, В.Монахова, Ю.Машбіць, О.Тихомирова та ін., що дозволяє констатувати наявність досвіду

використання технологій щодо організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. На нашу думку, технологія організації пізнавально-самостійної діяльності студентів засобами мультимедіа в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін – це динамічний, комплексний процес який ґрунтується на інтерактивному рівні в ході якого розвиваються та формуються комунікативні навички студентів. Це в процесі підготовки майбутніх учителів сприятиме розкриттю їх індивідуальних можливостей, підвищенню мотивації до диригентсько-хорового навчання, налагодженню партнерських стосунків у процесі практичної пізнавально-самостійної роботи з використанням можливостей мультимедійного середовища. Останнє постає не лише як інноваційна методика для спрямування студента до вирішення навчального завдання, а й використання в музичній педагогіці певних можливостей цих засобів які дозволяють студенту розкрити сутність музичного твору, висловити свої почуття в зображенні та звуках, самореалізуватись як творча особистість. «Комп'ютери й комп'ютерні технології стають не лише інструментальним засобом що допомагає в навчанні, а й органічно входять у сам процес навчання, створюють нові можливості та якісно інший рівень підготовки спеціаліста» [181, 274]. Тому, впровадження організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у вищій школі сприяє формуванню кожного студента як творчої особистості здатної до вільного застосування можливостей засобів мультимедіа в пізнавально-самостійній діяльності з метою самовираження в музичному навчанні.

Поряд із тим, М.Фіцула розглядаючи комп'ютерні засоби виявляє такі напрями їх використання: комп'ютер як об'єкт навчання; комп'ютер як засіб навчання; комп'ютер як складова частина управління навчальним процесом; комп'ютер як елемент методики наукових досягнень [291]. Спираючись на це, А.Бочкін визначає комплекс сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій що включає такі варіанти:

- методи самонавчання (друковані матеріали, аудіо- та відеоматеріали,

комп’ютерні навчальні програми, електронні журнали та книги, інтерактивні бази даних);

- методи індивідуалізованого навчання (технології-телефон, голосова пошта, електронна пошта);

- викладання за принципом «один-багатьом» (аудіо- та відеолекції, радіо та телевізійні лекції, електронні лекції (елекції));

- технології електронної комунікації (синхронні та асинхронні аудіо-, аудіографічні, відео- та комп’ютерні конференції) [37].

Це уможливлює осмислення можливостей засобів мультимедіа в процесі пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики, де механізмами інтеграції є символ, динаміка, умовність часу, застосування прийомів контролю. Зазначимо, що інформаційний простір мультимедіа середовища ґрунтується на логічних, раціональних та ірраціональних компонентах. У цьому зв’язку формується ідея про порівняне застосування декількох можливостей певного засобу. Це передбачає необхідність комунікативної організації певної діяльності, накопичення особистісних навичок, нашарування знань і досвіду практичної роботи за певною програмою та обраним засобом, а також способи інтеграції традиційних методів пізнавально-самостійної роботи з інноваційними методами.

Основним завданням інформаційного насичення пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики за допомогою засобів мультимедіа є емоційне об’єднання внутрішнього світу студента зі світом зовнішнім. Саме мультимедіа як вид мистецтва впливає на людину завдяки засобам динамічної виразності: розміром зображення, висоті звучання, кольору, артикуляції, довжині темпу, гучності тощо. Відомості мають свою вібрацію яка певним чином впливає на людину, оскільки наділена своїм позитивним або негативним станом. У разі взаємодії людини з даними відбувається вплив на її свідомість і деякі фізіологічні процеси. При цьому значимість певного впливу залежить від нервово-психічного стану кожної людини [267]. Вміле спрямування викладачем студента до роботи з даними під час пізнавально-самостійної діяльності у

відповідності з виокремленою навчальною метою й естетичними нормами, допоможе сформувати у студента певний емоційний стан, змістовно наповнити його пізнавально-самостійну діяльність, підвищити творчу активність.

Дослідження проблеми пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа передбачає розробку структури критеріального апарату, який дозволить адекватно оцінити ефективність процесу формування навичок пізнавально-самостійної діяльності студентів із використанням засобів мультимедіа. Питання розробки критеріїв оцінювання знань є предметом уваги педагогічної науки. Висвітленню цього питання присвятили свої праці Г.Падалка, Т.Рейзенкінд, О.Рудницька де розкриваються питання розробки критеріїв оцінювання знань відповідно до виду конкретно-предметної діяльності [239].

Водночас у доробках В.Беспалько, Н.Кузьміної, А.Маркової, В.Лернера, Н.Тализіної розроблялися різноманітні підходи до виокремлення критеріїв, їх змістовного наповнення. При цьому такі дослідники як В.Баркассі, Н.Гузій, Н.Кухарев, В.Решетько, В.Семиченко досліджували критерії оцінювання досліджуваного феномену [16; 73; 162].

Це дає нам змогу визначити, що розвиток самостійності майбутнього вчителя музики з використанням засобів мультимедіа залежить від:

1) умов у яких протікає пізнавально-самостійна діяльність;

2) діапазону можливостей певного наочного засобу;

3) рівня активності студента, розвитку його інтересів.

З цієї позиції О.Лаврентьєва зазначає, що «краще засвоєння людиною фактів, явищ, усвідомлення норм і цінностей відбувається в процесі безпосередньої практичної діяльності, коли відомості подаються у всіх можливих видах їх представлення (вербальному, наочному, звуковому та ін.)» [163, 211-212]. Це враховується в сучасній фаховій підготовці студентів вищого навчального закладу, що «обов'язково передбачає ознайомлення з різноманітними комп'ютерними технологіями обробки даних: програмами векторної та растрової графіки, програмами редагування та ретушування,

програмами верстання, програмами презентацій, програмами двовимірного та тривимірного моделювання, анімаційними програмами та ін.» [183, 275].

Оволодіння студентами спеціальними знаннями й уміннями в процесі диригентсько-хорової підготовки сполучене з подальшою їх пізнавальною самостійною діяльністю. Застосування певного засобу мультимедіа в цьому процесі дозволяє вирішувати конкретно-пізнавальні, комунікативно-розвиваючі та морально-пізнавальні завдання. Це уможливлюється завдяки створеним умовам у яких протікає пізнавально-самостійна діяльність студента, де він виступає активним суб'єктом пізнавально-творчої діяльності, а певний наочний засіб об'єктом. Порівнявши роботи дослідників (І.Антоненко, О.Артюхова, О.Барицька, В.Воробьёва, С.Ганжела, Ю.Дворник, Л.Костенко [156], Н.Латигіна, А.Марченко, Л.Морська, П.Монастирьов, Околелов, Л.Романова, Сидоренко, П.Стефаненко, І.Ткачук, О.Тищенко) щодо застосування мультимедійних засобів у навчально-пізнавальному процесі, ми визначимо основні чинники:

- забезпечення інформаційно-розвивальної функції;
- належність певного інструментарію для оперування даними;
- використання як раціонального, так ірраціонального початку;
- осягнення образу через зорове і слухове сприйняття;
- створення цілісного образу;
- варіювання просторових і часових співвідношень;
- забезпечення смислової організації;
- організація комунікативного спілкування;
- співтворчість із об'єктами в мультимедійному середовищі;
- співтворчість із іншими суб'єктами цього процесу.

Вищезазначене допоможе студенту в процесі адаптації до систематичної пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, а також до практичної роботи з навчальним хоровим колективом. Необхідно зазначити, що нові досягнення сучасної інформаційної техніки відкривають студентам доступ до нетрадиційних джерел даних через застосування можливостей комп'ютеру

та Інтернету. Це постає як нескладний, доступний процес для будь-якого користувача. Адже прагненням авторів мультимедійних засобів було передбачити кожен можливий крок і бажання користувача. Останнім часом комп'ютер увійшов майже до кожного державного освітнього закладу, тому педагоги за допомогою нових інформаційних технологій навчання мають можливість трансформувати призначення комп'ютеру від розважального засобу до корисного необхідного навчального засобу.

З цієї позиції Л.Романова стверджує, що завдяки введенню комп'ютерних технологій до сфер людської діяльності – науки, освіти й економіки – сучасне суспільство відчуло зміни. Це пов'язане з удосконаленням способу збереження, трансформації, передачі даних, що охоплює більш широкий спектр можливостей і став мобільним, доступним [244, 318]. Останнє, завдяки введенню комп'ютерних технологій до фахової підготовки майбутніх учителів музики, сприяє активізації творчих здібностей студентів, формуванню їх пізнавальної самостійності.

Для зручності використання майбутніми вчителями музики можливостей комп'ютеру під час пізнавально-самостійної діяльності, доцільним постає використання функції «Довідка», що передбачає певні відповіді зі стислим викладенням основного змісту питання, вказівками напрямків подальшого цілеспрямованого пошуку його всебічного можливого розгляду. Підгрупи певних напрямків формуються в залежності від уведеного студентом питання до «віконця» довідки. Певні вказівки дозволяють студенту вивчити прийоми переходу від одного виду роботи з комп'ютером до іншого, самостійно здійснювати пошук даних, знаходити вихід із складної ситуації під час вирішення навчального завдання, навіть якщо студент є користувачем-початківцем.

Кожна пізнавально-самостійна діяльність студента засобами мультимедіа має розпочинатися з підготовки певного засобу до навчальної роботи. Тривалість цієї підготовки залежить від ступеня обізнаності студента з цим процесом. Виконання навчального завдання передумовлює усвідомлення

студентом навчальної мети. Це потребує вибору студентом комп'ютерної програми, що уможливлює здійснення навчальної роботи над певним завданням. У сукупності з традиційними методами навчання щодо диригентсько-хорових дисциплін, необхідним постає застосування таких програм як програма запису звуку Audio CD (Ahead Nero), програма нотного набору і верстки музичного тексту Finale 2003, програма запису та обробки звуку: Adobe Audition, Sound Forge, програма підготовки презентаційної графіки Microsoft Power Point. Необхідно також зазначити, що кожна з існуючих програм потребує наявності в студента певних знань щодо специфіки практичної роботи в цьому процесі. Останнє дозволяє розпочати навчальну роботу над певним навчальним завданням шляхом введення до комп'ютеру потрібної програми чи електронної адреси.

За своєю сутністю пізнавально-самостійна діяльність засобами мультимедіа містить значний потенціал для реалізації творчої самостійності особистості, й передбачає практичне застосування не тільки базових музично-теоретичних знань, умінь і навичок, але й знань практичної роботи з певним засобом. Авторами комп'ютерних програм передбачено певна кількість інструментарію для практичної роботи користувача. Так за допомогою символів які висвітлені на екрані комп'ютеру за обраною програмою, студент має змогу здійснити певні навчальні дії. Розглядаючи проблему використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі вищих закладів освіти А.Марченко вважає, що за допомогою комп'ютера можна створити «виразні тіні й реалістичну перспективу, дібрати гармонійне кольорове поєднання, віднайти оптимальне шрифтове оформлення, застосувати оригінальний зоровий ефект тощо» [181, 276].

Однак, попри всю обізнаність авторів комп'ютерних програм щодо здійснення користувачем практичних дій над музичним звучанням, художня робота в цьому процесі може залишитися маловиразною. Тому для того, щоб результат творчого продукту виявився дійсно якісним, студент має застосувати набуті фахові знання та вміння. «Під результативною розуміється така

самостійна робота, яка забезпечує досягнення кінцевого результату як сукупності продуктів самостійної навчальної діяльності та придбаних практичних навичок» [229, 293]. Враховуючи потужні можливості середовища мультимедіа, рішення в процесі пізнавально-самостійної діяльності все одно приймає студент, що в ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін вивчав закони музики, класичні та сучасні хорові твори. Під час пізнавально-самостійної діяльності студент поступово налаштовує внутрішній слух на фіксацію й порівняння найтонших композиційних властивостей певних символів, інтервалу між ними, гучності, тембру, гармонійне співвіднесення звуків тощо. У процесі роботи студента над введенням певної звучності постає необхідним застосування ним техніки суто операторських дій, а саме: гармонійне поєднання хорових партій, встановлення пауз, заміна динаміки, отримання певного тембру звучання, заміна тривалості ноти тощо. Це передбачає спрямування майбутнього вчителя музики до розвитку художнього смаку. Тобто, застосування мультимедійних засобів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін відкриває перед студентами можливість здійснити творчий задум завдяки певному інструментарію. Проте функція розумного творця належить саме студенту, що під час пізнавально-самостійної діяльності з використанням засобів мультимедіа пропускає відомості крізь призму свого розуміння, навчального досвіду й художнього смаку. Це на думку В.Бурназової пов’язане з можливістю розвитку інтегральної здатності майбутніх учителів музики до регулятивного відтворення навчальних відомостей у процесі фахової підготовки [41].

Зазвичай народженню творчого проекту передує його планування, усвідомлення навчальної мети, вибір засобів для здійснення власного задуму тощо. Перед студентом у ході пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа стоїть завдання щодо створення звукового пласту для відтворення необхідного звучання, а також зорового пласту, що відображатиме звуковий пласт творчого проекту, й забезпечить його цілісність. Певне завдання містить гармонійне поєднання цих пластів у єдину художню композицію. По-перше,

здійснюється обробка варіантів розміщення звучання за просторово-часовим співвідношенням. По-друге, для вдалого й виразного розміщення зображення в заданому форматі здійснюється монтаж, що потребує від студента розвиненого чуття композиційної рівноваги. Останнє розвивається завдяки систематичному використанню студентом певного інструментарію мультимедійного середовища. Основними принципами цієї стратегії доцільно виокремити наступні: принцип опори на теоретичні засади підготовки фахівців із музичного мистецтва; принцип поєднання синтезу результатів комп'ютерного навчання з практикою навчального середовища; принципу акмеологічної спрямованості мобільності майбутніх учителів музики з проекцією в фахову діяльність.

Принцип опори на теоретичні засади підготовки фахівців із музичного мистецтва передбачає таку побудову навчального процесу яка ґрунтувалася б на спрямуванні до подолання розрізненості, мозаїчності, розкиданості музичної підготовки яка об'єктивно зумовлена необхідністю викладання музично-фахових дисциплін, та забезпечення фахової цілісності. Так А.Козир, визначає диригентсько-хорову підготовку провідним напрямом який відіграватиме роль системоутворювального фактору, а також необхідність «пристосування» інших граней професійної підготовки до потреб певної підготовки, що «спрямовані на проектування професійної діяльності майбутнього вчителя музики» [140, 17]. При цьому, в нашому дослідженні здійснюється опора на використання об'єктивних фактів які базуються на науково обґрунтованих знаннях, з урахуванням сучасних форм організації навчальної діяльності студентів. Провідного значення набуває впровадження сучасної техніки та технологій, що створює основу для організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. У визначенні цього принципу ми спирались на модульність фахового навчання як процесу спрямованого на здійснення студентами пізнавально-самостійної діяльності за індивідуальною програмою з урахуванням їх особистих здібностей і можливостей.

Запровадження ***принципу поєднання синтезу результатів комп'ютерного навчання з практикою навчального середовища*** заключає

підґрунтя для забезпечення потреб пізнавально-самостійної діяльності студентів засобами мультимедіа. Останнє спрямоване на розвиток пізнавального інтересу майбутніх учителів музики та інтеграцію отриманих знань. Студент у навчальній діяльності має усвідомлювати інтегративні механізми синтезу результатів, самостійно ставити мету, й визначати шляхи її досягнення [203]. Зміст диригентсько-хорових дисциплін має бути наповнений динамічним застосуванням засобів мультимедіа. Це передбачає раціональне використання студентами спеціальних комп'ютерних технологій і можливостей мультимедійного середовища. Провідного значення в цьому процесі набуває забезпечення певними засобами індивідуалізації та диференціації навчання, а також здійснення контролю знань [170]. Виклад матеріалу на заняттях із диригентсько-хорових дисциплін здійснюється з використанням проблемних ситуацій, які містять у собі конкретні життєві випадки, що якнайкраще сприяє зв'язку теоретичних знань із практичною діяльністю вчителя музики в загальноосвітній школі. Особливої уваги потребує актуалізація потенційних можливостей студентів у ході їх пізнавально-самостійної діяльності, розвиток їх здатності виявляти особистісні здібності в процесі вирішення навчального завдання, що передбачає розвиток їх умінь різнобічно сприймати й усвідомлювати життєві факти та явища в контексті музичного мистецтва.

З огляду на це, підготовка фахівців із музичного мистецтва передбачає створення навчального середовища з проекцією на підвищення результативності завдяки використанню засобів навчання, що відповідають технічним, технологічним, педагогічним, санітарно-гігієнічним нормам і закономірностям, а також безпеки й охорони здоров'я студентів. Необхідною ознакою диригентсько-хорового навчання є відтворення специфіки підготовки майбутніх учителів музики. Цільова спрямованість на майбутню викладацьку діяльність передбачає педагогічну проекцію застосування мультимедійних засобів, смислове узгодження навчального матеріалу з навчальною метою. Акцентування труднощів щодо засвоєння студентами можливостей засобів мультимедіа, та розкриття методики їх застосування в процесі навчання –

неодмінна умова формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій.

Дієвість попереднього принципу підсилюється обґрунтуванням у нашій концепції ***принципу акмеологічної спрямованості мобільності майбутніх учителів музики з проекцією в фахову діяльність.*** Реалізація цього принципу передбачає зорієнтування навчального процесу на впровадження прогресивних інновацій які виражаються: в забезпеченні цілеспрямованості навчального процесу, формуванні чітких уявлень щодо цілей особистісного розвитку кожного студента, реалізації технологічних підходів. Тактовне коригування з боку викладача зі спрямуванням пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики сприяє оптимальній збалансованості різних сторін навчально-виховного процесу. Особливого значення набуває становлення фахової мобільності студента, що передбачає його здатність до швидкого опанування даними за допомогою комп'ютера, а також до практичного застосування набутих знань у навчальній та практично-педагогічній діяльності. Основними функціями принципу акмеологічної спрямованості мобільності майбутніх учителів музики з проекцією в фахову діяльність визначено такі: діагностична й прогностична. Діагностичну функцію спрямовано на з'ясування рівня спеціальних знань, умінь і навичок студента як результату диригентсько-хорового навчання. Прогностична функція дозволяє виокремити перспективи розвитку індивідуальних здібностей студентів, а також умови подальшої їх фахової підготовки.

Ми вважаємо доцільним застосування принципів не ізольовано, а комплексно. Повне їх втілення сприяє підвищенню ефективності результатів якості музично-педагогічної освіти. Виокремлені принципи базуються:

1) на загальних закономірностях музично-педагогічної освіти;

2) відображають внутрішню сутність фахової майстерності майбутнього вчителя музики;

3) визначають основні напрями навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі їх формування як майбутніх учителів музики.

Це уможливлює здійснення нами функціонального аналізу фахової діяльності вчителя музики, що передбачає таку їх класифікацію як інформаційно-оцінювальна, формувальна, корекційна, прогностична, пошуково-дослідницька.

Інформаційно-оцінювальна функція діяльності вчителя музики уможливлює з'ясування результативності навчального процесу, отримання відомостей про рівень як загального розвитку певного класу учнів, так і індивідуального розвитку кожного школяра, забезпечення зворотнього зв'язку в процесі вивчення певного шкільного предмету. На цьому тлі здійснюється управління навчальною діяльністю учнів, а також аналіз ефективності педагогічного впливу. Оцінювання, яке здійснює вчитель музики, відображає результати навчальної роботи школярів для визначення ходи й розвитку самого процесу художньо-музичного навчання. Під час виконання школярами проблемних, ситуативних, творчих навчальних завдань тощо вчитель музики отримує певні дані, що є змістовно наповненими порівняно з відомостями про кінцевий результат їх навчальної діяльності.

Формувальна функція – виховує потребу в школярів до їх загальномузичного розвитку, що дозволяє більш ефективно здійснювати процес формування їх певних умінь і навичок, вивчити їх індивідуальні здібності й нахили. Спираючись на результати поточного оцінювання учнів, викладач музики має змогу здійснювати індивідуальний вплив на ходу їх загальномузичного розвитку. Це дає можливість спрямовувати здібних учнів до саморозвитку, а учнів із низькими показниками спонукати до ґрунтовного засвоєння певних знань і вмінь.

Корекційна функція уможливлює спрямування навчальної діяльності учнів за визначеною навчальною метою, та передбачає виявлення поточних результатів у процесі їх загальномузичного розвитку на підґрунті здійсненої діагностики. Корекційна функція допомагає змінювати байдуже відношення школярів до певного шкільного предмету на зацікавленість і захоплення як взірцями мистецтва, так і навчальною та виконавською діяльністю. У цьому

процесі вчитель музики спрямовує школярів до застосування комп'ютеру та мультимедійного середовища в пізнавально-самостійній діяльності. Так створений вчителем музики певний символ, що представляє його особистість у мультимедійному середовищі є посередником між учнем і певними об'єктами. Відповідальність за вчинки створеного символу, його вигляд і статус, спонукає вчителя музики до самоконтролю, самоаналізу, самоорганізації. Водночас образ учителя музики що представлений певним символом є таким, що знаходиться на одному ієрархічному щаблі з учнем, який виступає в комунікативному процесі активним суб'єктом. Це дозволяє учню вільно спілкуватись із вчителем музики, адекватно сприймати поради та зауваження. При цьому вчитель музики має можливість коректно, поступово спрямовувати учня до вірного вирішення навчального завдання спонукаючи його до саморозвитку.

Прогностична функція дозволяє не лише здійснювати поточну педагогічну діяльність учителя музики, а й прогнозувати подальший індивідуальний розвиток кожного школяра. З'ясування перспектив загальномузичного розвитку учнів передбачає внесення вчителем музики відповідних змін до ходи проведення занять, що передбачають застосування методів і форм навчання спрямованих на вирішення певної навчальної проблеми з орієнтацією на визначений результат. Саме процес прогнозування створює передумови для підвищення успішності школярів із певного шкільного предмету, вибору вірного напрямку ходи їх навчальної діяльності, забезпечення необхідної наочності, підвищення мотивації до вивчення національної та всесвітньої музичної культури. Прослідковуючи перспективи певного розвитку школярів можна побачити, що заздалегідь визначений результат не є кінцевим. Це скоріше запланований «пункт», що далі дозволить перейти до наступного щаблю з визначеними навчальними завданнями.

Пошуково-дослідницька функція передбачає дослідження вчителем музики індивідуальних здібностей школярів, їх нахилів та інтересів як активних суб'єктів навчального процесу. Дослідницька установка є основою педагогічної діяльності вчителя музики, тому доцільним постає вивчення методичної

літератури призначеної для вчителів музики загальноосвітньої школи. У процесі пошукової педагогічної діяльності вчитель музики завдяки вибору певних форм навчальної діяльності урізноманітнює пізнавальний процес, застосовує нестандартні підходи до викладення навчального матеріалу, створює умови для засвоєння певного знання чи вміння тощо. Необхідним у педагогічній діяльності вчителя музики є здійснення ним пізнавально-самостійної діяльності з обов'язковим вивченням широкого діапазону можливостей мультимедійного середовища. Адже, стрімкий розвиток сучасної інформаційної техніки передбачає інформаційну обізнаність вчителя музики в цій галузі. Це уможливлює вивчення досвіду провідних педагогів, забезпечення наочного матеріалу для процесу навчання школярів, здійснення контролю над їх пізнавально-самостійною роботою, аналізу власних педагогічних дій тощо. На цьому підґрунті стає можливим створення шкільних музичних гуртків із залученням школярів до ілюстрації на заняттях із певної дисципліни, участі в шкільних концертах тощо.

Таким чином, всі функції фахової діяльності вчителя музики підпорядковані загальній меті щодо підвищення якості навчально-пізнавальної діяльності школярів із дисциплін художньо-музичного розвитку, та спрямовані на їх загальномузичний розвиток.

Висновки до першого розділу

1. На основі здійснення аналізу педагогічної, психологічної та мистецтвознавчої літератури з багатоаспектного вивчення пізнавальної самостійності вчителя музики з'ясовано, що цей процес постає як послідовний, динамічний і включає континуум двох структур: організаційно-процесуальну та особистісну. Модернізація підготовки педагогічних кадрів передбачає посиленої уваги до феномену пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики де виокремлюється ініціативність, здатність до самовиявлення, саморозвитку. Від організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх

учителів музики залежить рівень їх пізнавальної самостійності в процесі засвоєння фахових знань, умінь і навичок.

2. Сучасні вимоги до фахової діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі вбачають розвиток таких фахових якостей особистості студента у ВНЗ як компетентність, творчість, самостійність.

3. Такий ракурс розгляду пізнавальної самостійності з позиції диригентсько-хорового навчання майбутніх учителів музики, на нашу думку, забезпечує взаємозв'язок системного, технологічного, діяльнісно-творчого підходів. *Системний підхід* полягає в дослідженні пізнавально-самостійної діяльності студентів у навчально-педагогічній системі. Відповідно, успішна організація певної діяльності студентів є результатом їх усвідомлення навчальної мети, створення умов для активного саморозвитку під педагогічним впливом, здійснення міжпредметного зв'язку, застосування можливостей засобів мультимедіа. *Технологічний підхід* до диригентсько-хорового навчання передбачає певну педагогічну технологію. На сучасному етапі технологічний підхід реалізується через застосування засобів мультимедіа, що передбачає саморозвиток суб'єктів навчального процесу. Креативне мислення як необхідна складова творчої особистості має підживлюватись результатом її саморуху. Тобто, процес пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики має бути змістовно-насиченим для розширення простору його творчої діяльності. З цієї позиції важливим є *діяльнісно-творчий підхід* до пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики в ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

4. Проведено ретроспективний аналіз розвитку інформаційно-технічних засобів навчання. Це уможливило дослідження феномену мультимедіа та можливостей використання мультимедійних технологій в процесі фахового навчання майбутніх учителів музики. Виходячи зі специфіки мови екрану виникає потреба в розкритті інтегративних механізмів подачі даних на основі поєднання аудіовізуальних структур засобів мультимедіа для використання їх можливостей у процесі проектування, та здійснення творчого задуму студента.

Під час запровадження до процесу організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобів мультимедіа, необхідним постає їх використання як інструментальної основи для формування пізнавальної самостійності студентів. Виокремлено основні принципи фахової підготовки студентів у ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін: принцип опори на теоретичні засади підготовки фахівців із музичного мистецтва; принцип поєднання синтезу результатів комп'ютерного навчання з практикою навчального середовища; принципу акмеологічної спрямованості мобільності майбутніх учителів музики з проекцією в фахову діяльність.

5. Фахову діяльність вчителя музики доцільно розглядати як багаторівневу систему зі складною структурою в процесі дослідження якої виокремлюються відносно самостійні функції. Так, щодо інформаційно-оцінювальної функції фахова діяльність вчителя музики передбачає знання поточної ходи загальномузичного розвитку школярів, що уможливлює здійснення вчителем музики процесу оцінювання. Що ж до формувальної – дозволяє якісно здійснювати процес формування здатності школярів до розуміння музичного мистецтва, відтворення співочих дій, висловлення власної думки, самостійного мислення. Корекційна функція, що завдяки здійсненню викладачем процесу діагностики індивідуального рівня школярів, із подальшим отриманням певних результатів, як показників ефективності педагогічної діяльності вчителя музики забезпечує спрямування школярів до саморозвитку. Прогностична функція, яка потребує здійснення прогнозу щодо подальшого загальномузичного розвитку кожного школяра. Ця функція проявляється в умінні педагога раціонально розраховувати шлях, за яким він спрямовує учня до визначеного результату. Щодо пошуково-дослідницької функції – через пошукову діяльність вчителя музики здійснюється дослідження поточного навчального процесу з подальшим вибором оптимального вирішення навчальної проблеми.

6. У ході дослідження процесу формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у контексті диригентсько-хорової підготовки, ми маємо змогу визначити сутність

поняття пізнавальна самостійність майбутнього вчителя музики як особисту інтенційну якість, що проявляється у здатності особистості до саморозвитку, самовиявлення, самореалізації. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики уможливлюється під час їх пізнавально-самостійної діяльності, що потребує створення відповідних умов для активізації, стимулювання цього процесу, де необхідною наочністю постають засоби мультимедіа. Так пізнавально-самостійна робота студента засобами мультимедіа є видом навчальної діяльності, що виконується з використанням можливостей певних засобів для досягнення поставленої навчальної мети, а також із застосуванням розумових зусиль студента як під час аудиторних занять, так і в позааудиторний час. Останнє здійснюється з урахуванням фахової спрямованості студента що визначається як вчитель музики загальноосвітньої школи, та має практичний зв'язок із проблемами та потребами викладання певної дисципліни.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [25], [26], [29].

РОЗДІЛ ІІ
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Компонентна структура пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики

Формування пізнавальної самостійності в майбутніх учителів музики є важливим етапом їх підготовки до фахової діяльності. Особливості пізнавальної самостійності вчителя музики ґрунтуються на психолого-педагогічній концепції, що зорієнтована в напрямку закономірностей диригентсько-хорового мистецтва, з урахуванням специфіки педагогічної діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі. Якість фахової підготовки у вищій школі безпосередньо пов’язана з рівнем пізнавальної самостійності студента. Висвітленнню цього питання присвятили свої праці: Л.Божович, В.Буряк, М.Дайрі, В.Козаков, І.Лернер, В. М’ясищев, П.Підкасистий, О.Рудницька, О.Савченко, Б.Сусь, Т.Щукіна [21; 46; 78; 133; 222; 250; 271; 310].

Проведене дослідження стосовно напрямів здійснення, функціонування й результатів пізнавально-самостійної роботи студентів із використанням мультимедійних технологій дозволяє визначити основні чинники формування даного феномену в процесі диригентсько-хорової діяльності майбутніх учителів музики, й розглянути дане як взаємозалежні складові компонентної структури якість і швидкість якої забезпечується самостійною роботою студентів-музикантів щодо використання мультимедіа-ресурсів.

Для нашого дослідження постає необхідним розгляд поняття «компонент» (лат. componens), що визначається як складова частина будь-чого [263, 248]. Тобто виокремлені нами основні компоненти є структурою пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики, в процесі якої ми спиралися на той факт, що функціонування визначеного феномену залежить від наявності в

майбутніх учителів музики диригентсько-хорових знань, умінь і навичок (мотиваційно-аналітичний компонент), особливостей навчальної роботи студентів із використанням засобів мультимедіа та мультимедійного середовища, спрямованості до фахового саморозвитку (компетентісно-операційний компонент), творчого підходу студентів до вирішення поставлених завдань, їх потреби до самовиявлення через практичне застосування добутого, та здійснення проекції на майбутню фахову діяльність (творчо-пошуковий компонент).

Виокремлення **мотиваційно-аналітичного компоненту** в структурі означеного феномену, обумовлюється взаємозалежністю мотиву та аналізу в пізнавально-самостійній діяльності студентів. Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про значний інтерес вчених до проблеми самостійної роботи, самостійної діяльності, саморозвитку особистості в дослідженнях таких науковців як: А.Кочетов, І.Лернер, М.Скаткін, О.Савченко, В.Сластьонін, М.Махмутов.

Необхідно зазначити, що диригентсько-хорова підготовка майбутніх учителів музики поєднує в собі педагогічні, вокально-хорові, музично-виконавські, дослідницькі напрямки та розглядається як сукупність фахових якостей та знань студентів. Важливе в цьому процесі є забезпечення цілісного вивчення диригентсько-хорового мистецтва як універсального багаторівневого, багатоаспектного. Безумовно, якість виконання навчальних завдань майбутніми вчителями музики пов’язана з їх вмотивованістю до здійснення навчальних дій. Відповідно до цього, В.Марчик визначає мотивацію як «сукупність психічних процесів, що надають поведінці енергетичний імпульс і загальну спрямовність» [182, 75]. При цьому І.Секрет розглядаючи значення мотиваційної інтенсивності для компетентного виконання особистістю фахових завдань зазначає, що мотивація ґрунтується на особистих бажаннях і потребі особистості досягти певного результату в навчальній діяльності [254, 472-475]. В свою чергу М.Дьяченко, В.Семиченко розглядаючи проблему мотивації поведінки та діяльності людини визначають мотиви рушіями діяльності [94,

204-205; 255, 50].

За енциклопедичним словником мотив психологічний (від лат. moveo - приводити в рух, штовхати) постає необхідним елементом вольового акту особистості в якому виступає спонукальною причиною до виконання нею певної дії [316, 436]. Наявність певного мотиву викликає у студента потребу до самооцінки як фахівця, що призводить до трансформації навчальних цілей і завдань [94, 204-205].

Спираючись на вищезазначене, ми відштовхувались від потреби осмислення ролі мотиву в контексті диригентсько-хорового навчання. Аналізуючи мотив у загальному вигляді, І.Зимня характеризує це як психічне явище яке сприяє реалізації таких процесів як визначення, стимуляція, спонукання особистості до здійснення певної дії. Сутність диригентсько-хорового навчання майбутніх учителів музики полягає в створенні перспектив самореалізації суб'єктом у подальшій фаховій діяльності як вчителя музики загальноосвітньої школи, реалізації фахових знань, умінь і навичок у практичній діяльності з виконавчим колективом. Це дає підстави стверджувати, що саме на становленні внутрішніх стимулів до навчальної дії має бути спрямовано процес фахового розвитку майбутніх учителів музики, що передбачає з'ясування стану індивідуального розвитку кожного студента, завдяки чому виявляється доцільність педагогічної підтримки певних мотивів. Цю необхідність виокремлює І.Ростовська яка зазначає, що «формування потреб і мотивів музичної діяльності відбувається в процесі самої діяльності» [247, 261].

Водночас процес становлення мотиваційної сфери студента не має чітко визначених обмежень за часом, і навіть може розвиватися протягом терміну навчання. Завданням викладача в цьому процесі постає вчасно зорієнтовувати студента, допомогти визначитися, виокремити нові мотиви згідно певній навчальній меті, та самореалізуватися. Ефективність цього процесу взаємопов'язана зі значимістю педагогічного впливу викладача, що використовує всі ресурси навчання (зміст, методи, прийоми, засоби, форми

спільної діяльності) для формування внутрішньої психологічної установки студента. Така спрямованість педагогічної діяльності викладача не може бути непомітною для студента, який також здійснює особисту оцінку педагогічних дій викладача. Тут може постати ситуація, коли педагогічні дії викладача виступають мотивом до пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики, що спонукає його до набуття фахових знань, умінь і навичок як необхідних і значимих для подальшої фахової діяльності як вчителя музики. Стійка мотиваційна система постає базисною основою, що забезпечить стабільність та результативність процесу підготовки майбутніх учителів музики. Так І.Ростовська підкреслює, що становлення мотивації «є не простою якісною зміною позитивного або негативного ставлення до учіння, а ускладненням структури мотиваційної сфери, встановленням нових, більш складних і зрілих відносин між спонуками учіння, що до неї входять» [246, 203].

Необхідність підвищення позитивної мотивації до навчання розглядали в своїх дослідженнях такі науковці як М.Алексєєва, Л.Божович, В.Вілюнас, О.Дусавицький, Є.Ільїн, А.Маркова, С.Рубінштейн та інші [4; 21; 56; 91; 111; 249]. На думку В.Буряка, самостійна діяльність є ефективною за обставин «коли враховуються рушійні сили особистості і, у першу чергу, мотиви» [46, 45].

На цьому підґрунті І.Ростовська розглядаючи емоційно-ціннісну сферу індивіда зазначає, що це є основою для розгортання такого процесуального явища як мотивація. Продовжуючи думку, В.Вергунова виокремлює емоційно-мотиваційний компонент, який завдяки формуванню в студентів ціннісного ставлення до творів музичного мистецтва «зумовлює емоційну піднесеність особистості при спілкуванні з музичними творами, захопленість музичним мистецтвом, прагнення до сприймання й осмислення музичних цінностей, бажання втілювати їх у самостійній музично-творчій діяльності» [53, 232-234; 247, 260-262].

Оскільки підготовка майбутнього вчителя музики до фахової діяльності

передбачає усвідомлення провідних тенденцій розвитку диригентсько-хорової культури, глибоке засвоєння виконавсько-хорової проблематики, зумовленості цього процесу соціальними та національними чинниками, тому великого значення набуває забезпечення ґрунтовності фахових знань студентів як основи для послідовного збільшення їх діапазону з метою практичного застосування під час фахового навчання. Це може постати мотивом збагачення фахових знань студентів для якісного виконання навчальної діяльності. Певна якість, якої досягає студент у диригентсько-хоровому навчанні, сприяє глибокому пізнанню особистістю музичного мистецтва. Це на думку Г.Падалки, вимагає від студента глибокого осмислення й переживання кожного музичного твору під час мистецького навчання, та потребує «зосередження, зібрання уваги, мобілізації творчих сил» [213, 22-23]. Такий підхід потребує формування в майбутнього вчителя музики ціннісних орієнтирів під час диригентсько-хорового навчання, що має відбуватися через його творче зростання в процесі роботи над музичним твором. Спрямування викладача до усвідомлення студентом характерних особливостей музичної мови композитора, структури твору, й взірцевості виконання збуджує в студента відчуття естетичної насолоди, що уможливлює формування його особистісно-смислового ставлення до цього музичного твору, й певною мірою забезпечує процес осягнення ним певних цінностей. При доборі навчального репертуару викладач має враховувати, що особиста потреба студента в художньому розвитку є мотивом, який спонукає його до пізнавально-самостійної роботи над певним музичним твором із подальшим використанням здобутих фахових навичок на практиці. «Налаштованість на перспективи розвитку учня при виборі навчального матеріалу має обов'язково узгоджуватись із урахуванням рівня їх підготовки, художнім досвідом, здатністю до навчання» [213, 39].

Ми розглядаємо мотивацію до фахової навчальної діяльності як систему мотивації особистості майбутнього вчителя музики за якою залежно від умов диригентсько-хорового навчання, зовнішніх і внутрішніх обставин виокремлюються домінуючі мотиви, що акумулюють та наповнюють смислом

пізнавально-самостійну діяльність студента. Останнє для дотримання якісного результату потребує зовнішнього впливу з боку викладача, що передбачає здійснення аналізу стану індивідуального розвитку студента. Результат певного аналізу має бути застосований в педагогічній роботі у спрямуванні студента до фахового зростання. Тому доцільним для нашого дослідження є розгляд поняття «регуляція» (від лат. regulare – впорядкувати, налагоджувати) [273, 421], яке в пізнавально-самостійній діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа постає як форма практичної діяльності викладача, що спрямована на встановлення певних меж для дотримання студентами навчальних норм, правил, традицій тощо.

За словником іноземних слів поняття «регулювати» тлумачиться як: підкоряти певному порядку, правилу, впорядковувати; встановлювати правильну та необхідну для роботи взаємодію певних частин; щось робити для отримання необхідних показників, необхідного ступеню будь-чого [263, 432]. Предметом регуляції може бути все, що стосується пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа: навчальна поведінка, фахові знання та вміння, відношення, цінності тощо. Розглядаючи самостійну роботу студентів В.Козаков зазначає, що в процесі цієї діяльності викладач приймає участь опосередковано, через створення відповідних умов. Водночас, провідними елементами постає планування самостійної роботи, її організація, управління, регуляція що забезпечує їх зв’язок [133].

У ході встановлення взаємозалежності управління та регуляції в пізнавально-самостійній діяльності майбутніх учителів музики доцільним постане розгляд процесу управління, що з точки зору філософії виступає як функція організованих систем, яка сприяє збереженню їх структури, підтримці режиму навчальної діяльності, забезпечує здійснення навчальної мети [287, 496].

Поряд із тим, Г.Романова в своєму дослідженні індивідуально-типологічних факторів результативності пізнавально-самостійної діяльності студентів зазначає, що порівняно з системним опосередкованим управлінням із

боку викладача, здійснюється самоуправління [243]. Ми знаходимося в руслі дослідження таких науковців як С.Гончаренко, П.Олійник, В.Федорченко щодо сутності самостійної роботи студентів як форми управління та самоуправління [187]. Розглядаючи процес підготовки майбутнього вчителя дослідники О.Мороз, В.Сластьонін, Н.Філіпенко підкреслюють роль самоуправління студента під час його пізнавально-самостійної діяльності відповідно до поставлених навчальних завдань [195].

На наш погляд, основне призначення викладача ВНЗ це вплив на формування особистості студента як майбутнього вчителя музики. Формування особистості студента який є відображенням сучасності – клопіткий процес, в якому регуляція його пізнавально-самостійної діяльності передбачає орієнтацію на певний результат досягнення навчальної мети. Для забезпечення траєкторії розвитку постає необхідним врахування індивідуальних особливостей студента, сучасного мислення, можливостей останніх технічних досягнень. Цьому сприяє здійснення педагогічного прогнозування націлене на певний відрізок ходи пізнавально-самостійної діяльності студента. «Знання сутності та логіки навчально-виховного процесу, закономірностей особистісного розвитку дозволяє прогнозувати результат, котрий базується на певних даних» [139, 205].

Продовжуючи думку зазначимо, що здійснення викладачем аналітичних дій пов’язаних із процесом регуляції пізнавально-самостійною діяльністю студентів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін забезпечує: засвоєння залежності ходи особистого розвитку від пізнавально-самостійної навчальної діяльності; засвоєння встановлених навчальних норм, програми, мети; глибоке засвоєння законів, принципів і засобів відтворення музичного твору; навчання на основі набутих диригентсько-хорових навичок, що дозволяє вільно втілювати творчі задуми; формування вміння студента здійснювати пізнавально-самостійну діяльність засобами мультимедіа в його функціональному зв’язку з мультимедійним середовищем розвиває його креативне мислення як майбутнього вчителя музики.

Таким чином, вищезазначене дає підстави для визначення критеріїв кожного компоненту з метою їх вимірювання щодо формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій.

Необхідність вмотивованості під час диригентсько-хорового навчання, що сприяє активності майбутніх учителів музики до здобуття фахових знань, умінь і навичок у ході їх пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа узагальнюємо у вимірах **мотиваційно-аналітичного компоненту**, ***критерієм*** якого є *міра спрямованості на самовдосконалення в набутті якісних фахових знань.* Фахова педагогічна спрямованість студента в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін постає як основа навколо якої компонуються його фахові властивості як майбутнього вчителя музики [262, 27]. Процес спрямування викладачем пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики уможливлюється в ході його самостійної роботи під контролем викладача, що протікає в процесі їх безпосереднього творчого спілкування, та залежить від навчальних вимог, особистих потреб студента, а також його уподобань, індивідуального рівня розвитку, та усвідомлення цінностей фаху. Необхідним у цьому процесі постає формування у студента мотивації навчальної діяльності під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін, що дозволяє йому усвідомлено наповнювати змістом пізнавально-самостійну діяльність, що передбачає вибірковість у застосуванні засобів мультимедіа, звертанні до певних інформаційних джерел щодо значимості й доцільності даних.

Під час формування у студента мотиваційної сфери викладач має спонукати його до розвитку сприймання, уваги, уявлення, мислення та уяви. Це дозволить збагатити навчальний досвід роботи студента з даними, та підвищити результативність його пізнавальної самостійності з використанням засобів мультимедіа. Так, в процесі подачі навчальних відомостей студент спочатку сприймає їх на індивідуальному рівні. Цей процес дослідники визначають як відображення дійсності ззовні, що впливає на органи чуття

студента. Збагаченню сприймання майбутнього вчителя музики фахових знань та естетичних вражень сприяє застосування засобів мультимедіа, де використовується можливість сугестивного й багатоканального впливу на чуттєво-емоційний стан студента [124, 96; 228, 31].

У ході пізнавально-самостійної діяльності студента під контролем викладача, необхідним постає розвиток його спрямованості та зосередженості у виконанні навчальних дій. Це дозволяє скоротити час процесу сприйняття студентом відомостей для подальшого застосування ним інтелектуальних умінь у вирішенні певного навчального завдання. Застосування можливостей засобів мультимедіа в подальшій позааудиторній пізнавально-самостійній діяльності студента сприяє підвищенню його активності. Так використання можливості зміни шрифту та кольору дозволяє виокремити головне, що використовується як відправний пункт для подальшого саморозвитку студента. Це постає корисним у процесі розвитку слухової уваги під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін, оскільки вчитель музики для здійснення педагогічної діяльності в загальноосвітній школі повинен вміти чисто інтонувати, розрізняти на слух стилі музики, знати творчий спадок як вітчизняних, так і зарубіжних композиторів тощо. Водночас, використання таких інформаційних джерел як фото й відеоматеріал поряд із навчальним текстом підкреслює його значимість завдяки потужним можливостям механізмів сугестивного впливу, що сприяють активізації пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики.

Необхідно зазначити, що в процесі формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики важливим постає розвиток його художньо-образного мислення для активізації його уяви як творчої особистості. Мислення дослідники визначають як психічний процес самостійного пошуку нового при здійсненні особистістю розумових операцій націлених до розв’язання певної проблеми [38, 72]. Використання засобів мультимедіа в цьому процесі дозволяє виокремити характерні особливості певного художнього образу музичного твору, для його збагачення провести паралель і порівняти з художніми образами цього твору чи інших музичних творів. Оскільки в музичному творі

художній образ як правило наділений власним лейтмотивом, а подекуди й запозиченим загальновідомим (Dies irae, Золотий хід), тому процес набуття майбутнім учителем музики музично-інтонаційного досвіду сприяє розвитку його музично-образного мислення. Залучення взірців із інших видів мистецтв дозволяє студенту підкреслити характерність певного художнього образу в процесі розвитку музичної думки. Таке свідоме розуміння студентом художнього образу уможливлює яскраве відтворення ним музичного твору в навчально-виконавчій діяльності.

Здійснення студентом процесу самоконтролю в ході пізнавальної самостійної діяльності під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін є дуже важливим, оскільки сприяє усвідомленню ним особистісних недоліків як організаційних, так і фахових. При цьому, критичність мислення та вміння відтворювати засвоєне постають як головні властивості особистості в цьому процесі. Дослідники основним завданням викладача визначають організацію та планування пізнавально-самостійної діяльності студента з націленням його до свідомого здійснення впорядкованого самостійного виконання навчальних дій. Певні педагогічні дії мають спрямовувати майбутніх учителів музики до виробітки вмінь самоорганізації пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, з перенесенням результатів сумісної творчої діяльності викладача і студента до пізнавально-самостійної. Це має здійснюватись на підґрунті відомостей про індивідуальний розвиток студента, музичні здібності, інтереси та нахили з орієнтацією до його самоусвідомлення діапазону як власних можливостей, так і можливостей засобів мультимедіа та мультимедійного середовища.

У ході аналітичного процесу необхідним постає спрямування майбутніх учителів музики до свідомого набуття фахових знань, умінь і навичок. Застосування в цьому процесі такого виду навчальної діяльності студента як пізнавально-самостійна діяльність засобами мультимедіа, потребує його спрямування до розуміння особливостей педагогічної роботи вчителя музики в загальноосвітній школі. Так процесу навчання школярів співу, що потребує

застосування вчителем музики комплексу невербальних засобів, передує підготовка майбутнього вчителя музики в контексті вивчення диригентсько-хорових дисциплін. До того ж, високохудожнє виконання музичного твору потребує від майбутнього вчителя музики попереднього осмислення його технічної сторони, та здійснення глибокого всебічного аналізу [76, 161].

Доцільно зазначити, що технічний бік музичного виконавства хорового твору взаємопов'язаний із необхідністю розуміння студентом сутності як музичного, так і літературного тексту. Музичний текст постає як звукова послідовність що інтерпретується суб'єктом, і є змістовною структурою яка має будову за нормами певного історичного різновиду музичної мови. Природа музичного тексту є подвійною в еквівалентності самій собі, та одночасно в продуціюванні нового [6, 35; 252, 158].

Під час пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики музичний та літературний пласти спочатку розглядаються ним окремо, а згодом у взаємозв'язку згідно певній інтерпретації. Завдяки застосуванню можливостей мультимедійного середовища в аналітичному процесі, студент має змогу самостійно попрацювати над музичним твором використовуючи інтелектуальні вміння. Так уможливлюється пошук даних щодо літературного спадку даного автора, знайомство з його біографією, знаходження відомостей про творчий шлях композитора, пошук відеозапису виконання творів певного композитора тощо.

Організація процесу аналітичної діяльності студентів потребує розвитку їх інтелектуальних умінь у процесі диригентсько-хорового навчання. Необхідним у цьому процесі постає здійснення орієнтації студента до процесу його самопізнання через осмислення музичного твору. У цьому процесі студент повинен досконало знати зміст музичного твору для здійснення його якісної оцінки на підґрунті музично-теоретичного аналізу. Планування навчальних дій студента щодо визначення власної інтерпретації взаємопов'язане з процесом вивчення музичного твору, що починається від усвідомлення авторського задуму до виробітки власного бачення виконання. Певна аналітико-синтезна

робота майбутнього вчителя музики над музичним твором спрямована до визначення ним рішення щодо застосування диригентських засобів у процесі виконання музичного твору, що складається з логічного, м'язово-рухового, та емоційного етапів [24, 8; 251, 312].

Таким чином, дослідження певного критерію уможливлює визначення таких характерних показників: *1) критичне ставлення студента до власного виконання навчальних дій;* 2*) прояв здатності до рефлексивного осмислення набутих знань, умінь та навичок у галузі музичного мистецтва;* 3*) здатність до аналізу хорових творів та їх інтерпретацій.*

Розробка **компетентісно-операційного** компоненту в структурі досліджуваного феномену зумовлена доцільністю формування навичок практичної роботи студента засобами мультимедіа щодо формування його пізнавальної самостійності в процесі диригентсько-хорової підготовки, а також свідомого застосування можливостей мультимедійного середовища в ході роботи з даними. Обґрунтування процесу застосування комп'ютерних технологій в системі освіти проводили в дослідженнях такі науковці як: В.Орлов, М.Жалдак, І.Богданова, Г.Ковальчук, М.Близнюк, Л.Покровщук та інші. Проблеми доцільності впровадження мультимедійних технологій в систему музичної освіти розглядали такі українські дослідники як Н.Бєлявіна, М.Дергач, Л.Масол, В.Мацур, Ю.Пєтєлін, І.Пясковський, І.Сокол, Н.Сушкевич, М.Ходос, О.Чайковська, М.Чембержі, С.Шип, В.Штепа та інші. Значення процесу самовдосконалення в ході фахового становлення особистості розкрито в працях вчених: А.Абрамової, У.Винокурової, П.Сорокіна та інших, де увага присвячена визначенню впливу процесу саморозвитку на навчальну діяльність студента.

Для нашого дослідження доцільним постане розгляд поняття процес, що визначається як «сукупність послідовних дій, засобів спрямованих на досягнення певного наслідку» [51, 228]. Процес пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа охоплює певні періоди за якими здійснюється виконання ним навчальних операцій. Оскільки

активна диригентсько-хорова виконавча діяльність ґрунтується на свідомому засвоєнні теоретичної бази фахових знань за допомогою мультимедійних засобів, опануванні практичними диригентськими й вокальними вміннями та навичками, психологічній готовності студента до майбутнього фахового призначення, здатності до творчого саморозвитку, оволодінні методичними прийомами які сприяють роботі майбутнього вчителя музики з виконавчим колективом. Тому, на нашу думку, операційне спрямування студента до оволодіння фаховими знаннями та вміннями з використанням мультимедійних засобів у вищому педагогічному закладі, має здійснюватись за напрямками:

- узагальнення музично-теоретичних знань;
- опанування мистецтвом техніки хорового диригування;
- знайомство з новітньою сучасною технікою та її можливостями;
- створення творчого продукту.

Виокремлений процес починає свій розвиток із спрямувального періоду пізнавально-самостійної діяльності студента під безпосереднім контролем викладача, що зорієнтовує студента до застосування певного засобу мультимедіа для вирішення навчального завдання. Виокремленню психолого-педагогічних основ використання мультимедіа в навчальному процесі присвячені дослідження таких дослідників як: В.Беспалько, М.Бухаркіна, Л.Гур'єва, Б.Гершунський, Г.Костюк, Л.Ланда, Б.Ломов, В.Мадзігон, Ю.Машбіць, П.М'ясоїд, О.Тихомиров, Н.Тализін та інших учених.

Наступний період процесу пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа здійснюється студентом вже самостійно. За Н.Гречаник «самостійність визначає внутрішню сутність, інтелектуальну сторону роботи» [71]. Цей період охоплює операцію пошуку даних, що здійснюється за двома взаємопов'язаними напрямками. Перший ми визначаємо як напрямок саморуху студента, за яким він під час пошуку даних відвідує бібліотеку, спілкується з творчими людьми, педагогами, колективами, відвідує концерти тощо. Другий напрямок уможливлюється за умов застосування студентом можливостей мультимедіа середовища в пізнавально-

самостійній діяльності, де він отримує пропозиції щодо розширення діапазону певної навчальної операції. Це надає можливість пошуку необхідних додаткових відомостей стосовно фахових знань, прослухати декілька взірців хорового виконання схожих за жанром і стилем із музичними творами за навчальною програмою, проаналізувати етапи репетеційної роботи хорового диригента з монітору, скористатися довідкою тощо. Належність різнотипних даних уможливлює здійснення студентом творчого пошуку в процесі вирішення навчального завдання, що передумовлює застосування ним інтелектуальних умінь у роботі з даними за допомогою комп'ютера. Ціннісним постає той факт, що в процесі пізнавально-самостійної діяльності студент самостійно навчається оперувати необхідними даними, та завдяки цьому на практиці матиме змогу поступово поповнювати скриньку власного навчального досвіду, необхідного для його розвитку як компетентного фахівця.

Встановлюючи взаємозалежність пізнавальної самостійності й набуття фахових навичок доцільно звернутися до аналізу сутності поняття фахової компетентності, що розглядається у дослідженнях таких науковців як: Ю.Бабанський, К.Віаніс-Трофименко, В.Сластьонін, І.Зязюн, Л.Кондрашова, В.Кан-Калік. Так, за К.Віаніс-Трофіменко фахова компетентність визначається як пошукова діяльність особистості в процесі саморозвитку на основі бази знань, умінь і навичок, що «забезпечує оптимальний варіант організації навчально-виховного процесу» [57, 236]. Відтак, у процесі організації навчальної діяльності студента спрямованого на формування його компетентностей викладач спонукав його до здійснення пізнавально-самостійної діяльності. Роботи: П.Волинського, Т.Бугайло, Є.Азимова, Т.Балихіної, О.Гневєк, В.Русецького, А.Щукіна розкривають особливості процесу формування компетентності студентів у ході їх фахового становлення. Значення процесу спрямування студентів до набуття фахової компетентності розкрито в останніх дослідженнях: А.Хуторського, Н.Білоконної, О.Семеног, В.Шуляр, О.Пєхоти, С.Сисоєва, О.Бічич, О.Бондаренко, Т.Тамбовкіної, Л.Смирнової, В.Краєвського, І.Зимньої, С.Шишова та інших. Стосовно

взаємозв'язку між поняттями «готовність», «компетентність» та «фаховість» дослідники Л.Алєксєєва та Н.Шаболдіна визначають фахову компетентність особистості як «інтегральну характеристику ділових і особистих якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвід достатній для здійснення мети даного роду діяльності» [3, 97]. Водночас, Л.Кондрашова розглядає фахову компетентність учителя як «єдність його теоретичної й практичної готовності до педагогічної діяльності» [148, 98]. Визначення компетентності майбутніх фахівців має вирішальне значення в розробці критеріального апарату нашого дослідження.

Доречно зазначити, що під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін майбутній учитель музики приймає участь у концертних виступах навчальних колективів, розглядає широкий спектр взірців мистецтва, планує та здійснює власну інтерпретацію музичного твору, що сприяє його розвитку як музиканта, організатора, педагога, психолога, філософа. Так В.Лозова зазначає, що «компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності засвоєння способів набуття знань із різних інформаційних джерел є основою компетентності в інших сферах» [171, 13].

У ході організації компетентісного процесу необхідно враховувати, що до необхідних навичок учителя музики як компетентного фахівця належить широка обізнаність особистості з різними формами роботи з даними, зокрема розуміння сенсу застосування мультимедійних засобів у навчанні школярів, де особливу роль відіграє комплексне використання складових компонентів цього процесу. Тому організація операційного процесу пізнавально-самостійної діяльності студентів вищих навчальних закладів, припускає впровадження в навчальний процес застосування мультимедійних засобів.

На нашу думку, пізнавально-самостійна діяльність майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа є одним із видів навчальної діяльності, що постає підґрунтям у процесі його формування як компетентного фахівця. Оскільки невід'ємною складовою фахової діяльності як набутку особистості є фахова компетентність, необхідним для сучасного майбутнього вчителя музики постає

не лише отримати відповідну кваліфікацію спеціаліста, але у «навчальному та виховному процесі набути важливих компетенцій через застосування знань» [55, 6-7].

Змістова характеристика **компетентісно-операційного компоненту** дає підстави для визначення важливого ***критерію*** сформованості вмінь студента щодо застосування можливостей засобів мультимедіа – *ступінь здатності майбутніх учителів музики до педагогічно-практичної трансформації набутих знань, умінь і навичок із хорового мистецтва*.

Відповідно до сучасних вимог особистісно-зорієнтованої освіти основним завданням у ході компетентісного процесу постає виховання у студентів активності, ініціативності під час їх пізнавально-самостійної діяльності. Гармонійний розвиток особистості студента в контексті диригентсько-хорового навчання передбачає сполучення його інтелектуальних, емоційних і фізичних можливостей [250; 288, 14].

Роль викладача в цьому процесі полягає в забезпеченні студента навчальними завданнями для здійснення пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, що сприятимуть виявленню його активності. З цією метою викладач застосовує методи активного навчання майбутніх учителів музики за допомогою засобів мультимедіа. Це спонукає студента до виявлення творчої активності, що постає в застосуванні можливостей мультимедійного середовища в процесі навчальної роботи над музичним твором, створенні творчого продукту в навчальному процесі. Мультимедіа визначається дослідниками як сучасний засіб, а його електронно-інформаційна мова є близькою розумінню студента, його способу життя. Тому саме мультимедіа виступає в наш час своєрідним посередником між викладачами, що є представниками попереднього покоління і студентською молоддю. Цей зв’язок і породжує активність в навчальній діяльності студентів, та уможливлює усвідомлення ними диригентсько-хорового мистецтва. Так, у процесі навчально-пізнавальної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа, відомості представлені у вигляді знаків і символів проходячи

крізь призму розуміння, й особистого досвіду кожного студента спрямовують його до фахового розвитку. Тому, процес сприймання й засвоєння навчальних даних має індивідуальний характер.

Процес підвищення активності студента взаємопов'язаний із результативністю його пізнавально-самостійної діяльності. У цьому процесі важливим є відповідність операцій процесу роботи з даними щодо визначеної навчальної мети й завдання пізнавально-самостійної діяльності студента. При цьому розгляд активності майбутнього вчителя музики в ході організації компетентісного процесу, ми проводимо в руслі дослідження поетапного формування розумових дій, за якою зовнішні пізнавальні дії особистості та її внутрішня розумова діяльність поєднуються в єдиний процес спрямований до набуття студентом фахового досвіду. Цьому передує процес самодослідження для отримання особистістю знань про власні музичні здібності, що дозволить йому розвивати в собі здатність до самостійного вирішення навчальних проблем [90, 260; 60; 165; 274].

Зокрема, це стосується необхідності постійного розвитку музичного слуху майбутніх учителів музики, що постає в набутті кожною особистістю музичної грамотності, розвитку, музично-логічного мислення, інтонаційної чистоти, досягненні швидкості при співі нотного тексту з опорою на особливості стилю певного музичного твору. Це дозволить студенту фахово зростати в ході диригентсько-хорового навчання як вчителя музики.

Доцільним для нашого дослідження постане розгляд поняття «віртуозність» яке означає мужність, сміливість (італійський термін virtuoso – від латинського virtus, що означає сила, мужність, талант). Це значення в музично-педагогічних дослідженнях пов'язане з якістю фахових умінь особистості, що залежать від якості набутих фахових знань. Фахові знання які отримують майбутні вчителі музики у ВНЗ під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін є результатом практичних досліджень і багаторічного творчо-педагогічного досвіду педагогів-музикантів, протягом розвитку диригентсько-хорового мистецтва, та досить щільно пов'язані з історією

людства. В сучасному розумінні знання та вміння розглядаються дослідниками поєднано зі спрямуванням студента до усвідомлення цього зв'язку й практичного застосування в навчальній діяльності. Тому, в ході організації компетентісного процесу фахові знання є не ціллю навчання, а його необхідним засобом.

При цьому, процес вимірювання компетентісно-операційного компоненту за певним *критерієм* забезпечується наступними показниками: *уміння активно використовувати можливості мультимедіа в практичній роботі; вияв здатності до набуття фахового досвіду; прояв здатності до усвідомленого впровадження набутих знань у практичній діяльності.*

Принципове значення для постановки й розробки проблеми формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням засобів мультимедіа має розробка **творчо-пошукового компоненту.** За своєю сутністю процес педагогічного пошуку оптимального вирішення поставленого завдання щодо індивідуального розвитку студента передбачає здійснення корекції у цьому процесі. Поняття корекції пізнавально-самостійної діяльності студента пов'язане з поняттям «корекція психологічна» (від лат. correctio - виправлення) – діяльність щодо виправлення (коректування) тих особливостей, що не відповідають певній моделі [273, 225]. Процес здійснення навчальної діяльності майбутнім учителем музики, й визначення шляхів корекції його розвитку взаємопов'язаний із діяльністю педагога, що особисто спрямовує студента до саморозвитку засобами мультимедіа. Особистість педагога як фахівця характеризується в науковій літературі такими інтегрованими поняттями як фаховість, педагогічна культура, фахово-педагогічний потенціал, педагогічні здібності тощо. Окрім педагогічної майстерності для педагога важливого значення набуває його фаховий потенціал, який визначають як цілісне та складне особистісне утворення. Підкреслюючи це В.Кремень зазначає, що «оскільки в контексті застосування нових інформаційних технологій центром тяжіння стає студент, який активно вибудовує свій навчальний процес, вибираючи основну траєкторію в освітньому середовищі,

то важливою функцією викладача є його вміння сприяти студентам ефективно й творчо засвоювати відомості, критично осмислювати здобуті дані» [156, 15], [102].

Організація пошукової діяльності пов'язана з питанням формування фахової майстерності студентів, яке розглядалося в психолого-педагогічній сфері такими дослідниками як: Ю.Азаров, Є.Барбіна, Л.Виготський, І.Зязюн, О.Киричук, Н.Кузьміна, А.Макаренко, О.Пєхота, С.Рубінштейн, В.Сухомлинський, Г.Хозяїнов та іншими вченими.

Порівняно з тим, дослідження певного питання проводяться в музично-естетичній сфері такими науковцями як: Е.Абдуллін, О.Апраксіна, Б.Асаф'єв, Л.Арчажникова, А.Козир, Г.Падалка, О.Рудницька, В.Шульгіна, О.Щолокова які зазначають, що фахова підготовка майбутніх учителів музики зорієнтована на формування їх фахової майстерності зі спрямуванням до творчого розвитку музичних здібностей кожного студента. Питання фахового творчого розвитку фахівця розглядається в працях: Л.Аврамчука, В.Гапоненко, О.Гуменюка, А.Дьоміна, Н.Журавської, Т.Іщенко, В.Красильнікова, П.Лузака, В.Манько, М.Москвіна, П.Олійника, П.Решетника, В.Свистуна, В.Скакуна та ін., де виокремлюється значення необхідності розширення творчих можливостей особистості як майбутнього фахівця.

У ході організації пошукового навчального процесу застосування комп'ютеру дозволяє: використовувати нові ефективні засоби передачі студентам навчальних відомостей; автоматизувати деякі операції щодо управління процесом фахової підготовки майбутнього вчителя музики [70]. Використання креативних технологій в навчальній діяльності студентів забезпечує застосування комп'ютерної графіки, гіпертексту, геінформаційних систем, мультимедіа технології, віртуальної реальності які постають часткою мультимедіа, та надають змогу студенту обробляти, накопичувати, розповсюджувати, створювати, сприймати відомості. Так сучасні мультимедійні форми, які представляють знання та сітьові технології являються підґрунтям для формування нових методологічних підходів пошукового

спрямування студентів щодо виробітки важливих умінь, а саме: знаходити й обробляти дані з різних джерел; перетворювати візуальний спосіб повідомлення даних у вербальний, і навпаки; встановлювати асоціативні та практично доцільні зв'язки між відомостями; вилучати із запропонованих відомостей необхідні дані, подавати їх в табличній або іншій формі; сприймати альтернативні точки зору й висловлювати обґрунтовані аргументи «за» і «проти» кожного з них [144, 482; 158].

В основі пошукового процесу це розширює межі пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики за допомогою комп'ютеру в різних напрямках: створення музичних творів (музичні редактори); розширення знань із історії та теорії музики (програми-енциклопедії); зберігання та оперативна обробка даних (Л.Гошовський); прослуховування на підґрунті аналізу музичного твору; вивчення історії музики (одночасно подається текст аудіозвучання, відеозображення); створення власних музичних програм; отримання різних даних [300].

Це потребує дидактичної конструктивності, що втілюється в систематизації методів пізнавально-самостійної навчальної роботи студента з даними. Цьому сприяє включення напрямків використання сучасних комп'ютерних технологій:

- створення на екрані кольорових малюнків на основі варіювання форм, розмірів, кольору малюнку, перспективи, окремих музичних фрагментів;

- здійснення синтезу мистецтв, зокрема музики й образотворчого мистецтва;

- створення композицій за аналогією до діяльності режисера завдяки здатності використання системи виражальних засобів музики, ладу, тембру, ритму;

- ознайомлення з різними типами навчальних програм дидактичні можливості яких передбачають: а) закріплення вмінь і навичок, засвоєння теоретичного матеріалу; б) включення елементів проблемного та програмованого навчання; в) використання елементів моделювання штучного інтелекту, що сприяє забезпеченню рефлексивного управління, інтеграції

навчальних текстів текстами художньої культури; г) використання вказівок [239].

Результати значного наукового доробку щодо проблеми використання комп'ютеру в навчально-пізнавальній діяльності студентів лягли в основу розробки компонентної структури формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій.

Означені засоби організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики, спонукають їх до оволодіння таких фахово значущих умінь як швидка асиміляція нових відомостей, творчого самовиявлення, конструювання ефективних стратегій саморозвитку, а також потреби в переосмисленні власного досвіду й «вибудови» його згідно визначених перспектив. Тому, з метою вимірювання **пошуково-творчого компоненту** ми визначаємо ***критерій*** - *міра здатності студентів до творчих дій у навчальній та практично-педагогічній діяльності.*

Доцільно зазначити, що можливість розвитку здатності студента до творчої самореалізації у виконавській хоровій діяльності під час навчальної праці, де з урахуванням даних здібностей майбутнього вчителя музики здійснюється проекція його індивідуального розвитку, що передумовлює гармонізацію інтелектуального й емоційного аспектів у ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Саме емоційний фактор навчання в ході організації діяльнісного процесу постає мотиваційним двигуном самовдосконалення майбутнього вчителя музики. Емоції студента в процесі вивчення музичного твору постають як суб'єктивна форма вираження його духовних запитів. Оскільки сприймання й відтворення музичного твору на високому фаховому рівні потребує виявлення студентом багатогранної емоційності, тому необхідним у ході діяльнісного навчання постає розкриття та збагачення його особистої емоційності. Це взаємопов'язане з необхідністю виховання естетичних почуттів студента для прояву його здатності відчувати, розуміти й відтворювати музичний твір [149, 43; 253, 495].

У ході організації діяльнісного процесу доцільним постає використання

раціональної та емоційної насиченості можливостей мультимедіа, що дозволяє викладачу активно спрямовувати пізнавально-самостійну діяльність студента. Відомо, що аудіо та аудіовізуальний спосіб подачі відомостей висвітлюють їх поліфонічність, аналітико-логічність, алгоритмічність, інтуїтивність, фантастичність. Тому застосування сугестивних можливостей засобів мультимедіа порівняно з сугестивними педагогічними технологіями сприяють розкриттю резервних можливостей особистості майбутнього вчителя музики, та сприяють його самореалізації як активного суб'єкта процесу навчання [10; 109, 27].

Доречно зазначити, що процес формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій у ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін знаходиться в тісному взаємозв'язку з феноменом творчості. Фахова спрямованість студентів до вирішення проблем вчителя музики загальноосвітньої школи передбачає їх фахову підготовку до творчої праці. Поряд із отриманням фахових знань студенти завдяки використанню можливостей мультимедійного середовища мають змогу відвідати в мультимедійному середовищі відео-конференції з певного питання, здійснити пошук щодо творчої педагогічної діяльності провідних учителів музики загальноосвітніх шкіл тощо. Це уможливлює здійснення студентом процесу самоаналізу під час якого він має змогу з'ясувати власні уподобання, усвідомити практичну значущість теоретичних фахових знань, та необхідність розвитку власних творчих якостей. На підґрунті чітко визначеної навчальної мети та навчальних завдань, студент у процесі пізнавально-самостійної діяльності цілеспрямовано застосовує мультимедійні засоби. Так використання інструментального арсеналу комп'ютеру дозволяє студенту здійснювати творчі експерименти щодо поєднання, комбінування, моделювання певних даних зі спрямуванням до створення власного творчого продукту. До того ж, застосування web-камери дозволяє фіксувати певний етап саморозвитку студента, й згодом досягнений ним творчий результат. Використання портативної відео-камери дозволяє студенту здійснювати

фіксацію як власних спостережень, так і практичної творчої роботи зі школярами.

На цьому підґрунті уможливлюється розвиток у студента творчого педагогічного стилю, що постає в його спрямуванні до генерації нових ідей при сформованості позитивного ставлення, та готовності до педагогічної діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі. Це сприяє самовираженню студента в навчально-пізнавальній діяльності як самостійної, творчої особистості [89, 180-186].

Необхідно зазначити, що **творчо-пошуковий компонент** за визначеним ***критерієм*** вимірювався наступними показниками: *вияв здатності до творчої самореалізації у виконавській хоровій діяльності; прояв здатності до самостійного пошуку можливостей самовдосконалення у фаховій діяльності; вияв здатності до переконструювання набутих знань, умінь і навичок у залежності від потреб практики.*

Таким чином, в основу розроблених компонентів сформованості пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики лягли теоретичні висновки проведеного нами дослідження, узагальнений педагогічний досвід експериментатора, аналіз психолого-педагогічної й музикознавчої літератури, що забезпечує взаємодію функціонування мотиваційно-аналітичного, компетентісно-операційного й творчо-пошукового компонентів (Рис.1.1 - с. 96). Ця взаємозумовленість та взаємодоповненість певної компонентної структури забезпечує її цілісність, а змістова характеристика компонентів, визначених нами критеріїв і показників, уможливлює здійснення педагогічної діагностики сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

2.2. Педагогічні умови самостійної роботи студентів інститутів мистецтв у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін

Для здійснення розгляду організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа у ВНЗ необхідним постає застосування певної моделі. У різних розділах науки більшість визначень цього феномену, наданих у словниках, на сьогодні є устарілими. Проте поняття «модель» із словника іноземних слів, на нашу думку, відповідає сучасному мисленню і визначається як «схема, зображення або опис будь-якого явища або процесу в природі та суспільстві» [263, 325].

У фаховій підготовці студентів поняття «модель» постає як система організаційних, змістовних і структурних засад фахового навчання студентської молоді в мистецьких навчальних закладах освіти на основі певного досвіду та перспектив розвитку в кількісних і якісних виявах. При цьому, певна модель визначає строки, форми, зміст, складові підготовки, обсяг навчального часу відведеного на навчальні дисципліни та види навчальної роботи. Л.Пономаренко зазначає, що під моделями розуміють «системи, що замінюють об’єкт пізнання і служать джерелом інформації стосовно нього» [318, 12].

Так аналіз наукової літератури свідчить, що поняття «модель» постає як багатозначне, єдиної класифікації не існує. Різні дослідники здійснюють класифікацію моделей за різними критеріями:

- за засобами моделювання [261, 59];

- за моделюючими об’єктами [65, 10-14];

- за сферами додаткового моделювання, рівнями моделювання, областями використання, за факторами часу [155, 94-95];

- за галузями знань;

- за формами уявлення.

Аналіз останніх публікацій показав, що тип моделі визначається завданнями дослідження та специфікою галузі наукового дослідження [56, 90-

96; 58, 20-26].

Це необхідно для формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням засобів мультимедіа, що забезпечує спланований та усвідомлений процес фахового розвитку студента як майбутнього фахівця, який повинен мати багатовимірну свідомість, наділений багатовекторним потенціалом, а також володіти музичним інструментом, диригентською та вокальною технікою, знаннями та вміннями в галузі історії й теорії музики поєднуючи в собі риси педагога й музиканта, філософа й психолога, культуролога й мистецтвознавця. Тому необхідним постає включення засобів мультимедіа до пізнавально-самостійної роботи майбутнього вчителя музики як під контролем викладача, так і в позаурочний час [138].

Зазначимо, що педагогічна і музикознавча наука за довгий термін розвитку своєї історії накопичила достатньо багатий матеріал. Однак в умовах науково-технічного прогресу XXI століття, а також відповідно до сучасних освітніх вимог щодо фахової підготовки майбутнього вчителя музики, стратегія формування його пізнавальної самостійності потребує детально розробленої методології. Виходячи з цього, ми розробили модель формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використаням мультимедійних технологій, яка спрямована на реалізацію визначеної нами мети, що постає у сформуванні пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Формування пізнавальної самостійності студентів потребує застосування системного, технологічного, діяльнісно-творчого підходів які дозволяють розгляд пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа як складової системи диригентсько-хорового навчання.

Певна організація пізнавально-самостійної діяльності студентів має відповідати виокремленим нами принципам навчання, таким як: принцип опори на теореоретичні засади підготовки фахівців із музичного мистецтва; принцип

поєднання синтезу результатів комп'ютерного навчання з практикою навчального середовища; принцип акмеологічної спрямованості мобільності майбутніх учителів музики з проекцією в фахову діяльність.

Визначаючи організацію пізнавально-самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій при вивченні диригентсько-хорових дисциплін, ми здійснили функціональний аналіз фахової діяльності вчителя музики, за яким убачали таку класифікацію: інформаційно-оцінювальна, формувальна, корекційна, прогностична, пошуково-дослідницька.

Аналіз літератури з проблеми фахової підготовки студентів у вищих навчальних педагогічних закладах сприяв визначенню структурних компонентів процесу формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій, а саме: мотиваційно-аналітичний, компетентісно-операційний, творчо-пошуковий. До кожного визначеного нами компоненту були розроблені критерії оцінювання та їх показники. Впровадження певної структури до організації пізнавально-самостійної діяльності студентів даними педагогічними засобами потребує розробки важливих педагогічних умов.

Таким чином, від організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа залежить результат засвоєння ними фахових знань, умінь і навичок, підвищення рівня їх пізнавального інтересу, розвиток творчих умінь, а також формування їх пізнавальної самостійності. У цьому процесі застосування можливостей засобів мультимедіа постає напрямком, що проектується до формування пізнавальної самостійності студента як компетентного фахівця, передбачає створення стратегій взаєморозкриття ресурсів студентів та проектних заходів. У регуляції предметної дії представленої моделі беруть участь не окремі складові формування фахової діяльності майбутнього вчителя музики, а їх впорядкована система в якій кожна з складових займає певне місце та виконує певні функції. Це уможливлює спрямованість студентів до активно-творчого навчання, диференціації варіантів вирішення методичних задач, прогнозування динаміки

їх розвитку як компетентних фахівців, оптимістичного проектування перспектив.

Певна модель навчання студентів за акмеологічним типом, характеризується широкою змістовною наповненістю й розглядається нами як комплексна, цілісна та динамічна структура, що співвідноситься з об'єктом майбутньої фахової діяльності студента.

У ході нашого дослідження було визначено педагогічні умови формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики, а саме: активізація пізнавального інтересу студентів до фахової навчальної діяльності; здійснення особистістю саморозвитку при взаємозв'язку теорії та практики; використання можливостей засобів мультимедіа та мультимедійного середовища; упровадження практичних завдань із використанням засобів мультимедіа до пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики; забезпечення пріоритету практичної творчої діяльності.

Обґрунтовуючи першу умову – *активізація пізнавального інтересу студентів до фахової навчальної діяльності* – ми враховували синкретичність диригентсько-хорової підготовки студентів, яка дозволяє оптимізувати формування фахового тезаурусу майбутніх учителів музики, та активізувати змістово-ціннісне наповнення пізнавально-самостійної діяльності для надання їй самостійної спрямованості. У працях: А.Болгарського, А.Козир, Л.Масол, Г.Мєднікової, Г.Падалки, О.Ростовського, О.Хижної, О.Шевнюк, О.Щолокової висвітлено процес пошуку нового змісту мистецької освіти майбутніх учителів музики, дієвих технологій навчання, та впровадження «не будь-яких, а саме прогресивних інновацій» [140, 18].

У працях психологів: Б.Ананьєва, Л.Божович, Л.Виготського, Л.Леонтьєва, В.М'ясищева, П.Якобсон та ін. досліджено механізми впливу мистецтва на психічні процеси особистості які включають волю, увагу, сприйняття та пам'ять, що сприяє активізації потреби особистості в оволодінні необхідними фаховими знаннями, вміннями та навичками. Відповідно до цього студент спираючись на певний власний навчальний досвід має змогу свідомо

засвоювати подальший навчальний матеріал. До того ж, використання майбутнім учителем музики набутих фахових знань і вмінь у практичній навчальній діяльності сприяє розвитку його фахових компетенцій.

Це підтверджують у своїх працях: Н.Бібік, Б.Друзь, В.Лозова, Н.Морозова, О.Савченко, Г.Щукіна та ін. висловлюючись щодо формування інтересу учня засобами музики. У ході навчальної роботи спрямованої до розширення знань студентів через розвиток суджень, викладач за допомогою навчальних вправ впливає на розвиток гнучкості їх мислення при застосуванні інтелектуальних умінь. Певний процес передбачає залучення студентів до самостійного пошуку даних для виробітки тактики навчальних дій у проблемних ситуаціях, а також вибір необхідного засобу навчання для вирішення певного навчального завдання.

Процес активізації пізнавального інтересу студента потребує застосування інтерактивного навчання засобами мультимедіа. Спеціальна організація навчального матеріалу забезпечує ігровий характер пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики, за яким студент вільно здійснює вибір навчальних дій. Практична значимість у цьому процесі постає у відтворенні ситуацій з фахової діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі. При цьому інтерактивне навчання засобами мультимедіа передбачає взаємодію між студентами, що надає навчально-пізнавальній діяльності змагального характеру. Так участь студентів у конкурсах, змаганнях, вікторинах підсилює їх пізнавальний інтерес до фахового навчання, як і чітко визначені навчальні цілі в проекції індивідуального розвитку кожного студента.

Розкриваючи особливості проблеми щодо активізації пізнавального інтересу студентів до фахового навчання доцільно зауважити, що, на думку психологів (А.Маслоу, Б.Теплов, А.Матюшкін, Л.Шеншев) це починається від внутрішнього спонукання особистості до поглиблення певного інтересу та розширення кола інтересів щодо фахової діяльності вчителя музики. Тобто вмотивованість студента до диригентсько-хорового навчання має вбирати таку особливість пізнавального інтересу як добровільність. Цей процес пов’язаний з

індивідуальними особливостями темпераменту, світу емоцій, сприйняття, мислення студента тощо. При цьому, формування ціннісних орієнтирів майбутніх учителів музики постає підґрунтям їх фахового навчання, за яким поглиблюються одні інтереси та трансформуються інші. «Важливо не допустити в художній свідомості учнів ціннісних зсувів, підміни істинних естетичних пріоритетів псевдохудожніми їх зразками» [168, 336; 213, 31].

Розглядаючи проблему активізації пізнавального інтересу студентів до фахової навчальної діяльності в контексті диригентсько-хорового навчання майбутнього вчителя музики необхідно зазначити, що студент у цьому процесі виступає як суб'єкт що оцінює, та як суб'єкт якого оцінюють. Це пов'язане з особливостями фахового навчання майбутнього вчителя музики у вищих педагогічних закладах освіти. Під час вивчення музичного твору студент виявляє власне оцінне ставлення в процесі його сприйняття, створення й висловлення інтерпретації. Останнє (від лат. interpretatio) розглядається як художнє тлумачення музичного твору в процесі його виконання [266, 503; 316, 693]. У ході диригентсько-хорового навчання майбутнього вчителя музики, процес вивчення хорового твору передбачає здійснення студентом його інтерпертації, що сприяє розвитку художньої творчості студента. Осягнення композиторського задуму в цьому процесі передбачає музично-теоретичний аналіз, що здійснюється на підґрунті детального оцінювання музичного та літературного тексту хорового твору. Послідовне трактування останніх проходить у взаємозв'язку за декількома етапами, а саме: початковий, робочий, координаційний. Здійснення початкового етапу передбачає визначення основи творчого пошуку, що вже під час робочого етапу має змістово збагачуватись із заглибленням пошукового процесу за визначеними напрямками які передбачають інтелектуальну й емоційну перевірку отриманих даних. Наступний координаційний етап здійснення інтерпретації хорового твору передбачає проведення процесу відповідності виокремленої теорії стосовно доцільності виконання навчальної дії з включенням можливостей інтелектуальних умінь студента. Тобто певний процес на визначеному етапі

передбачає врахування індивідуальних особливостей студента, його диригентсько-технічних можливостей на певному етапі навчання, розвиток фахових знань і вмінь.

Цьому передує процес набуття майбутнім учителем музики теоретичних фахових знань, що в ході диригентсько-хорової підготовки передумовлюють практичне обґрунтування за допомогою певного взірця. Останнє може виступати у декількох проявах за етапами необхідними для усвідомлення студентом змісту музичного твору, а саме: наявність нотного взірця музичного твору; взірцеве виконання музичного твору безпосередньо викладачем; виконання взірця іншими виконавцями в живому звучанні; виконання запозичене з електронної бібліотеки. Можливість оцінювання музичного твору за взірцевим виконанням сприяє усвідомленню студента можливостей художнього виконання музичного твору, але не передумовлює наслідування. Розглядаючи нотний екземпляр певного музичного твору, студент на тлі музично-теоретичного аналізу має змогу прослухати кожен крок розвитку музичної думки в цьому музичному творі, що сприяє його цілісному охопленню. Водночас застосований власний приклад фахової майстерності викладача в цьому процесі сприяє активізації пізнавального інтересу студента до процесу вибору диригентських прийомів щодо висловлення музичного твору, методів роботи з даними, застосування можливостей засобів мультимедіа в цьому процесі. Це впливає на вміння майбутнього вчителя музики щодо визначення особливостей подачі відомостей, головних деталей структури музичного твору, музичних прийомів висловлення тощо. При застосуванні викладачем творчої методики зорієнтованої до здійснення студентом творчих пошуків відбувається активізація його інтересу студента, що виступає збуджуючою силою його творчого саморозвитку, спонукає до вироблення власного розуміння музичного твору. Застосування можливостей мультимедійного середовища в цьому процесі уможливлює забезпечення необхідного змістовного базису, що постає піґрунтям для активізації пізнавального інтересу майбутніх учителів музики до певного навчання.

Це взаємопов'язане з процесом оцінювання викладачем результатів пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики, за яким визначається ступінь засвоєння ними фахових знань, умінь і навичок відповідно певним вимогам вищого педагогічного навчального закладу. Емоційний відгук викладача в цьому процесі на музичні явища, раціональне осмислення навчальних дій студента та їх наслідків призводить до цілісного, адекватного оцінювання викладачем результату пізнавально-самостійної діяльності студента. Здійснення оцінювання викладачем має суб'єктивний характер, та виявляється шляхом вербального мовлення, міміки та жестів викладача, а також за допомогою механізмів психологічного впливу на студента. Це за нормативними документами навчального процесу потребує вираження в оцінці. Поняття оцінка (Assessment) – вимірювання індивідуальних відмінностей, пов'язаних із характерними особистісними рисами [69, 245; 216, 242; 273, 317]. Оцінна діяльність викладача дозволяє виявити рівень індивідуального розвитку студента, що веде до розкриття його ціннісних індивідуальних особливостей, активізації пізнавального інтересу до фахового навчання з усвідомленням необхідності саморозвитку як майбутнього вчителя музики.

Оскільки модульно-рейтингове навчання передбачає розподіл вивчення музичного твору на ряд етапів підкорених навчальним цілям й особливостям певного музичного твору, тому процес оцінювання є відповідним. Відтак, педагогічне керівництво пізнавально-самостійною діяльністю повинно забезпечувати спрямовування пізнавальної самостійності студента на кожному етапі за логічним, вольовим, емоційним, творчим виявами. Це потребує здійснення педагогічної установки, що полягає в активізації пізнавального інтересу студентів до фахової навчальної діяльності через спрямування їх пізнавальної самостійності під час здійснення навчального завдання, спонукання до інтенсивного самовиявлення, застосування потужних можливостей засобів мультимедіа у цьому процесі. Водночас збереження педагогічної установки потребує виробітки спеціального вміння майбутнього вчителя музики - навчитися створювати в собі *домінанту активної*

пізнавальної діяльності – здатності створювати умови для самостійного продуктивного виконання навчального завдання із застосуванням засобів мультимедіа.

Розвиток майбутнього вчителя музики у вищому навчальному закладі значною мірою залежить не тільки від педагогічного вміння формувати в особистості студента необхідні фахові знання та вміння, а й від цілеспрямованого процесу його саморозвитку. Оскільки результат систематичної пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики має бути підґрунтям для прояву ефективності його навчальної діяльності, тому наступною педагогічною умовою нашої моделі є *здійснення особистістю саморозвитку при взаємозв'язку теорії і практики.*

Проблема саморозвитку вчителя музики в загальнопедагогічному аспекті відображена в працях: О.Апраксіної, Н.Гуральник, В.Орлова, Г.Падалки, О.Рудницької, О.Щолокової та інших вчених, де висвітлено сутність педагогічної майстерності, фахового становлення та розвитку вчителя музики. Враховуючи це П.Харченко зазначає, що фаховий саморозвиток вчителя музики пов'язаний із потребою його самовдосконалення як музиканта [295, 520].

Звернувшись у нашому дослідженні до проблеми саморозвитку майбутнього вчителя музики в контексті диригентсько-хорового навчання, ми спробували розглянути цю проблему з позиції готовності студентів до практичного застосування набутих фахових знань. Підґрунтям сучасного бачення єдності хорового та вокального мистецтва постають розробки теоретичних аспектів вокального виховання й теорії диригування, що відображено в працях Б.Асаф'єва, М.Багриновського, Ю.Борисова, Г.Дмитревського, О.Єгорова, В.Краснощокова, С.Казачкова, М.Колеси, А.Лащенко, М.Малько, О.Мархлевського, К.Матвеєвої, І.Мусіна, К.Ольхова, К.Пігрова, К.Птиці, Г.Рождественського, П.Чеснокова та інших. Цими вченими обговорюються такі питання, як процес становлення співака-диригента хору, його стадії та функції.

Пізнавально-самостійна діяльність майбутнього вчителя музики в цьому ракурсі визначається як процес спрямований на розвиток власних музичних здібностей для більш ґрунтовного засвоєння фахових знань, відпрацювання вмінь, набуття досвіду пізнавально-самостійної роботи засобами мультимедіа. Проблема формування та розвитку музичних здібностей отримала науково-теоретичну розробку в дослідженнях: П.Анохіна, Б.Асаф'єва, О.Костюка, С.Науменка, Б.Теплова, Б.Яворського та інших вчених.Так С.Науменко в своїх роботах розглядає емоційно-рухову природу музичних здібностей особистості, що постає підґрунтям для реалізації в навчальному процесі розвитку музичних здібностей студентів за методами: цілеспрямований та одночасний розвиток емоційних і слухових компонентів здібностей, проблемне навчання, емоційне диригування, створення музики, гармонізації [199].

Необхідно зазначити, що дисципліни які входять до структури диригентсько-хорового навчання майбутніх учителів музики («Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Хорознавство») є змістовою основою для саморозвитку особистості як вчителя музики, диригента хору. При цьому засоби мультимедіа виступають інформаційно-методичним компонентом певної структури. Зазначимо, що практична частина в системі фахової підготовки майбутніх учителів музики є основою змісту методичної технології їх фахового формування й розвитку як компетентних фахівців. Це в ході пізнавально-самостійної діяльності студентів дозволяє їм за чітко побудованою системою теоретичних знань здійснювати розумово-практичні дії з використанням певних способів. На думку Л.Арчажникової «підвищення кваліфікації вчителя саме зі спеціальних дисциплін має стати своєрідною лабораторією, де він зможе осягнути секрети педагогічного мистецтва та відточувати професійну майстерність» [8, 59].

Водночас теоретичне вивчення питань методики практичного застосування набутих фахових знань передбачає засвоєння диригентської техніки, оволодіння якою дозволяє усвідомлювати музичний твір і художньо висловлювати його. Введення практичних завдань із використанням засобів

мультимедіа в процесі пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики, що спрямовані на розвиток його вміння використовувати методику наочного навчання, в подальшій фаховій діяльності дозволить особистості як фахівцю чітко визначати навчальну мету, завдання і шляхи їх вирішення. Цьому на думку А.Козир сприяє процес саморозвитку майбутнього вчителя музики, що постає у «відвідуванні майстер-класу видатних педагогів-майстрів, виставок, музеїв, концертних залів, аналізі науково-методичної літератури, опануванні інформаційних технологій» [135, 90].

У ході засвоєння теоретичних положень методики організації пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, оволодіння практичними диригентсько-хоровими навичками, а також навичками навчальної роботи за допомогою комп'ютеру студенти повинні: осягнути можливості методики організації пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа; вміти самостійно виокремлювати навчальну проблему стосовно саморозвитку, та висувати методичне її вирішення; знати зміст основних положень диригентського художнього виконання, що розкриває сутність і характерні особливості різних жанрів і стилів хорової музики; шляхи практичного застосування засобів мультимедіа в концертному виконанні музичного твору.

Активізація впровадження засобів мультимедіа до вивчення диригентсько-хорових дисциплін протягом усього періоду навчання передбачає відповідність сучасному мисленню й забезпеченню навчального процесу такою наочністю, яка б сприяла самопізнанню та самовдосконаленню майбутніх учителів музики. Пізнавально-самостійна діяльність студентів під контролем викладача традиційно відбувається в навчальній аудиторії певного навчального закладу де можна скористатися певною наочністю, та здійснювати взаємодію з іншими учасниками навчального процесу. У нашому дослідженні ми акцентували увагу на здійсненні пізнавально-самостійної роботи майбутнього вчителя музики під контролем викладача, або в позааудиторний час, і вважаємо за потрібне визначити ті фактори, завдяки яким здійснюється цей вид навчальної діяльності. Отже, застосування засобів мультимедіа в цьому процесі зумовлено

тим, що забезпечується можливість: використання безпроводного портативного комп'ютеру в навчальних цілях; здійснити запис певного концертного виступу чи спостереження; наблизитися до реальних проблем педагогічної діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі; включення інших суб'єктів в систему «студент-викладач-мультимедійні засоби»; долати психофізичне напруження в навчальному процесі.

Нетрадиційним і, на нашу думку, педагогічно доцільним засобом саморозвитку майбутнього вчителя музики під час пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа є впровадження практичних навчальних завдань, за якими студент має змогу оволодівати практичними навичками застосування можливостей комп'ютеру й мультимедійного середовища для набуття досвіду репетиційної роботи з хоровим колективом. Адже в практиці диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики диригентсько-виконавська діяльність уможливлюється за допомогою навчального хорового колективу. До того ж, у навчальному процесі вищих педагогічних закладів освіти студенти проходять педагогічну практику в певних загальноосвітніх школах, де обов'язково мають вивчити зі школярами декілька шкільних пісень, і згодом, за власною ініціативою продемонструвати концертне виконання обраної пісні, наприклад, в межах шкільного концерту. Це підтверджує необхідність впровадження зазначених практичних завдань до фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Повноцінний мистецький розвиток студента як майбутнього вчителя музики, так і керівника творчого колективу потребує жанрово-стильового охоплення диригентсько-хорового мистецтва в ході фахового навчання студентів. Застосування потужних можливостей Інтернету не тільки уможливлює знайомство студента з різноманіттям інтонаційної палітри хорового виконання, але й забезпечує наочність для здійснення студентом аналізу музичних жанрів і стилів. Це знаходить відгук у студентів викликаючи у них захоплення взірцями хорового виконавства, та схильність до визначення кола улюблених композиторів, хорових диригентів, виконавчих колективів.

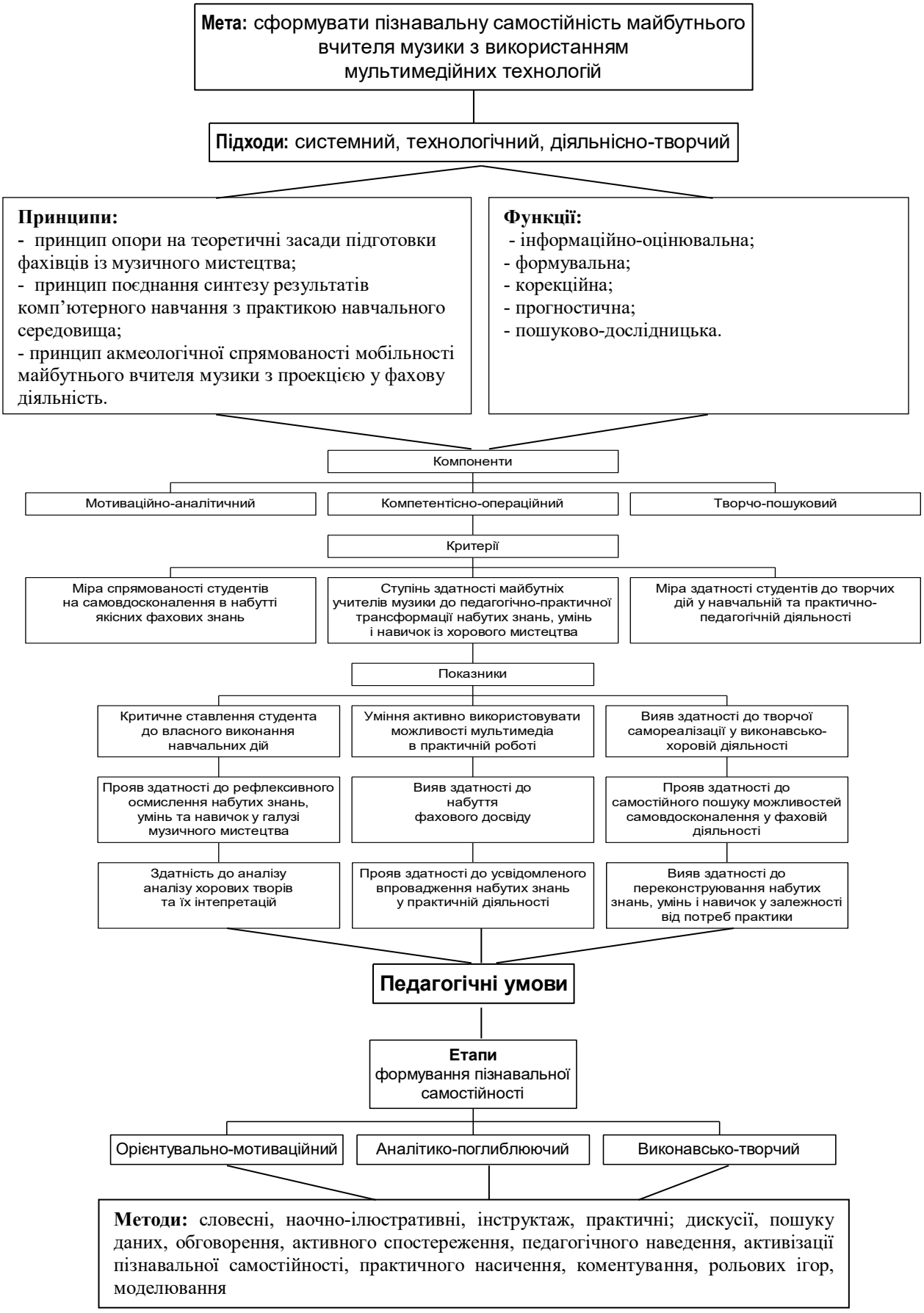

Рис. 2.1. Модель формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій (ФПСМТ)

Тому пошук даних як складова навчальної роботи студента над музичним твором для вдосконалення його фахових знань сприяє подальшому виконанню ним музичного твору за навчальним планом на високому фаховому рівні. «Знати мистецтво у розмаїтті його жанрів і стилів означає мати великий запас естетичних вражень, широкий досвід інтелектуально-емоційного усвідомлення образного змісту творів, володіти різнобарвною палітрою здатності до художніх роздумів і почуттів» [214, 38].

Особлива увага в процесі фахового розвитку майбутнього вчителя музики надається збільшенню кола йоговідомих йому музичних творів. Готовність студента до фахової діяльності передбачає його усвідомлення на собі певної міри відповідальності: перед школярами, адже, працюючи як вчитель музики, він є носієм загальномузичної культури; перед адміністрацією загальноосвітньої школи, бо вчитель музики не окремий суб'єкт, а співучасник навчального процесу що своєю діяльністю впливає на інших; і, нарешті, перед самим собою, оскільки перед вчителем музики стоїть завдання щодо загальномузичного розвитку школярів. Ці обов'язки є підґрунтям до широкого ознайомлення студента з різними творами музичного мистецтва. «Введення до навчальних програм з мистецтва творів для ескізного опрацювання має носити додатковий характер стосовно основного матеріалу» [213, 40].

У контексті диригентсько-хорової підготовки необхідно враховувати важливість оперативного зворотнього зв'язку в ході пізнавально-самостійної діяльності студентів. Так В.Буряк визначає необхідність здійснення контролю в цьому процесі та зазначає, що «з освітньої і виховної точки зору дуже важливо, щоб учитель одержував інформацію про те, як і в якому обсязі учні зрозуміли і засвоїли досліджуваний матеріал» [46, 60]. При цьому набуття студентом навички самоконтролю потребує чіткого визначення навчальної мети, активізації рефлексивних процесів саморегуляції при застосуванні можливостей контролю за допомогою комп'ютеру.

Виховання критичного ставлення майбутнього вчителя музики до результату власної навчальної діяльності є одним із педагогічних завдань

викладача, де визначається рівень оволодіння студентом фахових знань і вмінь, розвитку критичного мислення, психологічної стійкості. Це потребує спрямування студента до процесу самооцінювання. Останнє ми розуміємо як раціональне, емоційно врівноважене усвідомлення студентом власних недоліків і позитивних досягнень у навчальній діяльності. Тобто, самооцінка студента щодо результативності пізнавально-самостійної діяльності є джерелом відомостей про власний стан розвитку «на основі якої прогнозується вірність подальших прийнятих рішень» [99, 137].

У стратегії пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики з використанням засобів мультимедіа постійне підвищення рівня пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики шляхом індивідуалізації та диференціації навчання при різноманітності в формах та методах проведення занять акцентує увагу на розумінні неповторності особистості кожного студента, на розвитку його здібності до самопрезентування. Це передумовлює співробітництво, що за Л.Жаровою постає як «спільна праця педагогів, взаємодії учнів один із одним, із учителями, зовнішнім середовищем. Для нього характерні: загальна мета, колективний пошук і зусилля, активно-позитивний стиль взаємин» [100, 18].

Висвітлюючи питання про умови як такі значні обставини від яких залежить досягнення якісного результату в процесі формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій визначимо наступну умову – *використання можливостей засобів мультимедіа та мультимедійного середовища.* У фаховій підготовці майбутніх учителів музики знання не є самоціллю використання можливостей мультимедіа, а потужним засобом оволодіння практичними навичками саморозвитку. Оскільки основне завдання при викладанні музичних дисциплін у педагогічному вузі має полягати у розвиненні в студента природних задатків, та у формуванні практичних умінь пізнавально-самостійної діяльності для подальшої педагогічної роботи як вчителя музики в загальноосвітній школі. Необхідним у цьому процесі постає спрямування студента до засвоєння досвіду

використання засобів мультимедіа в навчально-пізнавальній діяльності, та набутті самостійної оцінки можливостей цих засобів для вироблення варіативності застосування певного інструментарію у вирішенні навчального завдання. Водночас викладач у свій педагогічний досвід має вбирати результативні здобутки студентів для передачі їх студентам подальшого набору з метою розширення їх бачення щодо діапазону практичних можливостей навчальної роботи з певною наочністю. На швидкість і якість пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа впливають його індивідуальні особливості. Адже пізнавально-самостійна діяльність є певною мірою, самостійним пошуком вирішення поставленої проблеми і припускає наявність характерних ознак певного індивіда як сукупностей якостей психічної та фізичної організації. Останнє складається з особливостей різних рис студента, де соціальне і біологічне виступає в неоднаковому співвідношенні. Доцільно також враховувати вікові особливості студента, коло його інтересів і потреб. На динаміку пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики впливають властивості його темпераменту, що має враховувати викладач у плануванні його індивідуального розвитку. Цей процес передбачає здійснення викладачем аналізу задатків і здібностей студента для глибокого розуміння його навчальних можливостей при використанні засобів мультимедіа.

Важливим у пізнавально-самостійній діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа постає якість певного наочного засобу, що пов’язана з діапазоном можливостей вирішення студентом навчального завдання. Викладач зорієнтовує студента до швидкого і якісного досягнення поставленої мети при правильному дозуванні інформаційного потоку з мультимедійного середовища. Безумовно, важливим у цьому ракурсі постає вибір наочного засобу, що є надійним і простим у експлуатації. Адже незрозумілі позначки, уривчастість трансляції, неможливість доступу до необхідних інформаційних джерел у потрібний час тощо, постають перешкодою для вільного, ефективного використання певного наочного засобу

в навчальних цілях. Водночас новітні ліцензійні пристосування розроблені в галузі сучасної інформаційної техніки при застосуванні в навчально-пізнавальній діяльності студента розширюють його можливості в процесі здійснення операцій з даними. Це передумовлює забезпечення студентів необхідним інструктажем. Збільшення інструментарію певної наочності може впливати на прискорення швидкості виконання навчального завдання під час пізнавально-самостійної діяльності студента уможливлює здійснення ним запланованого, або привести до нового вирішення творчого завдання.

Враховуючи вищезазначене, наступною умовою формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій постає *упровадження практичних завдань із використанням засобів мультимедіа до пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики*. Проблема організації цілеспрямованої пізнавально-самостійної роботи майбутніх учителів музики засобами мультимедіа над музичним твором, та вокально-диригентськими труднощами гостро постає майже для усіх студентів. У цьому процесі особистий інтерес студента до використання засобів мультимедіа в процесі пізнавально-самостійної діяльності є стрижнем його особистої позиції щодо саморозвитку. Цьому передує визначення навчальної мети й завдань, формування чіткої ієрархії мотивів, виробітка вольового рішення студента щодо набуття практичних навичок.

Водночас розглядаючи роль практичних завдань засобами мультимедіа, зауважимо, що від рівня фахових знань студента залежить рівень його практичних умінь. Для того, щоб практично здійснити будь-яке навчальне завдання, спочатку необхідно знати про те, що потім буде втілено в практичну навчальну дію. У цьому процесі висувається значимість раціонального у визначенні ходи виконання певного практичного завдання, висунення навчальної проблеми та її вирішення. Необхідність здійснення пошуку оптимальних способів вирішення навчального завдання передбачає залучення логічного мислення студентів. Це потребує застосування студентом набутих інтелектуальних умінь, що якісно впливає на процес його розумового і

чуттєвого пізнання музичного твору. Водночас викладач має систематизувати й впорядкувати запропонований навчальний матеріал для пізнавально-самостійної роботи студента, та розкрити перед ним можливості практичної роботи з даними за допомогою комп'ютеру.

Передумовою успішного здійснення студентом практичного завдання засобами мультимедіа є його впевненість у своїх силах. Не можна спонукати студента до здійснення практичних дій, оминаючи забезпечення його первинними практичними вміннями в обраному напрямку навчальної діяльності. Будь-які спроби відірвати теоретичне знання від практичної дії в пізнавально-самостійній діяльності неодмінно приведуть до несистематичності в певній діяльності, або взагалі уникнення студентом виконання певного практичного завдання. Завдання педагога – спрямувати теоретичні знання майбутнього вчителя музики до набуття практичних умінь, досягти такого характеру їх інтеграції за яким вони одночасно втілюють себе одне в одному.

Ситуація практичної невизначеності, недосказаності у процесі пізнавально-самостійної діяльності студентів під контролем викладача в процесі мистецького навчання є досить розповсюдженою. Перебільшуючи значення процесу набуття фахових знань і вмінь, викладач може зруйнувати те необхідне, без чого навчальна діяльність взагалі втрачає сенс. Викладач у цьому процесі зорієнтовуючи студентів до практичного застосування набутого дає їм поштовх до раціонального мислення стимулюючи перебіг творчого самовиявлення. Тобто викладач повинен як запропонувати можливі варіанти практичного застосування набутого в заходах певного навчального закладу, загальноосвітньої школи тощо, так і розглянути запропоновані студентом пропозиції.

Логічним продовженням визначення педагогічних умов формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики є *забезпечення пріоритету практичної творчої діяльності.*Творчість є сутнісним виявленням неповторної індивідуальності майбутнього вчителя музики діяльність якого зумовлена його психологічними особливостями, природними задатками,

набутими фаховими вміннями. Формування творчих умінь студента відбувається шляхом орієнтації його пізнавально-самостійної діяльності на індивідуально-творчий характер самовиявлення, що забезпечує можливість усвідомлення студента як творчої індивідуальності. Це потребує активізації власної ініціативи студента з виявленням його інтересів та схильностей, що постають основою в процесі визначення напрямку його творчої діяльності. «Наявність сильного бажання, прагнення творити є сильним стимулом до виникнення творчої активності» [213, 33-34].

У межах нашого дослідження і відповідно до визначеного характеру формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій, ми спробували обґрунтувати систему творчоутворюючих факторів діяльності майбутнього вчителя музики, що мають проявитися в процесі його фахової підготовки, та закріплюватися під час його пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа. Так Е.Лунсанцеренгійн зазначає, що «одна з найважливіших цілей вищої школи полягає в розвитку пізнавальних сил, творчих професійних можливостей студентів, у їхній підготовці до самостійного розв'язання нових професійних проблем, іншими словами, у формуванні професійно-пізнавальної самостійності, що розуміється в узагальненому вигляді як потреба і готовність пізнавати нове в процесі цілеспрямованого пошуку» [173, 1].

У процесі навчально-пізнавальної діяльності студент озброєний необхідними фаховими знаннями має бути спрямований на творче виконання практичних завдань із використанням певної наочності в ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Цей вид роботи потребує вмілого застосування майбутнім учителем можливостей засобів мультимедіа під час пізнавально-самостійної діяльності, та використанням власного творчого досвіду при вирішенні навчальних проблем. Так у ході дослідження процесу самостійної роботи студента І.Шимко зазначає, що вона «вчить студента науково мислити, допомагає йому досконало розібратися у фактичному матеріалі теми, привчає критично оцінювати різні погляди, дає приклади

логічного мислення на конкретному матеріалі окремого предмета» [304, 42-44].

Необхідно зазначити, що активізація впровадження засобів мультимедіа до вивчення диригентсько-хорових дисциплін протягом усього періоду навчання передбачає відповідність сучасному мисленню й забезпечення такою наочністю, яка б сприяла самопізнанню та самовдосконаленню майбутніх учителів музики. На думку Н.Шишкіної, компетентний спеціаліст будь-якої галузі знань повинен досконало знатися на комп'ютерах. Це у вищому навчальному закладі передбачає належність аудиторій які мають бути обладнані мультимедійними засобами [305, 46]. Такі вимоги, на нашу думку, вимагають від викладачів організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики з включенням нових методів які дозволяють творчо застосовувати можливості мультимедійних засобів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Водночас Г.Падалка зазначає: «Педагог, який хоче виховати в учнів справжні творчі нахили, повинен мати в своєму творчому арсеналі широкий набір прийомів, які б підтримували віру в учнів у власні сили, у можливість досягнення успіху у творчій діяльності» [213, 34]. Поряд із тим, С.Сисоєва розглядаючи аспект творчої педагогічної діяльності вчителя музики виокремлює необхідність впровадження педагогічного досвіду інших педагогів у цьому процесі, що потребує аналізу власного педагогічного досвіду [260, 97].

Становлення творчої особистості під впливом викладача супроводжується трансформацією суб'єктивної невизначеності студента в його стійке уявлення про свої творчі можливості, через творчий пошук і знаходження засобів творчої самореалізації. Оволодіння майбутнім учителем музики фаховими знаннями і вміннями, а також набуття в ході диригентсько-хорового навчання практичного досвіду роботи з хоровим колективом впливають на розвиток його творчого мислення. Особливостями виявлення творчого мислення студента під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін виступає його здатність визначати напрямок творчого пошуку, виокремлювати творчі проблеми, вміння їх вирішувати з використанням можливостей засобів мультимедіа. Перед

викладачем стоїть не тільки проблема задіяти музичні здібності студента у творчому самовиявленні в навчальному процесі, а, передусім, розкрити в студенті його неповторність у цьому процесі як майбутнього вчителя музики. Так, А.Козир розглядаючи діяльність учителя музики зазначає, що «практичні дії керівника хорового колективу значно переважають над можливостями окремо взятого виконавця, тобто у його діяльності вони багаторазово додаються. З цієї позиції тип керівника шкільного хору як художника-інтерпретатора особливо наочний у сфері хорового диригування» [135, 70].

Враховуючи це, викладач під час педагогічної діяльності обирає можливі шляхи розвитку вміння майбутнього вчителя музики щодо творчого розв'язання навчальної проблеми завдяки залученню його до виконавської діяльності в навчальних і самодіяльних колективах, до співацької діяльності в загальноосвітній школі де проходить практика. «Запорукою музичного зростання вчителя є придбання виконавського «багажу», постійне його оновлення та розширення, використання у роботі з дітьми» [213, 46].

Цінність упровадження засобів мультимедіа до пізнавально-самостійної діяльності студентів визначається можливістю збагачення навчальних творчих проектів відеодемонстрацією, озвученим супроводом, світловим оформленням тощо. Висока ефективність методів, прийомів і способів у процесі творчого розвитку студентів досягається завдяки обумовленості їх доцільного використання, лаконічності та логічності побудови задуму. Розглядаючи креативну навчальну діяльність майбутнього вчителя музики в його особистісному акмеологічному становленні А.Козир зазначає, що її результативність «полягає не лише у матеріальних та духовних цінностях, а в особистісному перетворенні у ході створення не тільки суб'єктивно, але й об'єктивно нового продукту» [122, 85]. Визначені творчоутворюючі фактори є основою творчого розвитку майбутніх учителів музики під час диригентсько-хорового навчання. Зорієнтовування студентів до пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа визначається нагальною необхідністю їх формування як компетентних фахівців. На сучасному ринку праці

компетентний фахівець будь-якої галузі знань повинен досконало знатися на комп'ютерах, оскільки комп'ютерні технології базуються на особливостях формування сучасного мислення, що уможливлює застосування системи методів оперування, комбінування, варіювання за допомогою розширених комп'ютерних можливостей. Це у вищому навчальному закладі передбачає належність аудиторій які мають бути обладнані певною наочністю для використання в процесі диригентсько-хорового навчання. Водночас, якщо у змісті домінують тільки конкретні відомості про ПК, то вони не здатні сформувати пізнавальну самостійність студентів і надати цілісного уявлення про пізнавально-самостійну діяльність студента засобами мультимедіа як складову навчально-пізнавального процесу. Але якщо певна діяльність студентів організована у визначену систему, що відображає процес саморозвитку й дає широке уявлення про можливості використання засобів мультимедіа в процесі вирішення навчальних завдань, то така педагогічна робота дозволяє глибоко й всесторонньо осмислити, та найголовніше сформувати у студентів пізнавальну самостійність у прагненні та вмінні добувати знання, творчо працювати з даними, створення власного творчого продукту для набуття вміння вести творчу педагогічну роботу в подальшій фаховій діяльності.

Вищезазначені педагогічні умови в процесі пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа сприяють формуванню їх пізнавальної самостійності, розширенню й збагаченню їх творчого потенціалу, фахового інтелектуального-мистецького досвіду.

Висновки до другого розділу

1. При розробці методики формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій особливої уваги потребувало визначення чинників формування певного феномену, та їх розгляд у компонентній структурі пізнавально-самостійної

діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. Мотиваційно-аналітичний компонент в структурі даного феномену реалізується через взаємозалежність мотивації та аналізу під час пізнавально-самостійної діяльності студентів; студенти в ході диригентсько-хорового навчання оволодівають навичками застосування можливостей засобів мультимедіа та мультимедійного середовища, що дає змогу розробки наступного компоненту – компетентісно-операційного, який характеризується такими періодами процесу пізнавально-самостійної діяльності студента як спрямувальний, за яким викладач спрямовує студента до набуття фахових знань і вмінь, а також самостійний період. Творчо-пошуковий компонент пов'язаний із організацією пошукового навчального процесу спрямованого до розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики, та корекції ходи його пізнавально-самостійної діяльності.

2. Під час організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа необхідним постає дослідження критеріїв кожного з виокремлених компонентів із визначенням їх показників. До першого – *мотиваційно-аналітичного компоненту* був розроблений *критерій*, що визначав *міру спрямованості студентів на самовдосконалення у набутті якісних фахових знань,* і такі показники її сформованості: а) критичне ставлення студента до власного виконання навчальних дій; б) прояв здатності до рефлексивного осмислення набутих знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва; в) здатність до аналізу хорових творів та їх інтерпретацій. Визначений нами *компетентісно-операційний компонент* потребував розробки *критерію*, що визначав *ступінь здатності майбутніх учителів музики до педагогічно-практичної трансформації набутих знань, умінь і навичок із хорового мистецтва,* і такі показники її сформованості*:* а) уміння активно використовувати можливості мультимедіа в практичній роботі; б) вияв здатності до набуття фахового досвіду; в) прояв здатності до усвідомленого впровадження набутих знань у практичній діяльності. Відповідно до третього *творчо-пошукового компоненту* був розроблений

критерій, що розкривав *міру здатності студентів до творчих дій у навчальній та практично-педагогічній діяльності,* і такі показники її сформованості: а) вияв здатності до творчої самореалізації у виконавсько-хоровій діяльності; б) прояв здатності до самостійного пошуку можливостей самовдосконалення у фаховій діяльності; в) вияв здатності до переконструювання набутих знань, умінь і навичок у залежності від потреб практики.

3. Розроблена модель формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій передбачає застосування певних підходів. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій реалізується через застосування в навчальному процесі принципів зумовлених специфікою організації пізнавально-самостійної діяльності студентів – майбутніх учителів музики. Здійснено функціональний аналіз фахової діяльності вчителя музики. Компонентна структура пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики вбирає три компоненти які вимірювалися відповідними компонентами та показниками. Під час запровадження в педагогічний процес розробленої структури враховувалися виокремлені нами педагогічні умови. Проведення формувального експерименту передбачає три етапи, на кожному з яких використовується необхідний комплекс методів відповідних специфіці організації пізнавально-самостійної діяльності студентів.

4. Визначено педагогічні умови формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін, а саме: активізація пізнавального інтересу студентів до фахової навчальної діяльності – наявність педагогічного впливу спрямованого до підвищення рівня індивідуального розвитку майбутнього вчителя музики; здійснення особистістю саморозвитку при взаємозв’язку теорії і практики – організація викладачем пізнавально-самостійної діяльності студентів засобами мультимедіа; використання можливостей засобів мультимедіа та мультимедійного середовища зі спрямуванням студента до розвитку музичних здібностей; упровадження практичних завдань із

використанням засобів мультимедіа до пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики; забезпечення пріоритету практичної творчої діяльності уможливлюється завдяки поступовому переходу від набуття творчих умінь до творчого самовираження майбутнього вчителя музики в ході диригентсько-хорового навчання, який дозволяє студенту використовувати досвід застосування засобів мультимедіа, а також набутих фахових знань, умінь і навичок в процесі розробки та здійснення творчого задуму.

Теоретико-методологічні напрацювання в сфері підготовки майбутніх учителів музики до диригентсько-хорового навчання дозволили простежити виокремлені нами компоненти в структурі досліджуваного феномену, й перейти до проведення експериментальної роботи.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [26], [29], [31], [33].

РОЗДІЛ ІІІ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПОЕТАПНОЇ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ З ВИКОРИСТАНЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Діагностування сформованості пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики (констатувальний експеримент)

Метою проведення діагностичного етапу було вивчення стану готовності студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів до пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа за розробленими критеріями та показниками. Базою для проведення педагогічного експерименту був обраний Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова; Криворізький педагогічний інститут Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет»; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка; Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського.

Об’єктом дослідження були студенти ІІ-ІV курсів музично-педагогічного відділення факультетів мистецтв. Дослідження було проведено в три етапи – констатувальний, формувальний і контрольний експерименти.

На етапі проведення констатувального експерименту було поставлено за мету визначити у студентів які приймали участь у експерименті, вихідний рівень засвоєння фахових знань, умінь і навичок, сформованості пізнавальної самостійності, готовності до саморозвитку з використанням засобів мультимедіа (робота з інструментарієм комп’ютеру, робота з даними), сформованості інтелектуальних умінь.

Для перевірки ефективності розробленої методики нами було виконано порівняння розподілів студентів за рівнями підготовки за традиційною, та розробленою методикою. В експерименті приймали участь студенти таких

навчальних закладів: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова; Криворізький педагогічний інститут Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет»; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка; Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського.

У процесі проведення констатувального експерименту нами використовувались такі методи: анкетування, тестування, інтерв'ювання, бесіди**,** дискусії, пошуку даних, активного спостереження, педагогічного наведення, активізації пізнавальної самостійності, практичного насичення, коментування, рольових ігор, моделювання тощо.

Поряд із цим застосовувались такі форми навчальної роботи:

1) контроль із боку викладача при використанні системи контрольних і тестових робіт для з'сування рівня фахових знань, умінь і навичок, а також рівня готовності до пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа;

2) контроль із використанням засобів мультимедіа шляхом застосування контрольних завдань для виявлення рівня фахової сформованості;

3) наукове спостереження з метою динаміки рівня фахового зросту й активності при використанні засобів мультимедіа в процесі диригентсько-хорового навчання.

Для проведення методики діагностики стану сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики доцільним поставало дослідження вихідного стану груп за пошуковим експериментом, що є початковим як складова констатувального експерименту. Пошуковий експеримент спрямовано на визначення рівня обізнаності студентів стосовно проблеми методичного забезпечення формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій в процесі диригентсько-хорового навчання у вищих навчальних закладах.

З метою вивчення вихідного стану груп щодо досліджуваної проблеми, нами були визначені наступні завдання:

1) здійснити аналіз навчальної документації щодо можливих форм здійснення диригентсько-хорового навчання студентів вищих навчальних

закладів, а саме: навчальні плани, робочі програми, журнали, залікові та екзаменаційні відомості;

2) здійснити аналіз щодо обізнаності студентів стосовно проблеми феномену пізнавальної самостійності, та можливостей організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики з використанням засобів мультимедіа;

3) встановити наявність потреби майбутніх учителів музики в застосуванні можливостей засобів мультимедіа та мультимедійного середовища в пізнавально-самостійній діяльності;

4) визначити реальний стан обізнаності студентів щодо навчальної роботи з певними комп'ютерними програмами в процесі диригентсько-хорового навчання;

5) здійснити аналіз рівнів самостійного використання можливостей засобів мультимедіа;

6) дослідити розуміння практичної значущості проблеми формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій під час диригентсько-хорового навчання, з визначенням спрямованості щодо розробки методики констатувального експерименту;

7) визначити педагогічні умови, що сприяють ефективності формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики.

У ході вирішення виділених завдань, нами була запланована поетапна діагностика пошукового експерименту. Останнє вбирало серію педагогічних мікродосліджень, а саме: проведення тестування зі студентами, анкетування студентів – майбутніх учителів музики.

На вихідному, першому етапі пошукового експерименту був здійснений аналіз навчальної документації: навчальних планів, індивідуальних робочих програм студентів із дисципліни «Хорового диригування», а також програм із дисциплін: «Хоровий клас та практикум роботи з хором», «Хорознавство», «Методика музичного виховання». У результаті було виявлено, що фахове навчання майбутніх учителів музики здійснюється за індивідуальною та

лекційною формою навчання, що уможливлює реалізацію різних видів навчальної роботи, та сприяє ефективності фахової підготовки майбутніх учителів музики. Натомість жодна програма не спрямована на розвиток фахових якостей студента з використанням мультимедійних технологій, у тому числі й пізнавальної самостійності. Через зазначений стан змістової наповненості дисциплін диригентсько-хорового циклу виявляється невисока успішність студентів у ході диригентсько-хорового навчання, що підтвердив аналіз залікових та екземенаційних відомостей.

Для уточнення результатів аналізу документації, на другому етапі було введено серію анкетувань спрямованих на виявлення власної думки кожного майбутнього вчителя музики щодо оцінного ставлення до останніх досягнень сучасної інформаційної техніки, практичних можливостей застосування цього в пізнавально-самостійній діяльності студентів, відповідності диригентсько-хоровому навчанню. З метою визначення рівня можливостей застосування комп'ютерних технологій у процесі пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики, нами було проведене анкетування студентів 3-4 курсів інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет»; інституту мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка; Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (додаток А.1).

У результаті обробки здобутих даних було виявлено, що студенти розподілили наведені в анкеті можливості за рівнями значимості у такий спосіб (поруч зазначений середній бал, що «набрала» якість).

Таблиця 3.1.

№	**Практичні можливості застосування засобів мультимедіа в пізнавально-самостійній діяльності**	**Середній бал**
1	Комфортний режим роботи	9
2	Багатоаспектні довідкові відомості	8,75
3	Багатоваріантність навчання	8,1
4	Зберігати та працювати на одному носії з різними типами даних	7,87
5	Ознайомлення з різними типами навчальних програм	7

Продовження таб. 3.1.

6	Надсилати й отримувати дані	6,75
7	Поєднання оцифрованого джерела	6,5
8	Здійснення навчання в нерегламентованих умовах	6,25
9	Створення власного продукту	5,75
10	Моделювання штучним інтелектом	5, 125
11	Змінювати трансляцію	4,625

Аналіз результатів показав, що більшість студентів визначають високий рівень значимості комфортного режиму роботи, багатоаспектні довідкові відомості, можливості багатоваріантності навчання для здійснення ефективної пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа. Водночас, низьке оцінювання студентами за анкетуванням таких можливостей як моделювання штучним інтелектом, змінювати трансляцію свідчить про необхідність запровадження до методики організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа навчальних завдань спрямованих до активного використання можливостей засобів мультимедіа під час набуття практичних фахових навичок студентів як компетентних фахівців, за умов застосування таких методів як активне спостереження, «Акваланг», інтонаційно-кольорова заміна, збагачення уяви.

Для виявлення оцінного ставлення студентів до відомостей які транслюються з монітору, під час пошукового експерименту нами було здійснено анкетування студентів 3-4 курсів факультетів мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова; Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет»; Луганського національного університету імені Тараса Шевченка; Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (додаток А.2). Студентам були запропоновані дванадцять критеріїв якості, що, на наш погляд, постають значущими для пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. Ці критерії якості необхідно було оцінити за 10-ти бальною шкалою [табл. 3.2, с. 114]. У ході опрацювання результатів

ми простежили відношення між кількістю балів, якими оцінювався той чи інший критерій, та загальною кількістю опитаних студентів.

Той факт, що на останнє місце було поставлено критерій якості – узгодженість із практичними проблемами – не налаштовує на оптимізм. Це пояснюється сформованим стереотипом, що теоретичні знання є складовою фахового навчання, а практична діяльність входить до складу фахової педагогічної діяльності. У зв'язку з тенденцією спрямованою на відокремлення теорії від практики може виникнути гостра проблема щодо практичної реалізації фахових знань у процесі організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. На підставі аналізу даного дослідження можна також дійти висновку про наявність свідомої потреби у студентів щодо пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, тому що перше місце посіли такі критерії якості: цікаве оформлення; нестандартна подача відомостей; змістовна насиченість. Отже, при організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа необхідно роз'яснювати їм значимість необхідності практичного застосування фахових знань у практичній навчальній діяльності в ході диригентсько-хорового навчання [табл. 3.2].

Таблиця 3.2.

Результати опитування студентів у процесі їх пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа.

Критерії якості	Рангове місце	Середній бал
Цікаве оформлення	1	4,57
Нестандартна подача відомостей	2	4,52
Змістовна насиченість	3	4.48
Еврестичність	4	4.28
Відповідність навчальному матеріалу	5	4,1
Здатність утримувати увагу	6	4.07
Оригінальне розв'язування	7	3,59
Спонукати до саморозвитку	8	3,57
Будова за принципом	9	3,42
Лаконічність	10	3,36
Програмність	11	3,2
Узгодженість з практичними проблемами	12	2,4

Для вирішення позиції студентів щодо спонукальних причин які впливають на пізнавально-самостійну діяльність майбутніх учителів музики засобами мультимедіа, нами було проведено анкетування серед студентів 3-4 курсів факультету мистецтв Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» на тему «Дайте оцінку причинам, що, на ваш погляд, мають спонукати студента до пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа» (додаток А.3). У таблиці 3.3 вказано результат розподілу студентами спонукальних причин для здійснення пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа.

Таблиця 3.3

№	Спонукальна причина	Середній бал
1.	Прагнення розширити свої знання	4,66
2	Необхідність підготовки до заліку, семінару, іспиту	4,63
3	Необхідність підвищення власної компетентності як майбутнього вчителя музики	4,62
4	Отримання різних шляхів одержання необхідних даних	4,58
5	Прагнення до самоосвіти	4,52
6	Інтерес до новітньої сучасної техніки	4,48
7	Створити умови практичної творчої реалізації добутих фахових знань, умінь та навичок	4,33
8	Входження до світу досягнень нових сучасних інформаційних технологій	3,95
9	Можливість проведення власного експерименту	3,24

Проаналізувавши здобуті дані, ми дійшли висновку, що для студентів значущою спонукальною причиною яка впливає на їх пізнавально-самостійну діяльність засобами мультимедіа постає прагнення розширити свої фахові знання. Серед найбільш дієвіших, на думку студентів, причин виділено: необхідність підготовки до заліку, семінару, іспиту; необхідність підвищення власної компетентності як майбутнього вчителя музики; отримання різних шляхів одержання необхідних даних. До групи найменш впливових причин було віднесено такі: входження до світу досягнень новітніх сучасних інформаційних технологій; можливість проведення власного експерименту. На

цій підставі зроблено висновок, що здійснення творчого використання можливостей засобів мультимедіа уявляється студентом як таким, що не відповідає фаховому спрямуванню диригентсько-хорового навчання. Для студентів важливо усвідомити, що результат їх пізнавально-самостійної діяльності має тенденцію до підвищення завдяки вмілому застосуванню можливостей засобів мультимедіа. Це допоможе підкріпити впевненість у творчому самовиявленні студента як майбутнього вчителя музики при застосуванні таких активних методів навчання як ігровий, пошук даних, включення механізмів креативності тощо.

З метою проінформованості щодо власної думки кожного студента стосовно введення до диригентсько-хорового навчання такого виду навчальної діяльності як пізнавально-самостійна діяльність засобами мультимедіа, а також її методичного забезпечення був проведений третій етап пошукового експерименту, що передбачав анкетування й тестування студентів. У результаті анкетування студентів (додаток А.4), що передбачало відповідь за відкритими прямими питаннями спрямованими на усвідомлення студентами пізнавальної якості застосування засобів мультимедіа; висловлення бажання щодо впровадження методики організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа до диригентсько-хорового навчання; з'ясування доцільності включення до навчального плану дисципліни «Хорове диригування» практичних завдань із використанням засобів мультимедіа; прагнення студентів оволодіти методикою саморозвитку з використанням засобів мультимедіа; наявності потреби та бажання отримувати підтримку з боку викладача в ході пізнавально-самостійної діяльності з використанням можливостей мультимедійного середовища; причин впливу мультимедійних засобів на ходу навчальної діяльності студентів; обізнаність щодо практичної значимості мультимедійних засобів у процесі диригентсько-хорового навчання.

У результаті отриманих даних за першим запитанням наступної анкети «Чи вважаєте ви пізнавальним навчання засобами мультимедіа?» 86,4%

студентів дали стверджувальні відповіді. Деякі з них (12,2%) зазначили, що під час диригентсько-хорового навчання не стикалися з навчальними видами роботи засобами мультимедіа. Частина респондентів (1,4%) не визначають впливу засобів мультимедіа на пізнавальну активність студентів у процесі навчальної діяльності.

Дана ситуація свідчить про те, що під час диригентсько-хорового навчання студентів, викладачі диригенсько-хорових дисциплін мало звертаються до проблеми розвитку їх пізнавальної активності з використанням засобів мультимедіа. Про це свідчить аналіз відповідей студентів, де більшість все ж таки визнає вплив засобів мультимедіа на їх пізнавальну активність, але у той же час не ознайомлені з методами застосування певної наочності в навчальній діяльності.

Відповіді респондентів на друге питання дали можливість з'ясувати рівень бажання студентів щодо необхідності включення до дисципліни «Хорове диригування» методики пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа. За результатами анкетування більшість студентів 76,7% дали позитивну відповідь, «ні, краще традиційно» 8,4%, не виявили бажання - 14,9%. У тому числі даними студентами було виявлено власну думку щодо необхідності включення до навчального плану дисципліни «Хорове диригування» практичних завдань із використанням засобів мультимедіа: «так» – 74,1%, «частково» – 15,3%, «ні» - 10,6%.

Наступні питання анкети дали можливість з'ясувати рівень прагнення студентів до оволодіння методикою саморозвитку з використанням мультимедійних засобів. Виявилося, що майже 80,6% опитуваних висловили бажання засвоїти методику саморозвитку з використанням мультимедійних засобів як необхідного компоненту в процесі їх становлення як компетентних фахівців, з яких 7,8% студентів виявили бажання засвоювати певну методику «тільки з викладачем». Водночас 11,6% студентів не вбачають за необхідне вивчення запропонованої методики пояснюючи тим, що це їх не цікавить.

Розділились думки майбутніх учителів музики щодо бажання отримувати підтримку з боку викладача за умов застосування можливостей Інтернету.

Значна кількість студентів (88,2%) висловили бажання отримувати дану підтримку, з них 44,1% наголошують на необхідності впровадження цього до пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. Про необхідність здійснення викладачем попереднього інструктажу щодо здійснення певної навчальної операції (11,8%) вказували студенти через необізнаність у цій ґалузі.

Відповіді студентів на питання наступної анкети стосовно практичних можливостей засобів мультимедіа в диригентсько-хоровому навчанні дали можливість встановити невідповідність практичної потреби майбутніх учителів музики застосовувати потужні можливості мультимедіа та мультимедійного середовища в навчальній діяльності, з відсутністю методичного забезпечення. Відтак, за першим питанням визначалася думка студентів щодо впливу можливостей комп'ютеру на процес їх взаємодопомоги в процесі пізнавально-самостійної діяльності. Значна кількість студентів 69,2% визначили дієвість означеного впливу, «визнаю потужні можливості комп'ютеру в фаховому навчанні» - 26,1%. Натомість 4,7% студентів вказали на відсутність організації пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа.

За другим питанням «Чи скорочує час застосування мультимедійних засобів у ході пізнавально-самостійної діяльності?» 85,7% підтвердили цей факт, «скорочує лише частково» - 7,15% студентів які пов'язують це з незнанням деяких елементарних навчальних операцій застосування певної наочності. І така ж кількість студентів (7,15%) стверджують, що навчальна робота в Інтернеті навпаки займає багато часу.

За третім питанням «Чи є необхідним, на ваш погляд, створення в мультимедійному просторі web-сторінки вашої групи?» позитивно відповіли 52,8% студентів, але вони висловили легковажну потребу в обміні даними, «для нашої групи, ні» - 24,1% студентів. І лише незначна кількість студентів (23,1%) висловила потребу в створенні web-сторінки групи як для саморозвитку, так і розвитку групи. Далі враховуючи те, що у ВНЗ здійснюється навчання студентів із використанням наочності, за наступним питанням «Яке практичне заняття

засобами мультимедіа вам сподобалося найбільше?» частина студентів 31,7% “оформлення творчого проекту», іншим студентам (42,6%) подобається працювати над складанням портфоліо, але 25,7 % дали відповідь «не стикався». Не прийнятим є також виявлений відсоток студентів, які висловлювали бажання щодо поглибленого вивчення на їх погляд необхідних відомостей щодо навчальних аспектів мультимедійної системи. Відповіді опитуваних у ході анкетування дали можливість з’ясувати, що «все необхідне для самостійної роботи засобами мультимедіа» - 41,5%. Як майбутні вчителі музики 29,25% студентів висловили бажання вивчати «усі музичні». Тому можемо зробити висновок, що значна як для майбутніх учителів музики кількість студентів (29%) взагалі не стикалася з цією проблемою під час диригентсько-хорового навчання. Цей факт негативно впливає на якість диригентско-хорової підготовки майбутніх учителів музики, та обмежує можливість їх творчого саморозвитку.

Наступне питання передбачало висловлення студентами думки стосовно практичного застосування навичок роботи з мультимедійними засобами в процесі розробки і презентації дипломної роботи, так 41,3 % висловили бажання використовувати всі їм відомі можливості засобів мультимедіа, водночас 30,8% вказали «так, все що стосується музичного мистецтва». Натомість 27,9% студентів відповіли «ні, це складно». На питання «Який із методів (форм) занять засобами мультимедіа подобається найбільше/найменше?» лише 17,2% студентів виявили вподобання щодо відеодемонстрації, водночас 10,3% студентам сподобався процес «створення творчого продукту». При цьому, 72,5% майбутніх учителів музики дали відповідь «не стикався». Даний стан речей можемо пояснити тим, що методи й форми занять із використанням засобів мультимедіа в ході диригентсько-хорового навчання у ВНЗ використовуються частково.

Внаслідок середньостатистичної обробки результатів анкетування було виявлено загалом недостатню обізнаність майбутніх учителів музики щодо пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, та її значення у підвищенні індивідуального рівня розвитку в ході диригентсько-хорового навчання. Значна перевага студентів із незадовільним рівнем знань пояснюється, як ми вже

зазначали, відсутністю методичного забезпечення пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, а також пасивною організацією цього процесу. Про це свідчать результати анкетування майбутніх учителів музики.

З метою визначення обізнаності студентів щодо проблеми формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій, а також методичного забезпечення цього процесу був проведений *третій етап* пошукового експерименту, який передбачав тестування студентів.

Для об'єктивності проведення експериментального дослідження під час констатувального експерименту студентам було запропоновано альтернативні тестові завдання, що уможливлюють вибір одного правильного варіанту. Ці завдання містили однозначні вимоги, а також для всіх студентів було створено рівні умови для їх розв'язання при однакових можливостях. Відтак, тестування для студентів було спрямоване на виявлення усвідомленості студентами можливостей мультимедіа як інформаційної технології в комп'ютерній системі, та свідомого їх застосування під час пізнавально-самостійної діяльності; об'єму елементарних знань студентів про інструментальну основу засобів мультимедіа; інформаційна компетентність як необхідна для вчителя музики загальноосвітньої школи; реального стану розвитку сучасної інформаційної техніки; обізнаності студентів із елементами комп'ютерного моделювання; креативними технологіями для підвищення рівня сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики, що у подальшому дозволить удосконалити їх рівень навчальної діяльності.

Тестове завдання містило 10 питань, до кожного питання додавалося по 4 варіанти відповідей (додаток Б). Обробка результатів тестування здійснювалась відповідно до визначених рівнів за кожним показником: 5–7 – низький рівень, 8-11 – середній, 12-15 – високий. На основі застосування ключа, відповідно зараховувався кожен бал.

Реалізуючи мету й завдання пошукового експерименту, здійснюючи детальний аналіз навчальної документації в ході систематизації, конкретизації

та узагальнення результатів анкетування й тестування, можна зробити наступні попередні висновки:

1. зміст навчальних програм із диригентсько-хорового циклу спрямований на формування у майбутніх учителів музики фахових знань, умінь і навичок без застосування можливостей засобів мультимедіа, не забезпечує психолого-педагогічної підтримки щодо готовності майбутніх учителів музики застосовувати певну наочність у подальшій фаховій діяльності, оскільки педагогічна діяльність сучасного вчителя музики має здійснюватись відповідно сучасному мисленню, а також із використанням можливостей засобів мультимедіа, для активізації школярів під час навчального процесу в загальноосвітній школі;

2. формування вмінь майбутнього вчителя музики щодо пізнавальної самостійної діяльності засобами мультимедіа в ході диригентсько-хорового навчання здебільшого носить ініціативний характер позбавлений наукового підґрунтя, що пояснюється відсутністю відповідного методичного забезпечення;

3. відсутність усвідомлення важливості творчого саморозвитку за допомогою засобів мультимедіа в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін як одного з ефективних засобів збагачення творчої уяви, навчального досвіду творчої роботи, пов’язана з низьким рівнем знань студентів щодо методики застосування потужних можливостей засобів мультимедіа в пізнавально-самостійній діяльності, а також формальним підходом студентів до особистісного саморозвитку;

4. майбутні вчителі музики визнали необхідність впровадження методики організації пізнавально-самостійної діяльності студентів засобами мультимедіа до дисципліни «Хорове диригування», виявили потребу в оволодінні ефективними методами та прийомами формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій;

5. більша частина опитуваних студентів виявили потребу в оволодінні методикою пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа, а також готовність отримувати підтримку з боку викладача on-line в Інтернеті, й можливість практичного виконання навчальних завдань за допомогою комп’ютеру в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

Отримані результати пошукового експерименту підтвердили практичну значимість досліджуваної проблеми для теорії та методики вищої сучасної музичної освіти, що зумовило розробку діагностичного етапу констатувального дослідження мета якого полягала в розробці діагностичної методики й визначенні рівнів сформованості пізнавальної самостійності відповідно до критеріїв і показників досліджуваного феномену (підрозділ 2.2).

Основними критеріями під час проведення діагностичного експерименту були обрані: міра спрямованості студентів на самовдосконалення у набутті якісних фахових знань; ступінь здатності майбутніх учителів музики до педагогічно-практичної трансформації набутих знань, умінь і навичок із хорового мистецтва; міра здатності студентів до творчих дій у навчальній та практично-педагогічній діяльності. Це обумовлено розробленою компонентною структурою досліджуваного феномену зі спрямуванням на діагностику сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики в умовах диригентсько-хорового навчання. Кожен етап констатувального експерименту був спрямований на досягнення поставленої мети, виконання певних випробовувань які входили до складу групи діагностичних зрізів і вбирали певні методи експериментального дослідження.

Мета діагностичних зрізів за першим критерієм передбачала виявити наявність процесу самоконтролю студентів як складової їх пізнавальної самостійної діяльності, внутрішньої потреби в здійсненні корекції власних навчальних дій, особистого налаштування на критичне оцінювання.

Завдяки здійсненню аналізу певного хорового твору та його інтерпретації досягається співвіднесення студентом своєї свідомості, цінностей зі змістом і цінностями музичного твору. Таке пізнання сутності останнього залежить від художніх потреб особистості, й вимагає цілеспрямованої розумової діяльності студента. При цьому психологічним механізмом пізнання в цьому процесі постає аналіз, який можна інтерпретувати як діалог особистості з твором мистецтва. Оскільки це потребує визначення ціннісно-потребних орієнтацій студента, тому було проведено тест-опитування «Рейтинг ціннісно-потребних

орієнтацій студента» (додаток В) [137, 177-178; 237, 478-480].

За результатами проведеного тестування було визначено рейтинг цінностей і художніх потреб: рейтинг ціностей оцінюється за результатами які віднесені до графи Н; рейтинг ступеню задоволення художніх потреб за результатами які віднесені до графи $Н_{1.}$

Рейтинг цінностей і потреб:

а) 17 < Н або $Н_1$ > 21 – до високого рівня;

б) 12 < Н або $Н_1$ > 16 – до середнього рівня;

в) 1 < Н або $Н_1$ > 6 – до низького рівня.

Крім того, для отримання діагностики за другим і третім показником мотиваційно-аналітичного компоненту, студентам було запропоновано анкету «Прогноз» [237, 231-236]. Це завдання передбачало здійснення студентом відповідності певного стверджування, та належності його властивостей до власних надбань і якостей (додаток Г.1). Обробку даних ми проводили за допомогою трьох трафаретів які відповідали номерам у завданні, що було унаочнено в таблиці з «ключами» (додаток Г.2). Один із трафаретів призначений для підрахування балів за «шкалою аналізу власних фахових знань і вмінь». Наступний трафарет призначений для підрахування балів за «шкалою аналізу музичного твору» (для оцінки позитивних і негативних відповідей). Здійснення обробки ми починали зі «шкали аналізу власних фахових знань і вмінь», що застосовувалась для оцінки вміння студента щодо навчальної роботи над музичним твором. Отже, ми співставили трафарет із заповненим студентом бланком, та здійснювали підрахування мінусів які було видно через прорізи в певному трафареті. Отримане число мінусів відповідає значенню «шкали аналізу власних фахових знань і вмінь» у балах. Проте, якщо за цією шкалою відмічено більше 10 балів, то здійснювати наступний аналіз за іншою шкалою вже не потрібно. У такому випадку студента відносять до низького рівня, а причини належного рівня фахової підготовки з'ясовуються в процесі бесіди. Якщо за «шкалою аналізу власних фахових знань і вмінь» відмічено 10 або менше балів, у такому випадку проводилося підрахування показнику за «шкалою аналізу

музичного твору». Ми виявляли за допомогою трафарету кількість позитивних і негативних відповідей. Результат позитивних відповідей ми переводили за 10 – бальною шкалою та оцінювали за критеріями, що вказано в таблиці 3.4

Таблиця 3.4.

Шкала оцінок за анкетою «Прогноз»

Показники		**Значення показників**								
Первинні значення за шкалою	5 і меньше	6	7-8	9-10	11-13	14-17	18-22	23-28	29-32	33 та більше
Бал	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

До *високого рівня* ми відносили студентів які набрали 6-10 балів. Студентів які в результаті анкетування отримали 3-5 балів ми зараховували до *середнього рівня*. До *низького рівня* ми відносили студентів які набрали 1-2 бали.

Для отримання даних щодо сформованості фахових знань постійно проводилося спостереження за діями студентів на практичних заняттях, а також при розв’язанні проблемних завдань. Усі запитання та відповіді підлягали фіксації. Відповідно за певним критерієм та його показниками було здійснено вимірювання мотиваційно-аналітичного компоненту що відповідає високому, середньому та низькому рівням, як це показано в таблиці 3.5

Таблиця 3.5.

Таблиця показників та рівнів сформованості за мотиваційно-аналітичним компонентом

Компонент: мотиваційно-аналітичний			
Показник	**Критерій: міра спрямованості студентів на самовдосконалення у набутті якісних фахових знань**		
	високий	**середній**	**низький**
1. Критичне ставлення студента до власного виконання навчальних дій	1.Повна самостійність при оцінюванні результатів власної пізнавально-самостійної діяльності	1. За умови постійної підтримки і стимулювання з боку викладача здійснює контроль над власними навчальними діями	1. Увагу не спрямовано на виконання певних навчальних дій, студент не володіє навичками критичного мислення

Продовження таблиці 3.5.

2. Прояв здатності до рефлексивного осмислення набутих знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва	2. Активний характер навчальної роботи, що має чітко визначену мету	2. Спланована навчальна робота, але за декількома показниками не виявлено свідомого її виконання	2. Хаотичний порядок роботи, відсутність інтересу до її сутності
3. Здатність до аналізу хорових творів та їх інтерпретацій	3. Ясне, чітке висловлення думки	3. За умови ретельного розгляду музичного твору, слабка вольова спрямованість до висловлення	3.Часткова навчальна робота над музичним твором, несвідоме його сприйняття

Відповідно, при обробці результатів у ході порівняння кількісних характеристик рівнів сформованості мотиваційно-аналітичного компоненту було виявлено 3, 031% студентів із високим рівнем спрямованості до набуття якісних фахових знань, умінь і навичок. Середній рівень продемонстрували 27,712% респондентів. Студенти низького рівня (69, 280%) продемонстрували відсутність цілеспрямованого виконання навчальних дій, невміння встановлювати й регулювати порядок навчальної роботи, а відтак і епізодичне виконання пізнавально-самостійної діяльності.

Результати першого етапу констатувального експерименту з виявлення рівнів сформованості мотиваційно-аналітичного компоненту унаочнено в таблиці 3.6

Таблиця 3.6.

Рівні сформованості мотиваційно-аналітичного компоненту

Показники критерію	Рівні вираження критерію					
	Високий		Середній		Низький	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Критичне ставлення студента до власного виконання навчальних дій	2	2,598	18	23,382	57	74,043
Прояв здатності до рефлексивного осмислення набутих знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва	1	1,299	24	31,176	52	67,548
Здатність до аналізу хорових творів та їх інтерпретації	4	5,196	22	28,578	51	66,249

Мета наступного етапу констатувального експерименту передбачала діагностування показників компетентісно-операційного компоненту спрямованих на вміння майбутнього вчителя музики активно використовувати можливості мультимедіа в практичній роботі, виявлення здатності до набуття фахового досвіду, здатності до усвідомленого впровадження набутих знань у практичній діяльності. Це передбачало розробку контрольних зрізів, зміст яких потребував виконання майбутніми вчителями музики серії експериментальних завдань із включенням традиційних видів навчальної роботи (робота над хоровою партитурою), а також містили: контрольну роботу, анкетування (позааудиторної пізнавально-самостійної діяльності), анкетування (пізнавально-самостійна діяльність під контролем викладача). Було використано анкетування для діагностики двох типів пізнавально-самостійної діяльності студентів, а саме: позааудиторна пізнавально-самостійна діяльність студента, метою якої було отримати об'єктивні дані стосовно досліджуваного шляхом оцінювання якості виконання ним поставлених завдань щодо саморозвитку; пізнавально-самостійна діяльність студента під контролем викладача, що уможливлювала отримання повідомлень про якість фахових знань студента, рівень його практичних навичок, а також здатність застосовувати набуті фахові знання в процесі виконання практичного навчального завдання.

Для виявлення результатів за першим показником було проведено контрольну роботу з використанням мультимедійних засобів навчання, що засновані на поєднанні аудіовізуальних структур. Цьому передує розгляд проблеми розкриття механізмів подачі відомостей за допомогою технічних засобів. У зв'язку з цим С.Архангельский виокремлює «дискретність», функція якої полягає в розповсюдженні даних стрибками, у вигляді уривчастої кривої [74, 173].

Це питання має відображення в психолого-педагогічних дослідженнях. Зокрема Т.Рейзенкінд визначає дискретність як один із компонентів, що включають певні ознаки сприйняття студентами відомостей за уривчастим

характером. Це надає нам право запозичити ідею застосування мультимедійних засобів навчання за аналогією зі змістом музичних кінофрагментів у підготовці майбутнього вчителя музики. Зауважимо, що поняття «недискретність» тлумачиться, як безперервність подачі навчальних відомостей [240, 31–32]. Водночас за допомогою дискретної подачі даних уможливлюється їх підкорення визначеній навчальній меті. Особливості дискретного викладу посилюють наочність відеоматеріалу, як це видно з рис.3.1

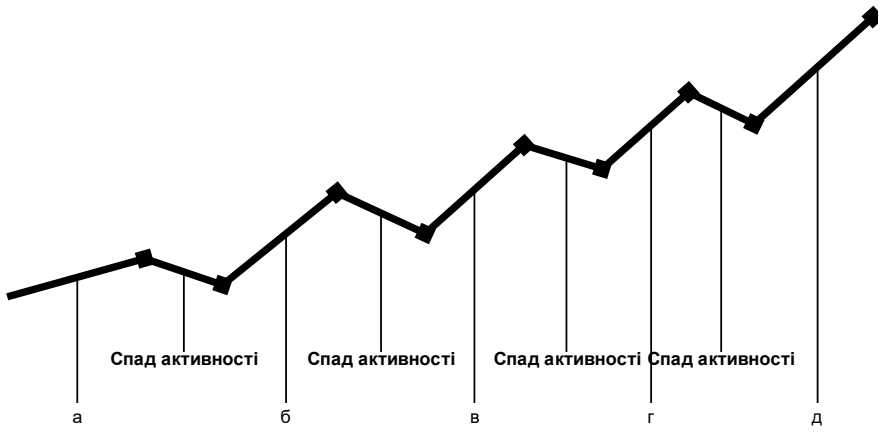

Рис. 3.1. Схематичне зображення дискретної подачі даних

Примітка. а – знайомство з хоровим колективом в умовах концертного виступу, б – цікавий хоровий твір, в – чорнова робота в умовах репетиції, г – прес-конференція за участю диригента хорового колективу, д – яскравий виступ навчального колективу, У – спад активності.

За рис. 3.1. можна констатувати, що за своєю природою дискретність заснована на прийомі поділення даних на суттєві та варіативні ознаки, без яких неможливе здійснення розумової діяльності майбутнього вчителя музики. Спостерігаючи навчальну роботу студентів в умовах діагностування, автор заздалегідь розраховує на їх реакцію щодо сприйняття відеороліку. Це відбивається у розташуванні подачі даних у відеопосібнику, де враховано можливість наявності високого рівня цікавості студента, що видно за схематичним зображенням дискретної подачі даних. Згодом цікавість приймає фазу «спаду активності» до навчальних відомостей, що за визначеним схематичним зображенням висловлено графічним заниженням.

Водночас, будь-якій людині тривалий час важко утримувати власну активність на одному виді діяльності, тому більшою чи меншою мірою відбувається спад активності. У цьому процесі необхідним постає утримання інтересу студента за допомогою нового цікавого навчального матеріалу спрямованого на задоволення його важливих фахових потреб як для майбутнього вчителя музики. Враховуючи той факт, що активність студента може падати, з метою попередження, ми використовували ефект моменту «кульмінаційної фіксації активності», як це показано на рис. 3.2

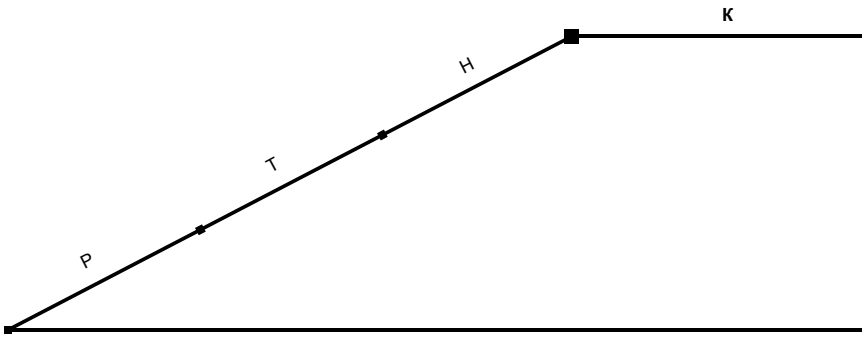

Рис. 3.2. Схематичне зображення кульмінаційної фіксації активності

Примітка. Р – розспівування хорового колективу, Т – робота над труднощами хорового твору, Н – нестандартний підхід до вирішення виникаючих труднощів, К – кульмінаційна фіксація активності.

Виходячи з рисунку 3.2 констатуємо, що ми в процесі створення відеопосібника використовували в навчальному відеоматеріалі вибуховий ефект «кульмінаційної фіксації активності», розраховуючи на утримання високого рівня зацікавленості студента, на активізацію його пізнавально-самостійної діяльності.

Студент має можливість за власним бажанням зупинити перегляд навчального матеріалу на визначеному місці, чи декілька разів його переглянути для навчальної роботи. Відеопосібник як засіб пізнання хорового мистецтва приваблює студента моментами очікування бажаного, можливо нестандартного в навчальних ситуаціях, або в хоровому виконанні [240, 7].

Діагностичний зріз рівнів сформованості вміння майбутніх учителів музики активно використовувати можливості мультимедіа в практичній роботі, передбачав розробку практичного завдання й впровадження відеовправ.

Останнє передбачало включення різних за характером і формою хорових творів, а саме: М.Леонтович уривок із Симфонічної поеми «Льодолом», М.Леонтович «Ой, сива зозуленька», М.Леонтович «Дударик». Методика проведення практичного завдання передбачала спочатку відеоперегляд із використанням навчального відеопосібника за ІІ рівнем частиною І четвертим етапом. Це поставало в здійсненні перегляду окремо кожного хорового твору із невеликими перервами для занотування студентами почутого в письмовій формі. Наступний етап методики передбачав музично-теоретичний аналіз хорової партитури запропонованого музичного твору на доопрацювання. Після повторного відеоперегляду студенти мали змогу скористатись можливостями комп'ютеру для створення графічної схеми одного з хорових творів, з метою визначення структури й музичної форми цього твору.

Оцінювання даного виду практичної діяльності здійснювалось експериментатором за наступними параметрами: 1) робота з комп'ютером; 2) знання необхідних комп'ютерних програм; 3) використання можливостей мультимедіа середовища; 4) пошук даних; 5) інтелектуальні вміння (аналіз, порівняння, узагальнення, виділення головного, висновки); 6) використання комунікативних можливостей мультимедійного середовища; 7) застосування апаратних засобів.

Кожному з параметрів, залежно від ступеню їх розкриття присвоювались відповідні бали.

За параметрами 1,2,7 було розроблено наступні рівні оцінок:

а) високий рівень – оцінка 11 балів – вимагає від студента виконання вимог за всіма елементами, що характеризують показники якості користувача;

б) середній рівень – оцінка 8 балів – виконання висунутих вимог із урахуванням виявлених недоліків (в процесі роботи не використано один із компонентів показника якості користувача);

в) низький рівень: оцінка 6 балів – часткове володіння вказаними навичками.

За п'ятим параметром здійснювалось наступне оцінювання:

а) високий рівень – оцінка 11 балів: передумовлює поступове застосування інтелектуальних умінь виходячи з умов конкретного завдання;

б) середній рівень – оцінка 8 балів: недостатнє володіння вмінням варіювати складовими інтелектуальних умінь;

в) низький рівень – оцінка 6 балів: студент застосовує декілька складових, але не володіє цілим комплексом інтелектуальних умінь.

За параметрами 3,4,6 використовувалися наступні рівні оцінювання:

а) високий рівень – оцінка 11 балів: студент володіє комплексом інформаційно-комунікативних навичок роботи в мультимедійному середовищі при виконанні всіх етапів роботи;

б) середній рівень – оцінка 8 балів: студент проявляє вміння щодо володіння комплексом інформаційно-комунікативних навичок при виявленні уповільненої реакції в процесі навчальної роботи з комп'ютером;

в) низький рівень – оцінка 6 балів: при задовільному виявленні вміння застосовувати інформаційно-комунікативні навички в пізнавально-самостійній діяльності, відсутній кінцевий результат.

Для виявлення результатів за другим і третім показником компетентісно-операційного компоненту було проведено практичне контрольне завдання. Цьому передувало проведення анкетування, за яким студент мав обрати відповідний варіант (додаток Д.1).

Високий рівень – В. Орієнтація на самостійний пошук результативності навчальної діяльності. Прагнення до фахового зростання при виявленні творчої активності. Виявляє вимогливість при здійсненні контролю над власними навчальними діями.

Середній рівень – С. Виявлення прагнення до наполегливого набуття фахового досвіду. Потребує спрямування викладача для створення умов систематичної цілеспрямованої пізнавально-самостійної роботи.

Низький рівень – Н. Відсутність вимогливості до власного виконання навчальних дій. Низька мотивація щодо самозростання. Прагнення перекласти відповідальність за фаховий розвиток на викладачів ВНЗ (додаток Д.2).

На цьому підґрунті для оптимізації контролю сформованості студентів до усвідомленого впровадження набутих знань у практичній діяльності було проведене анкетування (додаток Е). По-перше, студент самостійно працював над певним завданням. По-друге, бланки анкети з використанням методу спільної оцінки членів експертної ради застосовувались для фіксації усіх позитивних і негативних проявів за певними параметрами і рівнями (низький, середній, високий). За кожним параметром виставлялись бали (0,1,2), визначалося середнє арифметичне рівнів його проявів за кожним параметром: високий рівень – 2 бали, середній – від1 до 1,8 бала, низький – від 0 до 0,8 бала.

Водночас найвищий рівень переконструювання студентів присвоювався експертами тільки за високими результатами, що мають відповідати 30 < або >40 балам. До середнього рівня студента було віднесено тоді, коли результати за певними параметрами знаходились у межах 20 < або > 30 балів, і низький – 12<або >20 балів. Відповідно даних розрахунків, студентів із високим рівнем навичок переконструювання постало лише 3,7%. Натомість досліджуваних які набрали від 20 до 30 балів виявилося 35,2%. Студенти на початковому етапі роботи над хоровим твором виявили високу вибірковість у ході виокремлення необхідних фахових знань і вмінь які відповідали поставленій кінцевій меті, здійснили чітке складання плану виконання навчальних дій, та досягли очікуваного результату. Здебільшого студенти, що продемонстрували середній рівень успішності, здійснили складання плану виконання навчальних дій. Необхідність встановлювати відповідність і доцільність застосування фахових знань до вирішення певного практичного завдання потребувала затрати певного навчального часу. Сформованість навичок студентів щодо практичного застосування певного знання вимагало надзвичайної напруги, тому їх активність поступово знижувалась, і на завершальному етапі деякі студенти потребували спрямування з боку викладача. Такі ж, недоліки щодо вміння практичного застосування набутих фахових знань були виявлені студентами які склали низький рівень (61,1%), але на відміну від вищезазначеного, дані студенти не змогли закінчити виконання завдання навіть за умов спрямування з

боку викладача. Представлений студентом план навчальних дій здебільшого був не послідовний, і не охоплював всіх стадій виконання поставленого навчального завдання. У рідких випадках практичне застосування виокремлених знань спрямувало студентів до вирішеної поставленої задачі, проте недостатнє усвідомлення кінцевої мети виконання завдання постало завадою.

За зведеними результатами другого етапу констатувального експерименту можна виявити кількісні та якісні показники сформованості компетентісно-операційного компоненту пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики.

Високий рівень сформованості компетентісно-операційного компоненту характеризується активним, плідним характером пізнавально-самостійної діяльності; повною самостійністю в процесі збагачення фахових знань і вмінь; наявністю інтересу до практичної сутності диригентсько-хорового навчання. На констатувальному етапі педагогічного діагностування до високого рівня було віднесено 4,33% досліджуваних.

Середній рівень сформованості компетентісно-операційного компоненту визначається виявленням студентів інтересу до процесу застосування засобів мультимедіа, використання можливостей мультимедійного середовища, що здійснюється тільки під керівництвом викладача; при наявності певних фахових знань і вмінь виявлення ініціативи є пасивним; навчання здійснюється за нагальною необхідністю, тому студенти виявляють вибірковий інтерес до низки практичних навичок. Такі студенти краще виявляють себе під час пізнавально-самостійної діяльності під контролем викладача. Респондентів даного рівня налічується 32,908%.

Низький рівень компетентісно-операційного компоненту характеризується виявленням студентами інертності, навіть за умови стимулювання викладачем його пізнавально-самостійної діяльності. Такі студенти в ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін виявляють безвольне відтворення навчальних дій, яке супроводжується виявленням епізодичного інтересу до фахових знань

із відсутністю інтересу до їх практичного застосування. До низького рівня компетентісно-операційного компоненту віднесено 62,785% студентів.

Таблиця 3.7.

Рівні сформованості компетентісно-операційного компоненту

Показники критерію	Рівні вираження критерію					
	Високий		Середній		Низький	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Уміння активно використовувати можливості мультимедіа в практичній роботі	5	6,495	21	27,279	51	66,249
Вияв здатності до набуття фахового досвіду	2	2,598	21	27,279	54	70,146
Прояв здатності до усвідомленого впровадження набутих знань у практичній діяльності	3	3,897	34	44,166	40	51,960

У результаті порівняння кількісної характеристики рівнів сформованості компетентісно-операційного компоненту на початковому етапі діагностики пізнавальної самостійності можемо зазначити, що серед майбутніх учителів музики виявлено переважну більшість студентів із низьким (36,1%) і середнім (49,7%) рівнем прояву активності до пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа.

З метою визначення обізнаності студентів щодо проблеми формування пізнавальної самостійності під час диригентсько-хорового навчання, а також її методичного забезпечення був проведений третій етап дослідження за творчо-пошуковим компонентом.

Для виявлення результатів за першим показником було проведено контрольну роботу під час іспиту з дисципліни «Хорове диригування», де основним із видів виконавської диригентсько-хорової діяльності який оцінюється є представлення студентом співу хорової партитури. Цей процес передбачає демонстрацію студентом уміння співу як мелодійної, так і гармонійної лінії музичного твору. Натомість практичне виявлення даного виду виконавської діяльності не завжди засноване на музично-теоретичному аналізі,

тому поверхневе виконання зводиться до вимоги чистого інтонування нотного тексту. Констатація даного факту потребувала розробки контрольного завдання за модифікованою методикою З.Софроній [268], що передбачало розробку «Експертних листів зведених оцінок співвіднесення раціональної та емоційної насиченості мультимедіа» (додаток Є), які оцінювались членами екзаменаційної комісії, та фіксувались у відповідних бланках. У результаті математичної обробки даних визначався середній бал оцінок членів експертної комісії за показником раціонального використання комп'ютеру – R, а також емоційної насиченості – Е.

Студентам було задано практичне завдання, що містило певні вимоги за якими необхідно було скористатися ІІІ рівнем за 3 етапом наданого навчального відеопосібника, а також певного наочного засобу для роботи над музичним твором на підґрунті музично-теоретичного аналізу. Оцінювання здійснювалось залежно від виявленої різниці в співвідношенні показників раціональності (R) та емоційної насиченості (Е), а також від їх якісної характеристики («+» або «-»). Високий рівень (3 бали) присвоювався тоді, коли обидва параметри були якісними («+») й різниця в співвідношенні між ними коливалась у межах від +2 до +3 балів. Так до високого рівня рівноваги при співвідношенні раціональної та емоційної насиченості (R=E), було зараховано параметри з такими цифровими значеннями, коли R або Е <_ + 3 та _>+ 2. Середній рівень передбачав присвоєння 2 балів, коли показники R та Е були зі знаком «+», дорівнювали + 1 до + 1,9 (або з похибкою в 0,3), чи за одним із параметрів виявлялась висока якість. У випадку оцінювання з боку експертів використання студентом раціональної (R), та емоційної (Е) насиченості мультимедіа мало негативну оцінку (від – 3 до - 1) надавався один бал і зарахування певного студента до низького рівня.

За підрахунками набраних студентами балів, лише в 1,4% студентів були позитивні оцінки в прояві практичної діяльності над хоровою партитурою, що продемонстрували високу обізнаність у використанні певної комп'ютерної програми під час кольорової заміни в роботі над мелодійною лінією. Ці студенти продемонстрували виконання чистого інтонування гармонійної лінії

як результату якісної роботи з навчальним відеопосібником, здійснили декодування хорової партитури завдяки використанню художніх можливостей творів інших видів мистецтв, що сприяло емоційному висловленню художнього образу при співі. Респондентів, яким практично вдалося застосувати можливості комп'ютеру та мультимедійного середовища при фіксації значної переваги за одним із визначених параметрів превалювало механічне відтворення вимог, або ж концентрація уваги на емоційній насиченості мультимедійного середовища під час пізнавально-самостійної діяльності, що в деяких випадках вплинуло на якість інтонування тощо, налічувалось біля 25,8%. Більша частина студентів із великим напруженням працювали за комп'ютером, деяким емоційна насиченість мультимедійного середовища заважала зосередитися на досягненні кінцевої мети. Про що свідчить уривчасте виконання студентом навчальних дій, несвідоме стійке інтонування хорових партій музичного твору. До низького рівня було віднесено 72,8% респондентів які отримали низькі експертні оцінки.

У процесі діагностуваня за другим і третім показником, нас цікавили шляхи творчого вирішення студентом певного завдання через активізацію його креативного мислення в спеціальних класах під час пізнавальної самостійної діяльності засобами мультимедіа під контролем викладача. Це передбачало розробку творчого завдання, за яким студенту необхідно було заповнити бланк «Програма» для віртуального власного хорового колективу (додаток Ж). Методика проведення цього завдання передбачала спочатку створити назву для певного хорового колективу відповідно обраному стилю, жанру й типу хору. Для планування напрямку здійснення пошуку даних необхідним поставало визначення часових меж до яких належить певний музичний твір. Наступний етап методики передбачає використання студентом можливостей Інтернету для безпосереднього здійснення пошуку необхідних даних. Студент повинен був відстежити відповідність отриманих даних із раніше запланованими, та вставити порядкову нумерацію послідовності певних музичних творів у «Програмі» й продемонструвати певний відеоматеріал.

У ході аналізу успішності студентів за другим і третім показником ми зупинились на параметрах, які слугують основою для формування розвитку майбутнього вчителя музики до креативної продуктивної навчальної діяльності із застосуванням засобів мультимедіа, а саме:

1) Кількість вивчених хорових творів (поповнення об'єму вивчення хорових творів у процесі навчально-пізнавальної діяльності сприяє збагаченню фахового досвіду студента спеціальними знаннями без яких неможливий розвиток креативного мислення).

2) Застосування можливостей засобів мультимедіа обумовлено необхідністю використання сучасних технічно-інформаційних технологій у процесі формування компетентного фахівця. Зазначимо, що механічне використання комп'ютеру не сприяє креативному розвитку майбутнього вчителя музики. Останнє здійснюється тільки в процесі вирішення творчих навчальних завдань за умов постановки навчальної мети.

3) Ступінь пізнавальної самостійності. Вирішення проблемних завдань із творчим підходом потребує не тільки застосування студентом набутих знань, умінь і навичок, але і якісних змін що відбуваються в його розумовій діяльності. У цій ролі виступає пізнавальна самостійність студента в пошуковому процесі створення творчого продукту.

4) Фільтрація добутих даних. У процесі креативної діяльності яка передумовлює роботу з великим об'ємом даних під час пошуку, застосування інтелектуальних умінь сприяє раціональному відбору необхідного.

5) Володіння прийомами комбінування даних. Планування творчого задуму ґрунтується на застосуванні декількох інформаційних пластів, уміння оцінювати якість і вагу даних сприяє набуттю досвіду щодо процесу будови послідовності його висловлення.

Кожному з цих параметрів відповідно присвоювались бали: 0,1,2. Відтак, 0 балів виставлялись, коли даний параметр не був виявлений, або вбирав протилежні негативні якості, 1 бал присвоювався, коли було зафіксовано належність даного параметру, та він не був розкритий повністю, й 2 бали – у

тому випадку, коли фіксувався яскраво виражений характер прояву певного параметра. Це уможливило визначення цифрових меж трьох рівнів сформованості за другим і третім показником творчо-пошукового компоненту, а саме: 17-22 бали – високий рівень; 10-16 балів – середній рівень, 0-9 балів – низький рівень.

За результатами обробки даних діагностичного зрізу щодо виявлення здатності студентів до творчої самореалізації та саморозвитку, високий рівень був виявлений 3,897 відсотками студентів. Невелика кількість досліджуваних (26,816%) непослідовно використовували набуті навички, проявили творчу самість у процесі пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа лише за умов підтримки викладача. У переважної більшості респондентів які склали 69,280% не було здобуто результату креативної діяльності засобами мультимедіа, оскільки було виявлено пізнавальну інертність і відсутність деяких фахових знань і вмінь.

Узагальнення результатів завершального етапу констатувального експерименту надано у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8.

Рівні сформованості творчо-пошукового компоненту

Показники критерію	**Рівні вираження критерію**					
	Високий		**Середній**		**Низький**	
	абс.	**%**	**абс.**	**%**	**абс.**	**%**
Вияв здатності до творчої самореалізації у виконавсько-хоровій діяльності	3	3,897	20	25,980	54	70,146
Прояв здатності до самостійного пошуку можливостей самовдосконалення у фаховій діяльності	4	5,196	23	29,877	50	64,950
Вияв здатності до переконструювання набутих знань, умінь і навичок у залежності від потреб практики	2	2,598	19	24,681	56	72,744

Це уможливило здійснення вимірювання творчо-пошукового компоненту за певними критерієм і показниками, що унаочнено в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9.

Компонент: творчо-пошуковий			
Показник	**Критерій: міра здатності студентів до творчих дій у навчальній та практично-педагогічній діяльності**		
	високий	**середній**	**низький**
1. Вияв здатності до творчої самореалізації у виконавсько-хоровій діяльності	1.Залучає можливості засобів мультимедіа під час пізнавально-самостійної діяльності	1. Залучає можливості засобів мультимедіа, але вимагає спонукання	1. Неспроможний використовувати потужні можливості засобів мультимедіа в пізнавально-самостійній діяльності
2. Прояв здатності до самостійного пошуку можливостей самовдосконалення у фаховій діяльності	2. Із задоволенням виконує навчальні завдання з виявленням власних музичних здібностей	2. Має бажання самореалізовуватись, проте спостерігається невпевненість	2. Вільний час використовує для занять не пов’язаних із саморозвитком
3. Вияв здатності до переконструювання набутих знань, умінь і навичок у залежності від потреб практики	3. Впевнено проявляє творчу самість	3. Здійснює творчі завдання при спонуканні з боку викладача	3. Не бажає поширювати творчий досвід навіть після наполеглевих рекомендацій

Зведені результати констатувального експерименту уможливили здійснення співвідношення рівнів сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики в ході диригентсько-хорового навчання, а саме: 67,115% студентів не відповідали вимогам рівнів оцінювання навчальних досягнень студентів за показниками кожного критерію. Отже, дані студенти відповідали низькому рівню.

Низький рівень характеризується недостатньою мотивацією студента до пізнавально-самостійної діяльності. Спостерігається поверхневий інтерес студента до музично-педагогічної діяльності через навчальну діяльність, яка пов’язана із зовнішнім спонуканням або необхідністю. Студенти слабо

орієнтуються в питаннях щодо теорії та методики навчальної роботи з хоровим колективом, у теорії застосування останніх досягнень сучасної техніки в процесі самостійної творчої роботи. Поверхневі музично-теоретичні знання, та диригентські вміння не дозволяють здійснити самостійний пошук даних із використанням засобів мультимедіа, створити творчий продукт і художньо висловити його. Такі студенти потребують пильної уваги викладача, зовнішнього впливу на організацію їх пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа.

Для **середнього рівня** пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики є характерним: прагнення самостійно оволодівати знаннями в галузі теорії та методики роботи з хоровим колективом, методики застосування мультимедійних засобів у навчальній діяльності. Проте, спостерігається недостатній вияв особистісного інтересу до пізнавально-самостійної, та виконавсько-творчої діяльності; наявні лише окремі випадки вияву ініціативи у самозростанні. Фахові знання й уміння студента на середньому рівні. Не завжди практично застосовує набуте. Такі студенти потребують епізодичного стимулювання з боку викладача, а також часткової допомоги під час пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа.

Високий рівень характеризується: творчим ставленням до навчання; глибокими фаховими знаннями; різнобічними знаннями про останні досягнення сучасної комп'ютерної техніки; володіє знаннями щодо практичного застосування засобів мультимедіа в навчальній діяльності. Студент характеризується наявністю високого ступеню прояву інтересу до педагогічної творчої діяльності. Вияв ініціативи в пізнавально-самостійній діяльності є систематичним. Студент здійснює виконання хорового твору спираючись на висловлення художнього образу через творчий досвід роботи з інформаційним полем за допомогою комп'ютеру. Навчальна робота та прийоми застосування засобів мультимедіа сформовані на середньому та високих рівнях.

Здійснення статистичної обробки кількісних показників дослідно-експериментальної роботи відбувалося за методом обчислення середнього

арифметичного значення за кожним розробленим рівнем, відповідно цьому були виявлені результати констатувального діагностування, що представлено на рисунку 3.3

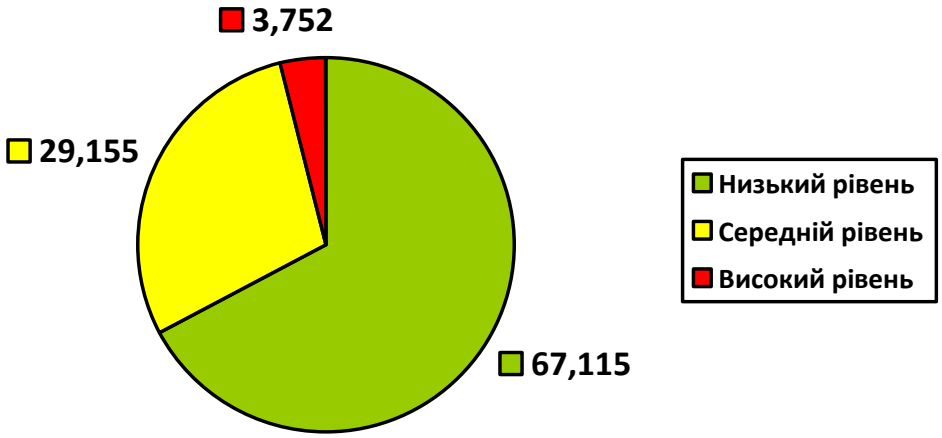

Рис. 3.3. Результати стану сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики на констатувальному етапі дослідження.

Отримані результати констатувального експерименту уможливили виявлення ряду типових недоліків, що продемонстрували майбутні вчителі музики переважною більшістю з низьким і середнім рівнем сформованості пізнавальної самостійності, а саме:

1. не усвідомлено навчальну мету й не визначено цілі, а також завдання пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, що є одним із чинників формування пізнавальної самостійності, та впливає на нашу думку, на хаотичний порядок виконання навчальних дій, епізодичний контроль над цими діями;
2. відсутність навички аналізувати набуті знання, здійснювати глибокий музично-теоретичний аналіз музичного твору свідчить про формальний підхід до пізнавально-самостійної діяльності, недостатній рівень зосередженості в процесі набуття якісних фахових знань і вмінь;
3. превалювання вибіркового інтересу до роботи з даними, що супроводжується механічним відтворенням практичних дій, і здійсненням навчальної операції з невеликим об’ємом даних;
4. недостатній рівень розвитку в студентів практичних навичок із

комп’ютером, що постає перешкодою до застосування потужних можливостей певного навчального засобу, самостійному плануванню й здійсненню творчих завдань;

5. відсутність доцільності застосованих прийомів і методів здійснення позааудиторної пізнавально-самостійної діяльності, що обумовлене недосконалістю процесу організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа.

Аналіз та узагальнення результатів констатувального етапу експериментальної роботи дає підстави зробити висновок про загалом незадовільний стан сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики, який є показником відповідного рівня їх диригентсько-хорової підготовки. Констатований стан зумовлений недостатньою розробленістю методичного забезпечення щодо організації пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. Внаслідок цього, наступний етап дослідно-експериментальної роботи було спрямовано на розробку, та впровадження експериментальної методики формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

3.2. Формування пізнавальної самостійності студентів інститутів мистецтв з використанням мультимедійних технологій

Під час проведення дослідження враховувалися вихідні дані початкових зрізів контрольних і експериментальних груп за результатами констатувального експерименту, що уможливлює засвідчення про невідповідність між рівнями підготовки в області теоретичних знань, диригентсько-технічних навичок констатованих на вступних іспитах, та відсутністю вмінь застосування мультимедійних засобів у процесі вивчення хорового твору, що в кінцевому дозволяло прогнозування індивідуального розвитку студента як компетентного фахівця.

Розробка експериментальної методики дослідження здійснювалась за трьома взаємопов'язаними напрямками, з яких перший передбачав забезпечення теоретичної бази знань про диригентсько-хорове мистецтво (К.Пігров), методику роботи з хоровим колективом й націлений на розвиток можливостей студентів до керівництва хоровим колективом (Л.Безбородова), розвиток комунікативних здібностей (М.Кларін), та розкриття організаційних якостей студентів до творчої діяльності керівника й учасника хорового колективу в процесі їх взаємодії (Г.Падалка). Другий напрямок, аналітико-поглиблювальний, був спрямований до накопичення студентами теоретичної бази знань про сучасну техніку (Ю.Машбіць), оволодіння практичними навичками роботи засобами мультимедіа (Р.Гуревич), методикою активної самостійної роботи з комп'ютером (А.Бочкін). Третій напрямок експериментальної методики мав на меті розвиток уміння студентів творчо вирішувати навчальні проблеми на основі активізації їх артистизму й творчої уяви (В.Ражніков, С.Сисоєва), а також самоорганізації та саморегуляції у процесі практикуму пізнавально-самостійної роботи з комп'ютером (В.Лозовецька, Б.Сусь).

З огляду на те, що феномен пізнавально-самостійної роботи з використанням мультимедійних технологій є складовою пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики, формування цього процесу неможливо обмежити рамками даного виду діяльності, а тим більше здійснюватися поза диригентсько-хорової практичної діяльності, оскільки формування пізнавальної самостійності студентів із використанням засобів мультимедіа постає як цілеспрямований, організаційний, систематичний, мотиваційний процес, під час якого відбувається формування й розвиток їх фахових знань, умінь і навичок. Враховуючи це, формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням засобів мультимедіа в межах проведення формувального експерименту вбирало всі види навчальної диригентсько-хорової роботи студентів (індивідуальні заняття, навчально-репетиційну діяльність, лекційні курси, практичні заняття тощо) у процесі

комплексного вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

На формувальному етапі експериментального дослідження відбулося впровадження поетапної методики згідно моделі організації навчання майбутніх учителів музики в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Виходячи з цього, організацію формувального експерименту забезпечували три етапи: *орієнтувально-мотиваційний; аналітико-поглиблювальний; виконавсько-творчий.* Згідно логіці функціонування фазової динаміки формування пізнавальної самостійності та її структурних компонентів (*мотиваційно-аналітичного, компетентісно-операційного, творчо-пошукового*) визначалася послідовність впровадження цих взаємозалежних етапів.

Розробка експериментальної методики дослідження здійснювалась за трьома взаємопов'язаними напрямками, з яких **перший етап** – *орієнтувально-мотиваційний* було спрямовано на формування *мотиваційно-аналітичного компоненту* пізнавальної самостійності. Цей етап тривав протягом 5 семестру й охоплював навчання студентів ІІІ курсу, та передбачав забезпечення теоретичної бази знань майбутніх учителів музики про диригентсько-хорове мистецтво, диригентські навички, методику роботи з хоровим колективом і націлений на розвиток можливостей студентів до керівництва хоровим колективом, розвиток їх комунікативних здібностей, та розкриття організаційних якостей студентів до творчої діяльності керівника й учасника хорового колективу в процесі взаємодії. У кінцевому результаті на меті було сформувати готовність майбутнього вчителя музики до самостійного оволодіння фаховими знаннями та практичними вміннями, що забезпечує психолого-педагогічну особистісну готовність майбутнього вчителя музики до репетиційної роботи з хоровим колективом у процесі диригентсько-хорового навчання.

Реалізація першого етапу експериментального дослідження – орієнтувально-мотиваційного здійснювалась в межах дисциплін «Хоровий клас та практикум роботи з хором», «Хорове диригування», та сприяла ознайомленню майбутніх учителів музики з різними прийомами пізнавально-

самостійної діяльності засобами мультимедіа; виробленню власних прийомів планування та підготовки до позааудиторної самостійної роботи за допомогою комп'ютеру; формування диригентських навичок на підґрунті інформаційного насичення змісту пізнавально-самостійної діяльності; стимулюванню студентів до набуття необхідних теоретико-методичних знань щодо практичної творчої діяльності керівника хорового колективу.

На першому етапі формувального експерименту нами було з'ясовано, що усвідомлення майбутнім учителем музики навчальної мети й завдань навчально-пізнавальної діяльності є важливим чинником його результативної пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа. Причиною низької результативності останнього можуть бути як зовнішні чинники, що пов'язані з побутовими умовами які не сприяють практичному здійсненню певної навчальної діяльності, так і внутрішні чинники, пов'язані з недостатнім усвідомленням студента необхідності фахового саморозвитку, або здійснення цього виду навчальної діяльності як необхідної складової диригентсько-хорового навчання.

Виходячи з цього, перша група дослідницьких завдань здійснювалась із метою формування в майбутніх учителів музики критичного ставлення до власного виконання навчальних дій. На педагогічно-контролюючій стадії орієнтувально-мотиваційного етапу дослідно-експериментальної роботи, широкого застосування набув ***метод планування пізнавально-самостійної роботи в позааудиторний час за допомогою комп'ютеру***. Цінність даного методу полягає в дієвості педагогічного впливу на процес створення «індивідуального плану навчального режиму», на розподіл необхідної тривалості занять із кожної диригентсько-хорової дисципліни за часом, а також створенні умов для пізнавально-самостійної діяльності студента, спонукання його до здорового способу відпочинку у вільний час, психологічній установці на безпечне використання комп'ютеру та мультимедійного середовища. У процесі набуття теоретичної бази знань про диригентське мистецтво педагог спрямовував увагу студента до виокремлення власних недоліків, і спонукав

його до необхідності визначення шляхів саморозвитку.

У результаті застосування вказаного методу в процесі пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики під безпосереднім контролем викладача, студент складав план режиму пізнавально-самостійної діяльності, планував ходу навчальних дій в позааудиторний час, вдавався до самостійного виконання певних навчальних завдань за визначеним часом, здійснював пошук раціонального підходу до вирішення проблемних завдань.

Формування в майбутніх учителів музики фахових знань, умінь та навичок під час експериментальної методики передбачало застосування методу організації їх самостійної роботи, який полягає в організації певних форм навчання здебільшого в співробітництві з педагогом-експериментатором [271]. Модифікуючи загальнопоширений метод організації самостійної роботи за Б.Сусь, нами був впроваджений ***метод організації пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа,*** що давало майбутнім керівникам хорових колективів можливість: більш емоційно сприймати матеріал; на підґрунті добутих фахових знань, умінь та навичок здійснювати самостійний пошук шляхів вирішення навчального завдання; усвідомлення ходи пізнавально-самостійного дослідження; практичної роботи з даними. Застосування можливостей засобів мультимедіа в цьому процесі передбачало розкриття перед майбутніми вчителями музики меж інформаційного простору для різних форм практичної навчальної роботи [271].

У цьому контексті для нашого дослідження має значення застосування ***методу самоконтролю для формування навички готовності до пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа*** за модифікованою методикою С.Єлканова [95]. Під час пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа майбутнім учителям музики було запропоновано взяти під власний контроль процес навчальної роботи над хоровим твором за навчальним планом. Реалізація цього методу полягала в спонуканні студента до використання «щоденника самоконтролю», де він мав занотувати виявлені в процесі самоаналізу власні недоліки, та можливі шляхи вирішення означених

проблем. Це в ході пізнавально-самостійної діяльності студента передбачало здійснення відеозапису чи звукозапису (за необхідністю) за допомогою мобільного телефону, відеокамери, диктофону тощо з подальшою його демонстрацією. Водночас використання ПК у цьому процесі уможливлювало здійснення викладачем корекційних дій при застосуванні такої функції мультимедійного середовища як скайп (Skipe), що здійснюється в режимі on-line. Викладач спонукаючи студента до здійснення детального аналізу власних навчальних дій спрямовував його до виявлення критичного мислення, здійснював певний педагогічний вплив на цей процес.

Аналітична робота в цьому процесі здійснювалась за допомогою модифікованих методів В.Кан-Каліка [121], таких як «Візуальний супровід», «Діагностичний аналіз», «Формування уявлень» які допомагали студенту орієнтуватись в процесі вибору вірного вирішення завдання, та спрямовували його до виявлення інтелектуальних умінь. Це передбачало заповнення студентом таблиці «Результат самоконтролю» за отриманими показниками. Для процесу самооцінювання були надані значення: **0** – «недостатньо»; **#** - «достатньо»; **+** - «добре». У результаті застосування методу самоконтролю для формування навички готовності до пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа було помічено: чим більше усвідомлював студент власні дії під час пізнавально-самостійної діяльності, тим якіснішим поставали як наступний результат його навчальної діяльності, так і виконання ним функції контролера даного процесу. Деякі результати дослідження записувались до «щоденника самоконтролю», а найбільш цінні до індивідуального плану розвитку студента. Реалізація цього методу в експериментальній методиці, завдяки чітким настановам із боку викладача, дала можливість сформувати у студентів свідоме відповідальне відношення до розвитку критичного мислення, та необхідності виявлення ініціативи.

Другу групу орієнтувально-мотиваційного етапу було включено з метою формування у студентів здатності до рефлексивного осмислення фахових знань, умінь і навичок під час пізнавально-самостійної діяльності засобами

мультимедіа. Пізнавальна самостійність студентів у цьому процесі спрямовувалась на розвиток їх інтелектуальних умінь під час пізнавально-самостійної діяльності як під безпосереднім контролем викладача, так і в позааудиторний час. При цьому навчальна активність посилюється за модифікованою методикою Н.Шишкіної [306] завдяки застосуванню **методу інтелектуального розвитку**, який характеризується використанням прийомів порівняння, аналізу, співставлення. Разом із включенням студента до активної пізнавально-самостійної діяльності шляхом застосування мультимедійних засобів відкривається можливість використання певного інструментарію для здійснення навчальних операцій. При цьому пізнавальний інтерес студента, посилений застосуванням мультимедійних засобів відкриває об'єктивні цінності навчання продуктивно наповнюючи процес інтелектуально-практичним змістом. Методологічною засадою постає принцип комплексного стимулювання фахових знань, умінь і навичок майбутнього вчителя музики. До того ж, уведення навчальних завдань до пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики здійснювалось за модифікованою методикою М.Гарунова [63] ***методом аналогій***, що було спрямовано на формування їх здатності до здійснення детального розгляду певної проблеми, виокремлення приорітетних напрямків її вирішення, здійснення порівняного пошуку щодо схожих за певною проблемою об'єктів із встановленням загального, або часткового зв'язку між ними, методики використання набутих асоціацій в процесі практичної навчальної роботи студентів над певним хоровим твором, або під час репетиційної роботи з навчальним хоровим колективом [1, 141]. Для самостійного опрацювання студентам було запропоновано відеоматеріал ІІ рівня 1 частини даного навчального відеопосібника який містив проблематичні наочні завдання, та фахово необхідні відомості. У процесі пізнавально-самостійної діяльності студентам дозволялось користуватися послугами Інтернету, де можна було здійснити пошук шедеврів кіномистецтва, фотомистецтва, образотворчого мистецтва, та можливість вилучити світлини з концертного залу, інтерв'ю з відомими хоровими диригентами, різножанрові хорові партитури тощо. При

цьому «Дослідні пакети» які містили занотовані вирішення майбутніми вчителями музики щодо навчальних завдань, а також «підборку» відеоматеріалу на інформаційному носії було представлено до загального обговорення.

На підґрунті проведеного майбутнім учителем музики рефлексивного осмислення набутих фахових знань, умінь і навичок здійснювалась навчальна робота над розвитком його музичного слуху. На заняттях із дисципліни «Хорове диригування» майбутнім учителям музики систематично пропонувались навчальні вправи підвищеної складності, оскільки передбачали застосування можливостей засобів мультимедіа, та були спрямовані на здійснення процесу самоконтролю щодо власних вокально-хорових дій. Поряд із тим, зорієнтування студентів на здійснення рефлексії з урахуванням здобутого результату здійснювалось за допомогою модифікованих методів М.Кларіна [127] із застосуванням методів «Свідоме читання нотного тексту», «Фіксація звукоряду». Методика виконання навчальних вправ передбачала охоплення студентом під слуховий контроль ідеомоторних механізмів. Це сприяло свідомій регуляції студентом процесами внутрішнього слуху, стимулювало його розумову діяльність на всіх етапах роботи над навчальними вправами. Даний метод сприяв наполегливості студентів у прагненні досягти позитивного результату, стійкому формуванню звуко-висотних уявлень щаблів за певним ладотональним планом, переключенню слухової уваги в процесі відтворення навчальної вправи. Завдяки пізнавально-самостійній роботі над значною кількістю навчальних вправ майбутні вчителі музики набували навичок точного відтворення будь-якого музичного звуку за нотним текстом. Це постає важливим для розвитку майбутніх учителів музики як компетентних фахівців, оскільки інтонування постає краєугольним каменем на якому ґрунтується хорове мистецтво [226].

Наступна група завдань була спрямована на формування в майбутніх учителів музики здатності до аналізу хорових творів та їх інтерпретацій. З цією метою, за модифікованою методикою О.Лаврентьєвої [163] до експериментальної методики було впроваджено ***метод планомірного***

розширення знань хорових творів, що передбачав інтерактивну навчальну роботу студента з комп'ютером, і включав наступні навчальні операції: застосування можливостей комп'ютеру та мультимедійного середовища; введення вікового обмеження до комп'ютерної бази даних для здійснення навчальних дій; пошук даних за навчальним завданням; виокремлення необхідних відомостей та їх збереження в особистий файл. Це уможливлювало формування у студентів певних знань щодо хорових колективів і диригентів як минулих століть, так і сучасності, а також здійснення процесу пошуку в Інтернеті з подальшим вилученням необхідних даних. Наступне здійснення майбутнім учителем музики навчальних дій за даною дослідно-експериментальною методикою проходило за певними етапами. На початку студенти повинні були здійснити музично-теоретичний аналіз певної хорової партитури. Наступна стадія передбачала визначення студентом розбіжностей і відповідностей між нотним текстом хорової партитури, й даного взірця виконання, з подальшим занотуванням власних спостережень. Завдання третьої стадії мали на меті виконання цього музичного твору студентом який приймав роль диригента під звучання звуко- або відеозапису з монітору комп'ютеру. У нашій роботі ми запропонували студенту інтерпретувати хорову партитуру висловлюючи власне бачення хорового звучання даного музичного твору. Цьому передувало ознайомлення студентів із модифікованим методом тренінгових вправ В.Кан-Каліка [121] із застосуванням методів «Ретроспективний аналіз», «Планомірного розширення», «Самовипробовування» що значно активізувало студентів у процесі їх пізнавально-самостійної роботи як засобами мультимедіа, так і без них, а також сприяло збагаченню їх фахових знань, позитивному ставленню до саморозвитку в процесі пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа. Така методична робота була проведена з метою застосування на заняттях із дисципліни «Хорове диригування» засобів мультимедіа, та спрямована на формування прояву здатності студента до рефлексивного осмислення набутих фахових знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва.

З метою спонукання майбутніх учителів музики до розуміння художньо-образної змістовності музичного твору вони були ознайомлені з модифікованою методикою О.Лаврентьєвої [163]. Так, формування в студента навички інтерактивної роботи з комп'ютером супроводжувалось ***методом збагачення уяви*** який використовувався в процесі пізнавально-самостійної діяльності студента під контролем викладача з метою розкрити внутрішні психологічні переживання студента, й спрямовувати його до використання здобутого в подальшій навчальній діяльності. Це передбачало впровадження ***третього етапу*** третього рівня навчального відеопосібника з переходом у простір взаємодії музичних образів із їх схематичною візуалізацією для більш активного пізнання студентом природи музичного звуку в процесі його пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа. Великого значення при застосуванні мультимедійних засобів у цьому процесі набуває використання кольору, звуку та символа. З цією метою був впроваджений ***метод інтеграції***, за яким здійснювалося введення природних можливостей кольору з метою посилення візуального ряду під час інтерактивної роботи студента з комп'ютером. Це створює передумови для застосування принципу сумісництва як характерного для хорового мистецтва. Водночас, для методики орієнтувально-мотиваційного етапу формувального експерименту важливим постає застосування ***методу інтонаційно-кольорової заміни*** який передумовлює унаслідування кольором характеристик хроматизму введеного до музичної тканини, що сприяє розвитку мелодійного слуху майбутнього вчителя музики.

Наступним кроком формування здатності студентів до аналізу хорових творів через набуття ними навичок інтерактивної роботи з комп'ютером стало впровадження до їх пізнавально-самостійної діяльності нетрадиційних методів які не тільки сприяли розкриттю внутрішнього змісту хорового твору, а й спонукали студентів до самостійного вирішення навчального завдання. На заняттях із дисципліни «Хорове диригування» для більш глибокого розкриття змісту хорового твору за навчальним планом за модифікованою методикою

Т.Рейзенкінд [239] нами використовувався ***метод «Поетапного розкриття змісту музичного твору за допомогою графічних символів»,*** який сприяв усвідомленню студентами особливостей музичного та поетичного пластів, а також визначенню ними змісту символічного моделювання на основі графіки. У ході експерименту студентам були запропоновані відеовправи з І етапу ІІІ рівня навчального відеопосібника. Виконання студентами даних навчальних завдань передбачало розкриття змісту хорового твору за навчальним планом умовними графічними символами які висловлені відеорядом, і впливають на їх запам'ятовування структури будови цього твору.

Оскільки розвиток здатності студентів до аналізу хорових творів полягав у здійсненні процесу пошуку, відбору даних тощо, доцільним у цьому процесі постало проведення диспуту за модифікованою методикою групової роботи О.Ярошенко [320] ***методом «Аквалангу»***, який передбачав розподіл учасників на дві групи: «диригенти» і «співаки» (з суттєвим перебільшенням числа учасників у бік «співаків»). Студенти, що відносяться до групи «диригентів» мають проаналізувати певний фрагмент хорового твору, визначити диригентські труднощі. На цій підставі всі учасники з'ясовують яких помилок припускаються майбутні вчителі музики під час виконання хорових творів, та мають можливість практично проекспериментувати над використанням диригентського жесту з групою «співаків». З метою розвитку останніх було застосовано модифіковану методику Г.Падалки [214], що передбачала застосування методів ***активного спостереження*** та ***поточного коментування***. У ході такого спільного аналізу було остаточно доведено, що якість диригентського жесту є показником фаху керівника хорового колективу, впливає на хорове звучання, та успішність виконавської діяльності майбутнього вчителя музики. Зйомка відеоматеріалу для вправ за третім рівнем даного відеопосібника здійснювалася за декількома дублями, та передбачала подальшу демонстрацію, обговорення й відбір вдалого кінофрагменту.

За такої форми навчальної роботи формувалась здатність студента до рефлексивного аналізу хорового твору та його інтерпретації через його вміння

самостійно працювати з даними, виявляти логічну виваженість у процесі здійснення аналітичних дій, уміння відсторонюватися від зовнішньої оболонки певних відомостей, та здатність розглядати внутрішні глибинні характеристики образів, що є для майбутнього диригента фахово необхідними вміннями. З метою формування останнього в експериментальній методиці нами було впроваджено відеовправи на розвиток інтелектуальних умінь майбутніх учителів музики, що впроваджено до їх пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа [35].

Другий етап – *аналітико-поглиблювальний*, виступає логічним продовженням експериментальної методики, охоплював період навчання студентів у 6 семестрі, спрямований на формування *компетентісно-операційного компоненту,* та розвиток аналітичних умінь студентів у процесі сприйняття й роботи з даними засобами мультимедіа, емоційного насичення, усвідомлення змістовності відомостей, вироблення у студентів умінь саморегуляції в процесі застосування засобів мультимедіа в навчальній діяльності в контексті взаємодії мистецтв.

Здійснення визначеної мети другого етапу формувального експерименту відбувалося за двома рівнобіжними напрямками: теоретичному й практичному. Це передбачає вирішення наступних завдань:

- забезпечення системи теоретичних психолого-педагогічних знань із проблеми методичної розробки формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у процесі пізнання, практичного застосування та креативного вирішення навчального завдання;
- розвивати інтелектуальні вміння досліджуваних у процесі їх пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, уміння декодування хорової партитури творами різних видів мистецтв із метою створення власної інтерпретації музичного твору;
- стимулювати майбутніх учителів музики до практичного застосування можливостей творчого пошуку щодо створення творчого продукту в процесі

вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

Впровадження експериментальної методики на цьому етапі дослідження відбувалось у процесі вивчення майбутніми вчителями музики фахово спрямованих дисциплін: «Хорове диригування» і «Хоровий клас та практикум роботи з хором». Ця робота виконувалась порівняно з практичною роботою над авторським відеопосібником, теоретичний матеріал якого відображено в методичних рекомендаціях «Специфіка організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій», та забезпечувало реалізацію практичного напрямку експериментального дослідження в процесі використання комп'ютерної техніки й інформаційних технологій. Вказані дисципліни було обрано тому, що система індивідуальних занять забезпечує педагогічні умови формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з урахуванням індивідуальних здібностей та нахилів студентів експериментальної групи. Педагогічний супровід даного процесу, його керівництво, регуляція та корекція сприяв ефективному формуванню пізнавальної самостійності студентів із використанням мультимедійних технологій на даному етапі експериментальної методики.

Виходячи з цього, було впроваджено першу групу дослідницьких завдань. Процес формування в майбутніх учителів музики вміння активно використовувати можливості мультимедіа в практичній роботі передбачав включення до експериментальної методики інтерактивної роботи студентів із комп'ютером. Цьому передувало ознайомлення студентів із модифікованою методикою В.Питюкова [225] з використанням ***методу практичного насичення***, за яким було проаналізовано сучасні досягнення в галузі інформаційної техніки. По-перше, студентам було продемонстровано певні види засобів мультимедіа, та наочно представлені можливості їх застосування в пізнавально-самостійній діяльності. По-друге, за допомогою Інтернету й використанню певних інтернет-адрес до споглядання студентам було запропоновано останні досягнення в певній галузі з наданням теоретичних початкових знань щодо їх використання в пізнавально-самостійній діяльності.

Це поставало підґрунтям для застосування методики проведення ***індивідуальних занять із використанням засобів мультимедіа,*** що було спрямовано на формування в студентів уміння активно використовувати засоби мультимедіа, та передбачало їх включення до пізнавально-самостійної діяльності під контролем викладача. Засобом активізації пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики поставало створення умов для їх пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, та передбачало введення навчальних завдань. Перевага обраного виду індивідуальних занять полягає в тому, що вони відповідають сучасному мисленню студента, спрямовують його до оволодіння методикою самостійного навчання за допомогою мультимедійних засобів, орієнтує на саморозвиток.

Для оптимізації процесу впровадження інтерактивної роботи майбутнього вчителя музики з комп'ютером до проведення індивідуальних занять із дисципліни «Хорове диригування» було впроваджено ***метод візуалізації*** який ґрунтується на результатах модифікації методу візуального супроводу Н.Ушакова [211]. В основі даного методу закладено спосіб розбору хорових творів відповідно до системи «студент-комп'ютер-студент-викладач», де включалася взаємодія музично-розумових і розумових дій учасника експериментальної групи з комп'ютером на основі ґрунтовних музично-теоретичних знань і практичних умінь щодо цього виду навчальної роботи. Сутність методу візуалізації полягає у відтворенні відеоряду за певним звукорядом у процесі застосування студентом комп'ютеру та мультимедійного середовища. На початку засвоєння ***відеовправ ІІ етапу*** ІІІ рівня навчального відеопосібника, студент керуючись вказівками обраної комп'ютерної програми на основі прослуховування певного хорового твору прослідковував весь шлях його логічного розвитку, і встановлював доцільність необхідності додавання до динамічного плану показників змінної динаміки (creschendo, diminuendo). Цей план постає як неповний, оскільки містить лише показники постійної динаміки. При цьому, постійні та змінні динамічні показники виступають паттернами які виконують декодуючу функцію, що впливає на емоційно-образний зміст

висловлення студентом музичного твору. Тобто, реалізація декодування зорового ряду уможливлювалась звукорядом.

Методичне забезпечення декодування хорової партитури студентом із використанням можливостей графічного символу в ході інтерактивної роботи з комп'ютером, здійснювалось за допомогою модифікованих методів А.Бочкіна [37] із впровадженням таких методів як ***відсторонення від акустичного пласту хорового твору*** та ***моделювання даними.*** Методика відсторонення від акустичного пласту певного хорового твору полягала в створенні студентом власної інтерпретації музичного твору, що передбачало не тільки перетворення його динамічної структури, але й приводило до зміни темпу, штриху, жанру тощо. В результаті застосування сугестивного впливу комп'ютера було створено умови для формування у майбутніх учителів музики уміння активно використовувати можливості комп'ютеру в ході диригентсько-хорового навчання.

У результаті застосування методів візуалізації та відсторонення від акустичного пласту хорового твору, студенти в ході пізнавально-самостійної діяльності за допомогою комп'ютеру оволодівали навичками інтерактивної роботи з комп'ютером, декодування змісту хорового твору за допомогою графічних символів, комунікації в цьому виді роботи. Для більш дієвого впливу певних методів ми добирали уривки з хорових творів які виступали яскравими взірцями хорового мистецтва. З цією метою за модифікованою методикою Т.Рейзенкінд [239] було впроваджено ***метод кодування*** хорової партитури, за яким відбувалося спонукання студента до самостійного пошуку в Інтернеті необхідної хорової партитури, з подальшим її кодуванням на основі музично-теоретичного аналізу та визначеної інтерпретації цього хорового твору. Впровадження зазначених методів сприяло не лише формуванню навичок застосування можливостей графічного символу в процесі пізнавально-самостійної діяльності студентів над хоровою партитурою, але й розвитку їх аналітичного мислення, оптимізації процесу інтерактивної роботи з комп'ютером яка практично забезпечувала реалізацію виконання навчальних

завдань.

Наступна група дослідних завдань передбачала формування в майбутніх учителів музики здатності до набуття фахового досвіду в рамках дослідно-експериментальної роботи на заняттях із дисциплін «Хорове диригування» і «Хоровий клас та практикум роботи з хором». З цією метою ходу експериментального дослідження було підпорядковано навчальним вимогам даних дисциплін, що потребувало впровадження за модифікованою методикою Л.Безбородової [15] ***методу планування процесу самостійної роботи над хоровим твором*** у результаті якого студенти засвоювали методику створення інтерпретації хорового твору як компонентної структури їх майбутньої фахової діяльності. Доцільність упровадження цього методу зумовлена практичною необхідністю розвитку вміння майбутніх учителів музики самостійно працювати над хоровим твором за прикладом, що представлено в другому етапі праксиологічного рівня навчального відеопосібника. Це включає набір унікальних, логічно пов'язаних між собою операцій які студент виконує в навчальній роботі над твором згідно визначеним навчальним завданням. При цьому для перевірки якості наступного елементу уможливлюється повернення до попереднього. Тобто модель має вигляд робочої схеми виявлення, зберігання та використання здобутих даних [35].

Це постало підґрунтям для використання ***методу цілеспрямованої активізації пізнавальної самостійності*** за модифікованою методикою Г.Падалки [214], що було впроваджено до групової форми занять із дисципліни «Хоровий клас та практикум роботи з хором». Наповнення змісту пізнавально-самостійної діяльності відбувалося завдяки забезпеченню викладачем цілеспрямованої установки, що спонукало до розуміння кожним студентом своєї особистості як необхідної частки цілісної системи – навчального хорового колективу. Так К.Пігров зазначав, що «виховання хорового диригента можна здійснити через хор і тільки через хор» [226, 104]. Студентів експериментальної групи заздалегідь було поділено на дві команди, що мали виконати якнайкраще свої завдання. При цьому групова форма виконання завдання цього методу

набувала характеру змагання між командами. Кожне виконане учасником індивідуальне завдання поставало його особистим внеском до процесу вирішення загального завдання команди до якої він входить. Стратегія кожної команди розбудовувалась на основі активізації внутрішньої, індивідуальної стратегії навчальних дій кожного суб'єкта, що запобігало епізодичному чи поверхневому виконанню ними дорученого завдання. З цією метою, учасники кожної команди самостійно здійснювали між собою розподіл загального навчального завдання на індивідуальні, що передумовлювало застосування ними комп'ютеру та мультимедійного середовища під час позааудиторної пізнавально-самостійної діяльності. У результаті застосування вказаного методу, а також задіяння таких методів як «Оцінка хорового звучання», «Спільне пригадування», «Порівняння за схожістю», «Інформаційне підкріплення пізнавально-самостійної діяльності» педагогічна умова формування здатності студента до активного набуття фахового досвіду набула реалізації.

Зазначимо, доцільним на даному етапі поставало використання ***методу «Спрямованого пошуку»*** за модифікованою методикою Г.Падалки [214] який сприяв активізації студентів, їх взаємодії, підвищенню результативності їх пізнавально-самостійній діяльності. Студенти були розподілені на малі групи (по шість-сім чоловік із урахуванням потреби для ансамблювання в кожній хоровій партії), учасники яких виконували певні співацькі функції. Таким чином, у середині визначених груп ролі розподілялись: був обраний «керівник» функція якого полягала в організації та залученні до навчальної роботи всіх членів групи в процесі пошуку даних, а також до спільного обговорення певної проблеми; «інформатор», місія якого полягала в забезпеченні наочних доказів обраної трактовки музичного твору з різних інформаційних джерел (Інтернет, твори мистецтв таких як музика, кіно, образотворче, літературне тощо); «писар» мав занотовувати ходу дослідження й зафіксувати обраний остаточний варіант трактовки певного уривку хорового твору; «диригент», який повинен здійснити розподіл членів групи за хоровими партіями відповідно наданій хоровій

партитурі, організовувати репетиційну роботу над вокально-хоровими труднощами, здійснити виконання обраної інтерпретації певного уривку хорового твору.

У процесі реалізації підготовки до «міні-концерту», певна технологія передбачала проведення засідання експертної групи, в ході якого відбулася зустріч «керівників» стосовно відібраних варіантів трактування певного уривку хорового твору, представлені аргументи й факти щодо доказу групової думки, а також вибір студентів у члени журі, що мали поставити відповідну оцінку за кожне виконання груп. Отже, студенти експериментальних груп були націлені на створення вдалої інтерпретації хорового твору, тому кожен із них відповідно до висновків журі на захист групи міг надати членам журі додаткові факти, або поставити імпровізовані приклади в процесі обговорення питання. Відчуваючи себе в ролі інтерпретатора, кожен студент експериментальної групи приймав активну участь як у підготовці до «міні-концерту», так і безпосередньо в пізнавально-самостійній діяльності над навчальним завданням. Необхідно додати, що до концертного виконання були залучені всі студенти експериментальної групи, навіть обрані члени журі почергово були звільнені від своїх обов'язків і виконували функції співака певної групи, оскільки кожен із них повинен був приймати участь як в пізнавально-самостійній, так і в репетиційній роботі. Водночас від членів журі вимагалося незалежне ставлення під час критики до виконання всіх створених груп.

Наступна серія завдань була спрямована на формування в майбутніх учителів музики здатності до усвідомленого впровадження набутих знань у практичній діяльності, й передбачала застосування ***методу педагогічного наведення*** за модифікованою методикою З.Софроній [268], що включало ознайомлення студентів із широким діапазоном творчості людства в диригентсько-хоровому напрямку музичного мистецтва. З метою стимулювання практичної роботи студентів над диригентсько-технічними навичками за модифікованою методикою Р.Гуревича [74] ***методом «Пошуку даних»*** було використано динамічні можливості Інтернету. Це сприяло

формуванню музичного смаку майбутнього вчителя музики – підсиленню інтересу до мистецтва хорового диригування. Запропоновані інтернет-адреси уможливлювали знайомство студентів із персоналіями відомих світових хорових диригентів сучасності, що представляють різні хорові школи; спрямування студентів до пошуку різних за стилем хорових колективів, і прослуховуванні їх різножанрового репертуару; вилучення з бази даних необхідних хорових партитур та їх відеозаписів; спрямування майбутніх учителів музики до використання електронної пошти для листування з відомими музикантами, педагогами тощо. Наступним етапом, поставало вилучення студентом певних даних із подальшим занесенням їх до особистого файлу. Під час пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики під контролем викладача здійснювався спільний з викладачем детальний аналіз зафіксованих ним даних на інформаційному носії. Для запобігання епізодичного характеру пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики, додатковим методом, що сприяв збагаченню його навчального досвіду на тлі формування фахових навичок, зокрема було впроваджено ***метод активного спостереження*** за модифікованою методикою З.Софроній [268]. Методична цінність цього методу, згідно проблемі нашого дослідження, полягала в розвитку інтелектуальних умінь майбутніх учителів музики під час пізнавально-самостійної діяльності, що супроводжувалось їх спрямуванням до практичної реалізації цих умінь у диригентсько-хоровому навчанні. Процес педагогічного впливу в цьому процесі здійснювався за двома напрямками: спрямування уваги студентів до проблем хорового мистецтва на заняттях із дисципліни «Хоровий клас та практикум роботи з хором»; залучення інших видів мистецтв до процесу декодування студентами хорового твору. Це слугує потужним механізмом вироблення у студентів потреби практичного застосування набутого в подальшій педагогічній діяльності.

Важливим у цьому процесі було залучення методів активізації пізнавальної самостійності та ситуативного наведення, за якими було здійснено забезпечення певних настанов і варіантів ситуативних проблемних завдань, а

саме: педагогічна діяльність майбутнього вчителя музики в загальноосвітній школі; репетиційна робота з самодіяльним хоровим колективом; публічний виступ із хоровим колективом; застосування засобів мультимедіа в педагогічній діяльності.

Ефективним для розвитку здатності студентів до усвідомленого впровадження набутих знань у практичній діяльності під час індивідуальних занять із дисципліни «Хорове диригування» виявився ***метод рольових ігор*** за модифікованою методикою О.Дубасенюк [88], який передбачав застосування навчальних вправ спрямованих на вдосконалення і розвиток фахових навичок і вмінь, а також введення ігрових ситуацій щодо майбутньої виконавської діяльності студентів. «Програвання ролей, пошук виходу із запропонованої комунікативно-ігрової ситуації, аналіз ходу гри та досягнутих результатів сприяє тому, що студенти усвідомлюють себе, власні дії, переживання, прийоми саморегуляції діяльності, нові утворення, що виникають в їхньому пізнавально-комунікативному досвіді» [107, 115]. Реалізація цього методу передбачає використання інструментарію Інтернету, що уможливлює здійснення пошуку даних щодо конкурсів, фестивалів хорової музики. При цьому необхідно враховувати, що пошукова навчальна діяльність без аналітичної роботи є неефективною, деструктивною, маніпулятивною. У такій ситуації ми маємо змогу спрямувати майбутніх учителів музики до використання добутих відомостей у навчальній діяльності. Тобто, шляхом використання можливостей комп’ютеру та мультимедійного середовища студенти вчаться заздалегідь планувати репертуар хорового колективу, ставити перед співаками виконавчу мету, планувати необхідну кількість репетицій способом партнерської взаємодії з іншими керівниками хорових колективів, організаційним методом виконавської діяльності. Це сприяє ефективному самопізнанню, самовизначенню, а також самореалізації у подальшій фаховій діяльності. «В умовах ринку праці на перший план висуваються не готовий набір професійно важливих якостей, а діяльнісно-організаційна здатність кваліфікованого робітника продовжувати професійне зростання, вміння аналізувати свою

діяльність, швидко конструювати свої професійні навички, освоювати нові професійні знання й технологічні зони» [256, 79].

Це зумовлює перехід до проведення т**ретього етапу** – *виконавсько-творчого,* що було спрямовано на формування *творчо-пошукового компоненту* та актуалізацію у студентів можливостей інтерактивної роботи з комп'ютером у процесі пізнавально-самостійної навчальної діяльності, й представлено логічним завершенням експериментальної методики, тривав протягом 7-8 семестрів і охоплював навчання студентів на IV курсі. Експериментальна методика виконавсько-творчого етапу забезпечувала формування у майбутніх учителів музики навичок практичної роботи засобами мультимедіа, роботи з даними в мультимедійному середовищі, а також пізнавальної самостійності й ініціативності в процесі інтерактивної роботи з комп'ютером.

Уведення методів у виконавсько-творчий етап підлягало підпорядкуванню формування готовності студента до пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, що характеризується його здатністю до практичного застосування можливостей мультимедіа як необхідного засобу в процесі вирішення навчального завдання, самоактуалізації, самопроектування. Педагогічна цінність сформованості зворотної форми післяопераційної пізнавальної самостійності пов'язана з її перспективністю – спрямуванням студентів до виявлення ініціативи в процесі пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, креативного підходу в подальшій їх фаховій діяльності, що дозволяє значно підвищити фаховий рівень майбутніх учителів музики.

У зв'язку з викладеним, досягнення мети виконавсько-творчого етапу формувального експерименту можна означити наступними завданнями:

- актуалізувати у майбутніх учителів музики потребу до застосування мультимедійних засобів в навчально-пізнавальній діяльності;
- створити умови для саморозвитку досліджуваних у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін;
- сформувати у студентів навички свідомої саморегуляції пізнавальної

самостійності в процесі застосування мультимедійних засобів;

- сприяти оволодінню методами пізнавально-самостійної роботи засобами мультимедіа над хоровою партитурою;

- стимулювати у студентів прагнення до виявлення індивідуальних нахилів, здібностей у процесі креативного вирішення навчальних завдань;

- спонукати студентів до збагачення навчального досвіду з проекцією в фахову діяльність.

Здійснення реалізації визначених мети й завдань, відбувалося в процесі залучення студентів експериментальної групи до пізнавально-самостійної роботи засобами мультимедіа на заняттях із дисциплін «Хорове диригування» і «Хоровий клас та практикум роботи з хором». Спрямування методики формувального експерименту розкривається в оволодінні студентами методами самостійного оперування даними в процесі інтерактивної роботи з використанням засобів мультимедіа. З цією метою було розроблено ***відеовправи*** ІІІ рівня навчального відеопосібника, що нами був трактований як творчо-діяльнісний, а теоретичну суть надано в методичних рекомендаціях для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів «Специфіка організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій». Свідоме виконання учасниками експериментальної групи запропонованих навчальних вправ у систематичному режимі навчальної роботи, сприяло набуттю навичок роботи з комп'ютером, а саме вмілому застосуванню комп'ютерних програм, доцільному використанню можливостей Інтернету, створенню власного творчого продукту. Це передбачало введення до методики виконавсько-творчого етапу ***методу емоційно-змістовного аналізу з використанням засобів мультимедіа*** за модифікованою методикою В.Ражнікова [238], що заснований на застосуванні потужних можливостей мультимедійного середовища. Педагогічна цінність даного методу полягала в можливості використання сугестивного впливу засобів мультимедіа, що забезпечувало формування емоційно-чуттєвої сфери майбутніх учителів музики. На початковому етапі засвоєння цього методу

важливою поставала сформованість уявлень студента про певний об'єкт, що вимагало його спрямування до оволодіння певною навчальною операцією. Наступний етап передбачав необхідність створення умов для творчого переосмислення студентом даних із різних інформаційних джерел, при здійсненні викладачем корекційних дій щодо розвитку творчих здібностей студента.

Метод емоційно-змістовного аналізу з використанням засобів мультимедіа на заняттях із дисциплін «Хорове диригування» та «Хоровий клас та практикум роботи з хором» використовувався для вирішення навчальних завдань як у груповій, так і в індивідуальній формі для навчальної роботи зі студентами. З цією метою за модифікованою методикою Т.Шамової [299] застосовувся ***метод створення проблемної ситуації***, що здійснювався під час пізнавально-самостійної діяльності майбутніх учителів музики за допомогою мультимедійних засобів. Цей метод полягає в пошуковій діяльності студентів, що включає введення нового об'єкту до їх пізнавально-самостійної діяльності. Функції викладача в цьому процесі поставали в створенні проблемної ситуації, корекції ходи пошукового процесу зі спрямуванням студентів до творчого вирішення навчального завдання. Удосконалення певних завдань відбувалось шляхом послідовного введення декількох об'єктів із метою розширення інформаційного простору для творчого пошукового процесу. Це передбачає розвиток у студентів дивергентного мислення, що має підштовхнути їх до власного творчого вирішення навчального завдання. Результати такої діяльності виносились до відкритого колективного обговорення, коли враховувалася думка кожного учасника експериментального дослідження з відпрацьовуванням загального результату. Ефективність цього процесу підвищувалась, якщо викладачем було створено творчу атмосферу співпраці та співдружності.

Використання ***методу «Візуальний супровід»*** за модифікованою методикою Ю.Машбіця [185] під час організації пізнавально-самостійної діяльності студентів засобами мультимедіа уможливило їх навчальну роботу з

даними шляхом моделювання відео- та звукоряду, що надавало їх пізнавально-самостійній діяльності нових якісних ознак. Враховуючи специфіку відеології, що полягає в сукупності візуальних засобів впливу на свідомість студента, педагог-експериментатор організовував подачу навчальних відомостей. Це сприяло посиленню емоційного сприйняття студента, зміни його ролі від пасивного спостерігача до співучасника експерименту, трансформації набутих даних і виробленню власного творчого продукту [271].

Відомо, що в процесі засвоєння навчального матеріалу залучаються всі органи екстрацептивних почуттів студента. Сумісна робота всіх органів почуття студента синтезує відображення окремих ізольованих образів у складі загальної системи його сприйняття. Комп'ютерна програма спрацьовує як система зовнішніх сигналів які впливають на органи чуття, перетворюються в осмислений перцептивний образ. Крім моторики дистанційних почуттів, комп'ютерні програми дозволяють використовувати контактну моторику дотику, що задовольняє необхідність рухового компоненту під час занять. Така домінантна перцептивна діяльність суб'єкта під час навчального процесу активізує його мислення. Інтенсивність, яку забезпечують комп'ютерні програми, підживлює процес сприймання образів у сукупності й різноманітності їх загальних властивостей та окремих частин, і дозволяє визначити ці образи та явища категоріально [197; 294]. Це дозволило оптимізувати процес пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики над хоровим твором, і стимулювати його пізнавальний інтерес до створення інтерпретації цього хорового твору. Означене поставало як одна з педагогічних умов формування у студентів здатності до творчої самореалізації у виконавсько-хоровій діяльності.

Вироблення у студентів певної навички зумовлює перехід до наступної серії завдань, що полягає у формуванні їх здатності до самостійного пошуку можливостей самовдосконалення у фаховій діяльності. Активне включення студентів у процес саморозвитку через застосування можливостей засобів мультимедіа та мультимедійного середовища є важливою умовою їх підготовки до творчої самореалізації. Дослідники В.Андрєєва, А.Козир, М.Махмутов,

В.Моляко, Г.Падалка, О.Пєхота, Г.Побережна, О.Рудницька, О.Щолокова, А.Хуторський та ін. присвятили свої роботи проблемам створення умов самореалізації студента, переходу від традиційних способів організації педагогічного процесу до активізуючих, розвиваючих [139; 250; 309]. Такий підхід надає навчальному процесу рис «індивідуалізації і диференціації, розвитку мислення, творчої ініціативи і самостійності» [242, 395].

Для збереження умов формування пізнавальної самостійності, однією з яких є стимулювання творчого потенціалу студентів, на всіх етапах фахової підготовки нами було введено ***метод планування виконавських дій*** за модифікованою методикою Л.Безбородової [15]. Його застосування передбачало здійснення організації пізнавально-самостійної діяльності студентів шляхом використання можливостей комп'ютеру та мультимедіа середовища, що базується на ідеї проблемного навчання. Впровадження цього методу зорієнтувало студентів до застосування навчальних операцій для реалізації виконавської мети. «Творчий викладач – це творча особистість із високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності» [258, 98]. У зв'язку з цим, дотримуючись основних дидактичних вимог щодо певної фахової підготовки, студенти експериментальної групи були залучені до виконання творчих завдань за модифікованою методикою В.Кан-Каліка [121] **методом творчого пошуку даних.** Це сприяло процесу набуття студентами навички планування власних виконавських дій, та активізації процесу їх навчання на засадах взаємодії та співтворчості в системі «студент-викладач-комп'ютер», і позитивно впливало на якість їх диригентсько-хорової підготовки.

З метою активізації студентів у процесі пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, за модифікованою методикою Г.Падалки [214] було залучено методи «***Самоспостереження», «Активного спостереження», «Підтримки пізнавально-самостійної діяльності», «Коментування відеоматеріалу»,*** що сприяли формуванню їх позитивного ставлення до

саморозвитку. Така методична робота була проведена з метою застосування студентами засобів мультимедіа на заняттях із дисципліни «Хорове диригування», та спрямована на формування їх здатності до самовдосконалення завдяки набуттю диригентсько-технічних навичок, і цілого ряду супроводжуючих додаткових умінь для підвищення їх компетентності як майбутніх учителів музики.

У цьому зв'язку на черговому практичному занятті була проведена навчальна ***дискусія «Творчий пошук»*** за модифікованою методикою М.Кларіна [127], що було спрямовано на відтворення вправ для відеоматеріалу навчального відеопосібника. При цьому, кожен фрагмент хорових творів мав бути виконаний студентами за трьома варіантами. Перший варіант виконання передбачав певне керування педагогом-дослідником експериментальною групою, при відтворенні студентами інтерпретації музичного твору. У результаті зйомка відеоматеріалу за першим варіантом усіх фрагментів хорових творів виявилася найскладнішою, оскільки перед студентами поставало завдання досконалого виконання хорового звучання. У цьому процесі сприятливою умовою для усвідомлення студентами власних помилок поставала робота з демонстрацією запису репетиційної роботи.

Другий варіант передбачав підетап даного дослідження, за яким педагог-дослідник з'ясовував можливі варіанти неточного виконання студентами диригентсько-технічних прийомів. У цьому зв'язку до планів практичних занять додавались проблемні дискусійні питання з визначенням загальноприйнятих норм щодо виконання хорових творів. На цьому тлі студенти активно долучались до репетиційної роботи над виконанням певних уривків хорових творів за другим варіантом. Всі учасники експериментального дослідження мали можливість аналізувати дане хорове звучання, робити оцінку як дій педагога-дослідника, так і співацьких дій студентів. За модифікованою методикою Г.Падалки [214] на ***обговорення у навчальних дебатах*** були винесені наступні проблеми: «Диригентсько-технічні навички майбутнього вчителя музики», «Диригентська воля», «Здібності диригента», «Можливості

сучасної інформаційної техніки», «Інтерпретація хорового твору – прагнення досконалості», «Хор – головна лабораторія хорового диригента». Поступове спрямування студентів до свідомого виконання за диригентськими вимогами педагога-дослідника дало можливість здійснення зйомки відеоматеріалу. Це відбувалося за декількома дублями з подальшою демонстрацією, та вибором гідного кінофрагменту.

Подальше спрямування студентів до самостійного пошуку можливостей самовдосконалення у фаховій діяльності передбачало залучення музичних творів за навчальним планом із метою визначення їх інтерпретації, та окреслення можливих варіантів трактування. За модифікованою методикою М.Кларіна [127] серед студентів були проведені ***дискусії*** у формі ***«Включення механізмів креативності».*** Цей вид дискусій передбачав визначення проблеми перед студентами, та розподіл їх на групи для різнобічного вирішення поставленої проблеми. Кожна група виносила до загального обговорення власну трактовку музичного твору, й відповідно визначала значення певного уривку як частини цілого. У ході викладення групової думки, студенти мали можливість скористатися додатковим наочним матеріалом у вигляді музичних енциклопедій, хорового словника, аудіо- та відеозапису виконання певного музичного твору, ілюстрацій тощо. У результаті усвідомлення власної позиції, група за допомогою педагога-дослідника визначала пріоритетні напрямки, й здійснювала розподіл членів групи на хорові партії згідно даній хоровій партитурі. При цьому, тривалість дискусії визначалася педагогом-дослідником. Після групового обговорення здійснювалося загальне обговорення з метою уникнення дублювання запропонованих студентами пропозицій. Студенти залучались до позаурочної пізнавально-самостійної діяльності з використанням комп'ютеру та мультимедійного середовища. Протягом кількох практичних занять, здійснювалася репетиційна робота студентів над певним уривком хорового твору, що проходила під керівництвом викладача-дослідника.

З метою формування в майбутніх учителів музики здатності до самостійного пошуку можливостей самовдосконалення у фаховій діяльності,

нами за модифікованою методикою С.Єлканова [95] використовувався ***метод моделювання ситуацій з використанням засобів мультимедіа.*** З метою перевірки набутих фахових знань, умінь і навичок у навчальному процесі були використані приклади реальних ситуацій які виникають під час репетиційної роботи навчального хорового колективу. Зважаючи на те, що в ході впровадження експериментальної методики учасники експериментальної групи безпосередньо приймали участь у експериментальних дослідженнях які ввійшли до І рівня навчального відеопосібника, питання щодо відтворення певних ситуацій вже не викликали надмірних зусиль, натомість вимагали від студентів критичного погляду щодо відповідності, доцільності, яскравості прикладу. На підґрунті аналізу студенти з'ясовували причину виникнення певної ситуацій, обговорювали ймовірні наслідки цієї ситуації в навчально-пізнавальному процесі, та можливі варіанти передбачення їх появи.

Така форма перевірки дала можливість кожному студенту проявити самостійність у власних судженнях, практично апробувати хвилюючі теоретичні питання, продемонструвати створений власний творчий продукт стосовно досліджуваної проблеми. Обговорення проведеного дослідження призвело до висновків щодо необхідності здобуття фахових знань, умінь та навичок у процесі саморозвитку як майбутнього компетентного фахівця, та застосування певного методу як практично необхідного в процесі рефлексії.

Оскільки пізнавально-самостійна діяльність майбутніх учителів музики може здійснюватися як у навчальний, так і в позааудиторний час, тому зі студентами експериментальної групи було проведено підсумкову бесіду з метою їх зорієнтування щодо створення власного самодіяльного хорового колективу, та практичного застосування набутих фахових знань, умінь і навичок. Відтак, студенти були ознайомлені з можливими варіантами самовиявлення як творчої особистості, особливостями організації творчої роботи з самодіяльним колективом.

З метою набуття майбутніми вчителями музики вміння застосовувати художній підхід до розбудови загального висловлення хорового твору за

модифікованою методикою Л.Безбородової [15] був використаний ***метод художнього висловлення.*** Екстраполяція цього методу в майбутню фахову діяльність студентів передбачала включення кожного з учасників експериментальної групи на заняттях із дисципліни «Хоровий клас та практикум роботи з хором» до пошукової навчальної діяльності. Досліджуваним було надано індивідуальні завдання: використовуючи музичні твори з репертуару навчального хору, скласти сценарій концертного виступу із застосуванням сонористичних прийомів, костюму, світла, мультимедіа. Яскраві художні вирішення виносились до загального обговорення для подальшого їх застосування у концертній діяльності навчального хорового колективу. Ефективність методу художнього висловлення сприяла саморозвитку студентів завдяки активізації їх пізнавально-самостійної діяльності як засобами мультимедіа, так і без них, а також значно розширило їх уяву про власні творчі можливості.

Наступна серія завдань була спрямована на формування в майбутніх учителів музики здатності до переконструювання набутих знань, умінь і навичок у залежності від потреб практики. Необхідним у цьому процесі поставало набуття студентами вміння практичної роботи з комп'ютером та комп'ютерними програмами, а саме «Hip-Hop-Ej», «Dance mashine», «Ole», «Link Way», «Mikrosoft viewer», «Multimedia Tool Book», «Macromedia Derektor», «Macromedia Flash», «Music Notation for M.C. Word [1.5]» тощо. Цьому сприяло застосування модифікованих методів М.Лещенко [166] таких як ***метод створення даних*** і ***метод включення механізмів креативності.***

Поряд із тим, введення ***лекції з включенням механізмів креативності*** виявилось дієвою формою, що сприяла організації пізнавально-самостійної діяльності досліджуваних у ході лекційних занять. За модифікованою методикою М.Кларіна [127] проведення даної форми лекції передбачало спонукання досліджуваних до перегляду відеоматеріалу навчального відеопосібника, включення їх до інтелектуальної бесіди з лектором який через застосування діалогу та полілогу вміло зорієнтовував учасників експерименту до креативного

вирішення навчального завдання. Групу учасників експерименту було поділено на «практиків» і «теоретиків», вони занотовували свої вирішення з практичної і теоретичної точки зору. За 20-25 хвилин до закінчення лекції кожною групою повідомлялось про ходу дослідження, та її результат із подальшим порівнянням цих досліджень. Наприкінці лекції проводилося обговорення щодо правильності й доцільності отриманого загального результату, який згодом втілювався в практичну роботу навчального хорового колективу. Лекції з включенням механізмів креативності надали можливість активізувати колективну пізнавально-самостійну діяльність студентів завдяки створеній творчій атмосфері навчальної діяльності, та сприяли розвитку їх інтелектуальних умінь як необхідних для подальшої фахової діяльності. Можливість практичного застосування комп'ютеру та мультимедійного середовища під час пізнавально-самостійної діяльності студентів забезпечувалась у проведенні такого виду лекцій як лекція-конференція, що порівняно зі звичайною лекцією містила проблемні завдання. Етап підготовки до лекцій-конференцій постає як важливий компонент, що в процесі пізнавально-самостійної діяльності студентів включає: практичне застосування комп'ютеру, здійснення пошуку даних в Інтернеті, узагальнення обраних відомостей. Проведення цього виду лекцій передбачає здійснення лектором організації виступів студентів і оцінювання результатів.

Ефективним для формування вмінь майбутніх учителів музики щодо пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа виявилось застосування за модифікованою методикою Ю.Машбіця [185] ***методу включення креативності*** у викладацькій діяльності. Його застосування передбачало: певний досвід роботи студентів із мультимедійними засобами; врахування вимог навчальної програми щодо розроблених вправ; належність знань про індивідуальні особливості кожного студента; врахування особистих здатностей і можливостей учасників експерименту; організацію пошукового процесу. Використання такого методу в навчальному процесі надавало учасникам експерименту можливість розвивати свої природні здібності шляхом активізації навчальної діяльності [166].

Якість виконання музичного твору навчальним хоровим колективом залежить від рівня загальної підготовки студентів, а також їх зацікавленості процесом репетиції. Реалізація цього завдання уможливлювалась за модифікованою методикою М.Кларіна [127] ***методом спільної творчості***, що полягає в залученні студентів до колективної творчої пошукової діяльності. Цей процес здійснюється згідно робочої програми навчального хору, й проходить у декілька етапів у рамках дослідно-експериментальної роботи на заняттях із дисципліни «Хоровий клас та практикум роботи з хором», за представленим взірцем пізнавально-самостійної роботи над хоровим твором. На першому етапі, викладач обирає групу з трьох студентів які мають виконувати такі ролі як «концертмейстер», «теоретик», «інформаційний редактор». За певним хоровим твором, кожен із учасників цієї групи отримує завдання, термін виконання якого було визначено викладачем. Так «концертмейстер» мав оволодіти виконанням хорового твору на музичному інструменті, «теоретичний редактор» - музично-теоретичною частиною; «інформаційний редактор» - забезпечення необхідним навчальним матеріалом. Ці учасники експериментальної групи мали забезпечити загальне уявлення про певний хоровий твір, а решта студентів, які виконували роль «співаків» під керівництвом викладача, оволодівали вокально-технічними труднощами цього хорового твору. Наступний етап, передбачав залучення «помічників» до цього процесу для більш глибинного вивчення даного хорового твору. Так до «концертмейстера» додавався «помічник концертмейстера» з відповідним розподілом ролей, що полягали у відтворенні хорового звучання на музичному інструменті. До «теоретичного редактора» додавалось п’ять помічників які розподіляли ролі згідно взірцю пізнавально-самостійної діяльності над хоровою партитурою. Результат пізнавально-самостійної діяльності студентів над навчальним завданням «помічники» надавали «теоретичному редактору», що вносив корективи до загальної трактовки хорового твору. Водночас, до «інформаційного редактора» додавалось десять «помічників редактора», що здійснювали пошук даних в Інтернеті, й забезпечували наочними фактами. У

процесі сумісної роботи «інформаційного редактора», було отримано загальний практично необхідний результат. Порівняно з цим, викладач із «співаками» працював над загальним звучанням певного твору. Третій етап передбачав загальне обговорення щодо режисури сценарію загальної трактовки висловлення хорового твору, за якою теоретичний матеріал мав ілюструватися хоровим звучанням «концертмейстера», звуко- та відеозаписами. Реалізація цього методу потребувала організації з боку викладача, надання настанов для здійснення пізнавально-самостійної діяльності як за допомогою мультимедійних засобів, так і без них для досягнення загального позитивного результату.

Впровадження методу спільної творчості в навчальній діяльності студентів експериментальної групи потребувало відповідного рівня їх сформованості пізнавальної самостійності. Згідно з виокремленою проблемою була розроблена система методів, практичне застосування якої сприяло формуванню здатності студентів до переконструювання набутих знань, умінь і навичок у залежності від потреб практики.

Для реалізації інтерактивного навчання під час пізнавально-самостійної діяльності студентів за допомогою засобів мультимедіа було модифіковано методику О.Дубасенюк [88] і використано ***ігровий метод навчання***, що дозволяв студентам експериментальної групи брати участь у груповій хоровій імпровізації. Реалізація методу забезпечувалась розподілом ігрових ролей між студентами, що створювали спільну веб-сторінку в Інтернеті на якій зустрічалися під час пізнавально-самостійної діяльності в позааудиторний час. Здійснення гри в мультимедійному середовищі передбачало: створення віртуального хорового колективу (з використанням фотографій учасників експерименту); вибір хорового твору що увійде до віртуального концертного репертуару; відтворення віртуального хорового звучання на основі використання самостійно створеного звукозапису. Виконання цих завдань віртуальної гри потребувало: організації процесу гри; знань комп’ютерних програм; наявності комунікативних, вокально-технічних навичок, а також

уміння роботи з комп'ютером у мультимедійному середовищі які активізувались завдяки усвідомленій уяві студента свого «двійника» до участі в грі. Практичний результат такого усвідомлення – прояв зацікавленості до гри, бажання досягти якісного кінцевого результату. При цьому, важливість створення якісного творчого колективного продукту запобігало поодиноких дій студентів, а навпаки сприяло їх зміцненню як учасників віртуальної гри. У зв'язку з цим, через успішне планування колективних дій та засобів для досягнення мети щодо виконання завдання, в майбутніх учителів музики формувались навички прояву творчості. Студенти почали усвідомлювати труднощі практичної роботи хорового диригента в процесі організації реального хорового колективу. Останнє спонукало студентів до створення певних висновків щодо необхідності розвитку фахових навичок. До того ж, колективна оцінка особистих дій кожного з учасників експерименту сприяла виявленню багатьох недоліків, що в свою чергу дало можливість планування ходи наступної гри.

У ході формування в студентів здатності до переконструювання набутих знань і вмінь у залежності від потреб практики, необхідним постає їх спрямування до концертного виконання хорових творів, що займає особливе місце в підготовці майбутніх учителів музики до фахової діяльності. Відокремлене розуміння майбутніми диригентами кожного хорового твору, часто заважає усвідомити загальний сценарій, який складається з двох і більше музичних творів. ***Методом побудови програми концертного виступу*** за модифікованою методикою З.Софроній [268] в процесі пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, студенти експериментальної групи мали змогу скласти віртуальний сценарій концертного виступу, набути режисерських навичок для усвідомлення вимог щодо закінченого сценарію. Цьому передувало застосування ***методу проектних завдань.*** У ході експерименту необхідним поставало спрямування студентів до набуття навички інтерактивної роботи з комп'ютером, а також із використанням можливостей мультимедійного середовища, що сприяло створенню студентом віртуальних

«концертів» шляхом залучення концертних номерів із Інтернету. Відтак, студенти мали змогу розкрити свій творчий потенціал, на основі усвідомлення взаємозв'язків та взаємообумовленості суміжних концертних номерів, та значення кожного хорового твору як частки загального задуму.

Отже, участь майбутніх учителів музики в процесі виконання певних уривків хорових творів для відеоматеріалів навчального відеопосібника, встановлення партнерських відносин під час виконання певних ролей та функцій, прояв творчості в процесі застосування можливостей засобів мультимедіа й мультимедійного середовища не лише сприяло формуванню їх фахових знань і вмінь, а й вихованню їх критичного погляду на процес і результат власного виконання навчальних дій. Це зорієнтувало студентів до зацікавленості процесом пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, та сприяло активному формуванню їх пізнавальної самостійності. Так створення спеціальних умов сприяло практичному втіленню підготовки нової генерації вчителів високого рівня зі спрямуванням до саморозвитку.

Підсумовуючи необхідно сказати, що на орієнтувально-мотиваційному етапі дослідно-експериментальної роботи застосування методу планування пізнавально-самостійної діяльності в позааудиторний час за допомогою комп'ютеру сприяло складанню кожним учасником експериментальної групи індивідуального плану навчального режиму, за яким чітко встановлювались норми й вимоги щодо пізнавально-самостійної діяльності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа відповідно до його індивідуального рівня розвитку, а також із урахуванням належних побутових умов для здійснення цього процесу. У результаті студент мав змогу систематично закріплювати набуті фахові знання, що слугувало основою для оволодіння ним практичними диригентськими вміннями. У цьому процесі застосування решти методів мало поступовий характер спрямування студента, а саме: до розвитку його комунікативних навичок як користувача міжнародного простору Інтернету; до оволодіння методикою роботи з хоровим колективом.

Другий етап формувального експерименту поставав логічним

продовженням даної експериментальної методики, що передбачала розробку певного відеопосібника. Методика проведення індивідуальних занять засобами мультимедіа включала застосування таких ефективних методів як метод практичного насичення, візуалізації, відсторонення від акустичного пласту, моделювання даними, кодування сприяла не лише розширенню знань студентів про можливості застосування засобів мультимедіа в пізнавально-самостійній діяльності, але й розвитку їх інтелектуальних умінь у цьому процесі. Водночас у рамках дослідно-експериментальної роботи на заняттях із дисципліни «Хоровий клас та практикум роботи з хором» використовувались ефективні методи, а саме: самостійного планування процесу навчальної роботи над хоровим твором; активізації пізнавальної самостійності; цілеспрямованого пошуку. Це сприяло набуттю студентами практичних навичок колективної навчальної роботи. При цьому, кожен студент відчував свою особистісну значимість у даному процесі, необхідність як активного учасника при виконанні навчального завдання. Це постало підґрунтям до введення наступної серії завдань експериментального дослідження, та сприяло усвідомленню студентами нагальних проблем педагогічної діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі.

Під час експериментального дослідження на виконавсько-творчому етапі, завдяки введенню певної серії методів, студенти почали виявляти набуті навички практичної роботи з комп'ютером у процесі творчого виконання навчальних завдань. Завдяки включенню наступної групи завдань із застосуванням таких методів як «Використання механізмів креативності», моделювання ситуацій з використанням засобів мультимедіа, художнього висловлення студенти познайомились із можливими шляхами саморозвитку. Це постало підґрунтям для розвитку творчих можливостей студентів як на індивідуальних заняттях, так і групових. Так через введення певних методів студенти виявляли здатність до самоорганізації та саморегуляції під час пізнавально-самостійної діяльності застосовуючи можливості засобів мультимедіа та мультимедійного середовища.

У результаті проведення формувального експерименту за трьома вказаними етапами нами були виокремлені наступні зміни: зростання рівня фахових знань студентів; діагностування належності практичних навичок застосування комп'ютеру для вдосконалення диригентської техніки; відзначено широку орієнтацію студентів щодо методики активної пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, розвитку інтелектуальних і комунікативних умінь; зафіксовано прагнення до саморозвитку з використанням інструментальної основи комп'ютера; виявлено стійку настанову досягнення найвищого результату в пізнавально-самостійній діяльності; визначено сформованість умінь студентів творчо вирішувати навчальні проблеми при виявленні їх уміння самоорганізації в цьому процесі.

3.3. Аналіз результатів формувального експерименту

Контрольний етап дослідно-експериментальної роботи був спрямований на виявлення ефективності впровадження поетапної методики формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій під час диригентсько-хорового навчання. Метою проведення цього етапу було виявлення рівнів повноти й усвідомлення майбутніми вчителями музики фахових знань, умінь і навичок, сформованості практичних умінь щодо застосування засобів мультимедіа в пізнавально-самостійній діяльності, рівня їх пізнавальної самостійності й активності в ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

Необхідно зазначити, що в дослідно-експериментільному дослідженні приймало участь 77 студентів, з них 24 контрольна група, 53 – експериментальна. Контрольна та експериментальна групи формувалися наступним чином:

– до контрольної групи (КГ) відносилися студенти, що навчалися за традиційною методикою;

– до експериментальної групи (ЕГ) відносилися студенти, що навчалися за розробленою автором методикою.

Для визначення динаміки показників кожного компоненту та рівнів сформованості пізнавальної самостійності досліджуваних, наприкінці 8 семестру зі студентами контрольної та експериментальної груп було проведено підсумкову зрізову контрольну роботу, що складалась із 10 завдань різного рівня складності. За контрольну роботу студенти мали змогу набрати 100 балів. Вимірювання та опрацювання даних здійснювалося за діагностичною методикою констатувального експерименту. Результати підсумкової контрольної роботи в контрольних та експериментальній групах наведено у табл. 3.10.

Таблиця 3.10.

Порівняльний розподіл студентів за отриманими балами підсумкової зрізової контрольної роботи в контрольних та експериментальних групах (формувальний стан експерименту)

Кількість балів	Шкала оцінювання		% студентів			
			КГ		ЕГ	
			студ.	%	студ.	%
1-34	незадовільно	F	0	0	3	5,658
35-39	незадовільно	FX	2	8,33	1	1,886
40-67	задовільно	E	5	20,83	11	20,746
68-74	задовільно	D	6	25,00	10	18,860
75-81	добре	C	4	16,67	12	22,632
82-89	добре	B	5	20,83	11	20,746
90-100	відмінно	A	2	8,33	5	9,430

Гістограми порівняльного розподілу студентів (у відсотках, оскільки маємо різну кількість студентів для контрольної та експериментальної груп) за кількістю набраних балів показані в таблиці 3.10.

Опрацювання результатів експерименту та оцінка ефективності розробленої методики здійснювалась методами математичної статистики [257]. Оскільки задача полягала у виявленні відмінностей при розподілі певної ознаки в процесі порівняння двох емпіричних розподілів, згідно [257, 34] можна скористатись χ^2-критерієм Пірсона. Розрахуємо критерій Пірсона для трьох основних компонентів, що найбільш впливають на пізнавально-самостійну

діяльність засобами мультимедіа: мотиваційно-аналітичний, компетентісно-операційний та творчо-пошуковий компоненти.

χ^2-критерій Пірсона

Критерій χ^2 один з найбільш використаних критеріїв в педагогічних та психологічних дослідженнях, оскільки він дозволяє розв'язувати велику кількість різних задач, та крім цього, вихідні дані для нього можуть бути отримані в довільній шкалі, починаючи зі шкали найменувань.

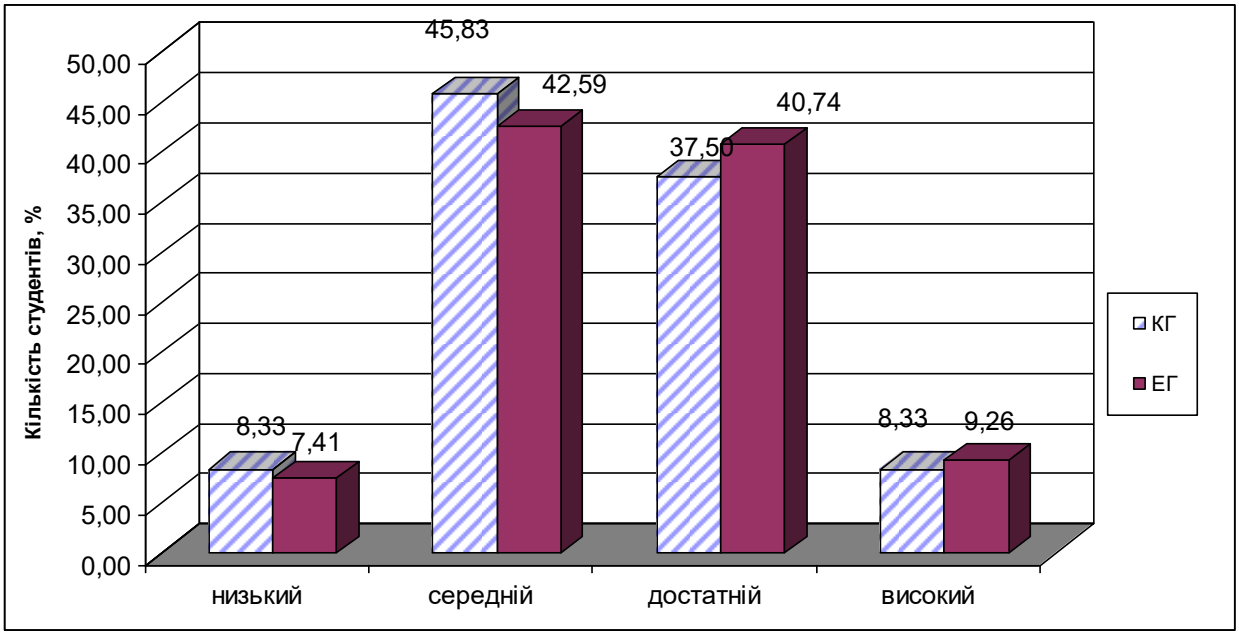

Рис. 3.4. Порівняльний розподіл студентів на етапах формувального експерименту у контрольних та експериментальних групах за набраними балами підсумкового зрізової контрольної роботи

Критерій χ^2 використовується в двох варіантах:

– як розрахунок узгодженості емпіричного розподілу та очікуваного теоретичного; в такому випадку перевіряється гіпотеза H_0 про відсутність різниці між теоретичним та емпіричним розподілом;

– як розрахунок однорідності двох незалежних експериментальних вибірок; в тому випадку якщо перевіряється гіпотеза H_0 про відсутність різниці між двома емпіричними (експериментальними) розподілами.

Критерій побудовано таким чином, що при повному співпаданні експериментального та теоретичного (або двох експериментальних) розподілів

величини $\chi^2=0$ та чим більше розбіжність між розподілами, що зіставляються, тим більша величина емпіричного значення χ^2.

Основна формула за якою відбувається розрахунок наступна:

$$\chi^2_{эмп} = \sum_{i=1}^{k} \frac{(f_э - f_m)^2}{f_m},$$

де, $f_э$ – емпірична частота, f_m – теоретична частота, k – кількість розрядів ознак.

Розрахункова формула критерію для порівняння двох емпіричних розподілів в залежності від виду представлених даних може мати наступний вигляд:

$$\chi^2_{эмп} = \frac{1}{N \cdot M} \sum_{i=1}^{k} \frac{(N \cdot x_i - M \cdot y_i)^2}{x_i + y_i},$$

де N та M – відповідна кількість елементів в першій та другій вибірках. Ці числа можуть співпадати, а можуть бути різними.

Для критерію оцінка рівнів значущості визначається за числом ступенів свободи, яке позначається грецькою літерою v і розраховується за формулою: $v = k\text{-}c\text{-}1$, де k – число елементів у вибірці, c – кількість накладених незалежних умов.

У нашому дослідженні вибірки випадкові і незалежні. Шкалою вимірювань є шкала з C=7 категоріями (1-34, 35-39, 40-67, 68-74, 75-81, 82-89, 90-100), накладено дві незалежні умови. Отже, кількість ступенів свободи $v=C–2–1=4$.

Нульова гіпотеза H_0: ймовірність попадання студентів контрольної (n_1=24) та експериментальної вибірки (n_2=53) в кожну з i (i=0, 1, …, 6) категорій однакова, тобто H_0: $p_{1i}=p_{2i}$ (i=0, 1, …, 6), де p_{1i} – ймовірність оцінювання рівня підготовки учасників контрольної групи на i балів (i=0, 1, …, 6) та p_{2i} – ймовірність оцінювання рівня підготовки експериментальної групи на i балів (i=0, 1, …, 6).

Альтернативна гіпотеза H_1: $p_{1i}\neq p_{2i}$ хоча б для однієї із C категорій.

Значення χ^2 обчислимо за формулою:

$$\chi^2_{эмп} = \frac{1}{N \cdot M} \sum_{i=1}^{k} \frac{(N \cdot x_i - M \cdot y_i)^2}{x_i + y_i}.$$

x_i – кількість учасників контрольної групи, які набрали *i* балів;

y_i – кількість учасників експериментальної групи, які набрали *i* балів.

Результати обчислення статистики вказаних вибірок наведені в табл. 3.11, 3.13., 3.15.

Таблиця 3.11.

Обчислення χ^2 для контрольної та експериментальної груп після формувального експерименту (мотиваційно-аналітичний компонент)

i	x_i	y_i	S_{12i}
0	2	0	5618
1	2	1	2241,333
2	5	4	3173,444
3	8	12	924,8
4	4	17	1829,333
5	2	9	1100
6	1	10	3179
χ^2			**14,20276**

Унаочнення результатів рівнів сформованості мотиваційно-аналітичного компоненту уможливлюють виокремлення різниці за кількістю студентів контрольної та експериментальної груп із високим і низьким рівнем сформованості фахових знань, умінь і навичок, що унаочнено в таблиці 3.12

Таблиця 3.12.

Розподіл студентів КГ і ЕГ за рівнями сформованості показників мотиваційно-аналітичного компоненту після формувального експерименту

Рівні	**Мотиваційно-аналітичний компонент**			
	Контрольні групи (24 студентів)		**Експериментальні групи (53 студентів)**	
	абс.	**%**	**абс.**	**%**
Високий	1	1,299	10	18,860
Середній	19	24,681	42	79,212
Низький	4	5,196	1	1,886

У результаті проведення діагностичних зрізів, спрямованих на виявлення рівнів сформованості показників мотиваційно-аналітичного компоненту пізнавальної самостійності досліджуваних було з’ясовано, що на відміну від контрольних груп, де

якісні показники майже не змінились (у порівнянні з результатами проміжних діагностичних зрізів, проведених після І етапу формувального експерименту), досліджувані експериментальних груп продемонстрували значні позитивні зрушення за рівнями спрямованості мотиваційно-аналітичного компоненту по кожному показнику. Значно зріс рівень вираження критерію міра спрямованості на самовдосконалення у набутті якісних фахових знань у студентів ЕГ. Так, до високого рівня долучились іще 9,430%, що загалом склало 18,860%, середній рівень зріс на 35,834% і становив 79,212%, натомість кількість представників низького рівня знизилась на 45,264% - до 1,886%.

Водночас рівні показників респондентів контрольної групи теж змінились. Так на тлі зменшення респондентів низького рівня з 54,158% до 16,664% спостерігається зменшення високого рівня на 4,164%. Можемо констатувати, що традиційна методика яка застосовувалась у роботі зі студентами певної групи не забезпечує достатній рівень спрямованості студентів на самовдосконалення у набутті якісних фахових знань у ході їх пізнавально-самостійної діяльності, що значно впливає на формування пізнавальної самостійності у процесі диригентсько-хорового навчання.

Зведення результатів діагностування показників мотиваційно-аналітичного компоненту самостійності студентів КГ і ЕГ дали змогу визначити рівні сформованості даного компоненту, що підтвердило позитивність виявлених змін у експериментальних групах.

Порівняльний розподіл студентів після формувального експерименту у контрольних та експериментальних групах (мотиваційно-аналітичний компонент) зображено на рис.3.5.

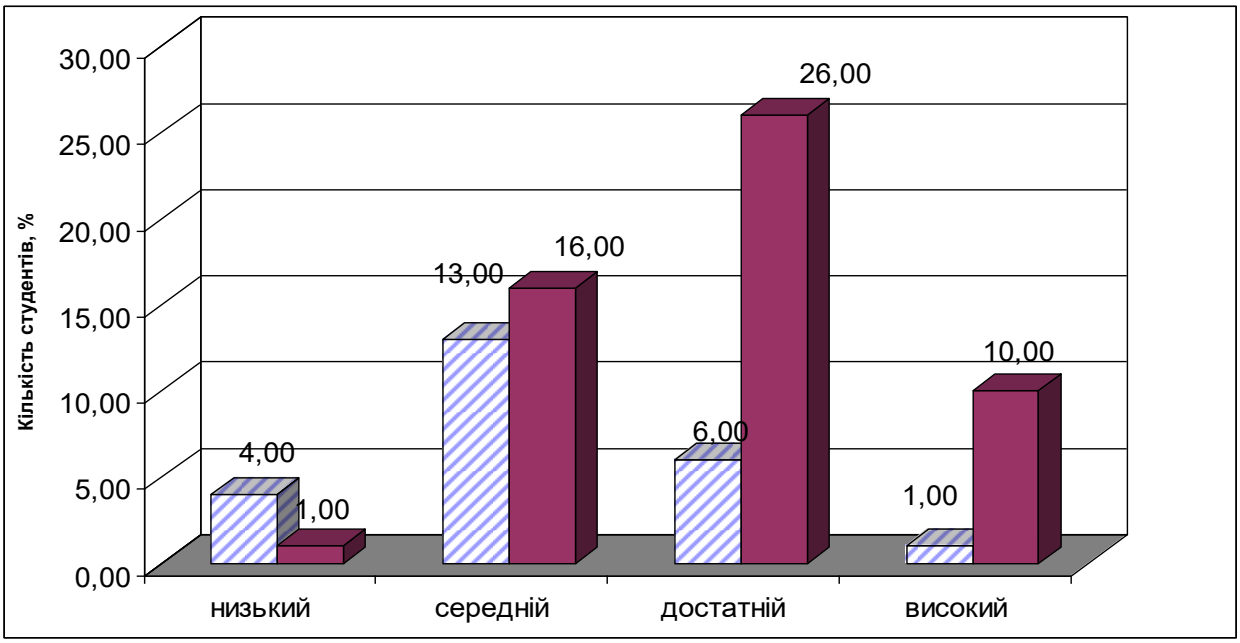

Рис. 3. 5. Порівняльний розподіл студентів після формувального експерименту у контрольних та експериментальних групах (мотиваційно-аналітичний компонент)

Унаочнення результатів рівнів сформованості мотиваційно-аналітичного компоненту висвітлюють різницю за кількістю студентів контрольної та експериментальної груп із високим і низьким рівнем спрямованості до набуття якісних фахових знань, умінь і навичок під час пізнавально-самостійної діяльності. Це підтверджують обчислення, що унаочнено в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13.

Обчислення χ^2 для контрольної та експериментальної груп після формувального експерименту (компетентнісно-операційний компонент)

i	x_i	y_i	S_{12i}
0	1	0	2809
1	2	1	2241,333
2	6	5	3564
3	9	11	2268,45
4	3	18	3549
5	2	12	2366
6	1	6	1183
χ^2			**14,13584**

При виконанні діагностики рівнів сформованості показників компетентісно-операційного компоненту КГ і ЕГ, було виявлене значне підвищення рівнів прояву активності студентів у практичній навчальній роботі під час пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа. Досліджуваних ЕГ із високим рівнем збільшилось на 1,886% що складає 11,316%, середнього збільшилось вдвічі й становить 86,756%. Студентів із низьким рівнем зменшилось на 45,264% що налічує 1 студент – 1,886% від загальної кількості респондентів ЕГ.

У результаті діагностики показників компетентісно-операційного компоненту серед студентів контрольної групи було виявлено позитивну динаміку, проте вона була незначною порівняно зі змінами які відбулись у експериментальній групі.

Таблиця 3.14.

Розподіл студентів КГ і ЕГ за рівнями сформованості показників компетентісно-операційного компоненту після формувального експерименту

Рівні	Компетентісно-операційний компонент			
	Контрольні групи (24 студентів)		Експериментальні групи (53 студентів)	
	абс.	%	абс.	%
Високий	1	4,166	6	11,316
Середній	20	83,320	46	86,756
Низький	3	12,498	1	1,886

Порівняльний розподіл студентів після формувального експерименту у контрольних та експериментальних групах (компетентісно-операційний компонент) зображено на рис.3.6.

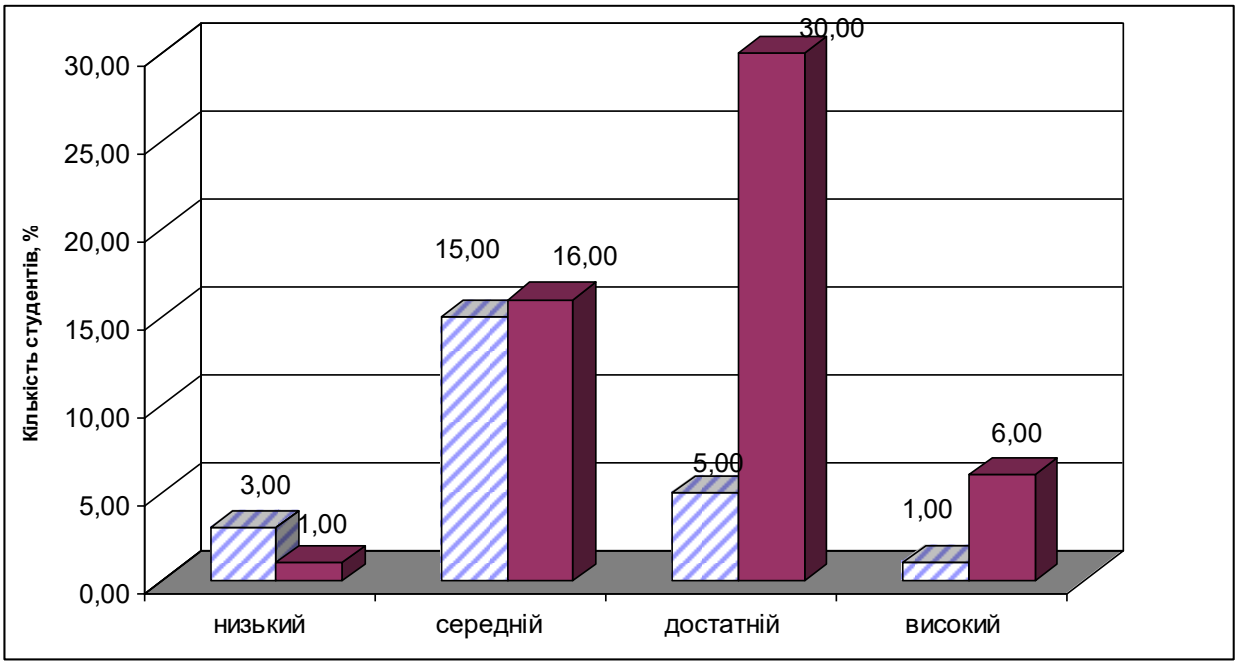

Рис. 3.6. Порівняльний розподіл студентів після формувального експерименту у контрольних та експериментальних групах (компетентнісно-операційний компонент)

У результаті статистичної обробки даних здійснено обчислення x^2 для контрольної та експериментальної груп, що унаочнено в таблиці 3.15.

Таблиця 3.15.

Обчислення χ^2 для контрольної та експериментальної груп після формувального експерименту (творчо-пошуковий компонент)

i	x_i	y_i	S_{12i}
0	0	1	576
1	2	1	2241,333
2	8	6	5600
3	9	10	2956,263
4	3	18	3549
5	2	12	2366
6	0	5	2880
χ^2			**15,85581**

Діагностика сформованості показників творчо-пошукового компоненту пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики здійснювалась під час проведення іспиту з дисципліни «Хорове диригування» із залученням

навчального хорового колективу, для демонстрації студентами художнього висловлення музичного твору за навчальною програмою. У результаті оцінювання даного виду роботи були визначені рівні сформованості навичок емоційного висловлення музичного твору, самореалізації у виконавській діяльності, творчої роботи з виконавським колективом як майбутніх керівників хору. На відміну від респондентів КГ, у яких якісні та кількісні характеристики цього показника майже не змінились при порівнянні з проміжним діагностуванням, у студентів ЕГ було виявлено позитивні зміни.

Порівнюючи результати сформованості творчо-пошукового компоненту пізнавальної самостійності студентів експериментальної групи, можемо констатувати що різниця значень представників ЕГ і КГ у прояві високого рівня становить 9,430% із перевагою студентів ЕГ. До того ж, значно зросла кількість досліджуваних ЕГ що увійшли до середнього рівня, тобто на 43,378% і становить 86,756%. Водночас кількість респондентів із низьким рівнем сформованості творчо-пошукового компоненту зменшилась на 43,378% та становить 3,772%. Дані показники свідчать про чітко виражені зміни щодо рівнів сформованості здатності студентів експериментальної групи до творчих дій в результаті впровадження експериментальної методики, що є відмінним від контрольної групи, студенти якої навчались за традиційною методикою. Результати розподілу студентів КГ і ЕГ за рівнями сформованості творчо-пошукового компоненту тільки детально представлено в таблиці 3.16.

Таблиця 3.16.

Розподіл студентів КГ і ЕГ за рівнями сформованості показників творчо-пошукового компоненту після формувального експерименту

Рівні	Творчо-пошуковий компонент			
	Контрольні групи (24 студентів)		Експериментальні групи (53 студентів)	
	абс.	%	абс.	%
Високий	0	0, 000	5	9,430
Середній	22	91,652	46	86,756
Низький	2	8,332	2	3,772

Порівняльний розподіл студентів після формувального експерименту у контрольних та експериментальних групах (творчо-пошуковий) зображено на рис.3.7.

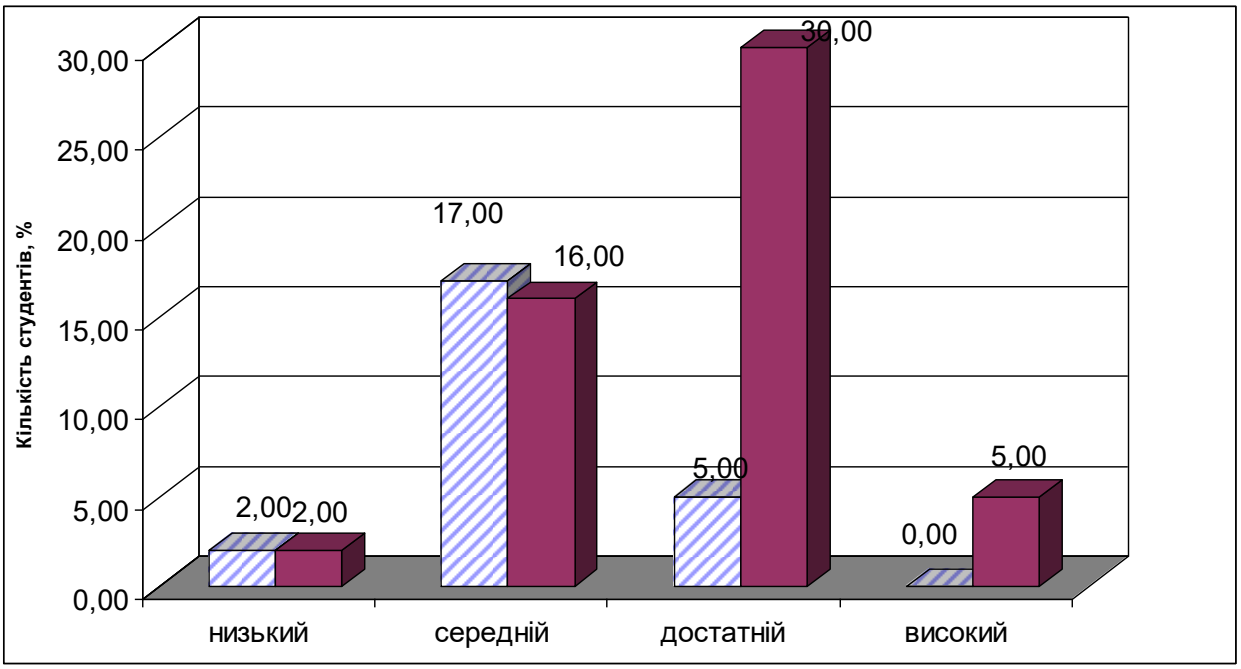

Рис. 3. 7 Порівняльний розподіл студентів після формувального експерименту у контрольних та експериментальних групах (творчо-пошуковий компонент)

Здійснення організації узагальнюючого етапу експерименту передбачало проведення порівняння вихідних і підсумкових результатів, що уможливило обґрунтування щодо ефективності проведеної дослідно-експериментальної роботи.

Порівняння результатів вимірювань показників мотиваційно-аналітичного, компетентісно-операційного, творчо-пошукового компонентів пізнавальної самостійності студентів експериментальної групи дало можливість виявити значну динаміку позитивних змін за всіма рівнями. Високий рівень спрямованої активності студентів до набуття якісних фахових знань, умінь і навичок під час пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа зріс від 9,430% до 13,202%. Динаміка середнього рівня значно зросла, а саме показники зросли на 41,492% і склали 84,870%. Позитивний характер динаміки низького рівня був виражений суттєвим заниженням із 47,150% на початку експерименту, до 1,886% - після формувального експерименту [табл. 3.17].

Таблиця 3.17.

Порівняння динаміки формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики контрольних та експериментальних груп

Динаміка змін у рівнях сформованості пізнавальної самостійності учнів КГ та ЕГ

Рівні	Констатувальний зріз		Контрольний зріз				Підсумковий зріз			
	Студ(77)		КГ (24)		ЕГ (53)		КГ (24)		ЕГ (53)	
	учн	%	учн	%	учн	%	учн	%	учн	%
Низький	52	67,115	13	54,160	25	47,150	3	12,498	1	1,886
Середній	22	29,155	9	37,5	23	43.378	20	83,320	45	84,870
Високий	3	3,752	2	8,33	5	9,430	1	4,166	7	13,202

З таблиці значень χ^2 для рівня значущості α=0,05 і кількості ступенів свободи $v=C-2-1=4$ визначаємо критичне значення статистики χ^2=9,488.

Результати обчислення критерію χ^2 трьох компонентів для експериментальної та контрольної вибірки після проведення формувального експерименту наведено в таблиці 3.18

Таблиця 3.18.

Значення χ^2 для трьох основних компонентів

Компонент	χ^2	χ^2 *при* $\alpha = 0{,}05$	χ^2 *при* $\alpha = 0{,}01$
Мотиваційно-аналітичний	**14,20276**	9,488	13,277
Компетентнісно-операційний	**14,13548**		
Діяльнісно-корекційний	**15,85581**		

З таблиці видно що значення трьох компонентів попадають в зону значущості $\chi^2 > \chi^2_{емпр}$ (рис. 3.8). Це є основою для відхилення нульової гіпотези.

Прийняття альтернативної гіпотези дає підстави стверджувати, що ці вибірки мають статистично значущі відмінності, тобто *запропонована методика використання засобів мультимедіа під час пізнавально-самостійної діяльності студентів сприяє більш ефективному саморозвитку, ніж традиційна.*

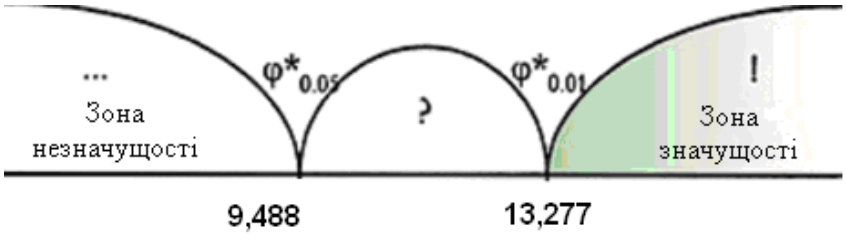

Рис. 3.8. Вісь значущості

Порівняльний аналіз вимірювань показників мотиваційно-аналітичного, компетентісно-операційного, творчо-пошукового компонентів на початку і після проведеного експерименту свідчить, що педагогічний експеримент підтвердив гіпотезу нашого дослідження. Аналіз його результатів демонструє переконливу перевагу експериментального навчання заснованого на поетапному підході до формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики. Виявлена позитивна динаміка зросту рівнів сформованості за кожним компонентом пізнавальної самостійності у студентів експериментальної групи свідчить про доцільність упровадження моделі формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій у процес диригентсько-хорового навчання. Це дає підстави для впровадження авторської методики у практику диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики у системі вищої музично-педагогічної освіти.

Висновки до третього розділу

Організаційно-методичний аналіз дослідження проблеми формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики дозволив дійти таких

висновків:

- результати констатувального експерименту засвідчили переважно низький рівень пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики, основною причиною незадовільного стану сформованості цього феномену виступила відсутність методичного забезпечення формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін;

- ефективність процесу формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики полягає: у здійсненні організації пізнавально-самостійної діяльності студентів засобами мультимедіа; інтегрованому вивченні диригентсько-хорових дисциплін і можливостей сучасної інформаційної техніки; введенням авторського відеопосібника, теоретичну частину якого висвітлено в методичних рекомендаціях «Специфіка організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій», що озброює майбутніх учителів музики теоретико-методологічним тезаурусом щодо проблеми застосування можливостей засобів мультимедіа в процесі пізнавально-самостійної діяльності;

- згідно розробленої моделі проведення формувального експерименту й виокремлених педагогічних умов її забезпечення, поетапна методика формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики містила три взаємообумовлених етапи: орієнтувально-мотиваційний, аналітико-поглиблювальний, виконавсько-творчий. Перший етап – ***орієнтувально-мотиваційний,*** націлений на формування мотиваційно-аналітичного компоненту пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики, та мав на меті в кінцевому результаті сформувати готовність студентів до самостійного оволодіння фаховими знаннями та практичними вміннями. Цей етап здійснювався у процесі вивчення таких дисциплін як «Хорове диригування», «Хоровий клас та практикум роботи з хором», і був націлений на розвиток можливостей студентів до керівництва хоровим колективом, розвиток їх комунікативних здібностей, а також розкриття організаційних здібностей.

Методичне забезпечення здійснювалось завдяки застосуванню системи методів *планування пізнавально-самостійної діяльності в позааудиторний час за допомогою комп'ютеру, організації пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа, аналогій, інтеграції, активного спостереження та поточного коментування*, авторських методів активної пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа. Другий етап – ***аналітико-поглиблювальний*** був підпорядкований формуванню компетентісно-операційного компоненту пізнавальної самостійності, й мав на меті сформувати операційну форму пізнавальної самостійності яка забезпечує позитивні зрушення самостійності студентів у ході їх пізнавально-самостійної діяльності. Практичне втілення даного етапу здійснювалось у процесі вивчення практичних дисциплін «Хоровий клас та практикум роботи з хором», «Хорове диригування», та навчального відеопосібника. Розроблена система методів формування пізнавальної самостійності на аналітико-поглиблювальному етапі забезпечувала розвиток аналітичних умінь студентів у процесі сприйняття й роботи з даними засобами мультимедіа (методи відсторонення від акустичного пласту хорового твору та моделювання даними), емоційного насичення (метод візуалізації), усвідомлення змістовності відомостей (метод цілеспрямованої активізації пізнавальної самостійності), вироблення вмінь студентів саморегуляції в процесі застосування засобів мультимедіа (метод рольових ігор). Для ефективного формування пізнавальної самостійності студентів на даному етапі експериментальної методики актуального значення набуває проведення індивідуальних занять із використанням засобів мультимедіа з дисципліни «Хорове диригування», та групових занять із дисципліни «Хоровий клас та практикум роботи з хором», де студенти здійснювали пізнавально-самостійну діяльність як під контролем викладача, так і в позааудиторний час. Третій етап – ***виконавсько-творчий*** був спрямований на формування творчо-пошукового компоненту пізнавальної самостійності студентів, а також поступове засвоєння ними творчої навчальної роботи за допомогою засобів мультимедіа під час пізнавально-самостійної діяльності. Сукупність методів

виконавсько-творчого етапу було підпорядковано формуванню післяопераційної форми пізнавальної самостійності студентів, яка характеризується здатністю виконавця до саморозвитку на результатах пізнавально-самостійної діяльності до і після її закінчення. Впровадження методики третього етапу здійснювалось на основі дисциплін «Хорове диригування», «Хоровий клас та практикум роботи з хором», й забезпечувалось системою методів *емоційно-змістовного аналізу засобів мультимедіа, творчого пошуку даних, моделювання ситуацій засобами мультимедіа, проектних завдань;*

- статична обробка результатів підсумкового контрольного діагностування сформованості пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій дозволили здійснити розподіл студентів контрольної та експериментальної груп за певними компонентами на три рівні: низький, середній, високий. Низький рівень сформованості пізнавальної пізнавальної самостійності зафіксовано в контрольній групі у 3,897% студентів, у експериментальній - 1,732%, середній у контрольній групі склав 26,413%, в експериментальній - 58,022% студентів, високий рівень у контрольній групі становить 0,866%, в експериментальній виявлено в 9,093% досліджуваних;

- порівняльний аналіз результатів дослідження дозволив виявити позитивну динаміку сформованості рівнів пізнавальної самостійності студентів експериментальної групи, що свідчить про доцільність впровадження моделі формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій у процес вивчення диригентсько-хорових дисциплін, а також про ефективність запропонованої методики;

- перевірка ефективності поетапної методики формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики засобом статистичних методів опрацювання даних свідчить про її ефективність.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [27],[28], [30],[32], [34].

ВИСНОВКИ

1. Унаслідок вивчення та аналізу наукової літератури встановлено, що пізнавальна самостійність вчителя музики є послідовним, динамічним процесом, який вбирає організаційно-процесуальну та особистісну структури, що є взаємопов'язаними та взаємообумовленими. У результаті дослідження було розкрито значення засобів мультимедіа в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики, а також окреслено підходи до певного ракурсу диригентсько-хорового навчання такі як систематичний, технологічний, діяльнісно-творчий.

2. Визначено принципи фахової підготовки студентів у ході вивчення диригентсько-хорових дисциплін, а саме: принцип опори на теоретичні засади підготовки фахівців із музичного мистецтва; принцип поєднання синтезу результатів комп'ютерного навчання з практикою навчального середовища; принципу акмеологічної спрямованості мобільності майбутніх учителів музики з проекцією в фахову діяльність. Здійснено функціональний аналіз фахової діяльності вчителя музики, що передбачає таку їх класифікацію як інформаційно-оцінювальна, формувальна, корекційна, прогностична, пошуково-дослідницька.

3. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій передбачало розробку компонентної структури, що вбирає мотиваційно-аналітичний, компетентісно-операційний, творчо-пошуковий компоненти. Це уможливило визначення критеріїв та показників за якими відбувалося вимірювання компонентів, і розподіл студентів за певними рівнями (високий, середній, низький).

4. Розробка поетапної методики формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій відбувалася відповідно даній компонентній структурі у перебігу таких етапів педагогічної роботи: орієнтувально-мотиваційного, аналітико-діяльнісного, виконавсько-творчого. На кожному з етапів передбачалося застосування

розроблених нами методів педагогічної роботи: інтерактивної роботи студентів засобами мультимедіа в процесі пізнавально-самостійної діяльності, метод взірця, метод пояснення, метод сугестивного впливу засобами мультимедіа з проекцією в фахову діяльність майбутнього вчителя музики, метод створення творчого продукту.

5. Результати проведення формувального експерименту засвідчили дієвість та ефективність розробленої методики. На підґрунті порівняльного аналізу статистичних даних у контрольній та експериментальних групах зафіксовано динаміку зростання показників сформованості пізнавальної самостійності студентів експериментальної групи в процесі застосування мультимедійних засобів, а отже доведено результативність експериментальної роботи відповідно розробленої поетапної методики формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій.

6. До розробленого відеопосібника видано методичні рекомендації та розроблено спецкурс «Специфіка організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій» для викладачів ВНЗ, майбутніх учителів музики, вчителів-практиків. Основну увагу зосереджено на змісті, умовах, структурних компонентах, рівнях сформованості у студентів пізнавальної самостійності під час пізнавально-самостійної діяльності засобами мультимедіа. Розкрито особливості методики формування у майбутніх учителів музики означеного феномену з використанням наочних відеоматеріалів.

7. Подальше наше дослідження у цьому напрямі буде присвячене вивченню нових досягнень сучасної техніки, розробці інтерактивних технологій навчання в процесі підготовки майбутніх учителів музики до фахової діяльності, наповненню новим змістом пізнавально-самостійної діяльності студентів під час диригентсько-хорового навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин Д. Б. Музыкально-педагогические технологии учителя музыки : учеб. пособие / Д. Б. Абдуллин, Е. В. Николаева. – М. : Прометей, 2005. – 232 с.
2. Акмалдінова О. М. Про організацію самостійної роботи студентів вузу при навчанні англійської наукової мови / О. М. Акмалдінова, О. О. Письменна // Проблеми вищої школи : науково-методичний збірник. – К. : Вища школа, 1994. – Вип. 79. – С. 81–87.
3. Алексеева Л. П. Преподавательские кадры: состояние и проблемы профессиональной компетентности / Л. П. Алексеева, Н. С. Шаблыгина. – М. : НИИВО, 1994. – 141 с.
4. Алексєєва М. І. Мотиви навчання учнів / М. І. Алексєєва. – К. : Радянська школа, 1974. – 187 с.
5. Алексюк А. Н. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения / А. Н. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. И. Пидкасистый и др. – К. : ИСИО, 1993. – 336 с.
6. Арановский М. Музыкальный текст: структура и свойства / М. Арановский. – М., 1998. – 343 с.
7. Архангельский С. И. Педагогика высшей школы и развитие понятий высшего образования / С. И. Архангельский // Понятийный аппарат педагогики и образования : сб. науч. тр. / отв. ред. Е. В. Ткаченко. – Екатеринбург, 1996. – Вып. 2. – С. 238–247.
8. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки : кн. для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
9. Афанасьев Ю. Н. Проблемы создания новой информационной среды РГГУ / Ю. Н. Афанасьев, М. Ш. Цаленко // Гуманитарные науки и новые информационные технологии. – М., 1993. – Вып. 1. – С. 4–11.
10. Ахмедов Т. И. Практическая психотерапия: внушение, гипноз, медитация / Т. И. Ахметов. – М. : АСТ ; Харьков : Торсинг, 2005. – 447 с.
11. Байкова Л. А. Педагогическое мастерство и педагогические технологии :

учеб. пособие для вузов / Л. А. Байкова. – 3-е изд.. и доп. – М. : Пед. о-во России, 2000. – 257 с.

12. Балабан О. А. Комп’ютерне навчання на уроках музики в школі / О. А. Балабан // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 64–65.
13. Барбина Е. С. Формирование педагогического мастерства учителя в системе непрерывного педагогического образования / Е. С. Барбина. – К. : Вища школа, 1997. – 152 с.
14. Баренбойм Л. Путь к музицированию : исследование / Л. Баренбойм. – Изд. 2-е, доп. – Л. : Сов. композитор, 1979. – 352 с.
15. Безбородова Л. А. Дирижирование : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. №2119 «Музыка». – М. : Просвещение, 1985. – 176 с.
16. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критерия качества усвоения знаний / В. П. Беспалько // Сов. педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52–59.
17. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – С. 48–61.
18. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – Воронеж, 1977. – 204 с.
19. Беспалько В. П. Теория учебника : Дидактический аспект / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1988. – 160 с.
20. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д. Б. Богоявленская. – Ростов-на-Дону, 1983. – 156 с.
21. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребёнка / Л. И. Божович // Изучение мотивации поведения детей и подростков. – М. : Педагогика, 1972. – С. 31–42.
22. Бойко Д. Н. Исследование бессознательного для построения систем искусственного интеллекта : депонированная статья / Д. Н. Бойко. – М., 2002. – 59 с.
23. Бойко Н. І. Організація самостійної роботи студентів навчальних закладів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій : автореф.

дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Іванівна Бойко. – К., 2007. – 23 с.

24. Болдина Е. Творческая природа музыкального исполнительства : автореф. дис. … канд. искусствоведения / Е. Болдина. – К., 1986. – 21 с.
25. Бондаренко А. В. Формування навичок хорового диригування в професійній підготовці майбутнього вчителя музики у вищих навчальних закладах/А. В. Бондаренко//Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць/гол. ред.-проф. Буряк В. К.- Кривий Ріг: КДПУ, 2009.-Вип.25.-596с. с.70-79
26. Бондаренко А. В. Теоретичні та методичні передумови застосування мультимедійних засобів навчання в професійній підготовці майбутнього вчителя музики/А. В. Бондаренко//Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць-Вип.26: Мистецька освіта в Україні(теорія, методи, технології)/редкол.:- В. К. Буряк (гол.ред.) та ін.-Кривий Ріг: КДПУ, 2009.-427с. С.55-62
27. Бондаренко А. В. Використання можливостей сучасної інформаційної техніки як новий напрямок розвитку майбутнього вчителя музики у вищій школі/А. В. Бондаренко//Стратегія розвитку України у глобальному середовищі/ Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 17-19 листопада 2010р. - Сімферополь:ВіТроПринт, 2010.-324. С.237-241
28. Бондаренко А. В. Шляхи моделювання професійної діяльності майбутнього вчителя музики мультимедійними засобами навчання/А. В. Бондаренко//Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць-Вип.30: Мистецька освіта в Україні(теорія, методи, технології)/редкол.:-В. К. Буряк (гол.ред.) та ін.-Кривий Ріг: КДПУ, 2010.-473с. С. 216-222
29. Бондаренко А. В. Інтерактивні технології в контексті професійної підготовки майбутніх учителів музики засобами мультимедіа/А. В. Бондаренко//Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини/[ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань: ПП Жовтий, 2011.-Випуск 36.-301с. - С. 83-87

30. Бондаренко А. В. Механізми застосування мультимедійних засобів навчання у професійній підготовці майбутнього вчителя музики/А. В. Бондаренко//Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької/[за ред.. О. М. Отич]. – Чернівці:Зелена Буковина, 2010.-412с. С.373-378.
31. Бондаренко А. В. Роль графічного символу в процесі підготовки майбутнього вчителя музики до професійної діяльності /А. В. Бондаренко// «Развитие научных исследований' 2010»: Материалы шестой международной научно-пректической конференции, г. Полтава, 22-24 ноября 2010 г.:-Полтава: Изд-во «ІнтерГрафіка», 2010.-Т.10.-140с. с.23-27
32. Бондаренко А.В. Діагностика проявів самостійності майбутнього вчителя музики засобами мультимедіа/А.В. Бондаренко// Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка №17 (218), Ч.ІІ, 2011-208с. С.18-23
33. Бондаренко А.В. Критерії оцінювання фахової діяльності майбутнього вчителя музики/А.В. Бондаренко//Наукові записки: [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; укл. Л. Л. Макаренко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011.- Випуск ХСІХ (99).-276с.- (Серія педагогічні та історичні науки). С. 3 – 7
34. Бондаренко А.В. Етапи формування самостійності майбутніхучителів музики засобами мультимедіа/ А.В. Бондаренко//Педагогіка та психологія: збірник наукових праць Чернівецького державного педагогічного університету – Чернівці, 2012.-Випуск 619.-301с. - С.16-24
35. Бондаренко А. В. Специфіка організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики з використанням мультимедійних технологій : методичні рекомендації для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів / Анжеліка Володимирівна Бондаренко. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2011. – 164 с.
36. Бородкин Л. И. Историческая информатика в СССР/России: ретроспектива,

состояние, перспективы / Л. И. Бородкин // История и компьютер : Новые информационные технологии в исторических исследованиях и образовании. – М., 1993. – С. 251–273.

37. Бочкин А. И. Методика преподавания информатики : учеб. пособие / А. И. Бочкин. – Минск : Высш. шк., 1998. – 431 с.
38. Брушлинский А. Б. Субъект: мышление, учение, воображение : Избр. психол. труды / А. Б. Брушлинский. – М. : Институт практ. психологии ; Воронеж : НПО «Модэк», 1996. – 390 с.
39. Бунеева Е. В. Организация самостоятельной работы студентов / Е. В. Бунеева // Русский язык в школе. – 1989. – № 4. – С. 109–112.
40. Буринский В. М. Самостійна робота як засіб удосконалення графічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання» / В. М. Буринский. – К., 2001. – 20 с.
41. Бурназова В. В. Методичні засади розвитку виконавської самостійності студентів музично-педагогічних факультетів у процесі інструментальної підготовки : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання / В. В. Бурназова. – К., 2010. – 20 с.
42. Буряк В. Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів / В. Буряк // Вища школа. – 2008. – № 5. – С. 10–27.
43. Буряк В. К. Самостійна робота з книгою / В. К. Буряк. – К. : Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с. – (Сер. 7 «Педагогічна», № 9).
44. Буряк В. К. Урок в старших класах / В. К. Буряк, Д. Д. Беришвили. – Тбилиси, 1990. – 157 с.
45. Буряк В. К. Самостоятельная работа учащихся на уроках физики / В. К. Буряк. – М. : Прометей, 1991. – 17 с.
46. Буряк В. К. Самостоятельная работа учащихся : книга для учителя / В. К. Буряк. – М. : Просвещение, 1984. – 64 с.
47. Буряк В. К. Теория и практика самостоятельной учебной работы школьников : автореф. дис. … д-ра пед. наук. – Тбилиси, 1986. – 35 с.

48. Буряк В. К. Функции учителя и учащихся в самостоятельной деятельности на уроке / В. К. Буряк // Активизация учебно-познавательной деятельности : межвуз. сб. науч. труд. – Л., 1985. – С. 85–92.
49. Ванжа Н. В. Самостоятельная работа студентов экономических специальностей в процессе изучения математических дисциплин в высших учебных заведениях : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – Теория и методика музыкального обучения / Н. В. Ванжа. – Полтава. 2003. – 20 с.
50. Вейнгартнер Ф. Дирижер / Ф. Вейнгартнер // Дирижерское исполнительство. Практика. История. Эстетика / сост. Л. М. Гинзбург. – М. : Музыка, 1975. – С. 182–193.
51. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь ; ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
52. Велихов Е. П. Новая информационная технология / Е. П. Велихов // Информатика и образование. – 1986. – № 1. – С. 20.
53. Вергунова В. С. Емоційно-мотиваційний компонент у структурі ціннісного ставлення майбутнього вчителя до музичного мистецтва / В. С. Вергунова // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам’яті професора О. П. Рудницької / за ред. О. М. Отич. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – 412 с.
54. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В. К. Вилюнас. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 288 с.
55. Виступ Міністра освіти і науки України, Президента АПН України, академіка НАН України В. Кременя на ювілейній сесії АПН «Філософія освіти XXI століття» // Освіта України. – 2002. – № 102–103 (28 грудня). – С. 6–7.
56. Витухновская А. А. Система подготовки специалистов в области информатизации начального образования / А. А. Витухновская // Информатика и образование. – 2003. – № 5. – С. 90–96.
57. Віаніс-Трофіменко К. Б. Професійна компетентність вчителя як необхідна умова сучасного навчального процесу / К. Б. Віаніс-Трофіменко //

Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. 38. – С. 233–236.

58. Воробьёва В. В. К вопросу об использовании компьютерных программ в учебно-воспитательном процессе начальной школы / В. В. Воробьёва // Новые подходы к пониманию сущности развивающего обучения : материалы региональной науч.-метод. конф. – БНІ, 2001. – С. 20–26.
59. Выготский Л. С. Психология развития как феномен культуры. Избран. псих. труды / под ред. М. Г. Ярошевского. – М., 1996. – 512 с.
60. Гальперин П. Я. Зависимость обучения от типа ориентировочной деятельности / П. Я. Гальперин, Н. Ф. Талызина. – М., 1968. – 238 с.
61. Ганжела С. І. Формування пізнавальної самостійності учнів основної школи в навчанні геометрії з використанням інформаційних технологій : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / С. І. Ганжела. – Київ, 2010. – 20 с.
62. Гарунов М. Г. Самостоятельная работа студентов : Материалы лекций, прочитанных в Политехн. музее на фак. новых методов и средств обучения / М. Г. Гарунов, П. И. Пидкасистый. – М. : Знание, 1978. – 35 с.
63. Гарунов М. Г. Совершенствование внеаудиторной самостоятельной работы студентов – важнейшее условие эффективной подготовки специалиста / М. Г. Гарунов, П. И. Пидкасистый // Содержание и методы профессионального воспитания студентов. – Тюмень, 1981. – С. 38–53.
64. Гаценко М. Ш. Инновационные технологи в процессе преподавания иностранного языка. / М. Ш. Гаценко, Ю. А. Халкова // Научные записки НГУЭУ, 2007. – Вып. 4. – С. 19–21.
65. Глинский Б. А. Моделирование как метод научного исследования (Гносеологический анализ) / Б. А. Глинский, Б. С. Гряков, Б. С. Дынин, Е. П. Никитин. – М. : МГУ, 1965. – 248 с.
66. Глинский М. Очерки по истории дирижерского искусства / М. Глинский // Музыкальный современник. – 1916. – Кн. 3. – 124 с.
67. Головко Л. Л. Формування досвіду самостійної діяльності студентів вищої

сільськогосподарської школи : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. Л. Головко. – К., 2000. – 20 с.

68. Гончаренко С. Зміст загальної освіти її гуманітаризація / С. Гончаренко ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
69. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устинович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
70. Горемичкін А. І. Шляхи і перехрестя комп'ютеризації у сфері педагогіки / А. І. Горемичкін // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць. – К. : НПУ, 2004. – Вип. 1(6). – С. 240–246.
71. Гречаник Н. І. Самостійність як головна умова творчої самореалізації майбутнього вчителя музики / Н. І. Гречаник // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – Кн. 6. – С. 10–13.
72. Григорьева Л. А. Шахматное моделирование как образовательная технология / Л. А. Григорьева // Школьные технологии. – 2004. – № 4. – С. 187–193.
73. Гузій Н. В. Критерії, показники та рівні сформованості основ професіоналізму майбутнього педагога / Н. В. Гузій // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць / редкол. О. Г. Мороз, Н. В. Гузій та інші. – К. : НПУ, 2007. – Вип. 61(16). – С. 11–20.
74. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К. : Освіта України, 2006. – 365 с.
75. Гуревич Р. С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця як невід'ємна складова сучасної професійної освіти / Р. С. Гуревич // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і

перспективи : збірник наукових праць / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 354–359.

76. Давидов М. А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності / М. А. Давидов. – К. : Вид-во «Музична Україна», 2004. – 290 с.
77. Дайри Н. Г. О некоторых связях самостоятельной работы учащихся с работой по усвоению готовых знаний / Н. Г. Дайри // Формирование направленности личности школьника. – Владимир, 1975. – С. 18–27.
78. Дайри Н. Г. О сущности самостоятельной работы учащихся / Н. Г. Дайри // Народное образование. – 1963. – № 5. – С. 29–34.
79. Дайри Н. Г. Об эффективности самостоятельной работы старшеклассников на уроке истории : инструктивно-методические указания / Н. Г. Дайри. – М. : Из-во Академии пед. наук, 1969. – 95 с.
80. Даль В. Толковый словарь живого великого языка : в 4 т. – М. : Изд-во «Русский язык», 1991. – Т. 1. – 699 с. ; Т. 2. – 779 с. ; Т. 4. – 683 с.
81. Данилов М. А. Взаимодействие деятельности учителя и самостоятельной работы студентов в процессе изучения нового материала / М. А. Данилов // Об условиях развития познавательной самостоятельности и активности учащихся на уроках. – Казань, 1963. – С. 38–46.
82. Декер-Фойгт Г.-Г. Введение в музыкотерапию / Г.-Г. Декер-Фойгт. – СПб. : Питер, 2003. – 208 с.
83. Дети и библиотеки в меняющейся медиасреде / В. П. Чудинова, Е. И. Голубева, А. И. Михайлова и др. – М. : Школ. б-ка, 2004. – 336 с. – (Профессионал. б-ка школ. библиотекаря. – Сер. 1. – Вып. 3–4).
84. Джуринский А. Н. История педагогики / Александр Наумович Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 432 с.
85. Дилтс Р. Моделирование с помощью НЛП / Р. Дилтс. – СПб. : Питер, 2000. – 163 с.
86. Дмитренко Т. О. Системний аналіз педагогічної технології / Т. О. Дмитренко // Напрями наукових досліджень кафедри педагогіки : збірник наукових праць / за ред. В. І. Лозової. – Харків : ХДПУ, 1997. –

С. 67–70.

87. Довгань О. В. Методика формування готовності майбутніх естрадних співаків до вокально-педагогічної діяльності : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / О. В. Довгань. – К., 2010. – 20 с.
88. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутніх вчителів до педагогічної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк, Т. А. Семенюк, О. Є. Антонов. – Житомир : Житомирський державний педагогічний університет, 2003. – 192 с.
89. Дудніченко Н. В. Ділова гра як одна з форм методичної роботи з розвитку творчого стилю діяльності педагога / Н. В. Дудніченко // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2004. – Вип. 8. – С. 180–186.
90. Дункер К. Структура и динамика процессов решения задач (о процессах решения практических проблем) / К.Дункер // Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. В. Петухова. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – С. 258–268.
91. Дусавицкий А. К. Мотивы учебной деятельности студентов / А. К. Дусавицкий. – Харьков, 1987. – 54 с.
92. Дюдіна І. А. Нова парадигма освіти і самостійна робота студентів / І. А. Дюдіна // Розвиток наукових досліджень – 2010 : Матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 22–24 листопада 2010 р. – Полтава : Вид-во «Інтерграфіка», 2010. – Т. 10. – С. 65–67.
93. Дьяченко М. И. Краткий психологический словарь: личность, образование, самообразование, профессия / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн. : Народная асвета, 1998. – 400 с.
94. Дьяченко М.И/ Психологический словарь – справочник/ Дьяченко М.И., Кандыбович Л.Л. – Мн.: Харвест, 2004.-576с.
95. Елканов С.Б. Основы профессионального воспитания будущего учителя.-М.:Просвещение, 1989.-198с.

96. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б. П. Есипов. – М. : Государственное учебно-педагогическое издательство Мин-ва просвещения РСФСР, 1961. – 239 с.
97. Євдокимов О. В. Нові педагогічні технології організації навчання студентів : автореф. дис. … к-та пед. наук. : 13.00.01 / О. В. Євдокимов. – Харків, 1997. – 16 с.
98. Євдокімов В. І. Організація самостійної роботи студентів з педагогіки навчальний посібник / В. І. Євдокімов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш, В. В. Луценко. – Х. : ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, 2000. – 160 с.
99. Єник Д. К. Виконавська надійність митців музичного мистецтва: концептуальний аспект / Д. К. Єник // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія / за наук. ред. А. В. Козир. – Вид. 2, доп. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 402 с.
100. Жарова Л. В. Учить самостоятельности : книга для учителя / Л. В. Жарова. – М. : Просвещение, 1993. – 205 с.
101. Жарова Л. В. Организация самостоятельной учебно-познавательной деятельности учащихся / Л. В. Жарова. – Л. : ЛРУ, 1986. – 79 с.
102. Завалко К. В. Індивідуальність педагога-скрипаля як чинник розвитку особистості студента / К. В. Завалко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць. – К. : НПУ, 2004. – Вип. 1(6). – С. 246–248.
103. Заика Е. В. Психологические вопросы организации самостоятельной работы студентов в вузе : учеб. пособие / Е. В. Заика. – Х. : ХГУ, 1991. – 128 с.
104. Зайцева А. В. Педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / А. В. Зайцева. – К., 2007. – 20 с.
105. Запорожец А. В. Избранные психологические труды : в 2-х т. / А. В. Запорожец. – Т. 1 : Психическое развитие ребёнка. – М., 1986. –

320 с.

106. Зимняя И. Я. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. Я. Зимняя. – Изд. 2, доп., испр. и перераб. – М. : Логос, 2001. – 384 с.
107. Зоренко І. С. Ігрове навчання на заняттях з іноземної мови як складова професійно-педагогічного становлення майбутнього вчителя / І. С. Зоренко // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – Вип. 30. – С. 114–117.
108. Зубчанинов В. Г. Организация и планирование самостоятельной работы студентов вуза / В. Г. Зубчанинов // Современная высшая школа. – 1983. – № 2. – С. 69–78.
109. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 11–58.
110. Иванов-Радкевич А. О воспитании дирижера / А. Иванов-Радкевич. – М., 1977. – 78 с.
111. Ильин В. С. Мотивация и мотивы / В. С. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
112. История европейской культуры : учебное пособие / авт. сост. А. В. Пустовит. – К. : МАУП, 2002. – 344 с.
113. История педагогики : учебное пособие для педагогических университетов / под ред. академика РАО А. И. Пискунова. – Ч. 2 : С XVII в. до середины XX в. – М. : ТЦ «Сфера», 1997. – 304 с.
114. История педагогики : учебное пособие для педагогических университетов / под ред. академика РАО А. И. Пискунова. – Ч. 2 : От зарождения воспитания в первобытном обществе до середины XVII в. – М. : ТЦ «Сфера», 1997. – 192 с.
115. История философии : в 4-х т. / под ред. М. А. Дынника [и др.]. – Т. 1 / [Б. М. Кедров, М. Т. Иовчук, М. А. Дынник и др.]. – М. : Акад. наук СССР, 1957. – 711 с.

116. Інтернет для третього сектору : підруч. для НУО / Інтерньюз Україна ; Р. Безпальча та ін. – К., 2003. – 171 с.
117. Історія педагогіки : навч.-метод. посіб. / Т. С. Гаміна, А. Б. Рацул, А. Л. Турчак ; за ред. А. Б. Рацула. – Ч. 1 : Історія зарубіжної педагогіки Кіровоград : ТОВ «Імекс», 2003. – 132 с.
118. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание. Избранные статьи / М. С. Каган. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1991. –384 с.
119. Казачков С. Дирижерский аппарат и его постановка / С. Казачков. – М., 1967. – 111 с.
120. Калашников А. Н. Использование технических средств обучения в процессе формирования готовности школьников к самообразованию : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / А. Н. Калашников. – Волгоград, 1979. – 19 с.
121. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество.- М.: Педагогика, 1990.-144с.
122. Канерштейн М. М. Вопросы дирижирования : учеб. пособие для музык. вузов / М. М. Канерштейн. – М. : Музыка, 1965. – 220 с.
123. Кан-Шпейер Р. Руководство по дирижированию / Р. Кан-Шпейер // Дирижерское исполнительство. – М., 1976. – С. 280–311.
124. Катеруша О. В. Критерії та рівні активізації пізнавальної діяльності студентів / О. В. Катеруша // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 25. – С. 94–100.
125. Каяліна С. В. Розвиток пізнавальної самостійності учнів засобами комп’ютерної техніки на уроках хімії : автореф. дис. … канд. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / С. В. Каяліна. – К., 2004 – 20 с.
126. Кедрович Г. Теория и практика использования компьютерных технологий в общеобразовательных и профессиональных учебных заведениях Польши / Г. Кедрович ; пер. с пол. Г. А. Цисовской. – К. : Вища школа, 2001. – 355 с.

127. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игр, дискуссии. Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин ; Международная ассоциация «Развивающее обучение». – М. ; Рига : Пед. центр «Эксперимент», 1998. – 176 с.
128. Кларин М. В. Развитие «педагогической технологии» и проблемы теории обучения / М. В. Кларин, Б. И. Коротяев // Советская педагогика. – 1987. – № 4. – С. 117–122.
129. Князян М. О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика : монографія / М. О. Князян. – Ізмаїл : Сміл, 2006. – 242 с.
130. Коваль Н. С. Способы руководства самостоятельной работой поискового характера в начальных классах : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. С. Коваль. – К., 1980. – 19 с.
131. Ковальчук М. Б. Комп’ютерно-орієнтована методика узагальнення і систематизації знань та вмінь в процесі навчання учнів геометрії : автореф. дис. … канд. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання / М. Б. Ковальчук. – Вінниця, 2005. – 20 с.
132. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов / В. А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – 172 с.
133. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и её информационно-методическое обеспечение : учеб. пособие / В. А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – 248 с.
134. Козаков В. А. Теория и методика самостоятельной работы студентов : автореф. дис. … д-ра пед. наук / В. А. Козаков. – К., 1991. – 44 с.
135. Козир А. Акмеоспрямовані стратегії формування фахової майстерності майбутнього вчителя музики / А. В. Козир // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія / за наук. ред. А. В. Козир. – Вид. 2, доповн. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 56-92.
136. Козир А. В. Рейтингова технологія оцінювання основ фахової майстерності

викладачів мистецьких дисциплін / А. В. Козир // Педагогічні науки : зб. наук. праць. Сум. держ. пед. ун-ту імені А. Макаренка : у 2-х ч. – Суми : СДПУ, 2005. – Ч. 2. – С. 62–70.

137. Козир А. В. Рефлексивне спрямування фахової підготовки викладачів мистецьких дисциплін / А. В. Козир // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької / за ред. О. М. Отич. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 177–179.
138. Козир А. В. Акмеологічний підхід до формування професійної майстерності вчителя музики / А. В. Козир // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г.М. Падалки : колективна монографія / за наук. ред. А. В. Козир. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 62–63.
139. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : монографія / А. В. Козир. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 380 с.
140. Козир А. В. Теорія та практика формування професійної майстерності вчителів музики в системі багаторівневої освіти : автореф. … д-ра пед. наук / А. В. Козир. – К., 2009. – 44 с.
141. Козир А. В. Формирование стиля педагогического руководства хоровым коллективом (на материале музыкально-педагогических факультетов педагогических институтов) : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / А. В. Козир. – К., 1987. – 20 с.
142. Колесса Н. Ф. Основы техники дирижирования / Н. Ф. Колесса. – К. : Музична Україна, 1981. – 207 с.
143. Коломієць Н. А. Дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.09 / Н. А. Коломієць. – К., 2009. – 20 с.
144. Коломієць А. М. Комп'ютерно-орієнтовані технології навчання в підготовці вчителів початкових класів / А. М. Коломієць // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи :

збірник наукових праць / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 479–483.

145. Компьютерная технология обучения : словарь-справочник. – К. : Наукова думка, 1992. – С. 515–523.
146. Кондрашин К. Мир дирижера / К. Кондрашин. – Л. : Музыка, 1976. – 189 с.
147. Кондрашова Л. В. Структурування педагогічного знання в процесі підготовки майбутніх учителів / Л. В. Кондрашова // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – Вип. 15. – С. 3-16.
148. Кондрашова Л. В. Процесс обучения в высшей школе / Л. В. Кондрашова. – Кривой Рог, 2000. – 218 с.
149. Кондрашова Л. В. Гармонізація інтелектуального та емоційного факторів навчання у забезпеченні якості освіти учнів / Л. В. Кондрашова. – Кривий Ріг, 2008. – 274 с.
150. Коношевський Л. Л. Дослідження особливостей застосування комп'ютерної техніки в навчальному процесі педвузу (на матеріалі курсу фізики) : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / Л. Л. Коношевський. – К., 1996. – 21 с.
151. Кордуєлл М. Психология А-Я: Словарь-справочник/Пер.с англ. К.С. Ткаченко - М..: Фанр-Пресс, 2000.-448с.
152. Коротеева О. С. Развития новых методов обучения на базе информационных технологий / О. С. Коротеева, Л. В. Хорева // Электронный учебно-методический журнал СПбГУЭиФ [Электронный ресурс]. – 20.09.2006. – Режим доступа: http://ejournal.fi nec.ru/view/?id=5.
153. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г. М. Швецова-Водка, Г. М. Сілкова, Л. О. Черепуха та ін. ; наук. ред. і авт. вступ. ст. Г. М. Швецова-Водка. – К. : Кн. палата України, 1998. – 116 с.
154. Костенко Л. В. До проблем и формування самостійності студентів у процесі диригентсько-хорової підготовки в умовах упровадження КМС /

Л. В. Костенко, Л. Ю. Шумська // Вісник ЛНУ Імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 7 (218). – Ч. ІІ. – С. 78–85.

155. Кочергин А. Н. Моделирование мышления / А. Н. Кочергин. – М. : Наука, 1969. – 564 с.
156. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – К., 2003. – № 1. – С. 6–16.
157. Крицький В. М. Педагогічні проблеми сучасної музично-виконавської підготовки студентів мистецьких спеціальностей / В. М. Крицький // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія / за наук. ред. А. В. Козир. – Вид. 2, доповн. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 199-203.
158. Кувшинов С. В. Компьютерные сети и гуманитарные науки: исторический аспект / С. В. Кувшинов // Философские науки. – 2008. – № 7. – С. 108–126.
159. Куненко Л. О. Концептуальні підходи до музичної освіти в школах різних типів / Л. О. Куненко // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія / за наук. ред. А. В. Козир. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 223 – 225.
160. Куприянов М., Околелов О. Дидактический инструментарий новых образовательных технологий / М. Куприянов, О. Околелов // Высшее образование в России. – 2001. – № 1. – С. 124–126.
161. Кустовський С. М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / С. М. Кустовський. – Вінниця, 2005. – 20 с.
162. Кухарев Н. В. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества / Н. В. Кухарев, В. С. Решетько. – Мозырь, 1998. – 98 с.
163. Лаврентьєва О. Використання інтерактивних методів навчання у підготовці майбутніх вчителів до педагогічної взаємодії з учнями / О. Лаврентьєва // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – Вип. 15. – 498 с.

164. Латыгина Н. Электронные учебники как инновационная технология / Н. Латыгина // Імідж сучасного педагога : Науково-практичний освітньо-популярний часопис / Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка ; Полтавський обласний інститут післядипломної освіти ім. М. В. Остроградського. – 2003. – Вип. 5–6. – С. 136–139.
165. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
166. Лещенко М. П. Теоретико-методичні основи педагогічної майстерності викладача професійної школи в умовах сучасного соціуму / М. П. Лещенко // Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти : монографія / Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, М. П. Лещенко та ін. – К., 2009. – С. 62–82.
167. Лінь Хай. Методичні засади диригентсько-хорової підготовки студентів до роботи в школах Китаю та України : автореф. … дис. канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання / Лінь Хай. – К., 2007. – 20 с.
168. Лінь Хай. Структура підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з дитячими хоровими колективами / Лінь Хай // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія / за наук. ред. А. В. Козир. – Вид. 2, доповн. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 334 - 342.
169. Ліпська С. Л. Методичні засади удосконалення музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання / С. Л. Ліпська. – К., 2007. – 20 с.
170. Ліщинська Л. Інформаційні комп’ютерні технології у безперервній освіті / Л. Б. Ліщинська // Імідж сучасного педагога : Науково-практичний освітньо-популярний часопис / Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка ; Полтавський обласний інститут післядипломної освіти ім. М. В. Остроградського. – Полтава, 2003. – № 5–6. – С. 131–134.
171. Лозова В. І. Стратегічні питання сучасної дидактики / В. І. Лозова // Шлях

освіти. – 2003. – № 2. – С. 11–16.

172. Лозовецька В. Т. Підготовка фахівців переробних галузей виробництва в умовах сучасної технологічної діяльності / В. Т. Лозовецька // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : збірник наукових праць / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 396–403.
173. Лувсанцэрэнгийн Э. Особенности формирования профессиональной познавательной самостоятельности у студентов : автореф. дис. … канд. пед. наук / Лувсанцэрэнгийн Энэбиш. – М., 1989. – 16 с.
174. Луценко В. В. Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / В. В. Луценко. – Харків, 2002. – 20 с.
175. Лында А. С. Самостоятельная работа и самоконтроль в учебной деятельности старших школьников : методическое пособие / А. С. Лында. – М. : Московский областной педагогический институт им. Н. К. Крупской, 1972. – 159 с.
176. Ляшенко О. Д. Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх учителів музики : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / О. Д. Ляшенко. – К., 2001. – 20 с.
177. Ма Цзюнь. Формування вокального слуху майбутнього вчителя музики : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / Ма Цзюнь. – К., 2011. – 21 с.
178. Малько Н. Основы техники дирижирования / Н. Малько. – М. ; Л., 1965. – 219 с.
179. Мартинюк М. В. Методика використання національних музичних традицій у процесі навчання предметів художньо-естетичного циклу : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / М. В. Мартинюк. – К., 2011. – 20 с.
180. Маруфенко О. В. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та

методика музичного навчання / О. В. Маруфенко. – Суми, 2006. – 20 с.

181. Марченко А. А. Використання сучасних інформаційних технологій як засобу вдосконалення формування професійної компетентності художника-педагога / А. А. Марченко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – Вип. 18 : Мистецько-педагогічна освіта. – Ч. 1.– С. 272–278.
182. Марчик В. І. Мотивація студентів до занять фізичними вправами в процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів / В. І. Марчик, В. І. Карпов // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – Вип. 30. – С. 74–77.
183. Маслоу А. Самоактуализация : пер. с анг / А. Маслоу // Психология личности : тексты. – М. : МГУ, 1982. – С. 108–117.
184. Махмутов М. И. Теория и практика проблемного обучения / М. И. Махмутов. – Казань : Татарск. книж. изд-во, 1972. – 551 с.
185. Машбіць Ю. І. Основи нових інформаційних технологій навчання : посібник / Ю. І. Машбіць, О. О. Гокунь, М. І. Жалдак, О. Ю. Комісаров, Н. В. Морзе. – К., 1997. – 278 с.
186. Медушевский В. Концепция духовно-нравственного воспитания средствами искусства / В. Медушевский. – М., 2001. – 35 с.
187. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навчальний посібник / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко та ін. ; за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. – К., 2003. – 323 с.
188. Методы организации самостоятельной работы студентов университета : сб. науч. трудов / отв. Ред. Н. А. Кодиграб ; Кубан. гос. ун-т. – Краснодар, 1987. – 108 с.
189. Микитюк І. А. Роль вчителя як суб’єкта педагогічної культури / І. А. Микитюк // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 26 :

Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології). – С. 242–245.

190. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / М. А. Михаськова. – Київ, 2007. – 20 с.
191. Мичковська В. Р. Формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / В. Р. Мичковська. – Хмельницький, 2004. – 19 с.
192. Мищенко С. В. Планирование – организация – контроль: самостоятельная работа студентов / С. В. Мищенко, В. И. Попов, Л. Г. Ткачёв // Вестник высшей школы. – 1986. – № 6. – С. 37–39.
193. Могилев А. В. Информатика / А. В. Могилев, Н. И. Пак, Е. К. Хеннер. – М. : ACADEMA, 1999. – 298 с.
194. Моклюк М. О. Методика використання елементів дистанційних технологій у процесі навчання фізики в загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / М. О. Моклюк. – К., 2009. – 19 с.
195. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навчальний посібник / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпенко. – К., 1997. – 168 с.
196. Москалюк А. Интернет 2001 / А. Москалюк // Компьютерные ведомости. – 2001. – № 2. – С. 9.
197. Мультимедиа / под ред. А. И. Петренко. – К. : Торгово-издательское бюро BHV, 1994. – 272 с.
198. Насонова Н. Практика та перспективи використання комп’ютерних технологій та Інтернет в навчальному процесі при вивченні іноземної мови / Н. Насонова // Internet – Education – Science – 2008. New Informational and Computer Technologies in Education and Science : електронне наукове видання матеріалів конференції. – Вінниця, 2008. – С. 117–119. – http://conf.vntu.edu.ua/ies/

2008/txt/nasonova_internet_v_vyvchenni_inozemnoyi_movy.pdf

199. Науменко С. И. Учебная программа и методические рекомендации к курсу «Психология музыкальной деятельности» / С. И. Науменко. – К. : КГПИ, 1988. – 20 с.
200. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2004. – № 29 (18 липня).
201. Невмержицька О. В. Розвиток творчої особистості майбутнього педагога / О. В. Невмержицька // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 25. – С. 24 – 28.
202. Нечаєва Л. В. Розвиток професіоналізму майбутніх вчителів мистецьких дисциплін в контексті модернізації сучасної освіти / Л. В. Нечаєва // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наук. праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – Вип. 16 : Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології). – Ч. 1 – С. 352 – 360.
203. Никифорова Е. С. Психологическое обеспечение профессиональной деятельности / Е. С. Никифорова. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 1991. – 151 с.
204. Нильсон О. А. Теория и практика самостоятельной работы учащихся. Исследование роли самостоятельной работы учащихся в учебном процессе и её эффективности при использовании рабочих тетрадей в школах Эстонской ССР / О. А. Нильсон. – Таллин : Валгус, 1976. – 280 с.
205. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології : навчальний посібник / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Вид. центр «Просвіта» ; Пошук.-вид. агентство «Книга Пам’яті України», 2000. – 368 с.
206. Новикова Н. В. Формування пізнавального інтересу підлітків на уроках музики засобами мультимедійних технологій : автореф. дис. … канд. пед. наук. : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / Н. В. Новикова. – К., 2011. – 20 с.
207. Нор Е. Ф. Технология организации групповой учебной деятельности / Е. Ф. Нор. – Николаев, 1998. – 75 с.

208. Обучение школьников приемам самостоятельной работы (на материале математики, русского языка, истории) / под ред. М. А. Данилова и Б. П. Есипова. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1963. – 176 с.
209. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія : монографія / В. Ф. Орлов ; заг. ред. І. А. Зязюна. – К. : Наукова думка, 2003. – 262 с.
210. Освітні технології : навчально-методичний посібник / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; заг. ред. О. М. Пєхоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
211. Основи навчально-методичного забезпечення дисциплін навчального плану / Н. М. Ушакова, В. І. Павенко, Є. М. Воронова, І. Ю. Бондар. – К. : КДТЕУ, 1997. – 89 с.
212. Островська Т. В. Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до хорової роботи в школі / Т. В. Островська, С. П. Федорищева // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки / відп. за вип. О. М. Пономарьова. – Луганськ, 2011. – Вип. 7 (218). – Ч. 2. – С. 110–115.
213. Падалка Г. М. Музична освіта в Україні: концептуальні аспекти / Г. М. Падалка // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія / за наук. ред. А. В. Козир. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 21 – 55.
214. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
215. Парфентьєва І. П. Формування рефлексії у майбутніх учителів музики в процесі вивчення української хорової духовної музики : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / І. П. Парфентьєва. – К., 2010. – 21 с.
216. Педагогическая энциклопедия. Под ред. Н.А.Каирова, Ф.Н. Петрова.-Изд-во «Сов. энциклопедия» 1965.-Т.1., Т.4.,-911с., 831с.
217. Педагогические технологии : учебное пособие для студентов

педагогических специальностей / под общ. ред. В. С. Кукушина. – Ростов-н/Д : Издательский центр «Март», 2002. – 320 с. – (Серия «Педагогическое образование»).

218. Педагогическое мастерство и педагогические технологии : учебное пособие / под ред. Л. К. Гребенкиной, Л. А. Байковой. – 3-е изд, испр. и доп. – М. : Педагогическое общество России, 2001. – 256 с.
219. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъектности. – Ростов-н/Д, 1996.
220. Петухова А. А. Формирование умений студентов в ознакомительном чтении с использованием компьютерной программы (на материале немецкого языка в неязыковом вузе) : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / А. А. Петухова. – Таганрог, 2001. – 170 с.
221. Пидкасистый П. И. Самостоятельная деятельность учащихся. Дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения и творчества / П. И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1972. – 126 с.
222. Пидкасистый П. И. Процесс и структура самостоятельной деятельности в обучении : автореф. дис. … д-ра пед. наук / П. И. Пидкасистый. – М., 1963. – 36 с.
223. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. Теоретико-экспериментальное исследование / П. И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1980. – 240 с.
224. Пидкасистый П. И. Компьютерные технологии в системе дистанционного обучения / П. И. Пидкасистый, О. Б. Тыщенко // Педагогика. – 2000. – № 5. – С. 9.
225. Питюков В. Ю. Основы педагогической технологии : учебно-метод. Пособие / В. Ю. Питюков. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Гном и Д, 2001. – 192 с.
226. Пігров К. Керування хором / К. Пігров. – К. : Мистецтво, 1956. – 180 с.
227. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навчальний посібник / за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пєхоти. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. – 240 с.

228. Познавательные процессы: ощущение, восприятие / под ред. А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова, В. П. Заиченко. – М. : Педагогика, 1982. – С. 336.

229. Попова І. І. Особливості організації самостійної роботи студентів із загальнохудожніх дисциплін у системі підготовки дизайнерів / І. І. Попова // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 26 : Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології). – С. 290–294.

230. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ ст. / О. В. Попова ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ОВС, 2001. – 256 с.

231. Посохова І. С. Система моніторингу в інженерно-педагогічному вищому навчальному закладі / І. С. Посохова, О. О. Авер'янова // Новий колегіум. – 2003. – № 1. – С. 19–21.

232. Посохова І. С. Організація самостійної роботи слухачів ІПО/ І. С. Посохова, О. Б. Колісник // Організація навчального процесу в умовах післядипломної освіти : збірник наук. праць. – Х. : ХДПУ, 2002. – С. 46–48.

233. Практикум з педагогіки / заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк, проф. А. В. Іванченка. – Житомир : Житомирський держ. пед. університет, 2003. – 483 с.

234. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

235. Про Національну програму інформатизації. Закон України від 4.02.1998 р. № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27/28. – Ст. 181.

236. Прокопенко І. Ф. Педагогічна технологія / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Х. : Основа, 1995. – 105 с.

237. Рабочая книга практического психолога : пособие для специалистов, работающих с персоналом / под ред. А. А. Бодалева, А. А. Деркача, Л. Г. Лаптева. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2002. – 640 с.

238. Ражников В.Г. Диалоги о музыкальной педагогике.-М.: Цапи, 1994.-143с.
239. Рейзенкінд Т. Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті : монографія / Т. Й. Рейзенкінд. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – 640 с.
240. Рейзенкинд Т. Й. Методика использования учебных кинофрагментов в профессиональной подготовке учителя музыки : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. Й. Рейзенкинд. – М., 1986. – 19 с.
241. Рейзенкінд Т. Й. Педагогічні технології у контексті професійної підготовки / Т. Й. Рейзенкінд // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – Вип. 15. – С. 153 – 166.
242. Рибніков О. М. Принципи реалізації компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів музики з використанням цифрового інструментарію / О. М. Рибніков // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам’яті професора О. П. Рудницької / за ред. О. М. Отич. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 394 – 399.
243. Романова Г. М. Індивідуально-типологічні та дидактичні чинники результативності самостійної роботи студентів економічних університетів : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.09 / Г. М. Романова. – К., 2003. – 20 с.
244. Романова Л. А. Некоторые аспекты применения компьютерных технологий в процессе изучения дисциплины «Техника графики» / Л. А. Романова // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – Вип. 18 : Мистецько-педагогічна освіта. – Ч. 2. – С. 318–324.
245. Ростовська І. О. Методичні основи формування творчої самостійності студентів у класі фортепіано / О. І. Ростовська // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки / відп. за вип. О. М. Пономарьова. – Луганськ, 2011. – Вип. 7 (218). – Ч. 2. – С. 139–144.

246. Ростовська І. О. Формування мотивації учіння гри на фортепіано: підсумки теоретико-експериментального дослідження / І. О. Ростовська // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія / за наук. ред. А. В. Козир. – Вид. 2, доповн. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 203 – 211.
247. Ростовська І. О. Формування мотивації музичної діяльності учня як педагогічна проблема / І. О. Ростовська // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької / за ред. О. М. Отич. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 260 – 262.
248. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1973. – 423 с.
249. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2000. – 705 с.
250. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
251. Самітов В. Психотехніка як джерело нових емоцій. Музичне мистецтв і культура / В. Самітов // Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської державної музичної академії імені А. В. Нежданової. – Одесса : Друкарський дім, 2005. – Вип. 6 / гол. ред. О. В. Сокол. – Ч. 2. – С. 305–313.
252. Самойленко А. Музыковедение и методология гуманитарного знания. Проблема диалога : монография / А. Самойленко. – Одесса : Астропринт, 2002. – 244 с.
253. Саунова Ю. О. Емоційний фактор навчання учнів: зміст, структура та значення у забезпеченні якості освіти / Ю. О. Саунова // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 25. – С. 492–499.
254. Секрет І. В. Інтелектуальні здібності та мотивація досягнення у структурі професійної компетентності у світлі зарубіжних досліджень / І. В. Секрет // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред.

проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 25. – С. 466-477

255. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность» / В. А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – 521 с.
256. Сергеєва Л. М. Управління індикаторно-інструментальним оцінюванням ефективності діяльності професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Сергєєва // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – Вип. 30. – С. 78–85.
257. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2003. – 350 с.
258. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.
259. Сисоєва С. О. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоєва. – К. : Віпол, 2001. – 502 с.
260. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя музики до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоєва. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
261. Сичивица О. М. Методы и формы научного познания / О. М. Сичивица. – М. : Высшая школа, 1972. – 95 с.
262. Сластенин В. А. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 576 с.
263. Словарь иностранных слов. – М. : Русский язык, 1989. – 624 с.
264. Смагло Н. С. Сучасні аспекти розвитку творчої особистості / Н. С. Смагло // Дайджест педагогічних ідей та технологій. – 2002. – № 3. – С. 32–35.
265. Собко Р. М. Використання комп'ютера у професійному навчанні / Р. М. Собко // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : збірник наукових праць / за редакцією І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 431–435.
266. Советский энциклопедический словарь / научно-ред. совет А. М. Прохоров

(пред.) и др. – М. : Советская Энциклопедия, 1981. – 1600 с.

267. Солсо Р. Когнитивная психология. – СПб. : Питер, 2002. – 592 с.
268. Софроній З.В. Формування виконавської уваги майбутніх учителів музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін/З.В. Софроний// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблема: зб.наук. пр./ Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін.-Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер» 2009.-Вип.21.- с.515-520
269. Стефаненко П. В. Дистанційне навчання у вищій школі : монографія / П. В. Стефаненко. – Донецьк :Дон НТУ, 2002. – 400 с.
270. Сулейманова З. Р. Внедрение инновационных технологий в процесс преподавания иностранных языков в инженерно-педагогических вузах / З. Р. Сулейманова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія» : зб. статей. – Ялта : РВВКГУ, 2009. – Вип. 22. – Ч. 2. – С. 82–87.
271. Сусь Б. А. Дидактичні та методичні основи активізації самостійної діяльності студентів (курсантів) при різних формах занять з фізики : навчально-методичний посібник / Б. А. Сусь. – К. : КВІУЗ, 1996. – 196 с.
272. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинський. – К., 1981. – 382 с.
273. Сучасний тлумачний психологічний словник / за ред. В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2007. – 640 с.
274. Талызина Н. Ф. Пути разработки профиля специалиста / Н. Ф. Талызина. – Саратов : СГУ, 1987. – 173 с.
275. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний (психологические основы) / Н. Ф. Талызина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 345 с.
276. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навчальний посібник : у 2 ч. / заг. ред. д-ра пед. наук О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомирський державний педагогічний університет, 2001. – 276 с.

277. Ткачова Н. П. Професійна підготовка майбутнього вчителя музики в умовах педагогічної практики / Н. П. Ткачова // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької / за ред. О. М. Отич. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 130 – 135.
278. Топчієва І. О. Підготовка майбутніх учителів музики в процесі евристичного навчання / І. О. Топчієва // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької / за ред. О. М. Отич. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 135 - 137.
279. Трегубов И. И. Улучшаем организацию самостоятельных занятий / И. И. Трегубов // Вестник высшей школы. – 1984. – № 1. – С. 57–58.
280. Тукало М. Д. Мультимедійні системи навчання як новий методологічний засіб інтерактивного навчання на уроках хімії // Інформаційні технології і засоби навчання : електронне наукове фахове видання. – 2007. – Вип. 3(4). – http://www.ime.edu-ua.net/em4/emg.html.
281. Тыщенко О. Диалог компьютера и студента / О. Тыщенко // Высшее образование в России. – 2000. – № 6. – С. 120–123.
282. Урбанский Р. Е. Комплексный подход к организации и управлению самостоятельной работой студентов / Р. Е. Урбанский, В. И. Иванов // Проблемы высшей школы : научно-метод. сборник. – К. : Вища школа, 1991. – Вип. 74. – С. 72–75.
283. Усова А. В. Самостоятельная работа учащихся по физике в средней школе / А. В. Усова, З. А. Волгородская. – М. : Просвещение, 1981. – 158 с.
284. Фарутіна О. В. Використання ПЕОМ як засобу інтенсифікації навчального процесу / О. В. Фарутіна, С. В. Жогло // Науково-методичне забезпечення діяльності професійної школи. – Ч. 1. – К., 1994. – С. 145–148.
285. Филипчук М. С. Методика підготовки майбутніх учителів музики до керівництва естрадними колективами у позашкільній роботі : автореф. дис. … канд. пед. наук. : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

/ М. С. Филипчук. – К., 2010. – 20 с.

286. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. Ф. Кораблёва, В. А. Лутченко. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 576 с.
287. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1987. – 590 с.
288. Філософія педагогічної майстерності : збірник наукових праць / редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін. – К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 380 с.
289. Філософія : підручник / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний ; за ред. Г. Я. Заїченка та ін. – К., 1995. – 455 с.
290. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навч.-метод. посіб. для студ. вищих пед. закл. освіти / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 168 с.
291. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К. : Вид. центр «Академія», 2000. – 544 с.
292. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. Л. Скипор, Г. А. Стародубова. – М. : Школ. б-ка, 2002. – 288 с. – (Проф. б-ка школ. библиотекаря).
293. Форостенко Н. В. Роль комп’ютерних технологій у художньо-естетичному розвитку особистості учнів професійно-технічних навчальних закладів / Н. В. Форостенко // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : збірник наукових праць / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 244–247.
294. Фуллан М. Сили змін: вимірювання глибини освітніх реформ. /Майкл Фуллан [перек. з англ. Г.Шиян, Р.Шиян]. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с.
295. Харченко П. В. Підготовка майбутнього педагога-музиканта до професійного саморозвитку / П. В. Харченко // Професійно-художня освіта України : зб. наук. праць. – К. ; Черкаси : Вид-во «Черкаський ЦНТЕІ», 2003. – Вип. 2. – С. 240–246.
296. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб.

пособие для вузов / Д. В. Чернилевский. – М. : Юнити-ДАНА, 2002. – 437 с.

297. Черных В. П. Організація самостійної роботи у сучасних фармацевтичній освіті / В. П. Черных // Управління сучасним вищим навчальним закладам : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Харків, 7–8.10.2002 р / М-во освіти і науки України. – Харків, 2002. – С. 141–143.
298. Чжань Хуань. Методика формування творчої інтерсуб'єктної взаємодії вчителя музики з дитячим вокально-хоровим колективом : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / Чжань Хуань. – К., 2011. – 20 с.
299. Шамова Т. М. Активизация учения школьников / Т. М. Шамова. – М., 1982. – 208 с.
300. Шауро О. Досвід використання комп'ютерних технологій в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики / О. Шауро // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 « Теорія і методика мистецької освіти» : збірник наукових праць. – К. : НПУ, 2004. – Вип. 1(6). – С. 165–169.
301. Шевченко В. Нейронные сети / В. Шевченко // Компьютерное обозрение. – 1996. – № 46(70). – С. 15–17.
302. Шерман М. І. Комп'ютерно-інформаційна підготовка майбутніх юристів: теорія і практика : монографія / М. І. Шерман. – К. : Вища школа, 2004. – 192 с.
303. Шимко І. М. Організація самостійної роботи студентів / І. М. Шимко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. – Харків : ХДПУ, 1998. – Вип. 8–9. – С. 45–50.
304. Шимко І. М. Форми керівництва і контролю самостійної роботи студентів / І. М. Шимко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. – Харків : ХДПУ, 1998. – Вип. 8–9. – С. 42–45.

305. Шишкіна Н. О. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. О. Шишкіна. – Харків, 2003. – 20 с.
306. Шишкіна Н.О. Ситуативні вправи і ділові ігри – як засоби формування творчої активності та самостійності студентів/Н.О.Шишкіна// Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб.наук праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини – К.: Наук.світ, 2002.-Випуск4.-с.53-62
307. Штепа В. В. Використання сучасних персональних комп'ютерів на уроках музики / В. В. Штепа // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 3. – С. 97–98.
308. Шумська Л. Ю. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів при вивченні творів великої форми в класі хорового диригування / Л. Ю. Шумська // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки / відп. за вип. О. М. Пономарьова. – Луганськ, 2011. – Вип. 7 (218). – Ч. 2. – С. 189–195.
309. Щолокова О. П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя / О. П. Щолокова. – К., 1996. – 172 с.
310. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1971. – 351 с.
311. Щурова Н. Е. Педагогическая технология / Н. Е. Щурова. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 224 с.
312. Эйзенштейн С. М. Вертикальный монтаж / С. М. Эйзенштейн // Избранные произведения : в 6 т. – Т. 2. – М. : Искусство, 1964. – С. 241–262.
313. Эйзенштейн С. М. Избранные сочинения : в 6 т. / С. М. Эйзенштейн. –Т. 5. – М. : Искусство, 1971. – 336 с.
314. Энциклопедический словарь / гл. ред. Б. А. Введенский. – Т. 1. – М., 1953. – 718 с.
315. Энциклопедический словарь / гл. ред. Б. А. Введенский. – Т. 3. – М., 1953. – 698 с.

316. Энциклопедический словарь. – М. : Гос. науч. изд-во «Большая советская энциклопедия», 1954.-712с.
317. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник / Василь Васильович Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
318. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня : методичні поради / автор-упор. Л. А. Пономаренко. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України» ; Вид-во «Толока», 2005. – 80 с.
319. Ямпольський И. М. Давид Ойстрах / И. М. Ямпольский. – М. : Музыка, 1968. – 144 с.
320. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика.-К.: Партнер, 1997.-193с.
321. Senge P. The Fifth Discipline, New York, Doubleday. - 1990. – P. 95-146.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкети застосовані у педагогічному експерименті.

Додаток А.1

Шановні студенти!

Ми звертаємось до вас із проханням оцінити перелічені нижче можливості застосування комп'ютерних технологій у процесі пізнавально-самостійної діяльності. За **5 бальною шкалою**, за ступенем їх важливості.

Здобуті дані допоможуть нам ефективно організувати пізнавально-самостійну роботу майбутніх учителів музики засобами мультимедіа.

1. Багатоваріантність навчання. - бал
2. Змінювати трансляцію. - бал
3. Комфортний режим роботи. - бал
4. Поєднання оцифрованого джерела. - бал
5. Багатоаспектна довідкова інформація. - бал
6. Надсилати й отримувати дані. - бал
7. Зберігати та працювати на одному носії з різними типами даних - бал
8. Здійснення навчання в нерегламентованих умовах. - бал
9. Створення власного продукту. - бал
10. Ознайомлення з різними типами навчальних програм - бал
11. Моделювання штучним інтелектом. - бал

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Додаток А.2

Шановні студенти!

Ми звертаємось до вас із проханням оцінити необхідні якості навчального відеоматеріалу, що на ваш погляд, є важливим для ефективного впровадження до пізнавально-самостійної роботи майбутніх учителів музики засобами мультимедіа, за **10 бальною шкалою.**

1.Відповідність навчальному процесу. - бал

2. Програмність. - бал

3. Здатність утримувати увагу. - бал

4.Спонукати до саморозвитку. - бал

5.Цікаве оформлення. - бал

6. Нестандартна подача відомостей. - бал

7.Оригінальне розв’язування завдань. - бал

8.Інформаційна насиченість. - бал

9. Узгодженість з практичними проблемами. - бал

10. Будова за принципом інтерактивності. - бал

11. Лаконічність. - бал

12. Евристичність (подання нового матеріалу настільки зрозуміло, щоб нові знання мали підґрунтя для свідомого засвоєння) . - бал

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Додаток А.3

Шановні студенти!

Ми звертаємось до вас із проханням оцінити причини, що, на ваш погляд, мають спонукати студента до самостійної роботи засобами мультимедіа, за **5 бальною шкалою**.

Здобуті відомості допоможуть нам в удосконаленні навчального процесу.

1. Інтерес до новітньої сучасної техніки. - бал
2. Прагнення розширити свої знання. - бал
3. Необхідність підвищення власної компетентності як майбутнього вчителя музики. - бал
4. Створити умови практичної творчої реалізації добутих фахових знань, умінь та навичок. - бал
5. Прагнення до самоосвіти. - бал
6. Необхідність підготовки до заліку, семінару, іспиту. - бал
7. Можливість проведення власного експерименту. - бал
8. Входження до світу досягнень новітніх сучасних технологій. - бал
9. Отримання різних шляхів одержання необхідної інформації - бал

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Додаток А.4

Шановні студенти!

Ваші відповіді допоможуть нам найбільш ефективно спроектувати навчальну діяльність студентів.

1. Чи вважаєте ви пізнавальним навчання засобами мультимедіа?

   _____

   _____

2. Чи маєте ви бажання, щоб до дисципліни хорове диригування було впроваджено методику самостійної роботи засобами мультимедіа?

   _____

3. Чи маєте ви бажання, щоб до навчального плану дисципліни хорове диригування було включено практичні завдання засобами мультимедіа?

   _____

4. Чи бажаєте ви самостійно (за допомогою викладача) отримати відомості про методи саморозвитку мультимедійними засобами?

   _____

5. Чи маєте ви бажання, завдяки міжнародній інформаційній мережі Інтернет, отримувати можливість інформаційної підтримки з боку викладача під час самостійної роботи ?

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Додаток Б

Тести застосовані у педагогічному експерименті

Шановні студенти!

Ми звертаємось до вас із проханням обрати тільки один із варіантів за кожним твердженням чи питанням.

1. Мультимедіа як інформаційна технологія дозволяє в комп'ютерній системі об'єднати:

а) компоненти різних програм;

б) тест, звук, відображення, графічне зображення, анімацію;

в) способи збереження інформації;

г) кількість комп'ютерних навчальних програм.

2.**Чи постає мультимедіа інструментальною основою екранного мистецтва?**

а) Оскільки специфіка мультимедіа відрізняється від екранного мистецтва, ні.

б) Ні, мультимедіа як продукт сучасного покоління розвивається окремо.

в) Мультимедіа середовище може бути лише основою інформаційного мистецтва.

г) Так, мультимедіа є засобом здатним змінювати трансляцію інформації.

3. Інформаційна компетентність це:

а) інтерактивна якість особистості яка дозволяє сприймати, прогнозувати, виробляти та реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності;

б) здатність особистості до переробки інформації;

в) результат роботи засобами мультимедіа, що дозволяє втілювати теорію в практику;

г) можливість обробляти будь-яку інформацію.

4. Віртуальна реальність дозволяє:

а) варіювати певною інформацією за допомогою оцифрованого зображення;

б) переносити інформацію з першоджерела шляхом використання можливостей сучасної техніки;

в) рухатися за зображенням у трьохвимірному просторі, обертати об’єкти, спостерігати віртуальні сцени, а також проводити експерименти з об’єктами;

г) створювати факсимільні копії документів та ширше використовувати багатоаспектну довідкову інформацію.

5. **Чи містить відеодемонстрація готові знання?**

а) Так. Відеодемонстрація містить готові знання.

б) Ні. Вона є лише об’єктивним науковим фактом, джерелом необхідної інформації.

в) Так, готові знання фрагментарно транслюються з екрану.

г) Як складова частина засобів наочності, відеодемонстрація дозволяє отримувати готові знання.

6. Навчальний кінофільм відносять до:

а) аудіовізуальних засобів навчання;

б) фіксуючих засобів навчання;

в) образних засобів навчання;

г) динамічних засобів навчання.

7**. Яку ідею було покладено в основу дидактичних можливостей комп'ютера?**

а) навчання;

б) ігрового середовища;

в) розвитку техніки;

г) виховного впливу.

8. Дистанційне навчання здійснюється з використанням сучасних інформаційних технологій таких як:

а) зображення, звукозаписи, відеофайли, гіперпосилання;

б) супутникових зв'язків, комп'ютерних телекомунікацій, національного і кабельного телебачення, мультимедіа, навчальних систем;

в) презентації, відео та Інтернет-конференції, віртуальний пошук, візуальне спілкування;

г) модулювання імпульсів, сигналів та установок у вербальних, візуально-слухових та пластичних образів.

9. Елементами комп'ютерного модулювання виступають:

а) екран, клавіатура, миша;

б) Інтернет, віртуальна реальність, дистанційне навчання;

в) анімація, ігри, комп'ютерна графіка;

г) колір, рух, зображення, звук.

10.Чи застосовуються в мультимедійних заняттях креативні технології?

а) Так. Креативні технології надають змогу обробляти, накопичувати, розповсюджувати, створювати, сприймати інформацію.

б) У педагогічній практиці креативні технології застосовуються лише на етапах науково-дослідницької діяльності.

в) Ні, тому що на мультимедійних заняттях розвиток творчого мислення розвивається за допомогою ігор.

г) Оскільки мультимедійні заняття передбачають практичне засвоєння засобів мультимедіа, ні.

Дякуємо за участь у тестуванні!

Додаток В

Тест-опитування «Рейтинг ціннісно-потребних орієнтацій студента».

Шановні студенти! Пропонуємо вам при відповіді на питання виконати дані завдання.

Завдання 1. Уважно ознайомтесь із переліком, що містить 21 питання. Оберіть найбільш значиму для Вас проблему та оцініть найвищим балом – 21 балів. Занесіть оцінку до графи Н. Із решти 20 питань знову оберіть найбільш значиме для Вас і дайте вже йому оцінку в 20 балів. Оцінку теж занесіть до графи Н. Послідовно проведіть це по всім питанням. Останнє питання буде оцінене Вами в 1 бал.

Завдання 2. Будь-ласка, загніть опитувальний лист із лівого боку згори вниз таким чином, щоб не було видно показників у графі Н. Тепер оцініть яка з 21 Ваших художніх потреб задовільняє в теперішньому часі краще й більше, ніж решта. Оцініть її 21 балом, а результат занесіть до графи $Н_{1.}$ Із решти 20 вказаних художніх потреб оцініть найвищим балом (20 балів) ту, що зараз задовільняє в більшій ступені. І так до кінця. Остання художня потреба за ступенем задовільненості буде оцінена в 1 бал.

Н	Питання	Н	Д
	Можливість для вільної самореалізації у виконанні		
	Свобода вибору напрямку інтерпретації		
	Емоційна насиченість		
	Більш детальне пізнання музичної форми		
	Пізнання стилю певного композитора		
	Хорова партитура як наочність для пізнання структури хорового твору		
	Розвиток гнучкого музичного мислення		

	Моральна чистота й духовна досконалість відповідно загальнолюдським цінностям		
	Задовільність від хорового звучання		
	Ступінь співпадання власного смаку і смаку композитора		
	Високі результати навчальної діяльності та їх визнання		
	Моральне задоволення від навчальної праці над хоровим твором		
	Знайомство з широким колом хорових композиторів та їх творчістю		
	Вивчення великої кількості хорових творів різних за стилем і жанром		
	Вирішення в музиці життєвих питань		
	Ідентифікація себе з певним художнім образом		
	Розвиток вокально-хорових умінь		
	Пізнання диригентських труднощів		
	Вивчення музичних законів та закономірностей		
	Точне відтворення темпу		
	Особливості дикції при виконанні хорових творів різними мовами		

Додаток Г.1

Шановні студенти!

Ми пропонуємо вам із 65стверджень обрати ті які, на ваш погляд, належать вам. За кожним твердженням можлива лише одна відповідь – «так» або «ні». Якщо ви обираєте «так», тоді у відповідній клітці бланку відповідей поставьте «+». Проте, якщо ваша відповідь «ні», ставьте позначку «-». Уважно слідкуйте за тим, щоб відповідь було поставлено у відповідну графу. Працюйте швидко та самостійно.

Таблиця

Твердження	Так	Ні
1.Для висловлення виразної динаміки під час диригування я розраховую силу та енергію жесту, його об'єм і місцезнаходження в різних площинах.		
2.Затакт у диригування можна виконувати і непідготовленим дир жестом.		
3.Я використовую музичний словник у випадку, коли зустрічаю незнайомий термін під час пізнавально-самостійної роботи.		
4.В диригуванні початок виконання містить три основних моменти.		
5. Програвання партитури хорового твору допомагає мені краще усвідомити його характерні особливості.		
6. Між знімаємою ферматою і наступним звучанням є перерва в момент зняття диригентом звучності.		

7. Складним для мене є визначення музичної форми за якою написаний музичний твір.		
8. Я вмію за допомогою комп'ютера здійснювати пошук в Інтернеті для навчальних цілей.		
9. Чи відчуваєте ви вільними частини тіла під час диригування.		
10. Я завжди при першому знайомстві з хоровою партитурою звертаю увагу на її автора.		
11. При вивченні хорового твору я обов'язково здійснюю детальний аналіз літературного тексту, що включає відомості про створення,його автора, характерні особливості написання.		
12. Головне у диригуванні хоровим твором це вчасно показувати ауфтакти до вступу і зняття звучності.		
13. Позначки динаміки в партитурі хорового твору та літературне слово ніяк не пов'язані.		
14. Виконання паузи в диригуванні не залежить від динамічного плану цього хорового твору.		
15. Подрібнення основної метричної одиниці в диригуванні здійснюється за лініями основних долей при збереженні основного рисунку певної диригентської схеми.		
16. При знайомстві з хоровою партитурою я звертаю увагу на стиль в якому композитор висловив твір.		
17. Часто я застосовую можливості комп'ютера в ході пізнавально-самостійної діяльності.		
18. Я володію вмінням виконувати різні види ауфтактів.		
19. Головне в музично-теоретичній роботі над літературним текстом хорового твору це вивчити слова на пам'ять.		
20. Я уважно ставлюся до композиторських позначок у		

хоровій партитурі.		
21. Сукупність диригентських рухів називають хоровим звучанням.		
22. Я дуже ретельно вивчаю музичний матеріал хорового твору за навчальним планом, тому під час диригування я внутрішнім слухом чую відповідні гармонії та мелодію.		
23. Я вважаю не потрібним інтерпретувати музичний твір, якщо композитором все вже продумано.		
24. Мені важко співчувати іншій людині, то му я не можу висловлювати лірико-драматичні музичні твори.		
25. Я володію прийомами виконання штрихів у процесі диригування хорового твору.		
26. Якщо хоровий твір викладено в іншій мові необхідно здійснити переклад і навчитися вірно вимовляти літературний текст.		
27. В дитинстві я майже не висловлював своїх емоцій.		
28. Керівнику хорового колективу не обов’язково мати добрий музичний слух, тут головне щоб співаки добре виконували свої обов’язки.		
29. Не можна розглядати методійну лінію хорової партитури відокремлено від гармонійної.		
30. Непідготовлений рух при диригуванні використовується для виконання слабких долей.		
31. Диригентська схема це графічне зображення прямими лініями основних напрямків диригентських жестів		
32. Якщо в хорові партитурі композитор використовує частину літературного твору я намагаюся познайомитися з ним цілком.		
33.Іноді я порівнюю художній образ і події з певного		

музичного твору з реальними подіями життя.		
34. Я дуже ретельно здійснюю наліз музичного образу в хоровому творі для його емоційного висловлення в диригуванні.		
35. Якщо мені вдається технічно правильно виконати певний жест, я здійснюю музично-теоретичний аналіз.		
36. Під час диригування я дуже ясно уявляю художній образ і певні події композиторського задуму.		
37. Часткові та загальна кульмінація це опорні пункти розвитку композиторської думки.		
38. Не має значення в який час було створено музичний твір, адже він виконується сьогодні.		
39. Диригування окремого фрагменту хорового твору називається тактуванням.		
40.Вказаний композитором у хоровій партитурі темп це лише межі в яких рекомендоване виконання музичного твору.		
41. У роботі з літературним текстом я шукаю смислові акценти і їх взаємозв’язок із музичним текстом хорової партитури.		
42. Я завжди проспівую кожну хорову партію і проставляю цезури.		
43. Для визначення диригентського малюнку я спираюсь на метро-ритм музичної тканини і розглядаю літературний текст.		
44. Я систематично працюю над розвитом внутрішнього слуху для того, щоб закріпити навичку внутрішньої уяви музичних звуків.		
45. У хоровому творі з інструментальним супроводом акомпонемент завжди веде права рука хорового диригента.		

46.При вивченні хорового твору зі школярами вчителю музики достатньо тактування.		
47. Схематичний розподіл рук диригента при диригуванні хорового твору залежить від його фактури, технічних навичок диригента, поставлених завдань.		
48. Різні за характером паузи при диригуванні потребують різного висловлення в диригентському жесті.		
49. Сильна доля в диригуванні потребує чіткого замаху.		
50. На мою думку не потрібно приділяти час на розгляд літературного тексту в хоровому творі. Все одно слова підкоряються музиці.		
51. Наголошеним долям такту повинні відповідати важкі, сильні жести, ненаголошеним – легкі.		
52. Диригентський апарат складають: руки, голова, корпус, ноги диригента.		
53. Неповний диригентський жест складається з однієї фази.		
54. У багатоголосному творі хоровому диригенту не обов’язково одночасно чути всі голоси, достатньо контролю над мелодійною лінією.		
55.Підготовлений рух у диригуванні це рух який висловлює сильну долю.		
56. Вміння одразу чути декілька голосів є необхідним для хорового диригента.		
57. Паузи в хоровому творі є важливим виразним засобом його змісту.		
58. Диригентський замах і ауфтакт це абсолютно різні поняття в диригуванні.		
59.Будова й малюнок диригентської сітки відображають метричну структуру певного такта, кількість і розташування		

сильних і слабких долей, штрих виконання.		
60. Властивостями диригентського жесту є тривалість, амплітуда, швидкість замаху, сила, вага, напрямок і форма.		
61. «Точка» в диригуванні це зупинка диригентського руху.		
62. Використання хоровим диригентом комбінованих рухів рук є бажаним при виконанні хорового твору.		
63. Великого значення при диригуванні має кисть руки.		
64. У диригуванні рухи є двох видів, а саме: підготовлені, непідготовлені.		
65. Сполучення жестів дає можливість диригенту чітко показати хору власні наміри щодо виконання музичного твору.		

Додаток Г.2

«Ключ» для обробки даних анкети «Прогноз»

Шкала	Відповідь	№
Шкала аналізу фахових знань і вмінь	Ні («-»)	1, 4, 6, 8, 9, 11, 15, 17, 18, 22, 25, 31, 34, 36, 43.
Шкала аналізу музичного твору	Так («+»)	3, 5, 7, 10, 16, 20, 26, 27, 29, 32, 33, 35, 37, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 65.
	Ні («-»)	2, 12, 13, 14, 19, 21, 23, 24, 28, 30, 38, 39, 46, 54, 55, 58, 61.

Додаток Д.1

Шановні студенти!

Ми звертаємось до вас із проханням обрати твердження за варіантами: а,б,в.

а	б	в
1.Вивчаю самостійно нові музичні твори	1.Мені достатньо знвння музичних творів за навчальною програмою	1.Тільки за рекомендацією викладача можу самостійно переглянути музичний твір
2.Систематично самостійно виконую диригентсько-хорові вправи	2.Відвідую заняття з дисципліни «Хорове диригування» інших викладачів ВНЗ для набуття досвіду викладання, активно спостерігаю за диригентськими діями керівника навчального хорового колективу	2.Намагаюся виконувати вимоги викладача в класі з дисципліни диригування і цього мені достатньо
3.Мені подобається хоровоа музика, але не маю на це часу	3.Інколи в мене виникає потреба прослухати щось цікавеньке	3.Регулярно прослуховуювзірці хорової музики й намагаюся аналізувати почуте
4.Із задоволенням ходжу на концертні виступи факультету	4.Я вважаю, що відвідування концертів не несе ніякої користі окрім задоволення	4.Відвідую всі можливі концерти хорової музики

5.Для розвитку музичного слуху цікавлюсь методиками з цього питання та практично використовую їх	5. Намагаюсь регулярно співати з листа мелодійну і гармонійну лінію з використанням набутих фахових знань	5. Бувають випадки, коли мені хочеться самостійно потренувати свій музичний слух і я цим займаюсь
6.У процесі вивчення творів шкільного репертуару за навчальним планом, я знайомлюся ще з декількома	6.Намагаюсь накопичувати шкільний репертуар дитячих пісень шляхом програвання на музичному інструменті	6.Моя увага спрямована на якісне виконання творів із шкільного репертуару за навчальним планом
7.Для того, щоб скласти модуль з дисципліни постановка голосу я намагаюся вирішувати поставлені вчителем завдання	7. За рекомендацією викладача вивчаю вокальні вправи, знайомлюсь із іншими вокальними творами і супутньо використовую набуті навички	7. Систематично приділяю увагу гігєні голосу, використовую вокальні вправи для набуття технічних навичок, прослуховую взірці виконання, самостійно вивчаю вокальні твори які мені подобаються
8.Користуючись мережею Інтернет звертаюсь до адрес on-line конференцій та семінарів стосовно хорового мистецтва	8.Для з'ясування поточних питань у ході навчання, можу скористуватись мережею Інтернет	8.Комп'ютер та інформаційна мережа Інтернет тільки відволікають мене від навчання
9. Прийшлося приймати участь у	9. Знаю про проблеми педагогічної роботи	9.У вільний від навчання час відвідую

концертному виступу в загальноосвітній школі, тому за проханням вчителя декілька разів відвідував цей навчальний заклад	вчителя музики в загальноосвітній школі зі слів викладача ВНЗ, знайомих, засобів масової інформації	заняття музично-естетичного циклу в загальноосвітній школі, де спілкуюся з викладачем і школярами, приймаю участь у концертній діяльності

Оцінюються:

1. абв
2. абв
3. абв
4. абв
5. абв
6. абв
7. абв
8. абв
9. абв

Додаток Д.2

«Ключ»

№	а	б	в
1	В	Н	С
2	С	В	Н
3	Н	С	В
4	С	Н	В
5	В	С	Н
6	С	В	Н
7	Н	С	В
8	В	С	Н
9	С	Н	В

Додаток Е

Шановні студенти!

1. Із запропонованого переліку необхідних диригентських умінь оберіть найбільш значиме й оцініть за найвищим балом – 20. З решти 19 вказаних умінь виділіть найважливіше, на ваш погляд, уміння й оцініть відповідно у 19 балів тощо. Одним і тим самим балом може бути оцінено тільки одне вміння. Оцінки проставляйте в лівій колонці «Н».
2. Після виконання 1-го завдання, загніть ліву частину бланку з оцінками таким чином, щоб їх не було видно. Уважно знову прочитайте кожне уміння й оцініть його з точки зору рівня сформованості й прояву його під час власної навчально-пізнавальної діяльності з дисципліни «Хорове диригування». Методика оцінки така ж. Бали вписуйте в праву колонку «$Н_1$» [Робочая книга практического психолога, стр 109].

Н	Фахово важливі диригентські уміння майбутнього вчителя музики	$Н_1$
	Диригентська постава	
	Гра хорової партитури на музичному інструменті	
	Спів мелодійної та гармонійної лінії хорових партій	
	Поєднання співу окремої хорової партії та гри партитури	
	Диригентський показ вступів	
	Диригентський показ метро-ритмічних труднощів	
	Диригентський показ зміни характеру звучання	
	Емоційність	
	Виконання певного штриху	
	Зміна динаміки	

	Гра хорової партитури з листа	
	Спів хорових партій з листа	
	Проведення розспівки з хоровим колективом	
	Репетиційна робота з хоровим колективом	
	Здійснення музично-теоретичного аналізу хорового твору	
	Пошук взірця хорового твору в Інтернеті	
	Самостійне вивчення хорових творів	
	Самостійна робота над диригентською технікою	
	Самостійна робота з музично-педагогічною літературою	
	Застосування сучасної інформаційної техніки у пізнавально-самостійній діяльності	

Додаток Є

Експертний лист

R	***Співвіднесення раціональної та емоційної насиченості***	**E**
	Чистота інтонації	
	Ритмічний малюнок	
	Зміна динаміки	
	Штрихи	
	Висловлення художнього образу	

Додаток Ж

Шановні студенти!

Ми звертаємось до вас із проханням заповнити бланк «Програма».

Здобуті відомості допоможуть нам в організації пізнавально-самостійної діяльності студентів

<table>
<tr><td colspan="2">Назва хорового колективу:

_____</td><td rowspan="2">Репертуар хорового колективу:

1) Назва:_____
Автори:_____
_____
Стиль:_____
Жанр:_____

2) Назва:_____
Автори:_____
_____
Стиль:_____
Жанр:_____
3) Назва:_____
Автори:_____
_____
Стиль:_____
Жанр:_____
4) Назва:_____
Автори:_____
_____
Стиль:_____
Жанр:_____</td></tr>
<tr><td>Тип :

_____</td><td>Вид:

_____</td></tr>
</table>

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

ДОВІДКА

Довідка

ДОВІДКА